

ANKARA'DA YAŞAYAN BİR HEMŞEHİRİMİZİN GÖZÜNDEN MEMLEKET HASRETİ

AFYONKARAHİSAR CANDAN ÖZLERİM SENİ

Sende doğmuş, gözlerimi sende açmışım,
Kederi de neşeyi de sende tatmışım,
İlk göz ağrımın gözüne sende bakmışım,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

Bülbül altın kafesinde, vatanım dermiş,
İçin, için figan eder, yaşlar dökermiş,
Senden ayrı bayram bile öksüz geçirmiş,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

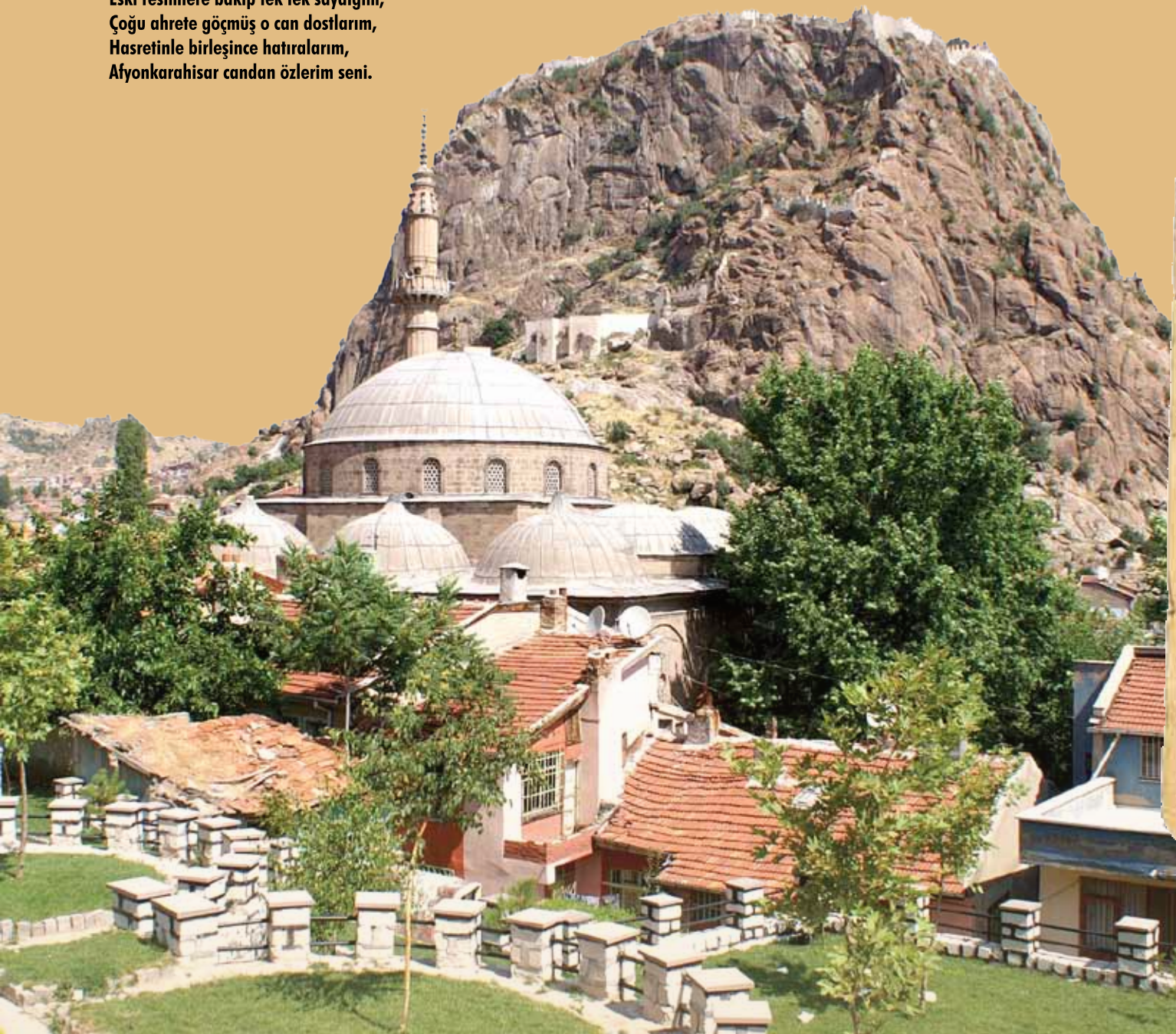
Eski resimlere bakıp tek tek saydığım,
Çoğu ahrete göçmüş o can dostlarım,
Hasretinle birleşince hatıralarım,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

Dile gelse o yolların parke taşları,
Bir anlatsa o gerçek dost, arkadaşları,
Yüreğime damlıyorken hasret yaşları,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

Sıla hasretini ancak çekenler bilir,
Acı tatlı hatıralar hayale gelir,
Hayaller tükenir, insan yapıpız kalır,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

Hep söylenir kapı ardı gurbettir diye,
Yıllardır bitmeyen gurbet kolay mı dile,
Unutkanlık hafızamı yoklasa bile,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.

Kader gurbete bağlamış, buymuş kismetim,
Adını andıkça artar gamım, kasvetim,
Toprağına gömülsem de bitmez hasretim,
Afyonkarahisar candan özlerim seni.
Ahmet BODUR

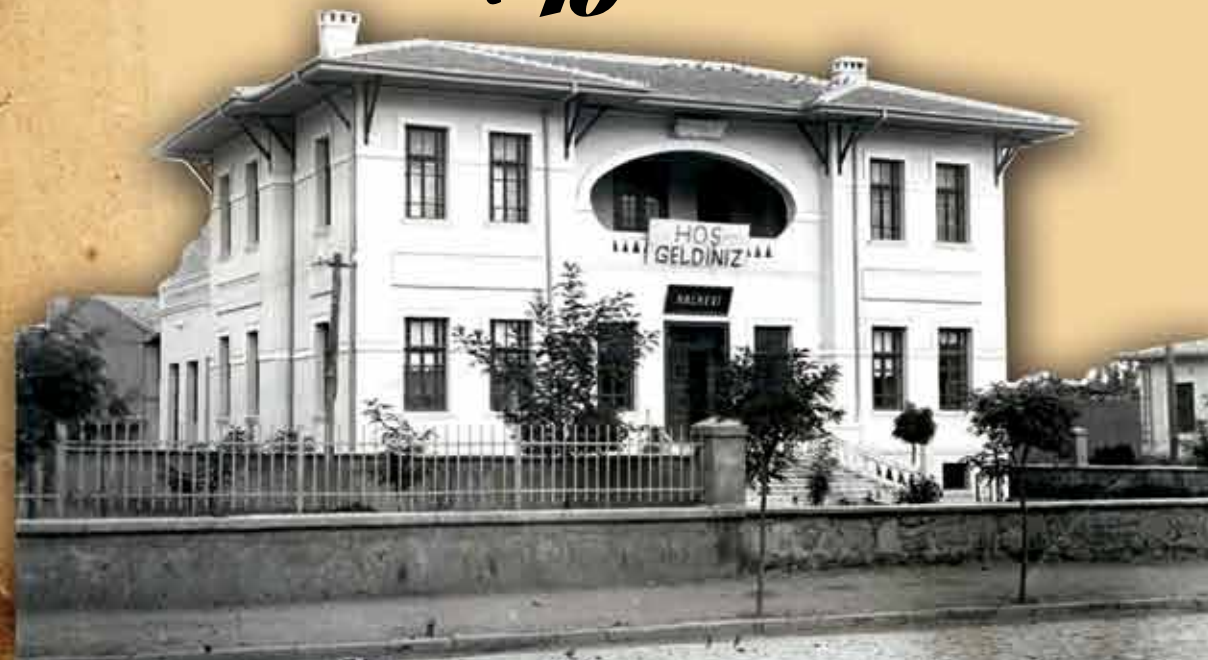
İşpınar

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

Aralık 2015 Sayı: 15

*"Afyonkarahisar
Halkevi'nde
Edirneli Bir aile"*

*Türk Sineması'nda
Afyonkarahisar- 2*

Taşpınar

Yıl: 2015 Sayı: 15

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi

Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü

E. Emel SARLIK

Editör

Hasan ÖZPUNAR

Tashih

Mehmet SARLIK

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

Ahmet ÇOBAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

15. sayımızla merhaba.

Gündemden, aktüaliteden uzak bir şekilde şehrin kültür hayatına dair konularla dolu yeni bir sayı ile daha sizlerle birlikteyiz. Ne mutlu ki dergimiz aranıyor, soruluyor. Pek çok okuyucumuz hassasiyetle kendilerinde olmayan sayıları tedarik ederek, ciltleterek kütüphane-sine yerleştiriyor.

Taşpınar dergisi bu yayın döneminde 15. sayıya ulaştı. Kolay değil her sayıda farklı konular, konuklar bulmak.

Dergimiz akademik olma iddiasında değil, kimi yazılar deneme şeklinde, kimi yazılar biyografik, kimisi akademik imza taşıyor. Konuları elbette gelen yazılar belirliyor. Yayın ilkelerine uygun ve belli bir kurgusu olan yazılara mümkün olduğunca yer veriyoruz.

Bizim için aslolan Afyonkarahisar'ın tarihine ve kültürüne bir pencere açmak. Bu şehrin insanlarında şehrin geçmişine dair bir merak uyandırabiliyoruz.

Bu sayımızda öncelikle geçtiğimiz sayıdan devam eden yazılarımız var. Türk Sineması'nda Afyonkarahisar başlıklı makalemizin 2. bölümünde 1970 ve 1980'li yıllarda ilimizde çekilen yapımlara yer verirken, Yabancı Basında Afyonkarahisar yazı dizimizde Alman, Amerika, İzlanda Basınındaki Afyonkarahisar haberleri yer alıyor.

Biyografik çalışmalarda Afyonkarahisarlı örnek din âlimi Kamil Miras, unutulmaz Belediye Başkanı Sami Öznur, Afyonkarahisar'da musiki denilince akla gelen isimlerden merhum Nazım Bursalıoğlu'na dair çalışmalar var.

Afyonkarahisar'dan yetişmiş önemli bir değer Onkolog Prof. Dr. Nijat Bilge ile röportajımızı İstanbul'da gerçekleştirdik.

Tarihe Tanık Yapılarda her gün önünden geçtiğimiz bir mekânı Atatürk Kültür Merkezi'ni Ahmet İlaslı kaleme aldı.

Şehrin köklü mahallelerinden Zaviye Mahallesi'nde 1831 yılında kimlerin yaşadığını Dr. Muharrem Bayar hocamız araştırdı. Birbirinden farklı daha pek çok konu sayfalarımızda yer alıyor.

Bu sayıda Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı öğretim görevlisi ve öğrencileri de bizlere "şehirden müzik" içerikli yazıları ile destek oldular. Bu güzel katkılarından dolayı Konservatuar Müdürü Doç. Dr. Uğur Türkmen'in şahsında hepsine teşekkür ediyoruz.

Hasan ÖZPUNAR

İÇİNDEKİLER

Başkandan.....	3
Türk Sineması'nda Afyonkarahisar-2- Hasan ÖZPUNAR.....	4
Tarihe Tanık Yapılar- Ahmet İLASLI.....	17
Röportaj- Prof .Dr. Nijat Bilge.....	19
Yabancı Basında Afyonkarahisar-2- Hasan Tahsin GÜNEK.....	22
Eski Simalar- Erdoğan EMRE.....	28
Hemşehrimiz Ezop- İbrahim YÜKSEL.....	34
Köse Bacak Abdullah- Abdülkadir KALENDEROĞLU.....	37
Yeni Camii ve Külliyesi- Fevzi KAYA.....	38
Örnek Bir İnsan Kamil MİRAS- Nesimi YAZICI.....	44
Bir Esnaf Hikâyesi.....	49
Edebiyatımızda Afyonkarahisar-Torfilli Çiftliği- Sâmîha AYVERDİ.....	50
Afyonkarahisar'ın Çanakkale Türküsü- Ali Osman KARAKUŞ.....	52
Karahisar-ı Sahip Nüfus Defterlerinden Örnekler-Muharrem BAYAR.....	53
Gazilerden Hatıralar-2.....	56
Bolvadin Sadaka Taşları-Songül KEÇİLİ.....	58
Arşivden Yapraklar- Hasan ÖZPUNAR.....	60
Afyonkarahisar'da Gezekler-1- Ağâh BIYIKOĞLU.....	61
Tarihten Gelen Ses Afyon Müsikî Cemiyeti- Yıldırım AKTAŞ.....	67
Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler- Arda KULA.....	70
Müzik Kültürüne Hizmet Edenler(Nazım Bursalıoğlu)- Yrd. Doç. Dr. Çağhan ADAR.....	73
Afyonkarahisar'da Mevlevilik ve Müsikî- Gamze KOR.....	75
Afyonkarahisar'da Müzik Eğitimine Dair- Emel Funda TÜRKMEN.....	77
Halkevi Yayın Organı Taşpınar'daki Müzik Yazılarının Analizi- Safiye YAĞCI.....	79
1940'larda Halkevi'nde Bir Edirneli Aile: Kayallar- Gülseren Mungan YAVUZTÜRK.....	83
Güney Frigya Arkeolojisi.....	87
Bize Ulaşanlar	91
Tavanarası.....	93
Memleket Manzaraları.....	94
Afyonkarahisar Mutfağından.....	96

BAŞKANDAN

Burhanettin ÇOBAN
BELEDİYE BAŞKANI

Ne mutlu ki Taşpınar dergimizin 15. sayısı ile sizlerle. Zengin içeriği, tasarımı ile geniş kesimlerin beğenisini kazanan dergimiz, yerel tarih alanında periyodik olarak yayını ile başka şehirlere de örnek olmaktadır. “Geçmiş” ile “bugün” arasında önemli bir köprü vazifesi de gören Taşpınar dergisi bu misyonunu bundan sonra da sürdürmeye devam edecek.

İsteyen herkesin ulaşabildiği, şehir dışında yaşayan hemşehrilerimiz ve meraklılarına varıncaya kadar herkese ulaşan Taşpınar diğer taraftan önemli kütüphanelerinde koleksiyonlarında yer alıyor.

Afyonkarahisar Belediyesi şehrin kültürel anlamda da kalkınmasına öncülük ediyor. Dikkatli okurlarımız fark ediyorlardır, her sayıda şehre dair yeni bir kültürel yayına imza atıyoruz.

Kent Müzesi kurma çalışmalarımızda epey yol aldık. Sizlerinde bağışlarıyla zengin bir Kent Müzesi kuracağımıza inanıyoruz. Şunu unutmamak lazım, Afyonkarahisar zengin bir kültüre sahip ve bu mirası gelecek nesillere aktarmak için en önemli yerlerden birisi de Kent Müzemiz olacaktır.

Dergiye emek veren yazarlarımıza müteşekkirimiz. Söz uçar yazı kalır diyen atalarımız boşuna söylememiş bugün dergide aktarılan bir konu geleceğe bir belge mahiyeti taşıyor.

Yeni yayınlarda buluşmak dileği ile.

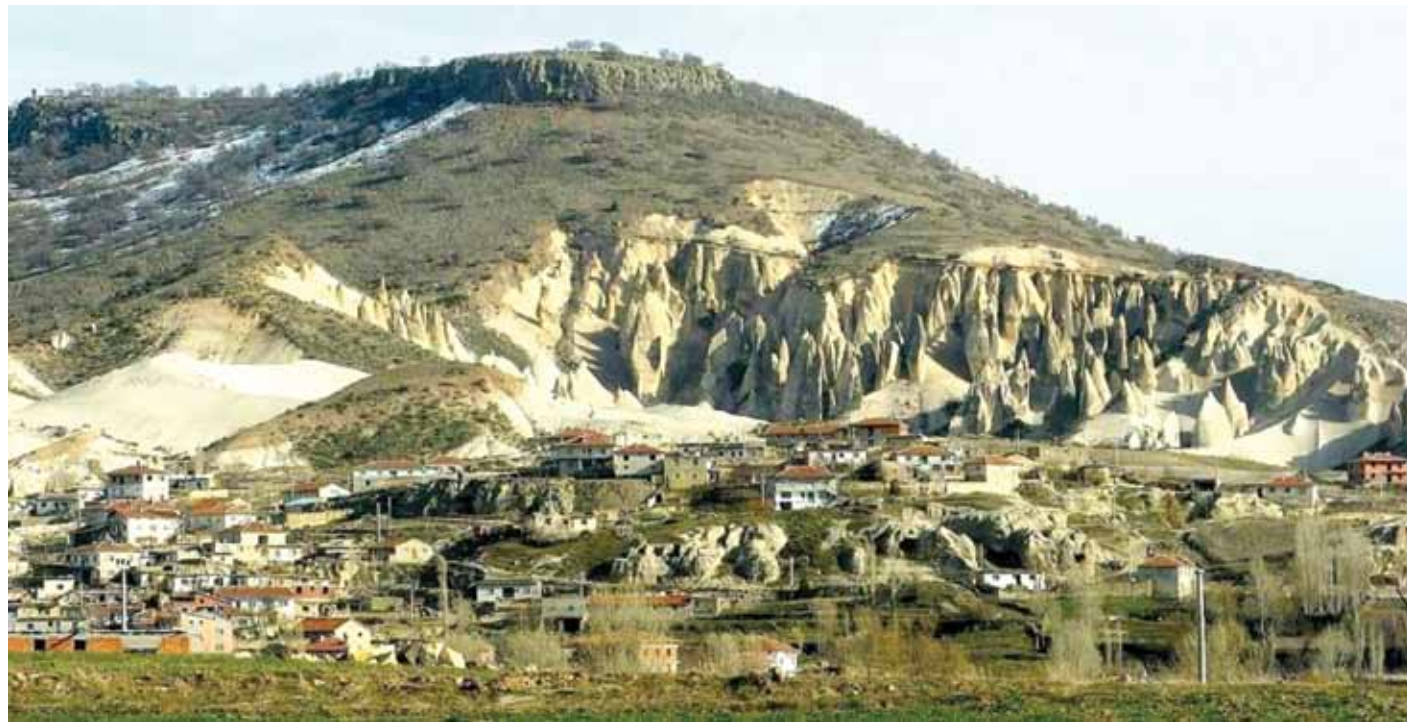
www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisar.belediyesi

/afyonbelediyesi

Yazı dizimizin ilk bölümünün yer aldığı Taşpınar dergisinin Haziran 2015 tarihli 14. sayısında Afyonkarahisar'ın 1920'li yıllarda kamera ile tanışmasını aktarmış ve 1970'li yıllara kadar ilimizde çekilen film ve diğer görüntülere yer vermiştik. Bu sayımızda ise 1970'li ve 1980'li yıllar boyunca sinema ve TV'deki Afyonkarahisar görüntülerine yer vereceğiz.

1970'Lİ YILLAR

SEYDİLER KASABASINDA ÇEKİLEN FİMLER

1960'lı yılları geride bırakıp 1970'lere geçildiğinde Türk Sineması siyah beyaz filmleri bırakıp Muhsin Ertuğrul'un 1952'de bir ilk olarak başlattığı fakat arkası gelmeyen renkli filme geçmiştir. Renkli filmin mekânları olanca güzelliğiyle yansıtmamasından dolayı farklı mekân arayışları başlamıştır. Bu yıllarda Türk Sineması'nda mekân olarak öne çıkan yerlerden birisi de İncehisar ilçemize bağlı Seydiler kasabasıdır.

Afyonkarahisar —Ankara yolu üzerinde İncehisar'dan hemen sonra yer alan Seydiler ilimize 25 km uzaklıkta, Kapadokya'yı andıran doğal Peribacaları ve her yıl binlerce kişinin ziyaret ettiği Seyyid Hasan Basri Hazretleri'nin türbesinin yanı sıra Kırkinler denilen kayalara oyma yerleşim yerlerinin bulunduğu bir kasabamız.

TARKAN GÜMÜŞ EYER-1970

1960'ların ortalarında ressam Sezgin Burak'ın ortaya çıkardığı çizgi roman kahramanı "Tarkan" kısa sürede büyük ilgi çeker. O yıllara kadar yabancı çizgi romanların hâkim olduğu piyasada ilk kez bir Türk kahramanının Orta Asya bozkırlarındaki maceraları satış rekorları kırmaktadır. Halkın ilgi gösterdiği her şeye el atan Yeşilçam bu alanı da boş bırakmaz. Yapımcılar peşpeşe Tarkan'ın maceralarını konu alan filmler çeker.

Seri filmlerden biri olan "Tarkan-Gümüş Eyer" içinde, mekân olarak Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesine bağlı ve o tarihlerde köy olan Seydiler uygun bulunur. Yukarda da bahsettiğimiz gibi Seydiler doğal yapısıyla bu tür filmler için bulunmaz bir yerdir. Binlerce yılın eseri Peribacaları günümüzde bile bu kasabanın yakınından geçen herkesin dikkatini çekmektedir. Ankara yolu üzerinde bir yerleşim yeri olması sebebiyle pek çok kişinin bildiği bir yerdir.

1970 yılı Arzu Film yapımı olan ve Mehmet Aslan'ın yönettiği bu filmde başrollerde Tarkan'ı canlandıran Kartal Tibet ve Eva Bender isimli yabancı bir kadın oyuncuyla birlikte Reha Yurdakul, Bilal İnci, Altan Günbay, Danyal Topatan gibi önemli karakter oyuncularını da rol alır. Tabii filmde Tarkan'ın kurdunu da unutmamak lazımdır.

Oyuncu Kartal Tibet ve Hüseyin Alp Kırkinler üzerinde

Filmin konusundan kısaca bahsetmek gerekirse; Altar bir Hun kalesinin komutanı ve Hun İmparatoru Atilla'nın ona hediye ettiği Gümüş Eyer' in sahibidir. Kötü adam Kostok' un amacı ise hem Hunlardan kurtulmak hem de bu değerli eyeri ele geçirmektir. Sütanesi tarafından düşmanlardan kaçırılarak bir mağaraya bırakılan küçük Tarkan bir kurdun ilgisini çeker ve kurt onu yuvasına götürerek kendi yavrusu gibi büyütür. Köyde bulunan tutsak ve sakat Hun Türkü Tulga küçük Tarkan'ı ve kurdu kafesinden kurtarıp kaçıtır. Yıllar geçer... Tulga, Tarkan'ı eğitir ve ona geçmişteki olayları anlatır. Artık Tarkan öcünü alacak ve Kostok'un eline geçen Atilla'nın gümüş eyerine sahip olacaktır.

Seydiler Peribacaları'nda bir kovalama sahnesi

Bu filmde 215 santimlik boyuyla insan azmanı yabani bir devi canlandıran Milli Basketbolcu Hüseyin Alp peşine taktığı çocuklarla Afyonkarahisar sokaklarında gezinir. Yıllar sonra bu filmin çekimleri sırasında yaşadığı bir olayı şöyle anlatır. "Gümüş Eyer'in çekimleri sırasında üzerimdeki post şeklindeki kıyafetlerle yakından geçen karayoluna fırladım. Yoldan geçen araçlardaki insanların şaşkın, korkmuş bakışları dikkate değerdi."¹

¹ Güngör Özsoy-Yeşilçam'da Elli Yıl-Dönence Yayınları İstanbul 2007

Filmden bir sahne-Arkada Seydiler Kırkinler Kayağı

Hüseyin Alp'in bahsettiği sahneler Ankara yolu üzerindeki Kırkinler'de çekilen sahneler olsa gerek. Yine filmden Kırkinler'e kurulan asma köprüde büyüünün dansı, peri bacalarında Tarkan'ın (Kartal Tibet), kötü adam Kostok'u (Bilal İnci) kovalama sahnesi akıllarda kalan sahneler.

Film genellikle Seydiler kasabası civarında geçmekle birlikte İhsaniye ilçesi yakınlarındaki Göynüş Vadisi, Eskişehir Yazılıkaya da filmde kullanılan mekân olarak göze çarpmaktadır.

89 dakikalık süresiyle Fantastik Türk Filmlerinin örneklerinden biri sayılan Tarkan - Gümüş Eyer'de böylece Afyonkarahisar'da çekilen filmler sıralamasında yerini alır.

AHMET ÇAVUŞ-1972

Türk Sineması'nda adına film çekilen ilk Afyonkarahisarlı, Büyük Taarruz sonrasında Yunan Ordusu Başkomutanı Trikopis'i esir alan Ahmet Çavuş'tur. Soyadı Kanunu çıkınca ÜNLÜ soyadını alan Ahmet Çavuş, yıllarca eski Afyon Hapishanesi'nde başgardıyanlık yapar. 1956 yılında vefat eder. Vefatından yıllar sonra 1972'de Yönetmen Semih Evin onun hikâyesini filme alır. Alaattin Perveroğlu'nun yapımcı olduğu Aytekin Akkaya, Erol Taş, Safiye Yankı gibi isimlerin rol aldıkları siyah beyaz film her ne kadar ilimizde çekilmece de bir Afyonkarahisarlı'yı konu aldığı için dikkate değer.²

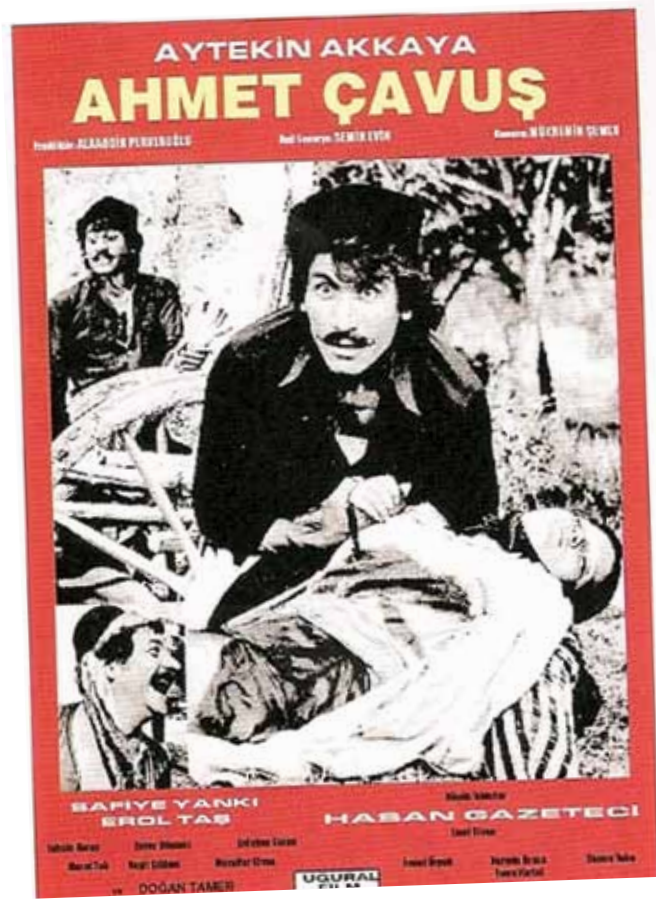
SABU HIRSIKLAR PRENSİ-1972

Türk Sineması'nda uzun yıllar karakter oyuncusu olarak kötü adam rollerinde oynayan hemşehrimiz Sadettin Düzgün'ün ortağı olduğu Demet Film Şirketi tarafından 1972 yılı Nisan ayı başlarında çekimlerine başlanan filmin yönetmeni ve aynı zamanda başrol oyuncusu Tarık Tibet, diğer rollerde ise Turgut Özatay, Funda Ege, Serap Olguner, Ülkü Özen gibi oyuncular yer almaktadır. Yapımcı Sadettin Düzgün 'de filmde oyuncu olarak rol alır.

Konu itibarıyla fantastik Türk filmleri arasında gösterilen filmde yapımcı Sadettin Düzgün mekân olarak kendi köyü olan Sinanpaşa ilçemiz Güney köyü ve Afyon Kalesi'ni kullanmıştır.

Filmin oyuncularından Turgut Özatay gazetecilerle röportajında şunları söyler;

² <http://www.sinematurk.com/film/1512-ahmet-cavus/>

"Afyonkarahisar'a ilk defa geliyorum. Haşgeşli ekmeğini çok beğendim. Halkı da çok cana yakın. Film yapımcıları için Afyonkarahisar'da birçok doğal mekân var. Fakat bilmiyorlar. Ben dilimin döndüğünce burayı tanıtacağım. Ne mutlu Afyonlulara ki böyle tabii manzaralı bir yere şehir kurulmuş."

Yapımcı Sadettin Düzgün ise;

"Ben Afyon'da doğup büyüdüm ve Afyon'a borçluyum. Bu borcumu da ödemek için elimden geleni yapacağım. Ortaklarımı ikna ederek filmin ilimizde çekilmesini sağladım. İnşallah devamı gelir. Bundan sonra Büyük Taarruz'u çekmek istiyorum. Tabii Genelkurmayımızın yardımıyla." der.³

Film o dönemlerde çekilen avantür filmler arasında yer almaktadır.

³ "Şehrimizde Film Çevriliyor" Kocatepe Gazetesi 13.04.1972

SİNEMADA AFYONKARAHİSARLILAR

SADETTİN DÜZGÜN 1927-1976

Sadettin Düzgün; Ali Düzgün ve öğretmen Necmiye Düzgün'ün üçüncü oğulları olarak 1927 yılında Afyon Sinanpaşa Güney köyünde dünyaya geldi. Dede Müderris İsmail Hakkı Efendi'dir. Köy ağası olan babası Ali Bey okumak isteyen oğlunu Askeri Okul'a kaydettirdi. Azmi ve çalışkanlığıyla okulunu birincilikle bitiren Sadettin Düzgün bir süre ordu da kalarak ülkesine hizmet verdi. Disiplinli ve sportmen yapıya sahip bir asker olan Sadettin Düzgün 1950'li yıllarda Amerikalılar tarafından seçilerek tam teşekküllü bir komando eğitimi aldı. Sonrasında bu tecrübesini Komando eğitimi veren ilk grubun içinde yer alarak Mehmetçik'e aktardı. 1960 ihtilalinden sonra askeriye'den ayrılma kararı alarak sivil hayata geçiş yapan Sadettin Düzgün bir süre Fatih Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü yaptı. O dönemde bir ilke imza atarak himayesinde çalıştırdığı kişilerin yemek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak çalışanlarını eğitime teşvik edip en azından birer ilkokul diploması sahibi olmaları için çaba gösterdi. Bunlarla da sınırlı kalmayarak hayatı risk teşkil edebilecek durumlarda ilk müdahale gerektiren durumlar için bilinçlenmeleri adına "İlk yardım" kursları açtırdı. Dönemin İstanbul Valisi Haşim İşcan, Sadettin Düzgün'ü verdiği bu hizmet ve katkılardan dolayı onur belgesiyle ödüllendirdi. Aynı dönemde işçilerin hakkının savunmasını amaçlayan çalışmalarını sendika kuruluşlarında öncü oldu. Sonrasında memurluktan ayrılarak yine kuruluşunda katkısı bulunan İstanbul Ayazağa spor Kulübü'nde at eğitmenliği yaptı. Bir yandan Jui Jitsu eğitimi verdiği kızlarıyla birlikte Aksaray'da bir kurs açarak genç hanımlara Jui Jitsu (Judo) dersleri vermeye başladı. Bu da o dönem için Türkiye'de sadece bayanlara özel açılmış ilk kurs olarak tarihe geçti. Bu haberin gazetelere yansması ve ülke çapında ilgi çekmesinden dolayı öncelikle Yılmaz Güney, Cüneyt Arkın, Eşref Kolçak, Fikret Hakan ve Fatma Girik gibi dönemin önemli oyuncularını Sadettin Düzgün'den özel ders almaya başladılar. Cüneyt Arkın'ın "Hocam; neden filmlerimizin dövüş koreografilerini sen kurgulamıyorsun" demesinin ardından 1966 yılında "Hedef Ankara" isimli filmle Yeşilçam'a giriş yapan Sadettin Düzgün kısa zamanda fiziği, yetenekleri ve işe yatkınlığı dolayısı ile yönetmenlerin dikkatini çekti ve böylece oyunculuğa adım atmış oldu. Bir süre sonra dönemin aranan karakter oyuncularından biri haline geldi. Bunlara ek olarak o zamanlar Aksaray'da bulunan Küçük Opera Tiyatrosu Müdürlüğünü ve sonrasında Bakırköy'de bulunan bir sinemanın işletmeciliğini yaptı. Sinemada sayısız filmde koreograf ve aktör olarak hizmet veren Sadettin Düzgün ilk olarak kurduğu "Luna Film" şirketi ile bugün Türk Sinema Tarihi kitaplarının kült filmleri arasında yerini alan "Ringo Ges-

tapoya Karşı" adlı filmin yapımcılığını üstlenerek Türkiye'de Fantastik Türk Sineması'nın da öncüsü oldu. Sonrasında kurduğu "Eti Film" ve "Demet Film" şirketleri ile yapımcılığa devam etti. Aynı zamanda dönemin tanınmış jönlere ve damadı olan Başrol Oyuncusu ve Yönetmen Tarık Tibet'le birçok filme ("Talihsiz Gelin""Sabu Kahraman Korsan" "Sabu Hırsızlar Prensi" "Cehennem" Kara Yemin") yapımcı ve oyuncu olarak imza attı. 1972 Nisan ayında daha önce bahsettiğimiz Hırsızlar Prensi ve Cehennem adlı filmleri Afyonkarahisar ve Sinanpaşa'ya bağlı köylerde çekti. Sinema yaşamı boyunca 46 filmde rol alan hemşehrimiz 1976 yılının Mayıs ayında henüz 49 yaşındayken şeker enfarktüsü nedeniyle aramızdan erken yaşta ayrıldı.

Bugünlerde ünlü bir dublaj sanatçısı olarak tanınmış birçok yabancı aktörü seslendiren Tolga Tibet'te Sadettin Düzgün'ün torunudur.

(* Aktörün torunu Tolga Tibet'le yapılan 15 Aralık 2015 tarihli görüşme)

Afyon Güneyköy'de çekilen Cehennem filmi setinde vatandaşlar ve film ekibi 1972-Sadettin Düzgün-Tarık Tibet -Serap Olguner -Necip Tekçe Kameraman Yılmaz Ceylan (1)

Sadettin Düzgün ile ilgili bir gazete haberi

Filmin yabancı ülkelerdeki afişleri

AFYON (AŞK VE AFYON)-1972

Yazımızın başlığı her ne kadar “Türk Sineması’nda Afyonkarahisar” olsa da arada birkaç istisnada olsa yabancı yapım vardır.

Bu filmlerden birisi de Ferdinando Baldi’nin yönettiği ve Silvia Monti, Ben Gazzara gibi meşhur İtalyan oyuncuların rol aldığı anlaşılacağı üzere bir İtalyan yapımı.

Filmin açılış sahnesi

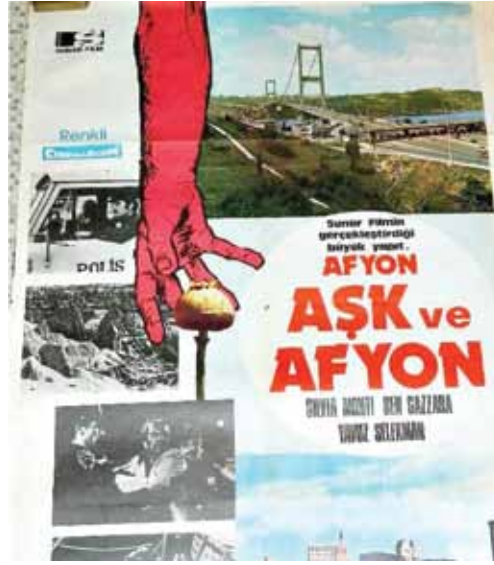
Orjinal adı “Oppio” olan film yurtdışında birkaç değişik isimle gösterime girmiş. Bazı yabancı ülkelerdeki afişlerinde “Afyon” olarak yazarken Türkiye’de “Aşk ve

Afyon” adı ile gösterilmiş. Yine Türkiye afişinde İtalyan oyuncuların adının altına “Yavuz Selekman” ismi eklenmiş. İspanya ve Yugoslavya’da kullanılan afişlerinde ise “Afyon, Göreme, İstanbul, Sicilya, New York” şeklinde bir uyuşturucu güzergâhı çizilmiş. Birkaç Türk figüranın haricinde tanıdık bir oyuncunun rol almadığı film basit bir macera filmi.

Sadece adıyla bile şehrimizi ilgilendiren filmin konusuna gelince; Türkiye’de üretilen Afyon sakızı bir çete vasıtası ile önce Sicilya’ya, oradan da Amerika’ya sokulmaktadır ve büyük ölümlere sebep olmaktadır. Bu kaçakçılığı önlemek için polis değişik tedbirler alır.

Filmin giriş sahnesi öncelikle göstermelik bir “Afyon” şehir tabelası ve sonrasında haşhaş tarlalarında sakız elde etmek için haşhaş çizen Türk kadınlarından ibaret.

100 dakikalık süresiyle dünyanın pek çok ülkesinde gösterilen film haliyle ilimiz Afyon’u uyuşturucunun kaynağı gibi göstererek yanlış bir amaca

Filmin Türkiye afişi

hizmet etmiş. 1970’li yıllarda “Gece yarısı Ekspresi” isimli filmden önce yurtdışında Türkiye aleyhine bir hava estirmiş.

Yurtdışında 1972 yılının Aralık ayında gösterimde olan film Türkiye’de ise ancak 1977 yılında gösterime girme imkânı bulabilmiştir.⁴

CEHENNEM -1973

Hırsız Prens isimli film için araştırmalarımızı sürdürürken yine yapımcı ve oyuncu Sadettin Düzgün kanalıyla ilimizde çekilen bir başka filme daha rastladım. Başrollerinde bir önceki filmde olduğu gibi Tarık Tibet’in yanı sıra Beyza Başar ve kötü adam rollerinden tanıdığımız Necip Tekçe’nin oynadığı film “Cehennem” adını taşıyor. 1973 yılında çekilmiş ancak Mayıs 1974’te gösterime girmiş film hemşerimiz Sadettin Düzgün’ün ortağı olduğu Eti Film yapımıdır.

Filmin konusuna gelince; Sadi Ağa’nın yanında yaşama olarak çalışan Ömer, kâhyanın sözlerine aldanarak, kendisini sevmeyen ağa kızı Seda’yı zorla kaçırır. Soğuk, karlı uzun bir yolculuktan sonra bir kulübeye sığınır. Burada ağa kızı Seda, Ömer’in tabancasını ele geçirerek onu yaralar. Ömer’de onu

Filmin 2 farklı afişi

Cehennem Filminden bazı kareler

zincirle bağlayarak, tren istasyonuna iner. Trene kaçak binerek kasabaya ulaşır ve kâhyayı bulur. Kâhya, Ömer’in kurşununu çıkarır ama Ömer her şeyi anlamıştır. Kendisini kandıran kâhyayı artık affetmez ve onu öldürüp tekrar dağ evine geri döner. Bu arada Seda soğuktan donmuş, son saatlerini yaşamaktadır. Ömer son bir ümitte, onu doktora yetiştirmeye çalışır, ama ağanın kızı son nefesini verirken Ömer’e kendisini kulübenin yanına gömmesini ister. Ömer için artık yaşamak bir cehennem azabıdır, bunun içinde son kurtuluş olarak tabancayla intihar edecektir.

Kısaca ağanın kızını kaçıran yandaşmanın öyküsünü anlatan filmde yapımcı Sadettin Düzgün’ün köyü olması vesilesiyle sık sık Sinanpaşa Güney köyünden manzaralara rastlamak mümkün. Bunun dışında Tazlar köyü üstündeki bugün piknik alanı olan ormanlık alan genelde filmin geçtiği mekân olarak görünüyor. Filmin başrol oyuncusunun kaçarken kullandığı kara trene binışı, şimdilerde çoktan terk edilen, adeta yıkılması beklenen Balmahmut köyü tren istasyonu meraklısı için ilginç olabilir. Yine bir sahnede kullanılan aracın 03 AC 185 nolu plakasına odaklanan kamerada bu filmin ilimizde çekildiğine işaret eder gibi.

Cehennem filminde kullanılan 03 plakalı jip

Cehennem filminden bir sahne-Balmahmut İstasyonu

YUNUS EMRE -1973

1964 yılında Şuhut ilçemizde kendi şirketi Hisar Film namına “Öfke Dağları Sardı” isimli bir film çeken Yapımcı-Yönetmen Özdemir Birsel’in yine bu ilçemizi tercih ettiği bir diğer filmi “Gönüller Fatihi Yunus Emre”. Elvan Film adına çekilen film için yapım ekibine yardımcı olan kişi yine önceki filmdeki gibi Şuhut eşrafından Abbas Bağır.

Yunus Emre filminde oynayan Süheyl Eğriboz ile film üzerine sohbet

1973 yılı Haziran ayı içerisinde Şuhut ilçe merkezi ile Başören, Senir, Atlıhisar ve Balçıkhisar köylerinde çekilen ve başrollerinde Hakan Balamir ve Tülin Örsek’in oynadığı filmde ayrıca pek çok tanınmış karakter oyuncusuna rastlamak mümkün. Ali Şen, Atif Kaptan, Şükriye Atav, Süheyl Eğriboz, Feridun Çölgeçen bunlardan bazıları. Türk Sineması’nda önemli bir karakter oyuncusu olan İhsan Yüce’nin eserinden Özdemir

Yunus Emre-Şuhutlu Baharoğlu Abbas’ın dostluğu sayesinde Afyonkarahisar’da çekildi

⁴ <http://www.comingsoon.it/film/afyon-oppio/9485/scheda/>

Yunus Emre-Hakan Balamir

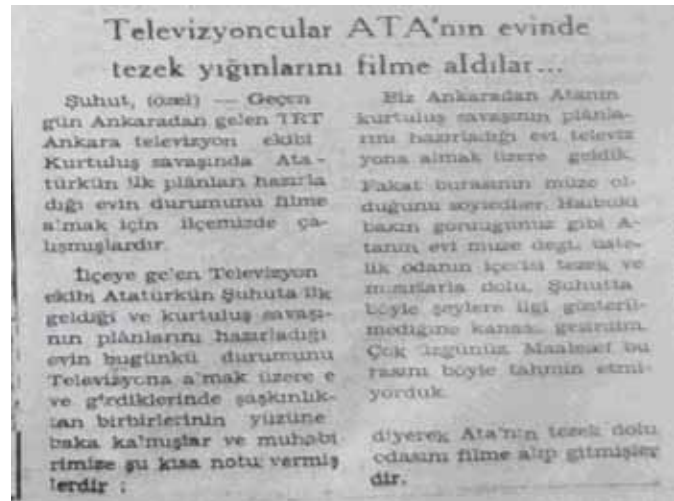

Yunus Emre-1973

TV'DE AFYONKARAHİSAR-1972

Sinemadan bahsetmişken televizyona da yer verelim. Televizyon deyince akla ilk gelen tabi ki uzun yıllar tek başına bu işi götüren TRT Kurumu.

1968 yılında yayın hayatına başlayan TRT yayınlarının ilimizde seyredilebilmesi için 4 yıl kadar bir süre geçmesi gerekir.

⁵ <http://www.sinematurk.com/film/6887-yunus-emre/>

TRT yayınları henüz ilimize ulaşmadan TRT Ankara Televizyonu yapımcıları Atatürk'ün Evleri konulu bir belgesel çekimi için geldikleri ilimizde büyük bir çok yaşarlar. Şuhut ilçemizde bulunan ve Atatürk'ün Büyük Taarruz öncesi misafir olduğu Hacı Veli Konağında çekim yapmaya giden ekip evin harap bir halde üstelik içinde de tezek depo edildiğini görünce büyük bir üzüntü içinde çekimlerini böyle bir ortamda yaparlar.⁶

26 Ağustos 1972 Büyük Taarruz'un 50. yıldönümüdür. Böyle bir günde TRT'de günün anlam ve önemine uygun programlar hazırlar. O tarihte hayatta olan İsmet Paşa'dan Anılar, Kocatepe'den İzmir'e gibi programların yanında "Bir İlimiz —AFYONKARAHİSAR" adlı yapımda ekranlara gelir. 28 dakikalık bu programda Afyonkarahisar'ın Büyük Taarruz'daki önemi sıkça vurgulanır, şehirden görüntülere yer verilir. O günlerde henüz yıkılmamış olan eski Hükümet Konağı, motorlu araçların fazla olmadığı onun yerine faytonların dolaştığı geniş caddeler, Uzun çarşı, Müze, kaplıcalar, o tarihte yeni inşa edilmekte olan İşçi Sigortaları Hastanesi (şimdilerde çoktan yıkılan eski SSK Hastanesi), Çocuk Esirgeme Kurumu bu programda karşımıza çıkar. Kaleye çıkan vatandaşlar ve kaleden şehrin görünümü yine programda gözümüze çarpan ayrıntılardan.

TRT Prodüksiyonlarından Nazmi Kal'ın hazırladığı ve 28 Ağustos 1972'de gösterilen bu belgeseli zannederim hiçbir hemşehrimiz izleme şansı bulamamıştır.

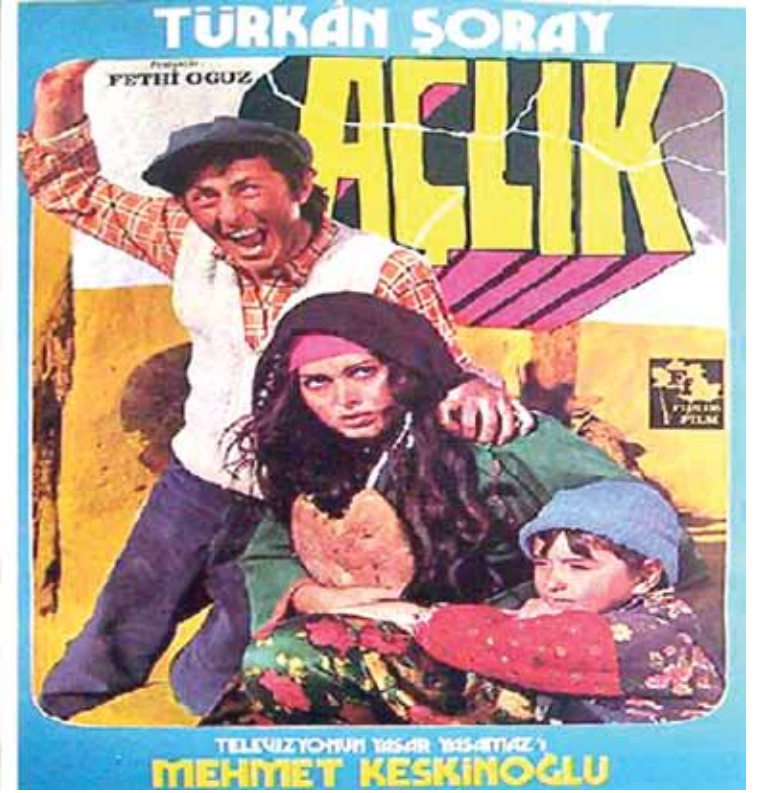
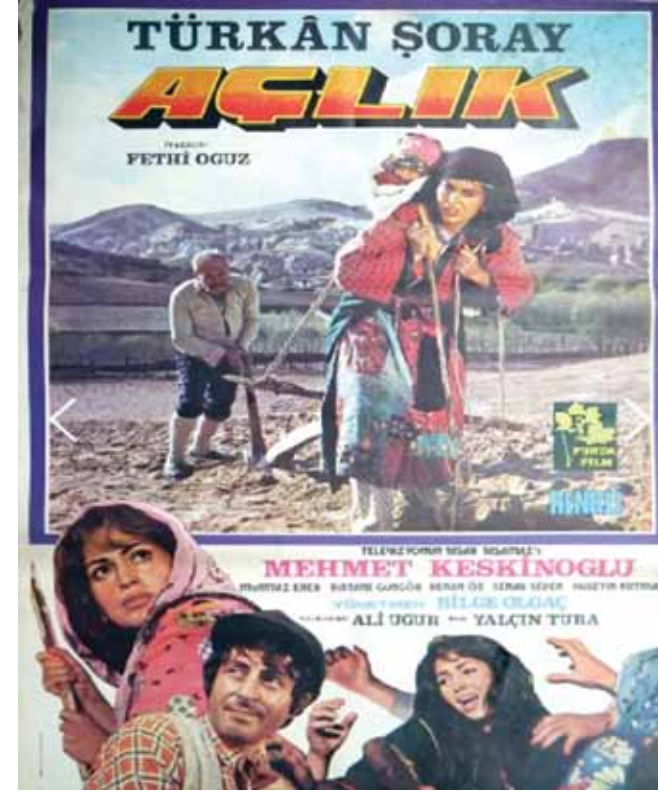
Amerikan CBS Kanalı Haşhaş Tarlasında çekim yaparken-1974

Kocatepe Gazetesi 17.07.1974

1971 yılında Amerika'nın isteğiyle Türkiye'de Haşhaş ekiminin yasaklanması ve 1974 yılında serbest bırakılması üzerine adını Haşhaş'ın özsuyu olan Opium'dan alan ilimiz adeta yabancı TV kanallarının gözdesi olur. Al-

⁶ Televizyoncular Ata'nın Evinde Tezek Yığınlarını Filme Aldılar" Kocatepe Gazetesi-25.09.1971

Açlık filminin 2 farklı afişi

man ARD kanalından, Amerikan CBS NEWS kanalına varıncaya kadar pek çok yabancı ilimizi ziyaret ederek Haşhaş ekimi ile ilgili programlar çekerler.⁷

1977 yılında Türkiye ve Birleşmiş Milletlerin ortak yapımcılığında çekimleri yine ilimizde, şehir merkezinde yapılan ve 19 Eylül 1977 tarihinde TRT'de gösterilen "Haşhaş, Bir Çiçeğin Terbiyesi" isimli belgeselde TRT arşivlerinde o yıllardan kalan bir başka kayıt. Kısmen izlediğimiz bu belgeselde bugün apartmanlarla dolu olan Cumhuriyet Mahallesi ve İmam Hatip Lisesi civarında haşhaş tarlalarında yapılan çekimlere rastlamak bizde ilginç duygular uyandırdı.

Yine aynı yıllarda sonradan "Hakkari'de Bir Mevsim" filmi ile tanınan ünlü yönetmen Erden Kıral'da ilimiz ve Uşak'ta bir belgesel çeker. O yıllarda ülke gündeminde ve ilimizde önemli yer tutan bir sorunu ele alan "Haşhaş" isimli belgesel, Amerika'nın baskısıyla ekimi yasaklanan haşhaş ve üreticisinin sıkıntılarını ekrana getirir.

SEYDİLER'DE ÇEKİLEN BİR BAŞKA FİLM AÇLIK-1974

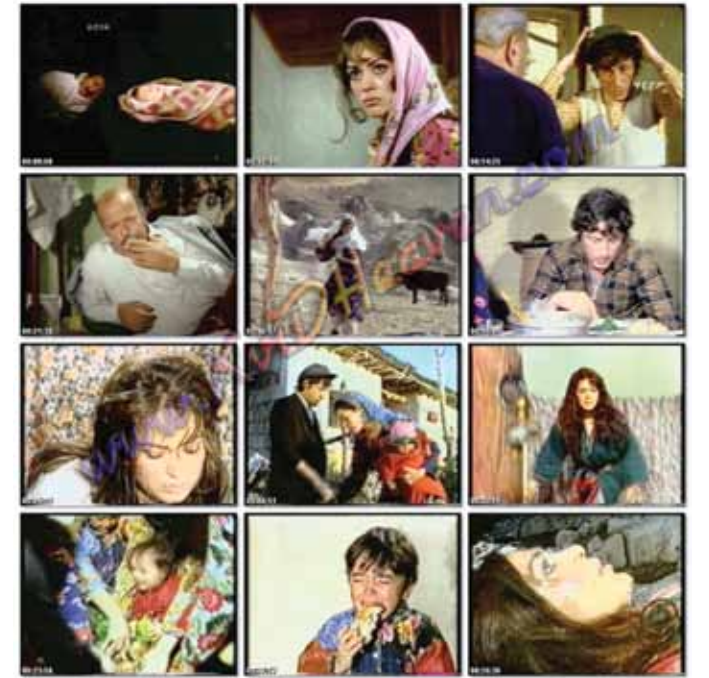
Yıl 1974, Seydiler Köyü birkaç yıl aradan sonra bir filme daha ev sahipliği yapar. Yönetmenliğini Türk Sineması'nın ilk kadın yönetmeni Bilge Olgaç'ın üstlendiği "Açlık" adlı filmde Türkan Şoray'ın yanı sıra tiyatrocu Mehmet Keskinoglu, Hüseyin Kutman ve Mümtaz Ener gibi tanınmış oyuncular rol alır.

Filmin konusuna gelinece;

Küçük yaşta ağaya evlatlık olarak verilen Meryem (Türkan Şoray) büyüdüğüde ağanın yaptıklarına isyan eder. Bunun üzerine köyde yaşayan fakir bir gençle (Mehmet Keskinoglu) evlendirilir.

Kocasının İstanbul'a çalışmaya gitmesiyle küçük çocuğu ve yaşlı ka-

⁷ "Alman ARD Televizyonu İlimize Geliyor" Kocatepe Gazetesi 30.05.1975 tarihli sayısı

Açlık filminden bazı kareler

ynpederiyle baş başa kalan Meryem artık her işe koşmaktadır. Yaşanan kuraklık sebebiyle sıkıntılı günler geçiren aile sonunda tarlayı sürmekte kullandıkları tek öküzü keserek yerler. O da bitince bu sefer yıllar önce terk ettiği ağanın kapısını çalar. Sonrasını isterseniz filmi seyretmenizi tavsiye ederim. Film TV kanallarında sık sık yayınlanmakta.

Türkan Şoray'ın filmleri arasında nitelikli olarak öne çıkan bu filmin yönetmeninin de bir kadın olduğunu belirtmiştik. Filmlerinde kadın sorunlarına sıkça eğilen Bilge Olgaç yıllar sonra yalnız yaşadığı evinde sobadan çıkan yangın sebebiyle hayata veda eder. Yönetmen Bilge Olgaç filmin çekildiği yıllardaki bir röportajında senaryonun çorak bir bölgede geçmesi sebebiyle

ÜNLÜ YÖNETMEN ELİA KAZAN VE AFYONKARAHİSAR

Dünyaca ünlü film yönetmeni Elia Kazan'ın da hayatında Afyonkarahisar özel bir yer tutar. Aslen Kayserili bir Rum olan Elia Kazan (1909-2003) küçük yaşta ailesiyle birlikte Amerika'ya göç etmiştir. 1950'li yıllardan itibaren Amerikan Sineması'nda önemli filmlere imza atmıştır.

28 Ekim 1989 - Zafer Gazetesi

Elia Kazan ilk kez 5 Kasım 1978'de dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in davetiyle geldiği Türkiye'de çekmeyi düşündüğü filmle ilgili olarak Afyonkarahisar ve Dumlupınar'ı gezerek bilgiler almıştır. Yönetmen, çekmeyi düşündüğü filmin 1912 yılından

itibaren başlayarak Türk ve Rumlar arasındaki ilişkileri konu alacağını ve 1922'de ki Başkomutan Meydan Muharebesi'ne de yer vereceğini söyler. Ancak şunu da eklemekten geçmez. "Dumlupınar'ı gördükten sonra insanların savaş istemesini diliyorum"¹³

Yönetmen Elia Kazan'ın Afyonkarahisar'ı ikinci kez ziyareti Ekim 1989'dur.Bu ziyaretinde de tarihi semtleri gezerek mekân bakmıştır. O günlerde ilimizde yayınlanan Zafer gazetesine verdiği röportajda "Nereden bulacağım böyle yeri" der.¹⁴ Çekeceği filmin adını "Egenin Ötesi" olacağını belirten yönetmen ne var ki bu belgesel filmini Isparta'da çekmiştir.

Yıllar sonra Elia Kazan'ın Afyonkarahisar'ı ziyareti ile ilgili anıları şöyle aktarılır.

"Kazan, son Türkiye ziyaretinde Afyon'a gitmiş, bir süre o civarda çekeceği filme göre yerler aramış. Gece olup otelde sıkılınca, sokağa çıkıp rastgele dolaşmış. Nerede ıııklı bir yer görse, burası ya bir kahvehane, ya bir birahaneymiş. Ve hepsinde de sadece ve sadece erkekler varmış, üstelik gencecik erkekler. O da buralara girmiş, çıkmış. Bir bira söyleyip rast geldiğiyle sohbetler yapmış. Kimseyi huylandırmadan, bir sinemacı gözüyle mekânı, eşyaları, insanları iyice süzmüş.

Bu gençlerin bilhassa kıyafetleri, genellikle koyu renkte, ucuz, sağlıksız ve birbirine çok benziyormuş. Sakalları da bakımsız, saçları kirli ve kepekli, sanki hepsi bir berber elinden çıkmış gibi aynı modelmiş. İçlerinden biraz hallice olanlar, yani hali vakti yerinde olanlar, birahaneye gelir gelmez, önce masaya şrank diye bir anahtarlık demeti, bir Amerikan sigarası, bir çakmak,

(şimdi olsa bir de pahalı cep telefonu) atmalarından ve bira yerine rakı-peynir-kavun söylemelerinden belli oluyormuş.

Bu gibi iyi beslenmiş birkaçının dışında, birahanele çoğunluğu oluşturanlar, genellikle sarı benizli, ince, dal gibi uzun, küskün, mahzun, kırgın ya da kızgın melan-kolik tavırlar içindeymiş. Bunların sırtında "anne örgüsü" hırka, yelek, kazaklar varmış. İçlerinde gece boyunca kimseyle konuşmadan bir kibrit kutusuna sürekli takla attırırlar mı istersen, aynada kendi kendisine tapınanlar mı, mırıl mırıl duvarlarla konuşanlar mı? Birahanelerin tavanında tütün, ter ve amonyak kokusundan oluşan bir bulut asılmış. Yerde ise affedersiniz, tükürük, izmarit, ganyan kuponları ve çekirdek kabuklarından oluşan bir halı seriliymiş.

Gerçi bir müzik çalıyormuş, televizyon da acıkmış ama ne kimse müzik dinliyor, ne de kimse televizyon seyrediyormuş. Herkes bağırarak ve acımasızca bir

ağızdan konuşurken, aralarında çok ağır, çok kaba müstehcen el şakaları yapıyorlarmış. Hemen hiç biri eğleniyor gibi gözüküyormuş. Tersine, hemen herkes hem kendisiyle, hem de çevresiyle sanki sürekli bir kavga halindeymiş.

Kazan, bir-iki bira yuvarladıktan sonra bu gençlerden bazılarına yaklaşmaya, konuşmaya çalışmış, onlarla konuşmuş. Onlara özellikle gelecekte (istikbalde) ne yapmak istediklerini sormuş.

Bundan sonrası çok önemli: Hiçbirinin Afyon'un sınırlarını aşan bir hayalinin olmadığını dehşete düşerek fark etmiş. Taşra ıssızlığında, yalnızlıktan

kendini tekrarlaya tekrarlaya kavrulan, elinden hiçbir iş gelmeyen, ne hayata ne de kendine hiçbir katkısı olmayan, koskoca Anadolu gençliği için "yürüyen zamanın" bir şey ifade etmediğini fark etmiş."¹⁵ Zira kaza izlenimlerini Afyonlularla paylaştı mı bilinmez.

1980'Lİ YILLAR

TV'nin yaygınlaşması ve 1975-1980 yılları arasında çekilen cinsellik içerikli filmler yüzünden seyircinin sinema salonlarından uzaklaşması bu dönemin en büyük sıkıntısıdır. Çekilen film sayısının iyice düştüğü bu yıllarda piyasada artık sadece Kemal Sunal filmleri, video için çekilen basit filmler ve tabiri caizse entellektüel bunalım filmleri bulunmaktadır. Bu yıllarda sinemada olmasa da devletin kanalı TRT'de bazı diziler ve belgesel programlarda ilimize yer verilmiştir.

ATATÜRK'LE YOLCULUK- 1981

Atatürk'ün doğumun 100. yıldönümü münasebetiyle TRT tarafından hazırlanan ve çocukluğundan vefatına geçen zamanı ve mekânları yansıtan 10 bölümlük belgeselin 9 ve 10. bölümlerinde Afyon Zafer Odası (bugünkü Zafer Müzesi), Şuhut Atatürk Evi görüntülerine yer verilmektedir.

Yapımcılığını Atik Çatalpınar'ın üstlendiği, yönetmenliğini Orhan Tuncel'in yaptığı belgeselin metin yazarlığını Prof. Dr. Ergün Aybars yaptı. Belgeselin seslendirmesini Cihan Ünal, Sacit Onan, Sönmez Atasoy gibi usta isimler gerçekleştirdi. 24.06.1981 tarihinde TRT'de gösterilmeye başlanan belgeselin her bir bölümü 25 dakikadan oluşuyor.¹⁶

KÜÇÜK AĞA - 1983

1983 yılında Tunca Toskay'ın TRT Genel Müdürlüğü döneminde kurum, konusunu Milli Mücadele döneminde Akşehir ve çevresinde geçen bir öyküden alan yazar Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" adlı eserini, hemşehrımız Yücel Çakmaklı'nın yönetmenliğinde dizi olarak filme almaya karar verir. Nisan 1983'te çekimlerine başlanan ve Çetin Tekindor ile Aydan Şener'in

¹⁵ <http://moroccom.blogspot.com.tr/2009/03/elia-kazan-tasra-izlenimleri-ve.html>

¹⁶ <http://www.trt.net.tr/sayfa/wp-content/uploads/2014/11/1-C%4%BOLT.pdf>

19 Ekim 1973 tarihli gazetelerden

başrollerde oynadığı dizide Türk Sineması'nın birçok ünlü karakter oyuncusunu da görmek mümkün. Fikret Hakan, Ahmet Mekin, Erol Taş, Eşref Kolçak, Kadir Savun bu oyunculardan bazıları. Çekimler sırasında Yücel Çakmaklı'nın yanında bulunan Senih Bayık'ın anlattığına bakılırsa Çakmaklı birçok sahneyi Afyonkarahisar'da çekmek istese de dönemin idare amirleri (Vali, Beld. Bşk.) oyuncuların kalacağı yer ve çekimler konusunda yardımcı olmayınca bu sahneler Kütahya'da çekilir. Yine de filmde Afyonkarahisar'dan bahsedilmesi sebebiyle sadece Kale görüntüsüyle yetinilir. O dönemde Kale üzerinde bulunan metalden yapılmış AFYON yazısının görünmemesi için özel çaba gösterilir. Bir de dizinin 6. bölümünde Küçük Ağa komutasındaki çetenin Yunan as-

keri birliklerine baskın sahnesini izlediğimizde mekânın Ayazın köyü olduğu izlenimi uyandı bizlerde.¹⁷

AZ GİTTİK UZ GİTTİK-1986

TRT'nin kanal sayısı ile birlikte programlarının arttığı 1980'li yıllarda çocuklara illerimizi tanıtmak amacıyla hazırlanan animasyon destekli bir yapım "Az Gittik, Uz Gittik". Her bölümde Evliya Çelebi'nin atı Küheylan ile bir ilimizi, tarihi eserleri, efsaneleri, halk ya da çocuk oyunları ile tanıtan programın 33.bölümünde şehrimize yer verilmiştir.

Metin Devrim'in yapımcı ve yönetmenliğini üstlendiği bu çocuk programının metin yazarlığını ise çocuk edebiyatının usta kalemlerinden Yalvaç Ural yaptı. Seslendirmesini oyuncu ve dublaj sanatçısı İstemi Betil ile birlikte Erol Kardeseci ve Şahap Sayılğan'ın yaptığı ve 25 dakikadan oluşan program 08.10.1986 tarihinde TRT ekranlarında gösterildi.¹⁸

YILDIRIM KEMAL-1989

1980'li yılların sonuna yaklaşırken ilimizde çekilmiş birkaç yapım daha vardır. Büyük Taarruz'da önemli görevler üstlenen şehit Süvari Teğmen Yıldırım Kemal'in hayat hikâyesini anlatan ve önemli bir kısmı ilimiz Sinanpaşa ilçesi Yıldırım Kemal köyü civarında çekilen "Yıldırım Kemal" adlı 4 bölüm-lük dizi TRT tarafından 1989 yılında yönetmen Hüseyin Taşkın'a çektirilir.

ÇAYLAR ŞİRKETTEN -1989

Haziran 1989'da TRT kanalında 2 bölüm olarak ekranlara gelen dizi İstanbul-Afyon-Denizli seferini yapan bir yolcu otobüsünde yaşananları anlatıyor. Erdoğan Tokatlı'nın yönettiği ve Halil Ergün ile Yalçın Gülhan'ın otobüs şoförlerini, Aydemir Akbaş'ın ise muavin rolünde oynadığı dizinin Afyonkarahisar'da geçen sahneleri otobüsün garaj ve dinlenme tesisinde mola verdiği kısımlar. Diziye adını veren "Çaylar Şirketten" ise yıllar var ki unuttuğumuz bir şey "şehirlerarası yolcululuklarda dinlenme tesislerinde yolcuların içtiği çayın bedelinin otobüs firmasına karşılanması"

¹³ "Elia Kazan-İnsanların savaş istememesini diliyorum" Milliyet Gazetesi 05.11.1978 tarihli sayısı

¹⁴ "Nereden Bulacağım Böyle Bir Yeri" Zafer Gazetesi-28.10.1989 tarihli sayısı

TÜRKMEN DÜĞÜNÜ -1989

“Türkmen Düğünü” Emirdağı Ali Yürük tarafından yazılan ve halk kültürünü yansıtan bir başka eserdir. Emirdağ yöremizin gelenek göreneklerini, düğün adetlerini çok güzel yansıtan bu eserde tıpkı Çatalı Köy gibi yıllar yılı tiyatrodan sahnalandı ve halktan büyük ilgi gördü. Çatalı Köy’ün dizi olarak yayınlanması ve seyircinin bu tarz dizilere ilgi göstermesi üzerine devlet televizyonu TRT, 1989 yılında bu kez yazarın “Türkmen Düğünü” adlı eserini 3 bölümlük bir dizi olarak ekranlara getirdi.

Yönetmenliğini Adem Ayrıl’ın yaptığı dizide birçok ünlü sanatçı rol aldı. Yılmaz Zafer, Nilgün Bubikoğlu, Asuman Arsan, Atilla Ergün, Faruk Savun bu isimlerden bazıları. Çekimlerinin büyük bir kısmı Emirdağ’da gerçekleştirilen diziden akıllarda kalan sahneler bu güzel ilçemizin o günlerdeki hali, düğün gelenekleri ve elbette birbirinden güzel maniler.

SİNEMADA AFYONKARAHİSARLILAR Filiz AKIN

Türk Sineması’nda dört yapraklı yoncadan biri olan Filiz Akin veya gerçek adıyla Suna Akin’da pek bilinmese de Afyonkarahisarlıdır. Afyonlu Hacı Vasıflar Sülalesine (Hamamcılar da denilir) mensup Hâkim Bekir Sami Akin’in kızı olarak 02.01.1943 tarihinde Afyonkarahisar’da doğan Filiz Akin, ilkokula annesi Leman Hanım’ın vekil öğretmenlik yaptığı Afyonkarahisar’da başlar. Çocukken resim konusunda çok yeteneklidir. Annesi Leman Hanım, sinemaya ilk başladığı yıllarda verdiği bir röportajda Filiz Akin’i şöyle anlatır;

“Afyonkarahisar’daki evimizin yanında bir türbe vardı. Kalın resim kâğıdı üzerine bu türbenin, yaşından hiç umulmayacak kadar düzgün bir

resmini çizdi. Şimdi çok güzel resimler yapıyor. Ben, Afyon’da öğretmen vekilliği yapıyordum. Bir gün komşumuz askeri doktorun emir erini yanına almış. ‘Beni anneme götür’ demiş. Okula gelmiş, müdüre çıkmış. ‘Beş buçuk yaşıma geldim, okuma yazma biliyorum, beni okula alın demiş. Kabul etmemişler. Eve ağlaya ağlaya dönerken yolda Maarif Müdürü Filiz’i görmüş. Niçin ağladığını sorunca, olayı öğrenmiş. ‘Gel beraber okula gidelim’ diyen Maarif Müdürü kendi eliyle Filiz’i ilkokula yazdırmış. Tüm sınıflarını, liseden mezun olana kadar hep birincilikle bitirdi. Babası da hukuk fakültesinden birincilikle mezun olmuştur. Filiz’in babaannesi yeşil gözlü, ince belli, beline kadar dökülen saçları ve servi boyu ile göz kamaştıran bir Çerkez güzeliydi. Filiz, bana ve babasına benzemezdi, kayınvalideme çektir. ¹⁹

Yıllar sonra kendisiyle yapılan bir röportaj’da eski bayramlara dair sorulan soruya şöyle cevap verir,

“Beş yaşındaydım galiba... Afyon’da bayramda babaannemin elini öpmeye gidiyorduk. Onun evine giden arsada mandalar vardı ve annem çok korkardı onlardan. Onun önüne geçip küçük bir kahraman gibi onu koruyarak, önlerinden geçirmiştim. Büyükbabam eczacı Sadri Bey çok gülmüştü ve bu yiğitliğimden dolayı, hem rügan ayakkabı hem de istediğim kadar leblebi, çikolata, limonlu macun alacak kadar bol bir bayramlık vermişti. ²⁰

7 yaşındayken anne-babası ayrılan

Filiz Akin hayatının sonraki bölümünde annesinin yanında Ankara’da büyür. Nüfus kaydını sonraki yıllarda buraya aldırır. İlkokul sonrası Ankara Maarif Koleji’nde yatılı olarak okuyan Filiz Akin 1960 yılında buradan mezun olur. Üniversiteye gitme düşüncesi vardır fakat maddi sıkıntılar sebebiyle çalışmaya karar verir. Çalıştığı dönemde bir okul arkadaşının teşvikiyle oyunculukta şansını denemek isteyen Akin, Artist mecmuasının düzenlediği yarışmaya katılır. Bu yarışmada birinci olan Akin, Mayıs 1962’de yönetmen Memduh Ün’ün çektiği “Akasyalar Açarken” filmiyle Yeşilçam’a adım atar. 1964’te Yönetmen-Yapımcı Türker İnanoğlu ile evlenen Filiz Akin’in bu evlilikten doğan çocuğu İlker İnanoğlu da küçük yaşlardan itibaren filmlerde rol almıştır. 117 filmde rol alan Filiz Akin’in babası Sami Akin, 1970 yılında Salihli Sulh Hukuk Hâkimliğinden emekli olarak yerleştiği İzmir’de 1991 yılında eşiyle birlikte menfur bir cinayete kurban gitmiştir.

Devam edecek... Gelecek sayıda 1990’lardan günümüze Türk Sineması’nda Afyonkarahisar

¹⁹ “ Filiz Akin’i Annesi Anlatıyor” Ses Dergisi- Temmuz 1963

²⁰ Milliyet Sanat-24 Eylül 2015

TARİHE TANIK YAPILAR ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

AHMET İLASLI

Fotoğraf: Mustafa Topsakal

1900’lü yılların başında şehrin gelişme noktası olan İstasyon Caddesinde (Ordu Bulvarı) birbiri ardınca kamu binaları yapılmaya başlanmıştır. Hükümet Konağı, Cezaevi, Ordu Evi’nin bulunduğu bu güzergâhta 1910’lı yıllarda İttihat Terakki Binası olarak tek katlı yapılmaya başlanan yapının inşaatı da araya 1.Dünya Savaşı’nın girmesi ile yarım kalmıştır.

Savaş sonrasında yeniden devam eden inşaat bitirilmiş ve işgal günlerinde işgal ordularınca karargâh olarak kullanılmıştır.

27 Ağustos 1922 günü şehri terk eden Yunan ordusunca yakılan bina 1925 yılına kadar harap bir halde kalmış, sonrasında 3 kat olarak yeniden inşa edilerek Askeri Mahfel (gazino) olarak açılmıştır. Yeniden inşa sırasında 3. kat çatı kısmı soğan başlıklı olarak yapılmıştır.

Ana giriş sekizgen kesitli olup ana yapıdan dışa ve yukarı taşkın ayrı bir yapı görünümündedir. Aslında beş yüzü dışarıda, üç yüzü yapıya bitir-

şiktir. Dışa bakan beş yüzün ilk katı iki kanatlı cam bölmeli kapılıdır. Kapı üzerleri kemerlidir ve kemer içleri yine camla kaplanmıştır. Kemerlerin ayaklarla birleştiği yerler daralan dişlidir. Ayrıca kemerler üzerinde kabartı kemer kuşak, uçların birleştiği yerde de kabartma çiçek ve yaprak dilimleri yapılmıştır. Ayaklar ve altlıkları ikiyüzlü yapılmış olup altlıkların üst kesim iç- dış bükeylidir. 1. kat yüksekliğinde,

2. katta bir balkon vardır. Balkon iki üçgen taşıyıcı ile taşınmaktadır. Taşıyıcıların eğimli yüzleri yuvarlak dış dizilidir. Korkuluğu ise üzeri iki boğumla daralan dörtgen açıklık dizilidir.1. kattan ana yapıya yine iki kanatlı kapı ile girilir. 2. katta yine her yüzde birer pencere vardır ve bu pencereler ana yapı 2. kat pencereleriyle bağdaştırılır. 3. kat, alt katlara oranla daha basık olup ana yapı çatısının üzerinde bir kuruluş gibidir. Yine yüzünde ikiz pencereler vardır ve çatısı sekizgen örtüdür.

Ana yapı, biri güneye biri doğuya uzanan iki kol biçimli bir yapıdır. Görünüşte iki katlıdır. Ayrıca bodrum katı vardır. Güney kolda biri batıda, biri doğuda; doğu kolda ise yine doğuda biri olmak üzere bodrum kata dışarıdan üç giriş vardır. Her üç girişte basık kemerli ve kesme taş kaplama çerçevelidir. Merdivenle inilerek girilir. Yalnız batı girişte korkuluk demiri vardır. Ayrıca bodruma da iç merdivenle de inilmektedir. Birinci kata iki giriş vardır. Biri ana giriş, ötekisi ise doğu kolun güney kolla birleştiği iç köşededir. Her iki kat pencereleri eş değerde ve bağdaştırıcı. Sivri kemerlidir. Kemerler birbirine bağlantılıdır ve yapıda bir süs kuşağı görünümündedir. Alt kat pencereleri demir parmaklıklıdır. Pencere aralarında ve köşelerde dikey süs kabartmalar göze çarpar. Köşelerdeki ikiye bölünmüş yüzlerde; üstte düz bir bölüm, altında çıkıntılı bir bölüm, onun altında yivli dörtgen içinde üstü iki boğumla daralan içerlek dörtgen alan, bunun altında yivli dördül içinde kabartma bir çelem, en altta ise girik yaprak dilimlerinden oluşan bir bölüm vardır.

İç özellikler; katlar arası iniş-çıkışı demir korkuluklu merdiven sağlar. Doğru kolda kuzeye bakan yüzde yan yana iki küçük bir büyük oda ile doğuya bakan bir büyük oda ve ara boşluk vardır. Güneye uzanan kolda ise batı yüzde ana girişe bitişik durumda helalar ile büyük salon yapılmıştır. Bu durum her katta aynıdır. Yalnız güney kolda 1. katta daha önce iki oda (Dershane) ve bir gezintilik varken, Yüksekokul olduktan sonra büyük dershane gerektiği için bu duvarlar kaldırılmıştır.

Yapı 1930'lu yıllarda Maarif Oteli, sinema ve gazino, 1937-1943 yılları

arası Dumlupınar İlkokulu ve sonrasında DP lokali, Afyon Lisesi ek binası bir sürede Ticaret Lisesi olarak kullanılmıştır. 1974 yılında Anadolu Üniversitesi'ne bağlı Yüksekokula dönüştürülen yapı günümüzde Afyon Kocatepe Üniversitesinin bünyesinde faaliyet göstermektedir. 1. katta yer alan konferans salonu Afyon Belediyesi Nikâh Salonu olarak kullanılırken 2. kattaki salon farklı toplantılara ev sahipliği yapmaktadır. Yapının bodrum katında Afyonkarahisarlı minyatür ve hat sanatçısı merhum Ömer Faruk Atabek'in adını taşıyan bir sergi salonu bulunmaktadır.

Kaynak: Müze Arşivi
Hasan ÖZPUNAR Arşivi

PROF.DR.
NİJAT BİLGE

AFYONKARAHİSARLI OLMAKLA HEP ÖVÜNDÜM

Röportaj: Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar dergisinin bu sayısında Onkoloji (kanser) alanında yaptığı çalışmalarla tanınan, 2013 yılı Sağlık Bakanlığı Onkoloji Hizmet ödülüne sahip, Afyon Eğitim Vakfı kurucularından Prof. Dr. Nijat Bilge ile sohbet ettik.

-Nijat Bey kendinizden bahseder misiniz?

-1929 yılında Emirdağ'ın Çilli Mahallesinde doğdum. Aslımız Türkmen'dir. Babam Afyon'da öğretmen okulundan mezun olmuş ve öğretmenlik yapıyordu. Anne tarafımdan dedemin dedesine Afyon'da "Dağ Müftüsü" derler. Dedem Emirdağ'ın önde gelen bir hocasıydı. Atatürk'te 1.Ordu Komutanı Ali İhsan Sabis'le birlikte Kurtuluş Savaşı sırasında Emirdağ'a geldiği zaman bizim evde kalmış. Biz çocukken bazı eşyaları saklardı babam "aman ona dokunmayın Atatürk kullandı" diye. O sıralar 16 yaşındaymış. Sonradan kayboldu bu eşyalar.

Okula babam öğretmen olduğu için erken başladım. İlkokul 3.sınıfın yarısında okuduğum sırada Afyon merkeze geldik. 1936 yılı, 7 yaşındaydım. Ağabeyim ortaokula geçmişti ve Emirdağ'da ortaokul yoktu. Babam ağabeyimi okutmak için tayinini Afyon merkeze aldırdı.

Gedikahmet Paşa Camii arka taraflarında bir ev tutmuş. Bende Gedikahmet Paşa İlkokulu'na devam ettim. Şimdi o okul yok. Bir de Atatürk'ün öldüğünü hatırlıyorum. Çok üzümüstük.

4 kardeşlik. 3 erkek, 1 kız. Tekin Bilge avukat. Futbola meraklıydı. Liseyi bitirince değişik takımlarda oynadı. Beşiktaş Takımına girdi. Milli oldu. Sonra bir maçta Galatasaray kalecisi Turgay Şeren'le çarpıştı. Büyük bir sakatlık geçirdi. Futbol hayatı bitti dediler, ama yine oynadı. Ağabeyim Doğan Bilge doktordu, rahmetli oldu.

- O yılların Afyon'u nasıldı?

- Birbirine yakın yaşlarda 3 erkek kardeşiz. . . Mahalledeki çocuklarla arkadaş olmak istiyoruz "len arkadaş gel gari" diyorlar. Bizim garibimize gidiyor. Babam öğretmen olunca bizlere düzgün konuşmayı öğretti. "Neden böyle konuşuyorsunuz?" diyoruz. "Biz Afyonluyuz, böyle konuşuruz" diye cevap veriyorlar. Önce yadırgadılar sonra sıkı dostluklar kurduk.

Lise yılları

Afyon'da hayat basit. Biz ilçeden geldik, şehir kocaman göründü gözümüze, hâlbuki o zamanlar taş çatlasın 25.000 nüfus var. Atatürk sosyal yaşamda büyük inkılâplar yapmasına rağmen halkta yoksulluk vardı. Babamız öğretmen olmasına rağmen bizler birbirimizin elbisesini, ayakkabısını giyerdik. Ayakkabımın altında iki tane pençe(yama) olduğunu hatırlatırım.

Atatürk Afyon'a geldiği zaman bir arkadaşım ile beraber çıktık Anıtnın yanına gittik. Uzaktan gördük. Hatta geçtiğimiz yıllarda o gün çekilen bir fotoğrafta kendimi gördüm.

- Okul yıllarınız nasıl geçti?

- İlkokul ve sonrasında ortaokul, lise yıllarımda sınıfın en küçüğüydüm. Afyon Lisesi'nde 6 sene okudum. Hep iftiharla geçtim. Önceleri törenlerde Atatürk'ün Nutuk ve Hitabesini bana okuturlardı sonradan İnönü'nün söylev ve demeçlerini bana okutmaya başladılar.

Lisede öğretmenlerimiz çok üzerimize düşerdi. Yılsonunda derslerden geçseniz bile olgunluk imtihanlarını vermeniz gerekirdi.

Süleyman Demirel'i hatırlıyorum. Çalışkan olduğumuz için öğretmenler üst sınıflardakilere de bizleri tanıtmışlardı. O pansiyonda kalıyordu, orada birkaç kez muhabbet ettik. Ben orta 3.sınıfa geçtiğim yıl O mezun olmuştu. Siyaset yıllarında da birçok kez bir araya geldik.

1945 yılında 16 yaşında Afyon Lisesinden mezun oldum ve İstanbul'a gittim. O zaman her üniversite kendi sınavını yapıyor, ben Teknik Üniversitede yatılı okumak istiyordum. Orası 120 kişi alıyor ben sınavda 132.olmuşum. Lisede matematik pek görmedik, haliyle o dersim zayıftı. Giremedim. Bir arkadaşın söylemesiyle lisede son 3 sene iftiharla geçenlerin Tıp Fakültesine sınavsız girdiğini öğrendim ve oraya yazıldım. Doktorluk serüvenim böylece başladı.

- 16 yaşında evden ayrılıp büyükşehirde yaşamak zor olmadı mı?

- Yatılı okuduk, elbisemiz verilirdi, babam biraz harçlık gönderirdi. Geçirir giderdik. Dersten başka şeyle uğraşmayınca biraz bünyem zayıf kalmış. Spora merak sardım, biraz da müzikle uğraşırdım.

Afyonlu arkadaşlardan Mete Tan vardı, sonradan Sağlık Bakanı oldu. Üniversite yıllarımda bir dönem Şehremini'nde yapılan Afyon Talebe Yurdu'nun Yönetim Kurulunda bulundum. Diğer üyeler İstanbul'da işadımı, meslek sahibi büyüklerimizdi. Öğrenci olarak ben vardım. İş üzerime kaldı. Üniversite son sınıfta 1 yıl yurt müdürlüğünü yürüttüm. Üniversitenin yurdu olmasına rağmen bizim yurttta kaldım, idarecilik yaptım. Çok hemşehrimiz oradan yetişti, iş gücü sahibi oldu. Yaptıranlardan Allah razı olsun.

- Öğrencilik sonrası meslek hayatınız nasıl gelişti?

- Okul bittikten sonra askerlik ve mecburi hizmetimi Anadolu'da yaptım. Hedefim vardı. Uzmanlaşmak istiyordum. 1956'da İstanbul Ü.Tıp Fakültesinde asistan oldum. 1960 yılında radyoloji uzmanı oldum. Aynı yıl ABD bursu çıktı. Tam gidecektim, 27 Mayıs ihtilâli oldu. Uzun süre göndermediler. Sonunda Afyonlu hemşehrimiz Mete Tan'ın babası Dr. Avni Tan'ın sayesinde gidebildim.

Orada Radyoloji alanında 3 üniversitede araştırmalar yaptım. En iyi hastanelerden birinde özel statü ile işe aldılar, hem ihtisas yaptım, hem uzman hekim olarak çalışıyordum.

Radyo terapi alanında yaptığım araştırmaları orada tıp alanında dergilerde neşrettim. Kalmamı istediler fakat Türkiye'nin o dönemde bu alanda yetişmiş doktorlara ihtiyacı var diyerek kabul etmedim. Ama ABD bana yeni fikirleri, araştırmayı, bilimselliği öğretti.

- Yurda dönüşte neler yaptınız?

- 1963'te Türkiye'ye döndüm ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim görevlisi oldum.

1967'de doçent iken Onkoloji Bölümü kurmayı

Afyon Talebe Yurdu önünde

düşündüm. Fakat Türkiye'de daha Onkoloji nedir bilinmiyor. Biz radyoterapi olarak adlandırıyoruz. Ben de ilk kez ABD'de iken bir Rus profesörün konferansında bu kelimeyi iştim. Onkoloji kötü huylu tümör demekmiş.

Şişli'de muayenehane açtım. Tabelaya "Onkoloji Kliniği" yazdırdım. O zamanın ünlü doktoru Rektör Ekrem Şerif Egeli ve arkadaşları" Onkoloji ne demekmiş" diye sorarlardı. Düşünün onlar bile bilmiyor.

1970 yılında Profesör oldum.1975 yılında Cevat Babuna, Gündüz Gedikoğlu, Melih Özen isimli doktor arkadaşlarla Türk Onkoloji Derneği'ni kurduk. Uzun yıllar başkanlığını ben yürüttüm. Bu dernekte kanser türlerine göre 10 komisyon kurduk ve bu kanser türlerini yurt çapında tanıtıcı çalışmalar yaptık. Hekimlere

Onkoloji alanında eğitimler verdik.

1978 yılında üniversitede Radyoterapi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yaparken bu konuda 80'e yakın bilimsel neşriyatım vardı. ABD ve Avrupa Radyoloji, Onkoloji derneklerinin hem kurucu üyesi hem de yönetim kurulundaydım. Çalışmalarımız neticesinde 1983'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyasyon Onkolojisi bölümünün kurulması kabul edildi. Ancak 1987'de öğrenci alımı başladı. Yine 1986 yılında Çapa'da Onkoloji Enstitüsü'nü kurdum. Modern laboratuvarlar açtık. 1996'ya kadar başkanlığını yürüttüm.1997'de emekli oldum.

- Çalışmalarınız bunlarla sınırlı değildi galiba?

- Elbette. Bu konuda dergiler çıkardım, hâlâ yayınlanıyor. Bilimsel araştırmalarıma devam ettim. Bugün 100'ü yurtdışında, 250'si Türkiye'de yayınlanmış toplam 350 yayınım var.

- Birazda meslekten soralım. Kansere neler sebep oluyor?

- Kanser yapan maddelerin sigara dumanı içinde, çevremizde arabaların egzozundan çıkan gazlarda, fabrika dumanlarında, kömür yakan evlerin bacalarından çıkan dumanlarda ve kızartma yapılan besinler ve hazır gıdalarda en fazla bulunduğunu biliyoruz. Bunun için kanser hücrelerini yok eden maddeleri ihtiva eden besinleri, özellikle yeşil sebze ve taze meyve bol bol yememiz gerekiyor.

- Bugün tedavisinde izlenen yol nedir?

- Günümüzde kanser tedavisi multidisipliner yani birçok dalın bir arada işbirliği ile gerçekleştiriliyor. Burada medikal onkolog, cerrah, patolog, radyolog ve radyasyon onkoloğunun bir arada karar vermesi gerekir. Bu günün tedavi yöntemleri cer-

Dr.Bilge gençlik yıllarında Uzunçarşılı'da

rahi, kemoterapi ve radyoterapidir. Önemli olan bu yöntemleri yerinde ve doğru olarak kullanmaktır

- Kanserden kurtulmak mümkün mü?

- Kanser, erken yakalandığı takdirde tedavisi mümkün bir hastalıktır. Onun için kişilerin kanserden korkmadan, sağlıklı iken her yıl düzenli olarak kontrollerini yaptırmaları gerekir. Bu gün her türlü kanser erken yakalandığı takdirde tedavisi mümkündür. Erken olan cerrahi ile çıkarılan tümörlerin bir kısmı tekrarlayabilir ve yayılabilir, bunları önlemek için ilave tedavi yöntemleri kemoterapi ve radyoterapinin kullanılması gerekebilir. İleri devredeki kanserlerde ise kemoterapi ile bir kısmında hastalığı tedavi etmek mümkündür ancak bu devrede genellikle kemoterapi hayatı uzatmak, hastanın hayat kalitesini artırmak için kullanılmaktadır.

- Afyonkarahisar'la bağlarınızı koparmadınız?

- Elbette. Emirdağ'da doğdum, Afyon'da büyüdüm. Ekmeğini yedim, suyunu içtim. Hemşehrilerimize her zaman yardımcı olmaya çalıştım. Uzun yıllar Talebe Yurdunu ayakta tutmaya çalıştık. Maalesef bizim üniversite istimlâk etti. Bir dönem boşluk oldu.

1986 yılında hemşehrilerimiz Ahmet Bozokluoğlu ve Ercüment Bey geldiler. Afyonlu gençlerin yükseköğretimde okumalarına yardımcı olmak için bir vakıf kuralım dediler. Orhan Yavuz ve akrabam rahmetli Asım Kocabıyık çok büyük destek verdiler. Afyon Eğitim Vakfı'nı 1987 yılında kurduk, ilk başkanı ben oldum. O dönem Başbakan Turgut Özal'la görüştüm vakfa vergi muafiyeti sağladı.

Afyon'da üniversite kuruluş çalışmalarını bizler yürüttük. O dönem Yılmaz Büyükerşen Anadolu Üniversitesi Rektörü idi. Afyon'daki okullarda ona bağlı. Önceleri çekinceliydi, ısrarlarım neticesinde razı oldu. "3 bina yapın, kurulmasını tavsiye edeyim" dedi.

Afyon MYO binaları böyle başladı. Sonrasında Maliye Bakanı Adnan Kahveci ile Cumhurbaşkanı olan Özal'la görüşüldü. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin kuruluşuna onay çıktı.

Ne kadar isabetli davrandığımızı bugün görüyoruz. Şehirde 40 bin öğrenci var. Herkes yararlanıyor. Şehrin can damarı neredeyse. Üniversitede burada halktan kop-

madan, bilimsel çalışmalar yapmalı, şehre faydalı olmalı.

- Tekrar Afyon Eğitim Vakfı'na dönersek.

- Vakfın uzun yıllar başkanlığını yürüttüm. Halen Onursal Başkanım. Bir dönem eski Bakanlardan Arif Demirer, Belediye Başkanı Mehmet Sami Hancıoğlu, uzun yıllardır Şükrü Koçoğlu başkanlığı yürüttü. Şimdilerde Ticaret Odası Başkanı Hüsnü Serteser yapıyor. Belediye Başkanımız Burhanettin Çoban'da büyük destek veriyor.

Yaklaşık 30 yılda binlerce Afyonkarahisarlı gence burs vermişiz. Yükseköğretimde okumalarına destek olmuşuz. Burs verdiğimiz gençlerin her biri bugün meslek sahibi, isterim ki onlarda yeni yetişen Afyonkarahisarlı gençlerin elinden tutsunlar. İmkân sahibi hemşehrilerimiz Afyon Eğitim Vakfı aracılığıyla okuyan gençlere yardım etsinler, burs versinler.

- Afyonkarahisar deyince aklınıza ne geliyor?

- 1945'ten itibaren İstanbul'da yaşıyorum. 9 yıl Afyonkarahisar merkezde yaşadım. Çocukluğumuzdaki eski insanlar, eski hocalarımız bize insan olmayı öğrettiler. Afyon'un sokaklarını arşınladım, mahalle kavgaları yaptık, ilk göz ağrım orada idi. Her zaman Afyonlu olmakla övündüm. Şimdi de sık sık ziyaret ediyorum. Her gelişte şehrin büyük değişim yaşadığını görüyor, büyükşehir olmaya aday bir yer olduğunu gözlemliyorum. Buna katkısı olan her bir idareciyi kutlarım.

- 86 yaşındasınız ama sizi zinde görüyoruz.

- Ben sağlığıma çok dikkat ederim, spor yaparım. İnsanlar yiyip içtiklerine dikkat etmeli. Bir onkolog olarak son yıllarda kanserin artmasındaki en önemli sebeplerinden birisinin düzensiz beslenme ve hazır tüketim gıdalar, sigara olduğunu söyleyebilirim.

- Gençlere neler söylemek istersiniz?

- İnsanlar başarılı olmak için düzenli bir programa sahip olmalı. Bir işi yapmadan önce planlamalı. Doğru kararlar vermeli. Elbette yeni yetişen bireylerin vatanını, milletini seven, devletine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiren insanlar olması lazım.

- Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

- Asıl ben taa Afyon'dan kalkıp buralara kadar gelip (röportaj İstanbul'da yapıldı) benimle konuştuğunuz için teşekkür ederim. Taşpınar bizim gençliğimizin dergisi. Bir gün bizimde dergide yer alacağımızı hiç düşünmezdim. Şehrin kültür hayatı için önemli bir kaynak bu dergi. Okurlara selam ve sevgilerimi gönderiyorum.

YABANCI BASINDA ÇIKAN AFYONKARAHİSAR HABERLERİNDEN SEÇMELER-2 (1826-1960)

Hasan Tahsin GÜNEK*
htg03@hotmail.com

ALMAN GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Liechtensteiner Volksblatt Vom 20 Nisan 1921

Atina, Çanakkale ablukası Yunan filosu tarafından gerçekleştirilme-si kararı alındı.Yunanlılar Bursa ve Afyonkarahisar’ın alınması gerektiğini bildiriyorlar.13 Nisan’da Türk askerleri yaklaşık 30.000 kişilik bir kuvvetle çok sayıda süvari ve topçu desteğinde Afyonkarahisar-Dumlupınar hattına saldırdılar. Burada Yunan birliklerinin arasındaki irtibatın kesilmesi amaçla-nıyordu. Saldırı başarısız oldu. 15’i subay olmak üzere 6.000 esir verildi. 5 tabanca ve 12 makineli tüfek ele geçirildi.

Oberrheinische Nachrichten Vom 15 Ekim 1921

Afyonkarahisar Savaşı

Yunan ordusunun raporuna göre, büyük savaş 30 Eylül’de Afyonkarahisar’da başladı. Yunan askerlerinin zaferi ile sona erdi. Türklerin saldırı planına karşı Yunanlıların da bir karşı saldırı planı vardı. Mücadele 7 gün sürdü. Sol kanattaki 13.Türk tümeni ve iki tugay birlikte 60.000 kişilik bir kuvvetle, Yunanlılara karşı bir hafta boyunca tek başına savaştı.

Oberrheinische Nachrichten Vom 31 Ağustos 1922

Yunan Yenilgi

Ankara 27 Ağustos-Türk askeri gruplar halinde Afyonkarahisar’dalar. Yunanlılar Afyonkarahisar’ı bırakmak zorunda kaldılar. Yunan geri çekilmesi 120 kilometreyi buldu.

Oberrheinische Nachrichten Vom 06 Eylül 1922

Türkler ve Yunanlılar arasında Savaş

Yunan Tebliği, büyük savaş 26 Ağustos günü Afyonkarahisar’dan başla-dı. 29 ve 30Ağustos’ta şiddeti değişerek devam etti. Yunan birlikleri düşma-nın olağanüstü tazyiki ile Ulucak - Dumlupınar yönüne çekildi.

Ankara’dan bildirildiğine göre hemen hemen tüm ilgili Türk birlikleri cephelede mücadeleye devam ediyor. Türk birlikleri Afyonkarahisar’a para-lel olan Uşak-Afyonkarahisar demiryolu hattına nüfuz ettiler. Yunanlılar ağır kayıplar vererek geri çekildiler.

Liechtensteiner Volksblatt Vom 23 Haziran1934

SON HABERLER

KÜÇÜK ASYA’DA DEPREMLER

Ankara 21 Haziran-Gece yarısından sonra sabaha karşı, Afyonkarahisar, Uşak ve Isparta’da şiddetli bir deprem oldu. Depremden sonra bölgede 50 ev yıkılmıştır. Sonrasında bölgede özellikle Uşak’ta sağanak yağmur yağmıştır.

* Araştırmacı-Yazar

Dağlarda yağın kar ve dolu hasarı önemlidir.

İZLANDACA YAYINLANAN GAZETELERDE AFYONKARAHİSAR

Lögberg Winnipeg Manitoba Fimtudaginn 14 Nisan 1921

Asya Türkiye’sinde Türk-Yunan Mücadelesi

Bağdat demiryolu üzerinde önemli bir şehir olan Afyonkarahisar’daki mücadele şaşırttı. Tepe ve sırtlarda her yerde Türk kampları görünüyor. Çe-kilen Yunan askerleri şehir merkezinin çok uzaklarında durdu. Türkler güçlü Yunan ordusu karşısında tüm güçleriyle mücadele ediyor.

Lögberg Winnipeg Manitoba Fimtudaginn 21 Nisan 1921

Yunanlılar geçtiğimiz günlerde Bağdat demiryolu üzerinde büyük öneme sahip Afyonkarahisar’ı tahliye etmek zorunda kaldılar.

Lögberg Winnipeg Manitoba Fimtudaginn 7 Eylül 1922

Türk Milli ordusu Yunanlıları Berlin-Bağdat demiryolu üzerindeki Afyonkarahisar’dan sürüp çıkartarak şaşırttı.

AMERİKAN GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

The Evening Post —New York 07.12.1832 Cuma

İZMİR 4 Eylül -20 Ağustos’ta Mısır ordusu 25 günlük bir yürüyüşten son-ra Konya’ya kadar geldi. Hatta Anadolu’nun kalbinde olan Afyonkarahisar’ı da ele geçirdi. İbrahim olağanüstü bir üne sahiptir. Müslüman nüfus onu adaleti ve yiğitliği nedeniyle bir kurtarıcı olarak görüyor. Eğer acele eder-se bu durumda ay sonuna kadar İstanbul’da olması beklenebilir. Bu ayın 22’sinde İstanbul ordusunu Bursa’da savaşa davet etti. İmparatorluk böyle-sine büyük bir tehlike ile hiçbir zaman karşı karşıya kalmamıştı. İstanbul’da ne Fransa ne de İngiltere’nin büyükelçileri var.

The San Francisco call. 28 Kasım 1895

Anadolu Yol Yapımı

Berlin, Almanya, 27 Kasım.-İstanbul’dan Köln gazetesine gelen özel habere göre Anadolu Demiryollarının Afyonkarahisar bölümü dün hizmete girdi. Hizmete giren yeni yol 50 mil uzunluğunda ve beş istasyona sahiptir.

The Sun 29 Aralık 1895 Pazar

Anadolu demiryolunun Karahisar-Akşehir arası yakın zaman da seyahat-e açıldı. Bunlardan ilki olan Karahisar 50.000 nüfuslu bir üretim şehridir. Akşehir’de nüfus bakımından ve Suriye’ye giden kervan yolları bakımından çağlar boyunca önemli bir yer olmuştur.

The Saint Paul Globe 19 Nisan 1897 Pazartesi (sabah)

Savaş Hattı Boyunca

Elesonna 18 Nisan (Makedonya’da Türk Ordusu Genel Karargâhı)-Askerlerin ilk bölümü Dodmik ve Elasonna’da ikinci bölümü Skompa’da, be-şinci ve altıncı bölümler de Karya’da bulunuyor. Bunların son ikisi savunma operasyonlarıyla meşguldür. Yunanlılar Godomao dağından püskürtülmüştür. Godomao ilçesindeki birlikleri takviye etmek için gönderilen Afyonkarahisar Redif Taburu İzmit, Muratlı ve Tekirdağ güzergâhını takip ederek ilçeye geldi.

Portville NY Autograph 1910

İstanbul’dan gelen demiryolunu İzmir’e bağlayan güzel ve antik Af-yonkarahisar şehrinin kalesi zapt edilemez görünüyor. Trenler arasında bir saatlik aralık vardı. Biraz vakit geçirmek amacıyla çarşıya gittik. On veya on beş dakika kadar dolaşıp geri döndük.

Burada İngilizce konuşan tek kişi Amerikan Board’a bağlı Amerikan kilise papazı oldu.

Bağdat Demiryolu ulaştığında bu şehre gelen turistler için önemli popü-ler bir yer olacaktır. Burası aynı zamanda Türk Hükümetinin Müslüman Giritli muhacirlerini yerleştirdiği bir yer oldu. Onlara evler inşa edildi.

The Appeal St. Paul and Minneapolis Minn 18.01.1913 Cumartesi (gece)

Küçük Asya’daki en önemli yerleşim yerlerinden biri olan Afyonkara-hisar, İstanbul-Konya yolu üzerinde eski bir şehirdir. Şehrin merkezinde 800 feet kadar yükselen olağanüstü kalesi ise eski bir Bizans kalesi idi. 730 yılında Arapların başındaki Seyit Battal Gazi burada yenildi. Şehri zirveden görmek için Kalenin kayaları içine oyulmuş ve ortaçağdan kalmış olan mer-divenlerinden çıkılır.

Afyonkarahisar Küçük Asya’daki diğer birçok şehir gibi toprak ve tuğla-dan inşa edilmiştir. Konuşulan dil Türkçedir. Büyük bir Ermeni nüfusta vardır. Burada sokaklara atılmış olan çöpleri temizlemeye gelen köpekler gece boyu sokaklarda uluyor. Şehirde Türklerle ait camilerin yanı sıra Ermenilere ait ki-liseler, iki sınıflı bir okul ve güzelde bir çarşısı vardır. Ermeniler içinde burası yaşanılabilir, övgüye layık ve güzel bir şehirdir.

The Illustrated Buffalo Express 1915

Ermeniler

Afyonkarahisar Küçük Asya şehirlerinin en büyüklerinden biridir.

Yarımadayı kuzeyden güneye bağlayan demiryolları kavşağındadır. Bu şehirde bir ermeni papazın idaresinde bulunan kadın ve erkek öğretmenlerin bulunduğu ve yıllardır gelişen Amerikan misyonu yardımıyla büyük ve ba-kımlı kilise ve okul tek çatı altında birleştirerek kurulmuştur.

Bina Karahisar’da şimdiye kadar yapılanların en iyilerinden birisidir. Şehirdeki 10.000 Ermeni nüfus 24 saatten az bir sürede dışarı gönderildi.

New York Tribüne 06 Temmuz 1920

KÜÇÜK ASYA’DA YUNAN HAREKÂTI

Yunanlıların bir sonraki hedefi İzmir’in doğusunda ve İstanbul’dan gelen ve güneydoğuya giden Bağdat demiryolu üzerinde bulunan

Afyonkarahisar’dır.

New York Tribune 06 Eylül 1920

FRANSIZLAR URFA YÖNÜNDE HAREKET EDİYOR

İstanbul 05 Eylül-Güçlü bir Fransız birliğinin Asya Türkiye’si’nde Diyarbakir’in 75 mil güneybatısında olan ve bir süredir Türk milliyetçilerinin elinde bulunan Urfa’ya doğru ilerlemekte oldukları bildirildi. Küçük Asya’da Yunanlıların Türk milliyetçilerine karşı bugün daha fazla ilerleme kaydettik-leri bildirildi. Milliyetçilerin Bursa’nın 80 mil güneydoğusunda olan Kütahya ile Kütahya’nın 50 mil güneydoğusunda olan Afyonkarahisar’ı tahliye ettik-leri bildiriliyor.

The Brooklyn Daily Eagle- New York 07 Ocak 1921 Cuma

Kemalist kuvvetlerle olan savaşta kar yağışı Yunan kuvvetlerini durdurdu

İzmir 07 Ocak-Yunan askeri yetkililerinin yaptığı açıklamaya göre, Kemalist kuvvetlere karşı yapılan harekât kar yağışı nedeniyle durdurul-du. Türklerin Konya ve Ankara arasındaki iletişimini kesmek için baharda havalar ısınmaya başladığında Bağdat demiryolu üzerindeki Eskişehir ve Afyonkarahisar’ı ele geçirmek üzere saldırı planlanıyor. Uşak’ın 10 mil do-ğusunda 4.000 feet yükseklikte Yunanlılar hazırlıklarını yapıyorlar.

NYT 07 Şubat 1921

Paris 06 Şubat- Yeni Yunan rejiminin kurulmasından sonra Yunan ko-mutan Afyonkarahisar’ın kuzeyine 15.000 kişilik güçlü bir kuvvet gönderdi. Eskişehir Kemalist ordu için önemli bir demiryolu ikmal kavşağı olmuştu.

New York Tribune 27 Mart 1921

Türklerle karşı Yunanlılar günde 50 mil ilerliyor. Yunan taarruzu Kemal Paşa’nın direncine karşı devam ediyor.

İstanbul 28 Mart (Associated Pres)-Yunanlıların Türk milliyetçilere karşı olan saldırılarında kayda değer ilerlemeler var. Bağdat demiryolu üzerindeki kilit noktalar olan Eskişehir ve Afyonkarahisar’a yaklaşan Yunan ordusuna karşı Türklerin son savunmalarını yapmaları beklenmektedir. Perşembe günü yapılan son Yunan resmi açıklamasında ordu verdiği küçük kayıplar dışında Uşak doğusunda 31 km ve Bursa doğusunda 50 km ilerleme göstermiştir. Bu arada milliyetçi lider Mustafa Kemal Paşa Eskişehir’e geldi. İngiliz yet-kililer ise Reuters Ajansı aracılığı ile Yunan saldırısında onayları ve bilgileri olduğu hakkındaki iddiaları reddettiler.

New York Tribune 28 Mart 1921

Atina 26 Mart-Yunan ordu karargâhından bu akşam yayınlanan tebliğe göre, Küçük Asya’da Yunan harekâtı devam ediyor. Yunanlılar Eskişehir-Af-yonkarahisar hattında sekiz mil ilerlemiş ve 8000 esir, dört büyük top ve büyük miktarda malzeme ele geçirmişlerdir.

New York Tribune 29 Mart 1921

Konstantiniyye, 28 Mart (By The Associated Press)

Yunan Küçük Asya Ordusu Bağdat demiryolu ve İzmir’den gelen ana hat üzerinde kavşak noktada bulunan Afyonkarahisar’ın ele geçirildiğini bildirdi.

Atina 28 Mart- Yunanlılar Afyonkarahisar’da pek çok esir ve büyük miktarlarda savaş malzemesi ele geçirdiler. Cumartesi günü mücadelenin ayrıntılarını veren resmi bir açıklamada “ İzmir’in doğusundaki hattı takip eden ordu Balmahmut hattını geçerek, saldırı gecesi Afyonkarahisar’a 4 mil mesafede durmuştur. Yunan kayıpları önemsizdir” denilmektedir.

NYT 28 Mart 1921

Atina 27 Mart-Küçük Asya’da Yunan harekâtında ilerleme kaydedildi. Yunan ordusu karargâhından yapılan son akşam bildirisinde, Yunanlıların Eskişehir-Afyonkarahisar hattında 8 mil ilerlediği, büyük miktarda malzeme, dört top ve 300 kadarda esir aldıkları açıklanıyor.

Evening Public Ledger (Philadelphia) 29 Mart 1921 (ekstra gece baskısı)

YUNAN GÜÇLERİNİN YENİ HEDEFİ ANKARA

Helenler Eskişehir ve Afyonkarahisar gibi önemli şehirleri ele geçirdiler. Associated Press’in bildirdiğine göre Türkler ağır kayıplar verdiler.

Atina 29 Mart-Yunan resmi açıklamasına göre Afyonkarahisar’ın ele geçirilmesinden önce Türkler olanca şiddetle Yunan saldırısına karşı koydular. Ancak Afyonkarahisar Pazartesi öğleden sonra saat 03:00’te işgal edildi. Rumlar birçok esir ve çok miktarda savaş malzemesi ele geçirdiler.

NYT 29 Mart 1921

YUNANLILAR TARAFINDAN ELE GEÇİRİLEN BAĞDAT HATTI

İzmir hattı ve ana hat kavşağında bulunan Afyonkarahisar İstanbul 28 Mart (Associated Press)-Bağdat demiryolu ve İzmir hattının keşiştiği önemli bir kavşak noktası olan Afyonkarahisar’ın öğleden sonra ele geçirildiği bildiriliyor.

Atina 28 Mart - Eskişehir’in güneyinde önemli bir demiryolu kavşağında olan ve Türk milliyetçilerin elinde bulunan Afyonkarahisar, Yunan güçleri tarafından alınmıştır. Nea Ellas gazetesi ele geçirilen esirlerin ve savaş malzemelerinin büyük bir kısmının İzmir’e sevk edildiği bildiriliyor. Cumartesi günü mücadelenin detayları ile ilgili bilgi veren resmi bir açıklama da İzmir’in doğusunda ordunun Eşme ve Balmahmut köyleri üzerinden yapılan saldırıyı durdurdukları ve Türkleri takip ederek, Afyonkarahisar’a yaklaşık dört kilometre mesafeye kadar yaklaştığını ve Yunan kayıplarının önemsiz olduğu söyleniyor.

NYT 30 Mart 1921

YUNANLAR TÜRKLERİ ESKİŞEHİR’DEN ÇIKARDILAR ATİNA, 29 Mart (Associated Press)

Türklerin, Yunanlılar tarafından Afyonkarahisar’dan çıkarılması öncesinde çok ağır mücadeleler yaşandı. Türkler önce şiddetle direndi ve birkaç karşı saldırı yaptılar. Ama Türk kuvvetlerinin çekilmesi ve şehrin alınması ile ilgili Türkler süngü kullanarak Rumları, Kütahya’ya doğru kuzeye çekilmeye zorlamış oldukları iddia edilmiş, ancak resmi açıklamaya göre de Türkler, güneydoğu yönünde Konya doğru çekilmekte oldukları bildirilmiştir. Afyonkarahisar, Pazartesi öğleden sonra saat 3’te işgal edilmiş ve Yunanlılar pek çok esir ve büyük miktarda savaş malzemesi ele geçirmişlerdir.

Şehrin alınışı, Yunanlıların karla kaplı dağlarda ve sarp yollar boyunca geçen beş gün ve altmış millik bir mesafeyi şiddetli çarpışmalarla kat ettikten sonra oldu. Fiili saldırıda Yunanlılar Mustafa Kemal Paşa’nın takipçileri ile bir düzine süngü savaşından sonra şehri aldılar. Mücadele sekiz saat sürdü. Afyonkarahisar Türk askerleri için bir dağıtım merkezi olmuştü.

The Albany Evening Journal 29 Mart 1921 Salı

Atina 29 Mart-Yapılan resmi bir açıklamaya göre Türk Milliyetçi askerlerinin uğradığı yenilgi öncesinde sonuçsuz kalan bazı taarruzlar yaptılar. Ancak Yunan karşı taarruzuyla ve süngü harekâtıyla güneydoğu yönünde Konya’ya doğru çekilmek ve Afyonkarahisar’ı boşaltmak zorunda kaldılar.

Afyonkarahisar’ın işgali gazeteler tarafından da duyuruldu. Bu zafer Ankara’ya Yunan yürüyüşünü kolaylaştırır. Zafer haberi Atina da sevinçle karşılandı. Her yerde kilise çanları çaldı. Bayraklar asıldı. Sokaklarda toplanan kalabalıklar zaferi kutladılar. Yunan Başbakanı Kallogeropoulos Londra’dan dönüşünde şunları dedi: Yunanlıların bundan böyle sesleri daha fazla duyulacak ve daha fazla söz sahibi olacaklardır. Savaşın sonunu getirmek için gerekli finansal destek ve kaynağı müttefiklerden bekliyoruz. Eminim savaşın sonunda Yunanistan tam zaferi kazanacaktır.

New York Tribune 30 Mart 1921

Atina 29 Mart-Buraya ulaşan haberlere göre Afyonkarahisar’ın işgali umutsuz ve kanlı bir savaşın ardından geldi. Yunanlılar dağ yollarında beş günde altmış mil ilerleyip şehre karşı fiili bir saldırı başlatmışlardır. Türklerle karşı yapılan bir düzine saldırıdan en sonuncusu sekiz saat sürdü. Afyonkarahisar Türk askerleri için bir harekât ve lojistik merkezi olmuştü.

New York Tribune 03 Nisan 1921

Atina 02 Nisan-Yunan hücumunda güney cephesi boyunca ilerleme kaydedilmesine karşın, Kuzey sektöründe bir Türk saldırısı söz konusu.

31 Mart tarihli Yunan resmi açıklaması kapsamında verilen bilgilere göre,

Güney keşif grubu;

Karahisar’da bulunan kuvvetler demiryolu boyunca ilerleyerek Büyük Çobanlar istasyonunda bulunan düşmana (Türklerle) saldırmıştır.

Kuzey grubu,

30 Mart-Yunan askerleri tahkim sırasında düşman gün boyunca saldırdı.

Ancak püskürtüldüler. Düşman ağır kayıplar verdi.

NYT 09 Nisan 1921

Londra 8 Nisan-Yunanlılar, Eskişehir-Bağdat demiryolunun güney kavşak noktası olan Afyonkarahisar’ı boşaltmışlar ve 40 km (25mil) batısında bulunan Dumlupınar’a çekilmişlerdir. (İzmir’den Reuters bildiriyor.)

New York Tribune 09 Nisan 1921

Yunanlılar Bağdat Demiryolu üzerindeki Afyonkarahisar’dan çekildi.

Londra 8 Nisan-Yunanlılar Bağdat demiryolu güneyindeki kavşak noktada bulunan Afyonkarahisar’ı boşalttı. Yunanlılar 40 kilometre batıda bulunan Dumlupınar-Eskişehir hattına kadar çekildiler.

London Times için İzmir’den gelen gazete haberlerine göre, Yunanlıların yaşanan başarısızlıktan dolayı General Metaxas’ın yerine Küçük Asya ordusunun başına General Papulas’ı getirdikleri bildiriliyor.

New York Tribune 11 Nisan 1921

İstanbul 10 Nisan- (By Associated Press)Küçük Asya’da Bursa önlerinde Türk ve Yunanlılar arasında yeni mücadele. Türk süvarisi Bursa’nın doğusunda Yunan hatlarını yarmaya çalışıyor. Ankara Hükümeti tarafından yayınlanan bildiri şöyle diyor. Bursa bölgesinde yeni saldırılar olmuştur. 08 Nisan’da üç kol halinde ilerleyen birlikler Afyonkarahisar’dan geri çekilen Yunanlılara ağır kayıplar verdirdiler.

Anadolu’nun her yerinde Türk zaferini kutlamak için koyunlar kurban edilerek fakir halk arasında dağıtıldı.

The Evening Telegram (New York) 11 Nisan 1921 Pazartesi

Kemalist güçler iki koldan Yunan ordusuna saldırıyor. Paris, Pazartesi-Küçük Asya’da son 24 saate ait gelişmeleri Paris’ten aldık. Türkler Güney hattında Afyonkarahisar’ın yanı sıra kuzeyde Bursa bölgesinde de Rumlara baskı yapıyorlar. Bağdat demiryolu ile İzmir’den gelen demiryolu üzerinde önemli bir kavşak noktasında bulunan Afyonkarahisar’ın Yunanlılardan başarılı bir mücadele ile geri alındığı iddiası Yunanlılar tarafından yalanlanmasına rağmen İstanbul’da bulunan yabancı ofislerin 5 Nisan’dan sonra Afyonkarahisar’ın Yunanlılarca tahliye edildiği ve Yunanlıların eski konumlarına geri çekildikleri bildiriliyor.

New York Tribune 12 Nisan 1921

TÜRKLERİN 10.TÜMENLERİNİN YENİ TAARRUZLARI

Paris 11 Nisan-Türkler karşı bir saldırı başlattı. Yunanlılar Afyonkarahisar’ın 100 km güneybatısında bulunan Sarayköy istikametini takviye etmek için İstanbul’dan yeni kuvvetler sevk edildiğini bildirdi.

Bugün Ankara ve Moskova hükümetleri arasında sağlanan anlaşma ile Türklerin 10. Kafkas Tümeni Kafkas cephesinden kaydırıldı.

Bağdat demiryolu üzerinde önemli bir kavşak noktası olan Afyonkarahisar çevresinde Mustafa Kemal Paşa’ya bağlı birliklerle yeni çarpışmalar oldu.

Yunan Kuzey Grubunun kayıpları

Üç tümendenden oluşan grubun toplam kayıpları gelen raporlara göre ölü ve yaralı 6.200 olup, 10. Tümen hemen hemen tamamı, 7. Tümenin bütün bir alayı ile 3. Tümenin iki taburu tamamen imha edilmiştir.

New York Tribune 15 Nisan 1921

Atina, (Associated Press Göre) 14 Nisan-Mustafa Kemal tarafından yönetilen ve süvari ve topçu tarafından desteklenen otuz bin kişilik Türk birliği Afyonkarahisar-Dumlupınar hattını kesmek için Rumlara saldırdı. İzmir’den günlük alınan resmi açıklamalara göre saldırı tamamen durduruldu ve Türkler geri çekilmek zorunda kaldı. Yunan karşı saldırısında da 15’i subay olmak üzere 6.000 esir 5 top ve 12 makineli tüfek ele geçirildi. Bu arada Yunan süvari sınıfında olan 1901-1903 arası doğumlu olanlar göreve çağırılmışlardır.

The Brooklyn Daily Eagle—New York 15 Temmuz 1921 Cuma

YUNANLILAR HER İKİ CEPHEDEDE KAZANIYOR

Savaş cephelerinde zayıf direnç ve hafif kayıplar söz konusu.

Atina 15 Temmuz - (Yunan Resmi Ajansı) - 13 Temmuz’da Afyonkarahisar’ın işgal edildiği resmi açıklama ile doğrulandı. Türk milliyetçilerin keskin ve zorlu savunmasından sonra bu oldu. 13 Temmuz günü Yunan birlikleri Afyonkarahisar’ı işgal ettiler.

Kütahya’nın 55 mil güneyinde ve Bağdat demiryolu hattının güneye giden kolu üzerinde önemli bir istasyondur. Yunan hücumlarında ana hedef olmuştur.

NYT 15 Temmuz 1921

YUNANLILARIN BAŞARILARI FRANSIZLAR İÇİN SÜPRİZ OLDU

Paris 14 Temmuz- Fransız Dışişleri Bakanlığı Yunan ordusunun Türk milliyetçileri karşısında güçsüz olduğunu bildirmişti. Ama şaşırtan haber, Yunanlıların 14 Temmuz Pazar günü 80 km (50 mil) ilerleyerek Türk savunma hatlarına saldırması ve Afyonkarahisar’ı almasıyla geldi.

Evening Public Ledger (Philadelphia) 15 Temmuz 1921, (ekstra gece baskısı)

RUMLAR AFYONKARAHİSAR’I ELE GEÇİRDİ

Milliyetçiler Bağdat demiryolu merkezlerinden olan şehri mücadele etmeden bıraktı.

İstanbul 15 Temmuz.- (By A.P.) Yunan birliklerinin Bağdat demiryolunun güney kolu üzerinde bulunan önemli istasyonlardan olan Afyonkarahisar şehrini işgal ettikleri açıklandı. Afyonkarahisar’ın Kütahya’nın 55 mil güneyinde olduğu bildirildi. Türk Milliyetçilere karşı Yunan saldırısı geçen pazartesi günü başladı. Şehrin Türkler tarafından savaşmadan verildiği iddia edildi.

15 Temmuz Atina- (Bay A.P.Yunan kuvvetlerine karşı Türk milliyetçilerin savaş hattının her iki ucunda geri çekildiği ve ciddi bir direniş gösteremedikleri, 13 Temmuzlu Yunan resmi bildirisinde yayınlandığı bildiriliyor. Açıklamada, Afyonkarahisar’ın işgali doğrulandı. 13 Temmuz’da Afyonkarahisar Yunan birliklerince işgal edildi. Ordumuzun Kütahya-Eskişehir yönündeki harekât katı ve ciddi bir direnişle karşılaşmadan devam ediyor. Yunan kayıpları önemsiz seviyededir.

The Kingston Daily Freeman- 15 Temmuz 1921 Cuma (akşam baskısı)

YUNANLILAR ÖNEMLİ BİR ŞEHİRİ ELE GEÇİRDİ

Atina 15 Temmuz- İzmir’den telgrafla alınan ve Yunan Genelkurmayınca da resmi açıklama ile duyurulan habere göre Yunan askerleri, Anadolu’da Bağdat demiryolu üzerinde önemli bir noktada bulunan Afyonkarahisar şehrini işgal etmişlerdir.

New York Tribune 16 Temmuz 1921

İstanbul 15 Temmuz (Associated Press gore) Küçük Asya’da Yunanlıların Türk Milliyetçilerine karşı başlattığı saldırıda Yunanlılar Afyonkarahisar’ın 15 mil batısındaki Balmahmut’a kadar ulaşmışlardır. Türklerin Ankara’dan gön-

derilen kuvvetlerle büyük bir takviye yapması beklenmektedir. Kütahya’da da düşmanla temas oluyor.

Konstantiniyye 15 Temmuz (Associated Press)-Yunan birlikleri Bağdat demiryolunun güney kolu üzerindeki en önemli istasyon olan Afyonkarahisar şehrini işgal ettiklerini ilan ettiler. Afyonkarahisar’a karşı harekât geçen pazartesi başladı. Kütahya’nın elli beş mil güneyinde olan şehrin Türkler tarafından herhangi bir mukavemet gösterilmeden boşaltıldığı iddia ediliyor. Burasının bundan sonra Türk Milliyetçilerine karşı yapılacak Yunan harekâtlarının merkezi olmasının planlandığı bildirilmiştir.

NYT 16 Temmuz 1921

YUNANLILAR KÜÇÜK TÜRK BİRLİKLERİNİN MUKAVEMETİYLE KARŞILAŞIYOR MİLLİYETÇİLER KÜTAHYA’YA YAKLAŞIYOR.

Konstantinopolis, 15 Temmuz (Associated Pres)- Küçük Asya’daki Türk milliyetçilere karşı saldırı başlatan Yunanlılar, Kütahya’nın elli beş kilometre Güneyindeki Afyonkarahisar’ın on beş kilometre yakınlarındaki Balmahmut’a ulaşmıştır.

ATİNA, 15 Temmuz (Yunan Resmi Ajansı) - Türk Milliyetçileri karşı saldırı yapan Yunan kuvvetleri yeniden keskin bir direnişle karşılaşılıyorlar. 13 Temmuz’da savaş hattının her iki ucunda yapılan hazırlıklarla ilgili bir resmi bir açıklama yayınladı. Açıklamada Konstantinopolis Afyonkarahisar’ın işgalini onaylıyor. “Eskişehir ve Kütahya’ya yönünde askerimizin ciddi bir direnişle karşılaşmadan ilerlediği bildirildi. 13 Temmuz günü Yunan birlikleri Afyonkarahisar’ı işgal etti.”

New York Tribune 03 Ağustos 1921

Eskişehir üzerinden gelen İstanbul-Bağdat demiryolu hattı üzerinde bulunan Afyonkarahisar için yapılan mücadelede Mustafa Kemal’in kuvvetleri ağır kayıplar verdiler. Associated Press’in Eskişehir’de bulunan muhabirinin verdiği habere göre, Türkler 1000 ölü ve yaralı ile 6000 esir, Yunanlılar 7500 ölü ve yaralı ile 2000 esir vermişlerdir.

New York Tribune 28 Ağustos 1921

YUNAN TAARRUZUNA KARŞI TÜRK ORDUSU MÜCADELE EDİYOR

Atina 27 Ağustos-Küçük Asya’daki Türk milliyetçilerine karşı mücadele eden Yunan kuvvetleri Sakarya Nehri’nin doğusunda düşmanın ana kuvvetleri ile temas etti. Yayımlanan Yunan resmi açıklamasında son birkaç gün boyunca yapılan mücadelelerin tümünde Türkler mağlup olmuş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. En son 21 Ağustos tarihinde meydana gelen çarpışmalar 10 saat sürmüştür. Ertesi gün 2.000 kişilik Türk birliği Afyonkarahisar’ın 45 mil doğusundaki Yunan hatlarına saldırmışlardır. Fakat bozguna uğrayarak doğudaki dağlara sığınmak zorunda kalmışlardır.

New York Tribune 23 Eylül 1921

YUNAN ORDUSUNUN STRATEJİK HATTI

Londra 22 Eylül-Küçük Asya’daki yunan karargâhına göre Eskişehir-Afyonkarahisar hattı stratejik kaynakları ve imkânlarına göre olumlu bir

konuma sahiptir.

Atina (Bugün)-Yunanlılar Türklerle olan savaşlarında müttefiklerin arabuluculuk önerilerine olumlu bakmıyor.

İstanbul-Milliyetçiler Pazartesi günü sevk edilen son Türk süvari grubunun Sivrihisar’a girdiğini bildirdi. Yunanlılar Eskişehir-Afyonkarahisar hattındalar.

New York Tribune 06.10.1921 Perşembe

TÜRLER YUNANLILAR TARAFINDAN PÜSKÜRTÜLDÜ

Atina 5 Ekim-Anadolu’daki Yunan General Papulas Afyonkarahisar yakınlarında güçlü bir Türk saldırısının püskürtüldüğünü açıkladı. Bu açıklama resmi bildiri ile de doğrulandı.

The Evening Telegram (New York) 07 Ekim 1921 Cuma

Atina Perşembe-Yunanlılar Afyonkarahisar önlerinde Türkleri yendiler. Üzerinden demiryolu geçen Afyonkarahisar’daki Yunan birliklerine karşı takviye edilmiş Türk birlikleri taarruz etti.

Yunan ve Türk milliyetçileri arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. Sonuçta Yunanlılar Türkleri geri çekilmek zorunda bıraktılar. 6.Türk Alayı Yunanlılar tarafından yenilerek geri çekilmek zorunda kaldı.

New York Tribune 24 Ekim 1921

Londra 23 Ekim-Cumartesi tarihli London Times’ta yayınlanan İzmir’den gelen haber Afyonkarahisar şehrinin kısmen tahrip edildiğini bildiriyor.

Corning N.Y. 24 Ekim 1921 Pazartesi

Küçük Asya şehirlerinden Afyonkarahisar’da kaza sonucu çıkan yangında 300 evin yandığı ve ciddi hasar oluştuğu bildiriliyor.

Atina, 24 Ekim-Küçük Asya, Afyonkarahisar şehrinde geçen hafta çıkan yangında 300 ev ve dükkânın yandığı ve yangının kaza sonucu çıktığına işaret eden resmi bir açıklama yayımlandı.

Yunan başkomutanı General Papulas tarafından yayınlanan bildiriye göre, Küçük Asya’da güney hattı üzerinde bulunan Afyonkarahisar ve çevresinde son üç haftada Türk Milliyetçileri Yunan askerleri ile dağınık bir şekilde mücadeleye giriştiler. Güney cephesinde Menderes nehrini geçmeye çalışan bir düşman kuvveti geri çekilmek zorunda kaldı.

Geneva Daily Times (The Home Daily for Ontario) 24 Ekim 1921 Pazartesi

Rumlar ve Türkler arasında şiddetli çarpışmalar

Atina 24 Ekim- Anadolu’da Rumlar ve Türkler arasında patlak veren savaşta şiddetli çarpışmalar yaşanıyor. Bugün yayınlanan aşağıdaki resmi bildiriye göre; Menderes nehrinin doğu kıyısında Yunanlılar Türk Milliyetçi kuvvetlerine saldırdı. Nehir civarındaki savaştan sonra düşman ağır kayıplar vererek kaçtı. Afyonkarahisar’da meydana gelen yangında 200 ev ile dükkân tahrip oldu.

NYT 15 April 1922

YUNAN-TÜRK MÜCADELESİ

1000 kişilik Kemalist kuvvet Afyonkarahisar önlerinde

Atina 14 Nisan-Yunan kuvvetleri komutanı General Papulas bugün yaptığı resmi açıklamada Küçük Asya’da Yunan ve Türk milliyetçileri arasında mücadelelerin yeniden başladığını ve Türklerin topçu desteğinde 1000 kişilik bir kuvvetle Afyonkarahisar’da Yunan kuvvetlerine başarısız bir saldırı düzenlediklerini bildirdi.

12 Nisan tarihli bildiri de Afyonkarahisar cephesinde 1000 kişilik düşman kuvvetinin güney grubu hatlarına saldırdığını bu kadarlık bir kuvvetle şehri ele geçirmeleri mümkün değildi. Çok ağır kayıplar vererek akşama doğru geri çekilmek zorunda kaldılar.

New York Tribune 28 Ağustos 1922

Yunan cephesinde Türk Taarruzu

İzmir 27 Ağustos(Associated Press)- Yunan hatlarını yarmak için Türkler Afyonkarahisar’da bir karşı taarruz başlattı. Yapılan resmi açıklamada saldırının Yunan birliklerince geri püskürtüldüğü bildirildi.

New York Tribune 30 Ağustos 1922

İstanbul 29 Ağustos- (By Associated Press)

Türklerin Yunan ana cephesinin de başlattığı büyük saldırının ardından en önemli nokta olan Afyonkarahisar’ı Kral Konstantin’in ordusu boşaltmak zorunda kaldı. Türkler Yunanlıların 50.000 askerini Trakya’ya transfer etmeye zorlamaktadırlar.

Yunanlıların kaybettiği Afyonkarahisar Berlin-Bağdat demiryolu üzerinde hayati bir noktadadır. Yunanlılar en büyük askeri üslerini ve karargâhlarını burada oluşturmuşlardı. Bu dönemde bir yıl boyunca geniş kaynaklarını ve güçlerini Afyonkarahisar’a yığmışlardı.

Türk milliyetçiler Anadolu’da oluşturdukları 100.000 kişilik donanımlı orduyu, müttefik güçleri, önümüzdeki günlerde yapacakları toplantıdan önce bir karara varmaya zorlamak için teyakkuza geçirdiler. Tüm izinler kaldırıldı.

ATİNA, 29 Ağustos (Associated By) 28 Ağustos tarihli resmi bildiride şunlar söyleniyor. Dün çok şiddetli bir düşman saldırısı nedeniyle askerlerimize Afyonkarahisar’ın tahliyesi emredildi. Askerlerimiz Afyon’un batısında bir hatta çekildi. Bugün topçu ateşiyle desteklenen şiddetli bir süvari saldırısı Elvanlar yakınlarında geri püskürtülmüştür.

New York Tribune 01 Eylül 1922

Kral Konstantin Yunan ordusu ile Küçük Asya’da başarılı olabileceğini göstermek için başlattığı harekâta başarısız olarak Afyonkarahisar ve Eskişehir’den çıkarıldı.

Kral gerek müttefiklerinin takdirini kazanabilmek, gerek başta İzmir ve Batı Anadolu’da tutunabileceğini göstermek ve tüm bunların yanında bu bölgede kendi kararlarını alabilmek maksadıyla 1921 yılında Ankara üzerine doğru harekâta başladı.

Başlangıçta 1921 baharında Eskişehir ve Afyonkarahisar’ı ele geçirdi. Fakat Türkler karşı bir saldırı ile Yunanlıları geri attı. Küçük Asya’nın batısındaki bu şehirler İstanbul-Bağdat demiryolunun kontrolünü sağladılar.

Konstantin takviye ettiği ordularını tekrar Eskişehir-Ankara demiryolu ötesine sürdü. Ama sonunda Ağustos ayı itibarıyla durdurularak demiryolu gerisine çekilmek zorunda kaldı. Yaptığı düzenleme ve aldığı kararlarla

Yunanistan’ı Yakın Doğu’nun içinde bulunduğu karışıklık ve kargaşalıklara dâhil etti. Sevr anlaşması uyarınca Yunanistan’ın rolü tamamen değişmiş, müttefik güçler aralarındaki anlaşmaları revize ederek birçok maddeyi değiştirmişlerdi. Dolayısıyla müttefik güçlere güvenmeyi göze alamazdı. Konstantin Küçük Asya üzerinde hak iddia ediyordu. Mustafa Kemal anlaşma şartlarını reddederek hızla mücadeleye girişmişti.

Anadolu’da bir yılı aşkın bir zaman süren Türk-Yunan savaşı sonunda Mustafa Kemal lehine dengeler değişmiştir. Birkaç hafta önce İstanbul’u ele geçireceği yönünde tehditler savuran Konstantin şimdi İzmir ve çevresine sıkışmıştır.

İngiltere, Fransa ve İtalya’nın çıkar çatışmaları doğunun işgalinde yakın zamanda zorluklara sebep olacaktır. Ama en azından Konstantin rahatsız edici engelleri ortadan kaldırabilirdi. Şimdi ikinci yenilgi yeni bir yol açacak ve Yunanistan’da müttefikleri ile dost ve etkin daha itibarlı insanlar yönetime geleceklerdir.

Poughkeepsie Eagle-News 25 Kasım 1924 Salı

ANADOLU’DA DEPREM

Londra 23 Kasım-Daily Telegraph gazetesinin İstanbul kaynaklı verdiği bir habere göre, Cumartesi gecesi Anadolu’da birçok yerleşim yerini etkileyen şiddetli bir deprem oldu. Uşak demiryolu istasyonu hasar gördü. Afyonkarahisar, Çay, Konya ve Eskişehir’de de önemli hasarlar oluştu. Artçı şokların Pazar sabahına devam ettiği ve hala da sürdüğü bildiriliyor.

Utica Daily Press-N.Y. 26 Kasım 1924 Çarşamba (Sabah baskısı) Depremler sonucunda harap olan Asya Türkiye’sinde 30 can kaybı
Londra 25 Kasım-İstanbul’dan alınan telgrafta verilen habere göre Cumartesi gecesi meydana gelen depremde birkaç köyde 30 kişilik bir can kaybı meydana geldi.

Havas’ın İstanbul’dan verdiği habere göre Türk Hükümeti, Kızılay ve diğer yardım kuruluşları bölgeye derhal yardım gönderdiler. Afyonkarahisar ve çevresinde artçı şoklar aralıklarla devam ediyor.

Brooklyn Daily Eagle-New York 11 Haziran 1930 Çarşamba
Orta Anadolu’da bulunan Afyonkarahisar’da meydana gelen ani bir toprak kayması neticesinde binlerce ton taş ve toprak kütlesi 7 kadının ölümüne ve on kişinin de ağır yaralanmasına neden oldu. Buna benzer kazalar daha önce 1896 ve 1923 yıllarında da meydana gelmişti.

The Morning Herald Gloversville and Johnstown-N.Y. Çarşamba 24 Ekim 1934

Ankara(ip)- Türkiye hâlihazırda mevcut Afyonkarahisar demiryolunu iki yıl içerisinde Antalya’ya bağlayacak ve Ankara’yı en kısa yoldan Akdeniz’e irtibatlandıracağı demiryolu inşasına başladı.

Friday Evening 29 Mart 1946

25 YIL ÖNCE BUGÜN 29 MART 1921

Atina- 29 Mart 1921 -Rumlar yaptıkları resmi bir açıklama ile Afyonkarahisar’da şiddetli çarpışmalardan sonra Türk Milliyetçi askerlerin ağır bir yenilgi yaşadığını duyuruyordu.

Devam Edecek...

Eski Simalar

Yaşantımdan Bir Kesit, SAMİ ÖZNUR (1925 – 11.11.1993)

Erdoğan EMRE

1968 güz döneminde Ankara-Etimesgut Zırhlı Birlikler Tümeninde tank yedek subay olarak askerlik görevime başladım, 1 yıl sonra nişan ve evlilik, 1970 güz aylarında ilk çocuğumuz Ankara’da doğdu. Aynı yılın sonunda, askerlik hizmetimin nihayetinde, Emlak Kredi Bankası Genel Müdürlük inşaat dairesinde mimar olarak çalışmaya başladım.

2 yıllık askerliğimin son 1,5 yılında tümen komutanımız Tümgeneral Necdet Üruğ’ı Paşa’nın yakın elemanı olarak hizmet ettim; karargâh binasının üst katında paşanın odası, hemen altında biz 3 mühendisin ofisi vardı. Sonraki yıllar İstanbul Garnizon Komutanı ve nihayet Genelkurmay Başkanlığı görevini yapan bu büyük asker, beni sivil hayatımda da bir süre kolladı; terhis olmamıza yakın, bizlere istediğimiz yerde iş bulmaya çalışan paşamız, benim kendi gayretimle iş bulmuş olmama şaşırılmıştı. İşe başlamamın ilk aylarında daire başkanımız zaman zaman beni arayıp ayrıcalıklı olduğumu hissettiren davranışlarda bulunurdu. Bir gün “Necdet Paşa senin neyin oluyor” deyince vaziyet anlaşıldı; meğer “Size çok çalışkan bir eleman gönderdik...” diye beni methedermiş.

Ertesi yıl 1972 Mayıs’da Afyon’dan Belediye Başkanı Sami Öznur ile Gazeteci İbrahim Küçükkurt ve karşıımızdaki İller Bankası Genel Müdürlük binasında Muhasebe Müdürü Ziya Uz bir araya gelip benimle konuşmak üzere işyerimde randevu talep ettiler; maksatları Afyon Belediyesinin uzun süredir boş durumdaki mühendis kadrosuna iyi bir eleman bulmaktır.

Emlak Kredi Genel Müdürlük binamızın alt katındaki misafir salonunda bu 3 Afyonlu beni ikna ederek Afyon’a getirmek için eppei uğraştlar “... memlekete hizmet borcum olduğunu, çok önemli ve kritik durum sebebiyle her bakımdan güvenebilecekleri bir elemana ihtiyaç olduğunu, Belediyenin kalfaların elinde kaldığını, gelip durumu sahiplenmem gerektiğini...” beyan ederek beni adeta kandırdılar (!)

Yukarıda belirttiğim gibi işyerimde eski komutanımın güdümünde, tabir yerinde ise tam torpilli idim; ayrıca çalışma arkadaşlarımla da büyük bir uyum içinde, derin ve ailesel dostluk ilişkileri kurmuştuk. Bize tahsis edilen

¹ Necdet Üruğ 1921 İstanbul doğumlu; 1983-87 Genel Kurmay Başkanlığı yaptı. Temmuz 1987’de kendi isteği ile emekli oldu. 1980 ihtilalinin arka planında çok önemli aktörlerinden idi. Org. Kenan Evren ile çoğu zaman sürtüşme içinde oldu. Turgut Özal’ın, “Körfez Harekatı” sırasında ortaya attığı, Musul- Kerkük’ün Türkiye tarafından işgali fikrine karşı çıkmadı, Gerek12 Eylül döneminin yargılanmasında, gerekse Balyoz, Ergenekon gibi davalarda “...çağırırlarsa koşu-koşa giderim, kontr gerilla ve daha birçok konuyu da seve-seve anlatırım...” diyen; TSK içinde Atatürkçü eğilimin en kararlı temsilcisi; Kürt sorununda ABD’ye kafa tutan büyük asker. Fatma Üruğ ile evli 2 çocuğu var.

Sami ÖZNUR

şöforlü aracımız, tüm servis işlerimizi görüyor, şantiyede çalışmamıza rağmen öğle yemeklerini merkezde yiyip son haberleri alıyorduk.

1965’te mimarlık fakültesinden mezun olduktan sonra 1968’e kadar okulumda mimarlık tarihi ve şehircilik derslerinde hocam (rahmetli) Prof. Behçet Ünsal’ın asistanı olarak çalışmışım; (1968 sonunda askere gidinceye kadar). Yani benim belediyecilikle hiçbir alakam olmadığı gibi, henüz mesleğimi de hazmetmiş değildim, ayrıca idealim tekrar okuluma dönüp akademik çalışmaya devam etmek idi.

Ancak o yılların siyasi haritası hiçte düzgün değildi; özellikle üniversiteler çok karışık-huzursuz, hükümetler kararsızdı. Müteveffa Demirel’in at oynattığı koalisyonlar, şapkasıyla gidip-gelmeler, kurulup-dağılmalar... Ekonomi alt-üst, insanlar huzursuz; zamlar, devalüasyonlar, anarşik olaylar... Velhasıl 1970-1980 dönemi; Türkiye’nin en karanlık 10 yılı idi ve bu “80 ihtilaline” kadar acımasızca böylece devam etti..

Dolayısıyla yeni evli bir memur çocuğu olarak bu şartlarda İstanbul’a gitmem ve ev tutmam hem sakıncalı hem de mantıksız olacaktı.

Yukarıda saydığım üçlü heyetin ikisini tanırırsınız; üçüncü kişi, Ziya Uz “Sarı Ziya” namıyla maruf, dünya tatlısı bir üstün insan olup, uzaktan da akrabamız olurdu; bu toplantıdan kısa süre sonra Ankara’da vefat etti. Sonuçta teklifi kabul ettim ve hemen ertesi hafta özlük haklarımla naklen Afyon Belediyesine tayinim yapıldı.

16 Şubat 1972 tarihli gazete haberi

Başkan Sami Öznur, babamın TCDD’den meslektaşısı idi 1955-1960’lı yıllarda zaman zaman babamın makamında karşılaştım; “...Abidin ağabey” diye güleç yüzle gelir, Yol Atölyesi’nde çalışmakta olan 20-25 işçiyi sendikaya sokmak için tavlamaya çalışırdı (!)

1972 Mayıs ortalarında Afyon’a taşındık. Yeşil yolda, Ordu Bulvarına 80-100 m mesafede bir ev kiralamıştı babam, İhsan Genelioğlu’nun bahçeli 3 katlı evinin orta katı.

Belediye’de de durum şöyleydi;

1968’den beri 5 yıldır mühendislik kadrosu boş idi; son olarak İnş. Yük. Müh. Cahit Serteser kendi isteği ile ayrılmış, işleri kalfalar yürütüyor. Para yok, maaşlar ayın ortalarına doğru ancak ödenebiliyor; araç yok, itfaiye veya zabıta üzerine kayıtlı çok yaşlı bir pikabı bütün birimler kullanıyor... İşler birikmiş, personel az- kadro yok. . .

2 yıldır devam eden ve 1936’lardan kalma imar planının yenilenme çalışmaları şehir planlama uzmanı Fahri Yetman² tarafından yapılıyor ve son safhalara gelinmiş; dolayısıyla bu süre içinde vatandaş müracaatları askıya alınmış, sürekli muvakkat (geçici) inşaat ruhsatı veriliyor, kaçak inşaat ve gecekondular had safhada. . .

Kelimenin tam anlamıyla “ateşten gömlek” giymiştim (tabii başkanla beraber). . .

Beni ısrarla Afyon’a çeken Sami Öznur’a bir süre yardımcı olmak ve onun tabiriyle memlekete hizmet etmek, borcumu ödemek üzere görevime başladım; ama nasıl bir adamla çalışıyorum, neden her şeyi bıraktım, hayatımı tümüyle değiştiren bu karara nasıl bir kişilik uğruna katlandım?! İşte şimdi bunların cevabını vermeye çalışacağım.

Sami Öznur, Havva Hanım ve Helvacazade İsmail Efendi’nin 4 çocuğundan biri olarak (Ahmet, Sami, Fahriye Binbaş, Fehmiye Emek) 1925’te Afyon’un Hacı Nuh Mahallesinde dünyaya geldi. Babasını henüz 5 yaşındayken kaybetti. Helvacazadelerin İsmail Efendi adliyyede dava vekilliği, yani avukatlık yapardı.

Evleri Hacı Nuh’ta; Hamam Sokak, (Tarihi Alaca Hamamının arkası) Çıyır Çeşme (suyu az akan) karşısında 6 nolu hane idi. Belediye Parkından Mecidiye Mahallesiine giderken, Alaca Hamamı geçer geçmez sağdaki ilk sokağın içi; burada şehrin pek tanınmış kişileri oturmakta idi.

Sokağın sağ başındaki köşe ev teyzemlerin eviydi. Manifaturacı, sonradan un fabrikası kuran Mehmet Uğur, Marangoz Hayati Ar, Demirci Cemil ve Hakkı Aşçıoğlu Kalfa, Müh. Alper Abi, Nevzat ve Ergun Atay’lar, biraz içeride Dehşetizade Nebil Hoca, fırın civarında Meydanoglu, Şemşimoğlu aileleri. . .

İlkokulu Dumlupınar veya Kadınana’da okudu daha sonra Afyon

² Fahri Yetman (1927- 11.11.2008) Y.Mimar, şehircilik uzmanı, DĞSA 1949 mezunu; şehir planlama ve mimari konularda pek çok 1.ödülü kazanmış, ünlü bir meslek adamı.

Başkan seçildiğinde eski Belediye önü

Lisesi’nin orta 2. sınıfına kadar devam edebildi (1938). Yaz tatillerinde Keçecilik, Yemenicilik gibi işlerde çalıştı. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü ve yeni Belediye binası inşaatlarında işçi olarak çalıştığını söylerdi (1940) (Yağ Hali ve Gar binaları 1938’de inşa edilmişti)... Bir süre mahalle komşusu Bahattin Şemşimoğlu’nun elektrikçi dükkânında çalıştı.

1944—1947 yıllarında askerliğini jandarma olarak Ankara civarında yaptı. O yıl Afyon’dan 10 kişi jandarmaya ayrılmıştı, malum iri cüsseli, akıllı, çevik, uzun boylu olanları jandarma yazarlar (hala da öyledir); aynı tertipte adliyyeden Ali Osman, Sebzeci Mehmet Canöz, Zagoncuların Nuri, Derici İşmail gibi arkadaşları vardı.

II. Dünya Savaşı sonrası, kıtlık, yokluk, karne devirleri, Türkiye’nin değişim yılları, Cumhuriyetin üçüncü 10 yılı, CHP tahtını yeni bir parti olan DP’ye bırakmak üzere; büyük sanıklar içinde bir toplum var ortada. İş yok, para yok, herkesin derdi bir devlet kapısında iş bulmak; çünkü hayatın yegâne garantisi bu. . .

Askerlik sonrası aynı yıl 1947’de TCDD’na işçi olarak girebilmeyi başaran 22 yaşındaki genç Sami elektrik işlerinden de anladığı görülünce Gar Binasının sağ tarafındaki revizörlük binasında işe başladı. Artık bir garantisi vardı ve kız isteyebilirlerdi.

1950’de Keçeci İbrahim Efendi’nin kızı Leman Hanım’la evlendi. Kızı Kadriye Ordu (1952) ve oğulları Erhan (1954) ve Ercan (1956) doğdular.

1950, Türkiye’de İnönü’nün sıkı rejiminden kurtulup DP’nin gevşek rejimine(!) geçildiği; dolayısıyla gerçek demokrasinin başladığı (!) ve tabii sendikal hareketlerin de hızla yayılmaya başladığı tarihtir. Seyfi Demirsoy’un³

³ Seyfi Demirsoy, (1920- 14.01.1974) Türk- İş tarihinin önder isimlerinden, Süleyman Demirel’in ; “...bu ülkenin medar-ı iftiharındır...” diye methettiği kişi. Yunanistan’dan mübadele ile gelen Türklerden; 1942-47 İstanbul, Bomonti Bira Fabrikasında İlk işçi sendikasını kurmuş, 1948 Sendikalar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi olmuş, 1952 Türk-İş Konfederasyonu kurucuları arasında yer almış,

Türk-İş Konfederasyonu kuruluş çalışmaları sırasında dikkatini çeken Sami Öznur, Demiryol-İş Afyon Şubesini kurmakla görevlendirildi ve ilk başkan seçildi (1952, yaşı 27); artık Sami Öznur’un kaderi değişmeye başlamıştı. Seyfi Demirsoy Afyon’a sık gelir ve Sami Bey’e hep destek olurdu.

Şube merkezinin ilk binası bugünkü Basın Caddesi ile Enstitü Aralığının kesiştiği sol köşenin üst katı idi; daha sonra Kurtbaş Apt. 2. katına geçtiler. En sonunda İstasyon Meydanına girerken sol taraftaki Mermerci Bekir Ürey’in müstakil villa niteliğindeki 2 katlı tescilli kültür varlığı listesinde yer alan binayı satın alıp taşındılar (şimdiki yerleri).

Seyfi Demirsoy teklifiyle Türk-İş Federasyon idare heyeti üyeliğine seçildi; Afyon’da 200 üyeleri vardı ve bu büyük başarı idi. Nisan 1970’te Federasyon’un 9. Genel Kurulunda Teşkilatlanma ve Eğitim Sekreteri oldu (20.07.1970). Bu arada Afyon Şubesinde 1385 üye var, aidat 10 TL/ay ve bina kendilerine aitti. . .

1957 yılında, bütün bu sendikal faaliyetler arasında 40 işçinin birlikteliğiyle “40 Evler” projesini gerçekleştirilmesine öncülük yaptı. Kooperatif kurularak, yapılmakta olan 75 Evlerin (bu günkü Örnekevler) kuzeyinde bulunan boş harman yerini (şimdi Güvenevler), metrekaresi 1 liradan Belediye’den satın alınmasını sağladı. Ev sahibi olacak işçiler, ustaların yanında gece gündüz çalışarak evlerinin yapılmasına gayret ettiler. Sendikadan alınan kişi başına 7500 lira kredi yetmediğinden, bir formül arayışına giren Öznur; o sıralarda Afyon Çimento Fabrikasının açılışı için Afyon’a gelen Başbakan Adnan Menderes’in yolunu, işçi ailelerine kestirerek, yaklaşık 1500-2000 lira arasında kredi alınmasını sağladı. Sonuçta, evlerin kısmen de olsa 1959 yılında oturulabilecek durumda teslim edilmesini gerçekleştirdi.

Ancak bu sırada önemli bir değişiklik oldu; 1968 mahalli seçimlerinde Afyon Belediye Meclisi üyeliğine seçilmişti; Başkan Av. Hazım Bozca döneminin en dikkat çekici ve başkanı en çok kızdıran üyesi olarak tanındı. Üstelik görev bölümü sırasında başkan vekilliğine de seçilmişti. Bir tarafta işleriyle, diğer yandan sendikal faaliyetlerle uğraşırken bir de belediye işleri araya girmişti, bununla da kalmadı 1971 sonlarında Bşk. Hazım Bozca’nın⁴ aniden vefatı üzerine vekâleten belediye başkanlığı koltuğuna oturmak zorunda kaldı.

Tam bir yol ayrımına gelmişti ve hayatının kararını vermek zorunda idi; bir taraftan önü tamamen açık ve genel başkan tarafından desteklenen çok güçlü bir sendikanın genel sekreterliği, tüm dünyayı gezme fırsatları ve is-

tenirse çok şeyler yapabile imkânları; öte yandan bir şehrin belediye başkanlığı. . . Hangi düşüncelerle seçimini tercihini yaptığını bilmiyoruz, ama 3 aylık bir vekâletten sonra, 13 Şubat 1972’de yapılan ara seçimlere girerek asaleten Afyon Belediye Başkanlığına seçildi. 2 yıl sonra, Aralık 1973 mahalli seçimlerine de bağımsız aday olarak katıldı ve rakiplerine büyük fark atarak tekrar seçildi (48 yaşında).

Bu görevi Aralık 1977’de yapılması gereken mahalli seçime kadar başarıyla yürüttü. Haliyle Türk-İş teki görevlerini bırakmak zorunda kaldı; Türkiye Belediyeciler Birliği Yönetim Kuruluna seçildi.

Benim belediye mimarı olarak göreve başlamam (15 Mayıs 1972) vekillik döneminden hemen sonraki ilk seçilmesinde oldu. Göreve başladığımda 2 kalfa (Hakkı Aşçıoğlu ve Ahmet kalfalar) ve 2 tekniker personelim vardı (Ömer Eker ve Coşkun Telek) Tarihi Belediye binasının (33 senelik bina) üst katı aslında misafir lojmanı (müfettiş vb) olarak planlanmış 2 oda ve bir salon ile buna bağlı ayrıca 2 oda ve banyodan ibaretti. Odalardan ikisi merdiven başında olup sağda spikerlik (ilan-anons) ve karşısında elektrikçilerin oturduğu oda; ortada büyük bir sofa, tam karşıda salon, iki yanlarında fen işlerine ait depo-arşiv ve benim odam olup salon kısmın da vatandaş müracaatı bankosu vardı; tabii bu kadarı bize yetmiyordu.

Olağanüstü bir vatandaş müracaatıyla karşı karşıya idik. Çünkü herkes 2-3 yıllık tıkanıklığın ardından yeni gelen imar planına göre inşaat izni istiyordu. Masamın üstünü toplamaya vaktim yetmediği için haftada 1-2 defa Ömer ve Coşkun toplarlar ve önem derecesine göre tanzim edip diğer evrakı dosyalarına koyup kaldırırlardı. Onların bana yaptıkları sayısız hizmetleri asla unutamam, Allah razı olsun.

Belediye Meclisimiz 16 kişiden ibaret olup yarısını AP grubu teşkil ediyordu, diğer yarısı da Güven Parti, CKMP, MSP grubundan oluşuyordu. Encümen üyeleri de İsmail Adar (Muhasebe), Hayrettin Atay (Yazı İşl.), Mehmet Ayalp (Veteriner), Alaeddin Somer (Elk. İşl.) vb

Belediye mühendisliğim zamanındaki meclisi beğenmez, kızar ve bunu belli ederdim; çünkü Başkan ve benim faaliyetlerimi ve hangi şartlar altında

çalıştığımızı takdir etmez üstelik zorluk çıkarmaya kalkarlar diye yorumlardım. Daha sonra Demokratik Parti’den seçimle meclis üyeliğine geldiğim, oradan da daimi encümen üyeliğine seçildiğimde, eski meclisi özler olmuştum.. Halbuki belki de daha kuvvetli kişilikler vardı; Nedim Helvacıoğlu, Osman Uğur, Hayri Şensoy, Şevki Topçu, Güniç Dikmen, Ragıp Ünver, Mehmet Genelioğlu, Necmi Mumyakmaz, Mahmut Dönerkaya, Galip Leblebicioğlu vb.

Belediyenin parası ve gelir kaynakları son derece kısıtlı idi, kiralalar düşüktü ve tahsil edilemiyordu, bir şeyler de satamıyorduk, meclis izin vermiyordu, yatırım yapamıyorduk para yoktu, İller Bankası’ndan alamıyorduk borcumuz çoktu, arkamız yoktu. . . Maaşlar güçlükle ödeniyordu. Bir çare bulunması gerekiyordu

Bu amaçla Gıda Kontrol Laboratuvarı önündeki yazlık bahçenin kenarlarına ve Yoncaaltı Camii’nin sağ ve soluna çift sıra olmak üzere toplamda yaklaşık 40 kadar dükkân yaptık ve bunları geçici ruhsatla işletmeye açarak esnafa kiraladık.

Özellikle Yoncaaltı çevresindeki dükkânların 1 yıllık kira bedeli tüm yatırımlarımızın masrafını çıkardı. Olağanüstü bir gelir sağlanmıştı, ancak Cami çevresine 20 metreden fazla yanaştığımız ileri sürülerek Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından şikâyet edildik. Dava 1 yıldan fazla sürdü, bu arada ben görevden ayrılmıştım, sadece meclis üyesiydim ama benim teklifimle ve imzamlı uygulama yapıldığı için ben ve başkan 1. dereceden suçlu olarak yargılanıyorduk, diğer encümen üyeleri de 2. derece suçlu idiler.

Duruşmalarda Belediyemizin mali durumunu, arsanın bize ait olduğunu, inşaatı geçici ruhsatla yaptığımızı anlattıksa da mahkeme heyetini ikna edemedik. Aslında davalı da davacı da devlet olmasına rağmen dini ve tarihi eserlerin çevresine yapılacak inşaatlar hakkındaki yönetmelik gayet açıktı. (20 metreden fazla veya yüksekliği kadar yaklaşmak vb.)

Son duruşmalarda; Yoncaaltı Camii’nin altının zaten ticari amaçla yapıldığı ve ilk günden beri böyle kullanıldığını, bu sebeple bizim yaptığımız dükkânlara engel olunacaksa buradaki esnafın da yerlerinden çıkarılması gerektiğini; ayrıca iddialarında ısrarcı iseler bu bölgeyi belediyemizden satın alarak tapularını cami üzerine geçirmelerini istedik. Zaten kible tarafında da açık pazaryeri, yani ticari saha vardı. Böylece yalnız cami adasını değil tüm pazaryeri sahasını da almaları gerekiyordu ki yaklaşık 10.000 metrekaRELİK alanın vakıflar adına istimlâki söz konusu oluyordu.

Bu ise ayrıca imar planı tadilatına girerdi. Yoncaaltı Camii’nin arsası yalnız kendi büyüklüğü kadar olup cemaatin camiye girmesi için ön tarafındaki yoldan merdivenlere ulaşan 2 metre eninde bir pasaj yolu Belediyece terk edilmişti. Yani Belediye o yolu kapatırsa camiye geçiş mümkün olmaz; cami altındaki dükkânlardan alış-veriş yapanlar belediye arsasını kullanmakta olduklarından men-i müdahale davası açabilirdik(halen daha durum böyledir.) Müdafaamız olumlu bulunarak dava düşürüldü.

Duruşmamızın hakimi Aşkın bey, veya Engin bey idi. Birkaç yıl sonra; 1977 sonlarında İkbâl Lokantasının üst katında yapılan bir kutlama ve veda toplantısında (bir taraftaki masalarda oğlum Baha’nın doğumu kutlaması, diğer masalarda da bir hakimin Afyon’dan tayini ile ilgili veda yemeği) du-

ruşma hakimimiz; “çok güzel ve vurucu bir müdafa (savunma) yaptığımı ve hem Belediye’yi hem hakim heyetini ve hatta davacıları kurtardığımı” söylemişti.. (Kütahyalı hakim, sağsa 85 yaşlarında olmalı, kulakları çınlasın, öldüyse rahmet dilerim)

Parasızlıktan, bütün ihaleleri 30.000 TL’lik parçalara ayırıp teklif alma yoluyla yapardık (emanet inşaat faslından) Bu ise hayli mahzurlu idi, muhasebeci İsmail Amca işi hep yokuşa sürer müfettişlere nasıl dert anlatacağız derdi. Defalarca istifa etmek istediye de mani olduk; başımızın büyüğü idi sonuçta. En sonunda zaten yaş haddinden ayrıldı, yerine genç arkadaşımız Hüseyin Özgöz (sonradan Vakıflar Bankası Müdürü oldu) alındı; haklı olarak O’ da aynı sorunu dile getirirdi. Gerçekten birkaç defa müfettiş rutin teftişlere gelmişti, ama işi çok uzatınca ve boyundan büyük konuları karıştırıp, öküz altında buzağı aramaya başlayınca Sami Bey’den okkalı bir azar işitti ve kısa zamanda görevi bitirip kaçmıştı (1973-74’te).

Yol kaplama işleri, Tınaztepe’de parke taşı ocağı olan Hüseyin Okumuş’a verilir ve parası 10-12 ay sonra ödenirdi. Sonradan Nuh Belediyesi’ne başkan olan Okumuş, belediyeciliğin ne denli cambazlık olduğunu yana-yakıla anlatırdı.

Günde 8 saatlik çalışma bize yetmediğinden bazen akşam geç çıkar, ama çoğunlukla sabah 20-30 dakika erken gelirdik. Bir sabah gene erkenden Belediye’ye geldim ki başkan bir kanepeye uzanmış yatıyor; Odacı İhsan Efendi yok, zaten kapıdaki nöbetçiden başka ortada kimseler yok. Acaba sarhoş mu? Diye üzerine eğildim, hiç içki içmezdi ama durumu perişandı, sanki akşamdan kalma veya biriyle kavga etmiş, terli, yorgun ve baygın. . . , Odacı İhsan Efendi de kolonya aramaya gitmiş, (para yok— kolonya yok), tesadüfen makamdaki misafir kolonyası da bitmiş demek ki; Veteriner Mehmet Ayalp’in odasından bulmuş getirdi, bileklerini, yüzünü ovduk, kendine geldi biraz. Kravatını çıkardı, mesai başlarken ayağa kaldırdık, makamına oturttuk.

Meğer Belediye tarafından Zülâli Camii arkasındaki kayalık patlatırken, traktör damperinin altında kalıyormuş veya patlayan kaya parçasından kaçarken yere kapaklanmış. . . Yeri gelmişken görev kahramanlarından birinin de Dinamitçi Hüseyin (Halımoru köyünden) olduğunu belirtmeliyim.

O yıllarda fazla mesai gibi şeyler bilinmezdi; hiçbirimiz para için çalışmadık, yırtınmadık. Belediye’nin bir tek aracı vardı; zabıta veya iftaiye adına kayıtlı kırmızı willy’s pikap, 25 yaşlarında bir emektar olup hepimize hizmet ederdi; yorgunluktan olacak ilk marşta basmazsa Dumlupınar İlkokulu önünden yokuş aşağı bırakırız; çalışmazsa Alaca Hamam’dan itibaren Demiryalayan Türbesi’ne kadar ittiririz, gene çalışmazsa sanayi çarşısına kadar bir esnafın arabasına bağlayıp götürürüz ve orada bedelsiz olarak birisi bakardı; Akücü Bekir Şarlak veya herhangi biri. . . Bazen otobüs işletmemizin mesul ustası Cevat Bayık bulunup getirilirdi. Camı, aynası kırıldığında Hayri Atilla yapardı. Hepsinden Allah razı olsun. Araç yokluğundan Sami Öznur’un yeni Murat 124 arabasını birkaç defa aldığımı hatırlarım. Makam arabasının olup-olmadığını hatırlamıyorum ama galiba İhsan adlı kısa boylu bir makam şoförü vardı; demek ki arabası da vardı ?!

⁴ 1953 Sendikalar Birliği Başkanı, aynı yıl Tütün-Müskirat İşçileri Sendikasını kurmuş, 1960 Türk-İş Genel Başkanı; ölünceye kadar bu görevde kalmış. Afyonkarahisar’da İstasyon civarında bir caddeye adı verilmiştir.

⁴ Hazım Bozca (İst 1911- Afyon 08.12.1971) 1. Dönem milletvekili Halil Hilmi Bozca’nın oğlu, ilk eğitimini Afyon’da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirip 1940 Siirt Cumhuriyet Savcılığına atandı, 1945’te istifa edip sivil çalışmaya başladı, 1946-50 DP Milletvekili, 1950-68 Avukatlık, 1 Temmuz 1968 seçimlerinde AP listesinden Afyon Belediye Başkanı seçildi, 3 yıl sonra hastalanıp Ankara’ya götürüldü, 8 Aralık 1971’de hastanede vefat etti. Çok güçlü ve bir avukat idi, Belediye Başkanlığı sırasında birçok problemle savaştı. Dirayetli bir başkan idi.

İnşaatlara vatandaşın çağırısı üzerine faytonla giderdik, sonra dan Türközler 5-6 arabalık bir taksi filosu kurdular (Murat 124). Bunların tarifesi faytonlarla aynı fiyatta idi, sonradan faytonlar tamamen piyasadan silindiler, yalnızca benim sınıf arkadaşım Galle (Muharrem Kavrı) hariç. Galle Muharrem 2000 yılı başlarında dahi mesleğini aynı yerde sürdürüyordu; parkın sağ altında, çay bahçesinin önündeki köşede, şimdi oğulları aynı işi sürdürüyor.

Sami Öznur dönemi 1971-77, Afyon’un en önemli ve bir o kadar da sıkıntılı yıllarıdır. Kıbrıs Harekatı’nın dalgalanmaları, haşhaş ekiminin kısıtlanması, sürekli devalüasyonlar vb. Avrupa’daki uyuşturucu trafiğinin Türkiye üzerinden yapılması bizdeki haşhaş ekimine bağlanarak, zapt-ı rapt altına alınmak istenmiş; hasat sonrası ürünün nerelerde kullanıldığının kontrolü amacıyla TMO görevlendirilerek tarlalardaki haşhaştan ne kadar afyon elde edilebileceği hesaplanmaya ve her çiftçinin ektiğini beyan zorunluluğu getirilmiştir. Devlet bu sebeple dışardan yardım almışsa da uzun vadede kabak gene çiftçinin ve devletin başında patlamıştır. Ekonomik çöküntüye meydan vermemek amacıyla haşhaş ekimi yapılan illerde ve özellikle şehrimizde yatırım teşviki, gümrük muafiyeti, faizsiz krediler gibi imkânlar verildiğinden dışarıdan pek çok yatırımcı Belediyemize müracaatla yer gösterilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talepler maalesef iyi koordine edilemedi.

Başta da söylediğim gibi ilk çalıştığım meclisi beğenmezdim, sonradan DP’den seçilip yeni meclise girince öncekilerin değerini anladım; 25 yıl sonra, 2000’li yıllarda bir vesile ile şöyle bir karşılaştırdım ki benim bulunduğum meclislerin üyeleri çarıklı erkan-ı harp niteliğinde (en azından okumamış ta olsa konusunu çok iyi bilen, yani dersine çalışarak gelen) insanlarmış. Mesela Demirci Kör Mahmut (Dönerkaya) bir mühendisten daha tecrübeli ve tuttuğunu koparan, mücadeleci bir adamdı.

Sami Öznur sendikal faaliyetlerinin de verdiği tecrübe ile kendine güvenen, konuşma ve ikna kabiliyeti olan, ayrıca temsil becerisi ve yetkisi olan fedakâr bir lider idi. Biraz kindarlığı vardı, bazı kişilere karşı ön fikirli hareket ettiğine şahit olup arabuluculuk yapmıştım.

Meclis toplantılarının öncesinde ve sonrasında değerlendirme veya ön hazırlık çalışmalarını, kısaca stratejiyi çoğunlukla beraber yapardık; gerçi bazı akıl hocaları vardı ama tarafsız, yani bir partiye bağımlı olmaması, onu çoğu problemden kurtarıyordu. “Hem nalına, hem mihına” vurabilme serbestliği vardı; kimseye bağlı veya muhtaç değildi. Beni her zaman korumuş, gözetmiş, müdafaa etmiştir. Buna örnek olarak şu hatıramı anlatmalıyım;

Yoğun çalışmaların arasında bir de kendi evimizin planını çizme işi çıkmıştı. Kurtuluş Caddesi, Müze karşısındaki arsamız üzerine tek katlı, tek daireli ev yaptırabilmek için tapu sahibi olan annem adına imar çapı çıkarttım ve buna göre bodrum üzerine tek katlı ev planını çizmeye başladım;

tabii makam odamda, vaktim olmadığı için gidip geldikçe ve boş zaman buldukça baktığım için, bu basit iş bir-iki haftadan fazla sürdü ve masa üzerinde öylece kaldı. Meğer dışarıya proje çiziyor diye şikâyet (ihbar) edilmiş ve hakkımda meclis araştırması başlatılmış, bir defasında mimar Güniç Dikmen, başka bir gün medisten alakasız 2 kişi gelip sohbet ettiler, projeye de bakıp rastgele sorular sordular; oturup kahve içtiler; o kadar doğal bir davranış içinde idim ki neler döndüğünü bildiğim yok. Kısacası sonuçta bir şey çıkmadığı gibi bana başkanlık makamının 25.10.1972 tarih ve 267 sayılı kararıyla takdirname verildi. O projeyi tamamladıktan sonra arkadaşım H. Hüseyin Öz’e imzalatıttım ve ruhsat alıp yapımına başlatmıştık, hâlbuki memurin kanununa göre benim kendi projemize imza atma yetkim vardı.

Bir başka seferinde meclis toplantıları sırasında verilen arada, riyaset makamında bazı üyelerle sohbet edilirken, Hulusi Diler benim “tetkik gezisi” adı altında Avrupa’ya gönderilmem için bir sebep yaratılarak meclise teklif verilmesini önermişti.

Belediye Mühendisi sıfatıyla oraya buraya koşarken bazı esnaf ile de takışma-çekişmelerimiz oluyordu. 30 yaşında, ukala, her şeyi bilen (!) yetkili, etkili, başkandan torpilli, dinamik bir mühendistim. Vatani kurtarıyorduk sanki sivrisinek mücadelesi sırasında Sıtma Savaş’ta çalışan ilkokul arkadaşlarımdan Nahit ve Deli Bekir bana 20-30 kg’lık açılmamış, orijinal bir bidon toz DDT vermişlerdi. Başkan sevingten ne diyeceğini şaşırmış; Şehir çevresini beraber gezer, problemleri gözümüzle görür, ilkel çareler üretirdik (pratik, ucuz ve kısa vadede netice alınan) ve bunları hemen uygulardık. Bu yoğun çalışmalar gece, yatar-yatmaz uyumamıza neden olurdu... Kısacası “.. Bin atlı akınlarda, çocuklar gibi şendik, Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik..”⁵

⁵ Yahya Kemal Beyatlı’nın “Akıncılar” şiirinden; I. Murat Döneminde (1364) Balkanlar’da Türk istilasının artması üzerine 40.000 kişilik (bazı kayıtlarda 60.000) Sırp, Macar, Ulah birliklerinden oluşan ve Papa himayesindeki Birleşik Haçlı ordusunu; 4000 akıncı ile ani bir gece baskınında darmadağın eder. Hacı İlbey’in; Tarihte “Sırp Sındığı” veya “Çirmen Baskını” diye geçen bu mucizevi savaşı için yazıldığı düşünülen bu şiir, o günlerin coşku dolu yaşamını dile getirir.

Sami Öznur 01.09.1977 günü görevinin tamamlanmasıyla uzatmaları oynamayacağını belirterek ayrıldı. Mahalli seçimlerin 6 ay sonraya uzatılması onu bağlamıyordu. 7 sene önce tıpkı Hazım Bozca’nın vefatıyla kendisinin makama geçtiği gibi, bu defa da Nedim Helvacıoğlu⁶ otomatik olarak makamı dolduracaktı.

Ancak onun da bir şartı vardı; 5 dönemdir encümen üyesi ve tecrübeli belediyeçi sıfatıyla, ben kendisine yardım edersem kabul edecekti. Dediği gibi oldu ve 6 ay “gölge başkan” olarak Nedim Helvacıoğlu’nun arkasında hizmete devam ettim. Çok sevdiğim, örnek aldığım, çok yoğun çalışmaları yüzünden üzüntü duyduğum, hem teyzem ve hem de eşim tarafından akrabam olan ve ayrı bir yazı konusu yapmayı düşündüğüm Nedim ağabey ile aynı tempoda 6 ay çalıştık ve adeta kaynar suda haşlandık.

Umarım ki bu fedakâr çalışmalarımız sebebiyle Allah beni de makbul insanlar gurubuna sokarak yargılayacaktır.

Sami Öznur emekliliğini yaşamaya başladı, Kurtuluş Caddesinde bir dükkân kiraladı, halı kilim, beyaz eşya gibi şeyler satmaya çalıştı. Kiraladığı dükkân eski imar planında yol istimlakine uğruyordu ama yenisinde bundan vazgeçmişti; halk bunu Sami Bey’in yaptığını yorumluyordu, işte şimdi de orayı ucuz tutmuştu. Tabii bu şayia onu çok üzdü, ama halkın ağız torba değil ki büzesin.. Oruçoğlu pasajı altında da dükkânı vardı, önce mi, sonra mı? Tam hatırlayamıyorum.

Bu faaliyetleri uzun sürmedi, kendini tümüyle sosyal işlere adadı; öteden beri takip edip önyak olduğu “Huzurevi” projesini gerçekleştirmek için var gücüyle çalıştı. Kurduğu derneğin çok uzun zaman başkanlığını yaptı, sonucunu da aldı. Bugün onun sayesinde şehrimiz Türkiye’nin sayılı yurtlarından birine kavuştu, hem de çok güzel bir yerde. (1980’lerde huzurevleri henüz pek revaçta değildi, önemi henüz kavranmamıştı)

Fukaraya Yardım Derneği’nde (Sabri Sagun başkan iken) fiilen dağıtım işlerinde görev yaptı, sonra işi tamamen ele aldı, Necip Özteke ile uzun yıllar ihtiyaç sahipleriyle evlerine gidip bire-bir konuşarak tuttuğu defterlere durumlarını işledi, çoğu kişiye iş buldu; onlara munzam yardım bağladı. Gıda, giyecek ve para yardımlarını organize etti, hatta fakir kız ve erkekleri evlendirdi, çeyizlerini sağladı.

1993 yılı Kasım başlarında rahatsızlanarak SSK Hastanesine yatırılan Sami Öznur’a sigorta doktorları tam teşhis koyamamakla birlikte, iç kana ve kalp yetmezliği konularında, biraz gecikmiş olmaktan korkarak, daha etkili bir tedavi amacıyla Ankara’ya gönderme kararı aldılar. Meclis arkadaşlarımdan Necmi Mummyakmaz’ı arayıp durumun pek iyi olmadığı dedikodusunu aldığım söyleyip ziyaretine gitmemizi teklif ettim; hemen buluşup odasına girdik, morali çok bozuktu, zaten ambulans hazırlanıyordu hemen gideceklerdi. Eşi Leman Abla’nın yanına, arkadaşı İbrahim Küçükkurt’un da

⁶ Nedim Helvacıoğlu (01.06.1929 – 23.03.1982) Ardiyeçi, sııcak demirci, hurdacı, siyasetçi, AP İl Başkanı 15 sene, Belediye Meclis Üyesi (1972-1978), ATSO Başkanı (1974-1982),

Eski Belediye Binası önünde cenaze töreni

refakatiyle Ankara’ya uğurlarken ısrarla “artık işinin bittiğini bunun son görüşme olduğunu” söyleyip bizlerle helalleşti, bu kadar kesin konuşmasına çok şaşırmıştım, “..10-15 güne kadar sağlıklı döneceğini daha işlerimizin olduğunu” şakayla söylesem de boğazım düğümlendi; 20 yıldan fazla süren arkadaşlığımız, ağabey-kardeşliğimiz bitmek üzereydi. Ambulansın arkasından bakakaldık, birkaç gün sonra acı haberi geldi; 11 Kasım 1993 günü 67 yıllık çok cepheli, çok renkli bir yaşam savaşı sona ermişti. . .

Belediye Meclisi, ertesi yıl başkan Mehmet Sami Hancıoğlu teklifi ile 19.01.1994/04 sayılı kararla, Karayolları 31. Şube Müdürlüğü karşısındaki caminin batısındaki park sahasına onun adını verdi. Geride imkânsızlıklar altında attığı yüzlerce imzası ve hayır duaları kaldı. Bunlar inancımıza göre, şüphesiz onun amel defterini açık tutacaktır.

Sami Öznur hakkında ailesi dışında en yetkin kişi olarak bana önemli bilgiler veren değerli büyüğüm Bahattin Şemşimoğlu’na yaşayan tarih canlılığıyla aktarmış olduğu olaylar, bilgi ve belgeler için candan teşekkür ederim. Keza her müşkülümde çözüm için adeta çırpınan kardeşlerim; Ahmet İlaslı ve Hasan Özpunar’a katkıları, ilave ve düzeltmeleri için medyun-u şükranım.

Hatıralar dizisi haline dönen bu biyografik çalışmamda başrollerde adı geçen insanların tamamı Hakk’ın rahmetine kavuştular, ben ve bir-iki kişi hariç. Onlar görevlerini tamamlayıp gittiler... Beraber yaşadığımız o uzun ve meşakkatli yıllarda mutlu ve mutsuz zamanlarımız oldu, pek çok şeylerden mahrumduk; bilgisayar, cep telefonu, TV, klima, hızlı trenler, lüks otobüsler, facebook, internet, Google.., hatta hesap makinemiz bile yoktu.

Başta da söylediğim gibi siyasal durum da pek yerinde sayılmazdı, hele ekonomik durum; devamlı devalüasyon, devamlı zamlar, ve yokluklar... Şimdiki görüş açısından bakılırsa bu hayat çekilmezdi, hâlbuki hiç de öyle olmadı; çünkü insanlar arasında bir güven ve inanç birliği vardı. Yaşam direnci ve sevinci ve umudu vardı. Çünkü bu yazımda anlattığım insanlarla dolu idi her yer; çarşılar, bakkallar, camiler, hükümet daireleri, dağlar, tepeler.. Hepsine bizden selam olsun, Allah onları cennetiyle ikramlasın, emeklerini zayi etmesin... Amin.

HEMŞEHRİMİZ EZOP

İbrahim YÜKSEL

Az çok mektep medrese görmüş, mürekkep yalamış olan herkes, karga ile tilki, ağustos böceği ile karınca, kaplumbağa ile tavşan gibi hayvan masallarını iyi bilirler. Dünya edebiyatında “Fabl” olarak adlandırılan, hayvanların dile gelerek, insanlara çeşitli dersler verdiği bu edebi türün yaratıcısı olan Ezop’un (Aisopos) hemşehrimiz olduğunu, Afyonkarahisar’ın Emirdağ ilçesine bağlı Hisarköy’de (Amorium) doğduğunu; bugün Yunanistan’a mal edilen hayvan masallarını Anadolu’dan oralara götürdüğünü bilir misiniz?

Aslında Ezop’un nerede doğduğu konusunda farklı kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Bu kaynaklara göre Ezop’un Trakya’da, Bandırma’da, Samos’ta, Sardeis’de, Tarsus’ta ve hatta Mısır’da doğduğunu iddia edenler bile vardır. Ancak kaynakların hemen hemen tamamının fikir birliğine vardıkları nokta Ezop’un Frigyalı bir köle olduğudur. Afyon İli Tarihi’ni yazan Süleyman Gönçer, Ezop’un Lidyalıların Frigya’yı ele geçirdikleri sırada tutsak edilerek Yunanistan’a götürüldüğünü ve köle olarak satıldığını kaydetmektedir.¹ Öncelikle bu noktadan yola çıkıldığında Ezop’un yaşadığı dönemdeki Frigya ülkesine bir göz atarak, doğum yeri konusunda bazı ipuçları elde edilebilir.

Ezop daha doğmadan, Friglerin, efsanevi kralları Midas döneminde yaşadıkları altın çağları, MÖ 7. yüzyılın başlarında Kimmerlere yenilmeleri üzerine sona ermiştir. Kimmerlerin Başkent Gordion’u yakıp yıkması üzerine Kral Midas intihar etmiş, ancak Frig varlığı sona ermemiştir. Kimmer saldırılarından canlarını kurtarabilen Frigler Orta Anadolu’ya dağılarak beylikler halinde yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde Friglerin en güçlü oldukları bölge ise Yukarı Sakarya Vadisi’nde, daha sonraları “Küçük Frigya” adını alacak olan Eskişehir-Afyonkarahisar arasındaki bölge olmuştur. Frigler MÖ 6. yüzyılın ortalarındaki Pers istilasına kadar bu bölgede özgürce yaşamışlardır. Ezop’un MÖ 6. yüzyılda yaşadığı göz önüne alınırsa, bu dönemdeki Frigya ülkesi Afyonkarahisar-Eskişehir arasındaki bölge olduğuna göre Ezop’un doğum yeri de buralarda bir yerlerde olmalıdır. Nitekim önemli kaynaklar ve son yıllarda yayımlanan Ezop kitapları, Ezop’un doğum yeri olarak Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesine bağlı Hisarköy’deki Amorium antik kentini göstermektedir.

Dünya edebiyatında Ezop’tan sonra fablın diğer bir ustası olarak bilinen La Fontaine, Planudes’ten aktardığı yaşam öyküsünde Ezop’un Frigyalı ve

Antik Yunan’da kullanılan bir tür kadeh olan bir kylix içerisinde bulunan ve Ezop’u tilki ile konuşurken gösteren bir resim. M.Ö. 470 yılında yapılmış olan bu kylix, Vatikan City’de Gregorian Etruscan Museum’da bulunmaktadır.

Amorium adında bir kasabadan olduğunu kaydetmektedir.² Themis Rodanthis ve Fibas Asteris, “Ezop’un Öyküsü” adlı eserlerinde ünlü masal ustası için “Ezop, Küçük Asya’daki Frigya bölgesinin Amori kentindendi ve köle sınıfındandı” bilgisini vermektedir.³ Şemseddin Sami, ilk Türk ansiklopedisi olan “Kâmûsu’l-a’lâm” adlı eserinin 2. cildinde Ezop’un İsa’nın doğumundan 6 yüzyıl önce Anadolu’daki Frigya kıtasının Amorium yani Amorie antik kentinde doğduğunu kaydetmektedir.⁴ Ezop masallarını Türkçeye çeviren yazarlardan Tarık Dursun K. “Aisopos Masalları” adlı çevirisinin “Başlamadan Önce” başlıklı bölümünde Ezop’un Anadolu’lu olduğunu; geçmişte, bugün Eskişehir ilinin bulunduğu yerlerdeki Amorium şehrinde doğduğunu vurgulamaktadır.⁵ Samih Rifat, Nurullah Ataç’ın Aisopos’dan çevirdiği “Aisopos Masalları” adlı eser için yazdığı önsözde, Ezop için “Frigyalı, demek ki Anadolu’lu (daha kesin biçimde söylersek: Afyon, Emirdağ, Aziziye Kasabası Hisarköyü yakınlarında kalıntıları bulunan Amorion kenti doğumlu Aisopos...” diye söz etmektedir.⁶ Tarihçi Süleyman Gönçer, “Afyon İli Tarihi”nin birinci cildinde Ezop’un Frigya’da Amoriom (Afyon ili Emirdağ Hisarköy) şehrinde doğduğunu kaydetmektedir.⁷ Mehmet Aydın’ın “Bayat-Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi” adlı eserinde de Ezop’un Amorium doğumlu olduğu belirtilmektedir.⁸ Ömer Faruk Yaldızkaya’nın “Emirdağ’ın Tarihçesi” başlıklı makalesinde⁹ ve “Emirdağ; Doğa, Tarih ve Kültür Mozayığı”, adlı eserde¹⁰ de Ezop’un Emirdağ yakın-

² La FONTAINE Jean, “Frigyalı Aisopos’un Yaşamı” (Fransızcadan çev. SAMİH RIFAT), Aisopos Masalları (CHAMBRY Emile, Fables d’Esop’dan Çev. ATAÇ Nurullah), Yapı Kredi Yayınları 1509, s. 13.

³ RODANTHIS Themis — ASTERIS Fibas, Ezop’un Öyküsü, (Çev. SANDALCI Sema), İstanbul 1997, s. 9.

⁴ ŞEMSEDDİN SAMİ, Kâmûsu’l-a’lâm Cilt 2, (Tıpkıbasım) Ankara 1996, s. 957. (Osmanlıca olan bu eser, Afyon Kocatepe Üniversitesi uzmanlarından Yusuf İLGAR tarafından okunmuştur.)

⁵ TARIK DURSUN K., “Başlamadan Önce”, Ezop Masalları, (Aisopos’dan çev: Tarık Dursun K.), Ankara 1979, s. 13.

⁶ SAMİH RIFAT, “Bu Kitapta Her Şey Var!”, Aisopos Masalları, (Çev. ATAÇ Nurullah), Yapı Kredi Yayınları -1509, İstanbul 2008, s. 11.

⁷ GÖNÇER, s. 125.

⁸ AYDIN Mehmet, Bayat-Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi, Ankara 1984, s. 11,

⁹ YALDIZKAYA Ömer Faruk, “Emirdağ’ın Tarihçesi”, Emirdağ, Emirdağ Kaymaklığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, Eskişehir, s. 4.

¹⁰ Emirdağ; Doğa, Tarih ve Kültür Mozayığı, s. 3.

larındaki Amorium antik kentinde doğduğu kaydedilmektedir. Brezilyalı Yazar Guilherme Figueiredo’nun “Ezop ya da Tilki ile Üzümler” adlı oyununu Türkçeye çeviren İsmail Bekir Ağlagül, bazı araştırmacılara dayanarak Ezop’un “Frigya’nın belli başlı kentlerinden Amorion (ya da Amorium)’da doğduğunu” belirtmektedir.¹¹ NTV Tarih Dergisi’nde yayımlanan “Masalı Ezop NTV Tarih’e Yazdı-Hayvanların Dilinden İnsanları Anlattım” başlıklı makalede de Amorium doğumlu olduğu kaydedilen Frigyalı masal ustasının ağzından doğum yeri ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: “Doğduğum kent Amorium (Afyon yakınlarında), sizin bugün verdiğiniz adla Emirdağ, çevresi geniş vadilerle kaplı yemyeşil bir dünya merkezi idi.”¹²

Ezop’un Trakya doğumlu olduğunu belirten kaynaklar, Friglerin Trakya kökenli bir kavim olması nedeniyle bu fikre kapılmış olabilirler. Çünkü Frigler, MÖ 12. yüzyılın başlarından itibaren Trakya’dan Anadolu’ya geçmeye başlamış ve bir devlet olarak ancak 8. yüzyılda ortaya çıkmışlardır. Bu durumda Friglerin tarih sahnesinden silinmeye yüz tuttukları 6. yüzyılda yaşamış olan Ezop, Frigyalı ise Anadolu’nun ortalarında bir yerde doğmuş olmalıdır. Trakyalı ise, Frigyalı olması mümkün değildir.

Aynı şekilde eğer Frigyalı ise Frigya ülkesinin batısında yer alan Lidya ülkesinin başkenti Sardeis’te, Ege Denizi’nde bir ada olan Samos’da, Frigya’nın doğusundaki Tarsus’ta ya da başka bir kıtada bulunan Mısır’da doğmuş olması hiç mantıklı değildir. Olsa olsa Samos’ta köle olarak yaşadığı için Samos, Karun olarak da bilinen Lidya Kralı Krezüs’ün yanında yaşayıp günümüze kadar ulaşan masallarını Krezüs’e ithaf ettiği için Sardeis, Mısır krallarının bilgeleri ile yarışmak üzere Mısır’a gittiği için Mısır doğumlu olduğu yakıştırmaları yapılmış olabilir. Bandırma Kaymaklığının resmi internet sitesinde yer alan bir yazıda Ezop’un Bandırma doğumlu olduğu yolundaki iddialar da çürütülmüş durumdadır.¹³

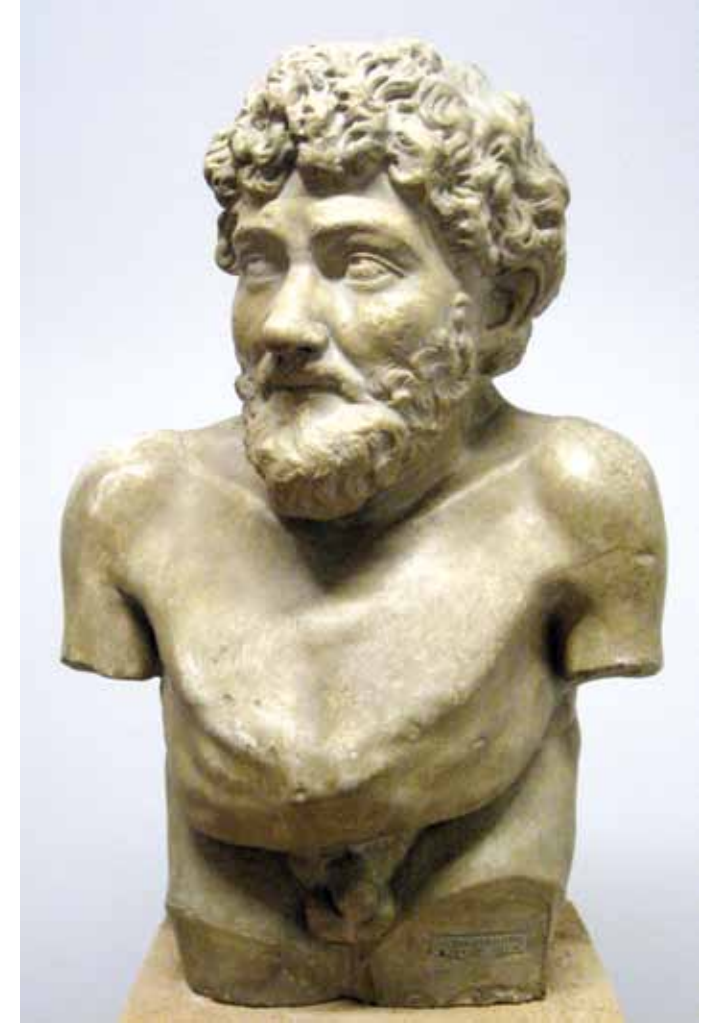
Aslında fabl denildiğinde ilk akla gelen La Fontaine¹⁴ olur ama La Fontaine’in yaptığı, Amoriumlu Ezop’un masallarını şiirleştirmekten ve Ezop’u Avrupa’ya ve insanlığa ününe ün katarak tanıtmaktan başka bir şey değildir. La Fontaine’in masallarının çoğu Ezop’undur. Zaten La Fontaine de hem ayrı bir sanat saydığı hayvan masalları anlatmayı hem de bu masalların kişilerini Anadolu’lu bilge Ezop’tan aldığını inkâr etmemektedir. La Fontaine, Masallar adlı kitabının “Başlarken” başlıklı şiirinde daha ilk dizede belirtir bunu:

¹¹ FIGUEIREDO Guilherme, Ezop ya da Tilki ile Üzümler, (Türkçesi: AĞLAGÜL İsmail B.), Kültür Bakanlığı/1516, Ankara 1993, s. 83. (Çevirmen, araştırmacıların bir bölümüne göre Ezop’un Marmara’nın Kapıdağ Yarımadası’ndaki Kizikos kentinde doğduğunu kaydetmekte ise de bu sav, Bandırma Kaymaklığı tarafından çürütülmüştür. Bkz. Bir sonraki dipnot. Ayrıca Eskişehir ile Kütahya arasında bir yerde olduğunu belirttiği Amorium kenti, günümüzde Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesine bağlı Hisarköy yakınlarındadır.)

¹² “Masalı Ezop NTV Tarih’e Yazdı-Hayvanların Dilinden İnsanları Anlattım”, NTV Tarih Dergisi, Mayıs 2013, Sayı 52, s. 84.

¹³ “Bandırma’nın Genel Tarihi & Bandırma Adının Ash”, www.bandirmakaymakligi.gov.tr/bandirma_default.asp (12 Ocak 2009)

¹⁴ 1621–1695 yılları arasında yaşamış Fransız şair ve yazardır. Yazdığı fabl eserleri ile tanınmıştır. Konuşma şeklinde akıcı şiirleri, hayvanlar üzerinde tenkitleri, incitmeden iğneleme usulleri ile Fransız Edebiyatı’na büyük eserler kazandırmıştır. Canlı, hızlı, incelik ve nükte dolu bir anlatımı vardır. Masallarındaki konular doğu klasiklerinden ve Ezop’tan alınmadır.

Ezop’un Roma’da Villa Albani’de bulunan büstü

“Ezoptur babası benim kahramanların.

Tarihleri uydurma da olsa bunların

Ders olacak doğru şeyler vardır içinde.

Her şey konuşur burada, balıklar bile.

Bütün söyledikleri bizleredir ama:

İnsandır eğittiğim hayvanlar yoluyla.”¹⁵

Daha La Fontaine’e varmadan, Ezop’tan 500 yıl sonra; La Fontaine’den de 1600 yıl önce yaşamış olan Makedonya kökenli Latin ozan Phaedrus¹⁶ da:

“Usta Aesopus’un bulduğu konuları

Altı ölçülü dizelerle işledim ben.

Çifte niteliği vardır kitapçıgının,

Biri güldürmesi, öbürü uyarması.”¹⁷

ve

¹⁵ La FONTAINE Jean de, Masallar, (Çev: EYUBOĞLU Sabahattin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 28

¹⁶ MS 1. yüzyılda yaşamıştır. Makedonya kökenlidir. Köle iken Roma’ya getirilmiş, yeteneği sayesinde Augustus tarafından azad edilerek iyi bir eğitim görmesi sağlanmıştır. Yunanca Phaidros olan adı Phaedrus ya da Phaeder biçiminde Latinceleştirilmiştir. Ezop masallarını şiirsel bir dille Latince’ye çevirerek, bunlara kendinden de masallar ekleyerek bu türü “Phaedri, Augusti Liberti, Fabulae Aesopiae” adını taşıyan masal kitaplarıyla Latin diline kazandırmıştır.

¹⁷ PHAEDRUS Gaius Iulius, Masallar, (Latince’den çev: VARINLIOĞLU Güngör), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2135, Ankara 1998, s. 1.

“Ustanın yolundan gideceğim var gücümle ben, bir şey eklemek istersem duyguları okşayacak, söyleyeceklerime çeşni katmak üzere iyiye yormandır, okuyucum, senden istediğim”¹⁸ dizeleriyle, ustası olan Ezop’un masallarını şiirleştirdiğini ve bunlara kendisinden de yeni masallar eklediğini kaydetmektedir.

Gerek Phaedrus’u ve gerekse La Fontaine’i okuyan kişi, aslında Ezop’la bir yolculuğa çıkmış gibidir hayvanlar dünyasında.¹⁹ Milattan Önce 6. yüzyılda Anadolu coğrafyasında yaşamış olan Ezop’un masallarını ödünç alan 1. yüzyıl Latin Şairi Phaedrus ve 16. yüzyıl Fransız Şairi La Fontaine’in beslendiği ana kaynak, Doğu’ya ait “kıssa” geleneğidir.²⁰

Gerçekten de, Ezop’un, sadece Anadolu’da yaşayan bizlerin değil, tüm dünya insanların bildiği “Çalışmak bazen doğuştan gelme güçleri de alt eder, hele doğuştan vergili olan tembellik ederse!” hissiyle biten “Kapumbağa ile Tavşan” kıssası,²¹ “Başınıza bir felâket, bir tehlike gelsin dersiniz, her işinizde yarını da düşünmelisiniz” hissiyle biten “Ağustos Böceği ile Karıncalar”²² kıssası, “Yalancı yalan söyler de ne kazanır? Bir daha doğruyu da söylese kimseyi inandıramaz” hissiyle biten “Şakacı Çoban”²³ kıssası, “Bu masal ahmaklara ibret olsun” hissiyle biten “Karga ile Tilki” kıssası²⁴ ve diğer kıssalarının tümü, Anadolu’nun günümüze kadar meddahlarla uzanan kıssa geleneği çerçevesinde yaratılmış güldürücü masallar olduğu kadar Ezop’un yalnızca bir masalcı değil, aynı zamanda bir öğretmen olduğunu da ortaya koyan edebi eserlerdir.

Ne üzücüdür ki, Ezop Masalları denildiğinde Yunan masalları, fabl denildiğinde ise La Fontaine akla gelir. Oysaki Fabl’ın babası Ezop’tur, Ezop’un fablları ise Frigya’nın, yani Anadolu’nun özbeöz hisse alınması gereken kıssalarıdır. Ezop Masalları ile Sadi’nin²⁵ Bostan’ı arasında yapılan bir karşılaştırmada, yazılış tarihleri bakımından aralarında 19 yüzyıl fark olmasına ve biri Müslüman, diğeri Hristiyan iki farklı kültüre mal edilmesine rağmen her iki eserde özellikle adalet, dostluk, doğruluk, bağışlamak, cömertlik, alçakgönüllülük, kanaat, sadakat, kendini bilme gibi değerler yüceltilirken, zalimlik, düşmanlık, hainlik, kendini beğenmişlik, cimrilik, açgözlülük, başkasına özenme, cahillik, kadir bilmezlik, yalancılık, bencilik gibi tutum ve davranışların yerildiği görülmektedir.²⁶ Burada Hz. İsa’nın doğumundan

¹⁸ PHAEDRUS G.I., s. 13.

¹⁹ SAMİH RİFAT, a.g.m, s. 8.

²⁰ ŞİMŞEK Tacettin, “Çocuk Edebiyatı”, Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı 3106–4, İstanbul 2007, s. 540–561.

²¹ Aisopos Masalları, (CHAMBRY Emile, Fables d’Esop’tan Çeviren: ATAÇ Nurullah), Yapı Kredi Yayınları -1509, İstanbul 2008, s. 352.

²² Aisopos Masalları, s. 208.

²³ Aisopos Masalları, s. 200.

²⁴ Aisopos Masalları, s. 118–119.

²⁵ 1213’de İran’ın Şiraz kentinde doğmuştur. Moğol istilasından kaçarak 1225 yıllarında Bağdat’a gitmiş, zamanının en iyi yükseköğretim kurumu olan Nizamiye Medresesi’nde eğitim görmüştür. Hayvan öykülerinin doğu edebiyatındaki en önemli örneklerinden olan “Bostan”ı dostluğunu kazandığı Salgurlu Hükümdan Ebubekir b. Sa’d b. Zengi’nin adına, yine ünlü “Gülistan” adlı eserini de veliaht Sa’d II adına yazmıştır. Doğu edebiyatında büyük etkisi olan Sadi 1292’de Şiraz’da vefat etmiştir. Eserleri ölümünden sonra 16 kitap, 6 risaleden oluşan bir külliyat olarak basılmış ve Bisütun adıyla tanınmıştır

²⁶ DERDİYOK İ. Çetin, “Sadi’nin Bostan’ı ve Ezop Masalları’nda Ortak Temalar”, http://turkoloji.

altı yüzyıl önce anlatılmış, en azından Ezop Masalları’nda tespit edilmiş ahlâki değerlerin, Hz. İsa’nın doğumundan on üç yüzyıl sonra yazılmış olan Bostan’da görülmesi, yani farklı iki toplumda yansımaları, olağan dışı bir durum gibi görünmekte ise de, bu benzerliklerin temelinde yatan ana neden, Anadolu’nun göbeğinde doğan Ezop ile Selçuklu Veziri Nizamülmülk’ün gayreti ve Sultan Alp Arslan’ın emriyle kurulan Nizamiye Medresesi’nde eğitim alan Sadi’nin, doğu kültürünün kıssa geleneği ile beslenmeleri olmalıdır. Zaten Ezop da sağ olsaydı ya da büstü dile gelip konuşabilseydi, “Kardeşlerim, öykülere ilham veren topraklarınıza sahip çıkın. ...ve Ezop ülkesinden hepimize dersler veren öyküleri söküp atmayın”²⁷ hissiyle biten bir hayvan masalı anlatmadan durabilir miydi hemşehrilerine?

cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/derdiyok_2.pdf (28 Aralık 2008)

²⁷ “Masalcı Ezop NTV Tarih’e Yazdı-Hayvanların Dilinden İnsanları Anlattım”, s. 86.

KURTULUŞ SAVAŞI’NIN İSİMSİZ KAHRAMANLARINDAN KÖSE BACAK ABDULLAH

Abdülkadir KALEDEROĞLU

“işte” dedi...

-“Yunan zabıtlarıyla kavganız nasıl oldu? Dedim, güldü, fincanındaki son yudumunu da içti.

- Yunan zabıtlarından bir köme (takım, küçük birlik) köye gezmeye gelmişlerdi... Diye başladı. Ben de o sıralarda âyen (muhtar)dim. Çağırtmışlar, odada oturduk. İçlerinden birisi Türkçe konuşuyordu. Lafın (sözün) bir yerinde onu çok kızdıracak bir şey söyledim. (Acaba komutanı kızdıracak ne söylemişti? Hâlâ bizce meçhul) Fakat bu sözü söylememek olmayacaktı. Söylemezsem milli şerefe hürmet etmemiş olacaktım.

-Hakaret mi ediyorsun? Diyesiye kalmadı... Tabancasıyla bana ateş etmeye başladı, kurşunlar sağımdan solumdan geçiyordu, bir tanesi de bana isabet etti. Ben olduğum yerde duruyor ve hâlâ söyleniyordum, kahkahalarla gülmeğe başladım. Yüzümden kanlar akıyordu. O daha fena kızdı... Ne oluyorsun... Diye bağırdı:

- “Beyim biz bunlara Çanakkale’de sivrisinek dedik. Ben böyle leblebiler değil, insan kadar gülleler karşısında bile güldüm”

dedim. Ayağa kalktı: “Bravo Türk, sen yiğitسن dedi, sırtını sıvazladı ve hastahaneye gönderilmem için emirler verdi...”

Köse Bacak Abdullah’ın sözü üzerine Muzaffer Görktan; “İnsan ırkının yarattığı kahramanlıkları böyle failinin ağızından bir masal gibi dinlerken insanın tüyleri ürperiyor ve sonsuz bir gurur duyuyor” diyerek duygularını dile getirmektedir.

Garıpçe Köyü Muhtarı Köse Bacak Abdullah, Yunanlı komutana onu kızdıracak ne söyledi, bilmiyoruz... Şu yaşadığımız coğrafyada Köse Bacak Abdullah gibi nice isimsiz kahramanlar ve onların himmetiyle nice kahramanlıklar yaşandı... Maalesef çoğundan haberimiz bile yok...

Bugün Köse Bacak Abdullah’ı bırakın Afyonkarahisar’dan veya Sinanpaşa’dan kendi köyünden bazı yaşlılar haricinde hatırlayan yok, gençler ise hiç bilmiyorlar. Geleceğimizi emanet edeceğimiz bu gençlerimize tarihe mal olmuş isimsiz kahramanların tanıtılması gerekir. Bu bizim için atalarımıza karşı hem bir kadirşinaslık, hem de tarihi bir görevdir. Unutmayalım ki tarihini bilmeyen millet istikbaline de sahip olamaz.

Merhum Gazeteci Muzaffer GÖRKAN, 29-08-1938 tarih ve 1878 sayılı Haber gazetesinde “Olmuş Hikâye” adlı köşesinde “Bir Türk Kahramanı” başlıklı makale yayınladı. Köşe yazısına konu olan kahraman Sinanpaşa ilçesine bağlı Garipçe köyünden Köse Bacak Abdullah’tır.

Köse Bacak Abdullah, hangi yıl doğdu ve hangi yıl vefat etti, bilmiyoruz. Vefatı üzerine köyündeki mezarlığa defnedilmiş, ama yerini bilen yok. Ancak kendi anlatıklarından I. Dünya Savaşı’nda askerlik yaptığı, Yemen ve Suriye cephelerinde sadece düşmanla değil, açlık ve susuzlukla da mücadele ettiklerini, Çanakkale cephesinde savaştığını öğreniyoruz.

Muzaffer Görktan’ın¹ gazete yazısına dönelim. “Arabamız viran bir odanın önünde durdu. Burası “Garipçe köyü” idi. Akşam oluyor, güneş karşımızda, etekleri ormanlarla süslenmiş Ahar (Ahır) dağlarını kızartarak batıyordu. Bir delikanlı bizi odaya aldı. Köylülerin selâmı arını: “Çeker teker iade ediyorduk. Demin arabada uzun bir hikâye anlatan genç: “İşte dedi, Bay Abdullah da burada” isli duvar lâmbasından akan soluk ziyalar (ışıklar) odayı esrarlaştırmıştı. (esrareniz bir hava vermişti)

Köşede çubuğunu dumanlayan orta yaşlı bir adam... Hikâyesini dinlediğim kahraman bu idi. Bu heyecanlı hikâyeyi kendisinden tekrar dinlemeyi çok istiyordum. Çubuğunu tekrar dolduran adam Abdullah Ağa; “Onlar da bir gündü, geçti” diyor ve içini çekerek o günlerin izleri kendisini bir türlü unutturmuyor diyordu.

Sol elini sağ kulağının yanına götürdü; “İşte o kurşunlardan birisi de burada” dedi. “Nasıl” dedim. Yani kurşunlardan birisi hala sağ şakağında duruyordu. Ocakta çıtırtılarla yanan ateş onun yağız çehresini parlatıyordu.

Abdullah Ağa, Yemen’de kartal eti yediklerinden, Suriye’de bir yudum su diye inleyerek ölen arkadaşlarından, Çanakkale’de, İstanbul’da kalan sevgilisini anarak kucağında can veren genç teğmenden uzun uzun anlattı. Sonra:

¹ Behçetoğlu mahlası ile anılan Muzaffer Görktan, 9 Mart 1917 tarihinde İstanbul’da doğdu. Babası Kocabeğcet, annesi Münire Hanım’dır. Gedik Ahmet Paşa İlkokulu’nda ve Afyon Lisesi’nde okudu. İstanbul’da PTT Başmüdürlüğü’nde ve Afyon Belediye’si’nde memur olarak çalıştı. 1972 yılında memurluktan ayrıldı. Birçok gazete ve dergilerde yazar, şair ve muhabir olarak çalıştı, kendi adına Görktan adlı bir dergi ve gazete çıkardı. Mehmet Saadetdin Aygen ile birlikte Atatürk Afyon’da ve Ali Çetinkaya kitaplarını neşretmiştir. 15 Nisan 1993 tarihinde vefat etmiştir. Bakınız: İrfan Ünver Nasrathnoğlu; Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar, İpek Matbaası, Ankara 1971, s. 126; Emel Sarılık; Behçetoğlu Muzaffer Görktan ile Söyleşi”, Beldemiz, sayı:26, Afyon 1992, s. 18-19; Necmiye Afyonkale, “Behçetoğlu Muzaffer Görktan”, Beldemiz, sayı: 38, Afyon 1995, s. 28-29; Ümmiye Talay Eken, Afyon Basın Tarihi (1912-1998), Karaman Matbaası, Afyonkarahisar 2015, s.112

29-08-1938 tarih ve 1878 sayılı Haber Gazetesi

YENİ CAMİİ VE KÜLLİYESİ

Fevzi KAYA*

Akmescit (Hacı Aftal) Mahallesi'nde, Yeni Camii Caddesi'nin 143 ve 145. sokaklarla kesiştiği yerde olup 44. pafta, 477. ada ve 1. parselde bulunur.

Yeni Camii, bir cami olmaktan öte bir külliye'dir.¹ Hacı Bakı oğullarından Hacı Abdi Çavuş ve evlatları tarafından camiden başka mektep, medrese, kütüphane, muvakkithane, şadırvan, çifte hamam ve han gibi yapılar inşa edilmiştir.² Bu tesislerin topluma hizmet edebilmesi için de birtakım akarlar tahsis edilmiş idi. Ancak külliye'nin bazı yapıları zaman içinde yıkılarak ortadan kalkmıştır.

YENİ CAMİİ KÜLLİYESİ İÇİNDE MEVCUT OLAN YAPILAR 1-CAMİ

Cami, ilk defa 1711 yılında Hacı Abdi Çavuş tarafından kare planlı

*Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar

¹ Külliye; Bir camiye merkez alan imaret, kitaplık, medrese, çarşı, hamam, han vs. gibi birimleri içeren yapı topluluğu. Bakınız: Metin Sözen, Uğur Tanyeli; Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994, s. 144

² Mustafa Karazeybek, Zekîf Polat, Yusuf Ilgar; Afyonkarahisar Vakıf Eserleri, C. I, İleri Ofset Matbaası, Afyonkarahisar 2005, s. 70

olarak yaptırılmış, 1809 yılında da Hacı Süleyman Şerif tarafından tamir ettirilmiştir.

Kare planlı ve tek kubbeli caminin kuzeyinde zeminden üç basamakla çıkılan üç kubbeli son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yeri üç bölümlü ve dört sütunlu olup sütunlar arası sivri kemerli ve ahşap gergili, kubbelerin üzeri ise kurşunla kaplıdır.

Son cemaat yerine açılan kapı ile kapının iki tarafında yer alan pencere-ler hafif niş içinde olup taş söveli ve demir parmaklıklıdır.

Harime kuzey cephenin ortasındaki iki kanatlı ve ahşap kapıdan giriş sağlanır. Giriş kapısı üzerinde iki kitabe olup alttaki birinci kitabe yapım, üstteki ikinci kitabe ise onarım kitabesidir. Alttaki birinci kitabe; "Hamdü li'llâh oldu 'âlem mazhar-ı feyz-i Hudâ,

El-Hâc 'Abdi Çavuş bu câmi'i kıldı binâ

'Avn-i Sübhâni irüb Sûzî didi târihini

Secde-gâh-ı ehl-i hâcât hem makâm-ı dil-güşâ" (H 1123/ M 1711)³

³ Karazeybek, Polat, Ilgar; a.g.e. C. I, s. 70

Şair Mehmet Fevzi tarafından yazılan tamir kitabesinde;

"Yeni Câmi' bennâ'i Hâc 'Abdi Çavuş Ağa kim

Yapıp bu ma'bedi virmişdi bunca rif'at ü şânı

Mürûr-ı dehr ile tâ'mire muhtaş olıcak âhir

Mu'allâ nesl-i pâk-ı hânedânî iyledi anı

Süleyman Şerif el-Hâc Paşa nesl-i vâkırdan

Ânın ta'mirine sarf eyledi mâl-ı firâvânı

Yeni Câmi yeni ol sûret-i zibâsını buldı

Ki yüz bir yıl mukaddem yapmış iken vâkıf u bânî

Görenler cümle istihsân idüp târihini söyler

Bi-hamdî'llâh hâlâ Hâc Paşa vakf-ı sâni" (H 1124/ M 1808)⁴

Altaki birinci kitabeye göre cami, Hacı Abdi Ağa tarafından H 1123 / M

1711 yılında kesme taştan, tek kubbeli ve kare planlı olarak yaptırılmıştır.

Üstte bulunan ikinci kitabeye göre ise, H 1224/ M 1808-1809 yılında Hacı Şerif Süleyman Paşa tarafından onarılmıştır. Bu tamirden sonra da "Yeni Camii" adına almıştır.⁵

Harimin doğu, batı ve güney cephelerinde altta ikişer pencere ile bun-ların üstlerinde birer pencere ve kubbe kasağında da sekiz tane pencere yer alır. Alt sıra pencereler dikdörtgen formlu, üst sıra pencereler ile sivri

⁴ Karazeybek, Polat, Ilgar, a.g.e. C. I, s. 71

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kitabeler, Devlet Matbaası, İstanbul 1929, s. 38-39; Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C.II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 267-268.

kemerlidir. Tromplarla geçilen kubbe sekizgen kasağa oturmakta olup üzeri kurşunla kaplıdır.

Harime giriş kapısı üzerinde, içeride ahşap korkuluklu, yana doğru yayı-lan, öne doğru da yarım daire çıkıntı oluşturan balkon şeklindeki ilk müezzin mahfili yer alır. Ayrıca harime girişin sağ tarafında zeminden biraz yüksekte, etrafı ahşap korkuluklu ikinci müezzin mahfili bulunur.

Harimin duvarlarında Pamukzade Mehmet BÜYÜKERMEN tarafından yazıldığı bildirilen ve Kuran'dan ayetler içeren levhalar vardır. Bu levhalarda;

1- Kale Allahu Teâlâ fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. "Amenerrulû bimâ ünzile ileyhi mine'l-mü'minîne küllün amene billâhi ve melâiketihî ve kütü-bihî ve rusulihî lanüferriku beyne ahaden min rusulühü. Sadakallahü'l-azîm. H 1374"

2- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. "Ve kalu semî'na ve a'tîna gufrâneke rabbenâ ve ileyke'l-masîr Lâ yükellifü'llahu nefsen illâ vesa'ha laha mâkesebet ve aleynâ mektesebet, sadakallahü'l-azîm." H 1374.

3- Kale Allahu Teâlâ fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. Rabbena la tühâizna in nesinâ evahta'hnâ rabbenâ velâ tühâmil aleynâ isran kemâ hameltehu alel-lezînâ min kablînâ rabbenâ velâ tuhammilnâ. Sadakallahü'l-azîm."

4- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. "Takaten lenâ bihi ve a'fi annâ ve agfur lenâ ve erhamnâ ente Mevlana fensurnâ ale'l-kavmil

kâfirîne. Sadakallahü'l-azîm.” H 1374.⁶

5- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. “Fein tevellu fekul has-biyellahu lâ lahe illallahü aleyh tevekkeltü ve hüve rabbî'l arşil azîm H 1373”⁷

6- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. “Mâ kane Muhammeden eba ahaden min ricâleküm velakin Resulu'llah ve hatimen nebiyyin ve kâne'l-lahu bi külli şey'in alîm. Sadakallahü'l-azîm. H 1372”⁸

7- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. Kad nera tegallübe vec-heke fi's-sem felnüvelliyenneke kibleten tardaha fevelli vecheke şatralmescidil harâm ve heysü maküntüm fevellü vucuheküm şatrah. Sadakallahü'l-azîm. H 1372”⁸

8- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. Velillâhi'l-meşrika ve'l-magrib fe eyne mâ tüvellü fe sümme vechu'llah innallah vesiün a'lim. Sadakallahü'l-azîm. H 1372”⁹

9- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. Hüvallahüllezî lâ ilâhe illallah âlimü'l-gaybi veş-şehede hüverrahmânirrahîm hüvallahüllezî lâ ilâhe illallahu el-melikül-kuddüsü es-selm. Sadakallahü'l-azîm. H 1372”

10- Kale Allahu Teâla fi muhkemi'l-kitâbihi'l-kerîm. El-mü'min, el-müheymin, el aziz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, Sübhanallah amma yüşrikün. Hüvallahü'l halikul bari el Musavvir lehu'l esmâül hüsnâ” Sadakallahü'l-azîm. H 1372”

Mihrap, mermer kaplamalı, güneydoğu köşede bulunan “Vaaz Kürsüsü” ise ahşap olup basit yapıdadırlar.¹⁰ Mihrabın batısında bulunan eski minber ahşap ve basitti. Son yıllarda minber yenilenmiştir. Minberin merdiven korkulukları geometrik şekilli, alttaki üçgen kısım ise yıldız ve üçgenlerden oluşan

Yeni Camii İçi-Dolap kapağı

kündekârî¹¹ tekniğinde geçmelidir.

Minare, kuzeydoğu köşede ve harim ile son cemaat yerinin birleştiği yerdedir. Kaide dikdörtgen prizma şeklinde kesme taştan düzenlenmiş olup üçgen pabuçlarla gövdeye geçer. Minare gövdesinde tuğlalar altta “kedi merdiveni” şeklinde, üstte ise enine ve dikine yerleştirilmiş diziler halinde, şerefe altı ile bilezik arasında ise “balık kılıcı” ve “zızkak” şeklindedir. Şerefe altı tek sıra kirpi burnu, onun altında da tuğla çıkıntılarından oluşan stalâktitlidir. Şerefe korkuluğu kesme taş, peteği tuğla, külâh ise kesme taştan ve hafif yuvarlaktır. Minareye harime girişin solundaki ahşap kapak şeklindeki kapıdan çıkış sağlanır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 09—02—1979 tarih ve A—1522 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınan Yeni Camii, değişik tarihlerde tamir ve restorasyon geçirerek zamanımıza kadar gelmiştir. Bilindiği kadarıyla bunlar: Cumhuriyet döneminde, 1945—

¹¹ Kündekârî; Birbirine geçme küçük ve muntazam tahta parçalarından yapılan bezemelere denir. Bakınız: Celâl Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1966, s. 1195

1951 yılları arasında depo olarak kullanıldığı için¹² yıpranmış, daha sonra tamiri yapılarak ibadete açılmıştır. 1953 yılında yıldırım düşmesi sonucu minare büyük hasar görünce gövde demir çemberler içine alınarak emniyeti sağlanmıştır.¹³ 1956 yılında mermer kaplamalar yapılmış, 1962 yılında kubbenin kurşunları değiştirilmiştir. 1973 yılında son cemaat yeri demir doğrama camekân ile örtülmüş, 1979 yılında boya ve badana işleri yapılmıştır.¹⁴ 2004 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından genel olarak bakım ve onarımı yapılmış, Yine 2007—2008 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Hacı Nuh Camii ile birlikte 226.870.03 TL harcanarak caminin etrafı açılmış, beton sıvalar kazınarak Horasan harcı ile derzlenmiş ve cami eski ihtişamına kavuşturulmuştur.

Yeni Camiyi yaptıran Abdi Çavuş, Düzağaç köyü zaimi (zeamet sahibi) ve alaybeyi Ali Ağa'nın oğludur. Bir süre sarayda çavuşluk yaptıktan sonra memleketine dönerek kardeşi ile birlikte şehir İhtisap Ağalığı'nı (Belediye işleriyle meşgul bir memur, bir nevi zabıtalık) aldılar. Hicaz'a gitti. Dönüşünde cami yaptırmaya karar verdi. Kardeşi Mehmet Bey, hissesini vakfa bağışladı, birkaç bakırcı dükkânı satın alındı. Böylece cami yapıldı. Evlâtlarından Hacı Abdülbaki Ağa, caminin yanına bir sıbyan mektebi, torunlarından Osman Ağa ve onun oğlu İbrahim Ağa birçok dükkân, han vakfederek bir de medrese yapmıştır.¹⁵

Süleyman Paşa; Hacı Bakı oğlu Ahmet Ağa'nın oğludur. Çeşitli illerde

¹² Ahmet Topbaş; Mevlüt Üyümez; Fevzi Kaya; Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri, s. 209, Lider Ajans Matbaacılık, İstanbul 2007, s. 209.

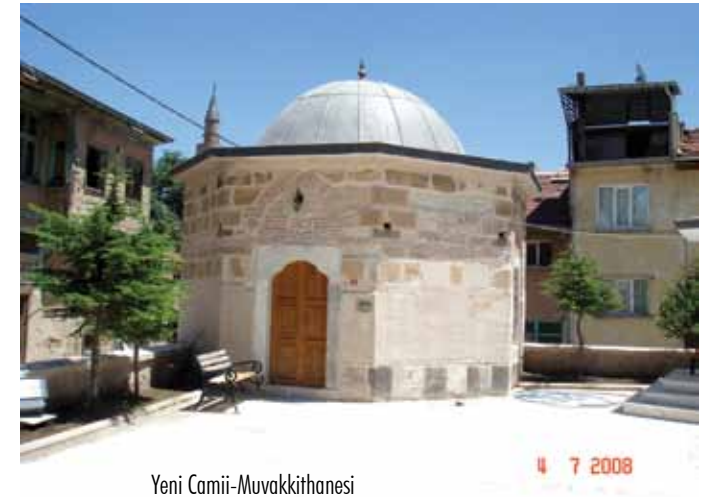
¹³ Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi Anıt Tescil Fişi, 29.09.1979.

¹⁴ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 209

¹⁵ Gönger, a.g.e. C. II, s. 266—267

Yeni Camii-Kütüphanesi

Yeni Camii-Muvakkithanesi

Sancak Beyliği ve valiliklerde bulunmuştur. 1771 yılında genç yaşta vefat etmiş, Yeni Camii bahçesindeki aile mezarlığına defnedilmiştir. Günümüzde böyle bir mezarlık olmadığı gibi mezar taşı da Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'ne kaldırılmıştır.¹⁶

Cami haricinde mevcut olan küliye yapıları şunlardır:

2- KÜTÜPHANE

“Topçuzâde Mehmet Efendi Kütüphanesi” olarak da anılan yapı, caminin güney batı köşesine tek odalı ve bitişik olarak yapılmıştır. Kütüphanenin kuzey cephesindeki pencere üzerindeki iki bölümlü ve 12 satırlık kitabesinde;

“Topçuzâde Şeyh Muhammed Nakşibendî Hâlidî

Hazret-i Muhammed ziyâdır itdi eşk-nâb-ı nûr

Bu havâlîde iderken neşr-i envâr-ı tarik

Şer-i pâk-ı Mustafâya hizmet itdi bî-kusûr

Sa'y-i bî-hemtâ bu sene medrese oldı delil

Himmet-i kudsiyyesiyle bu binâ itdi zuhur

⁶ Bakara Suresi 285-296 ayetler

⁷ et-Tevbe Suresi, 128. ayet

⁸ el-Bakara Suresi, 144. ayet

⁹ el-Bakara Suresi, 115. ayet

¹⁰ 2008 yılında yapılan restorasyondan sonra Vaaz Kürsüsü kaldırılmış, onun yerine mihrabın soluna ahşap basit bir kürsü konmuştur.

¹⁶ Gönger, a.g.e, C. II, s. 271

Yeni Camii-Şadırvanı

Bir kitabhâne dahi yabdı bu yerde ol kerîm
Mazhar-ı sır-ı hadîs-i min Nebî li'llâh olur
Söyledi târih-i cevher Mustafa Fevzi ana
Eyle istimdâd-ı ervâh-ı meşâyih bâ-huzûr
Böyle hizmet nezd-i Mevlâ'da kabul olmaz mı hiç
Ehl-i dil var bu suâlî 'Adn'a gir Rıdvân'a sor" (H 1322/ M 1904-

4 7 2008

başlarında yaptırıldığı söylenmektedir.¹⁹ Cami avlusunun kuzeydoğu köşesinde, kesme taştan, sekizgen planlı ve tek kubbeli olarak yaptırılan muvakkithanenin girişi batı cephesinde basık yuvarlak kemerli bir niş içinde yer alır. İki kanatlı ve demir doğramalı kapısı, diğer üç yönde de birer pencere yer alır.

Giriş kapısı üzerinde 1955 yılına kadar bir kitabenin yer aldığı, 1957 yılında yapılan bir kontrolde yerinden kitabesinin söküldüğü anlaşılan Muvakkithane, 1951–1960 yılları arasında yemenici ve tabakçı esnafına kiraya verilmiş, kubbesi 1959–1960 yılında çökmüş, mahalle halkı ve dernek tarafından 1975–1976 yıllarında beton kubbe olarak yeniden yapılmıştır.²⁰

Bugün, Kur'an Kursu Binası olarak kullanılmaktadır.

4- ŞADIRVAN

İlk şadırvan hakkında bilgimiz yoktur. Caminin doğu yönünde yer alan bugünkü şadırvan 1987 yılında Emin Tokman tarafından eski şadırvanın yerine yaptırılmıştır. Altı köşeli ve her köşesinde bir musluğun yer aldığı mermer kaplamalı şadırvan üst örtüsü kubbeli olup kurşunla kaplıdır.

GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLMAYAN YAPILAR

1- MEKTEP

Abdi Ağa'nın oğlu Hacı Abdülbaki Ağa tarafından Yeni Camii bahçesine yaptırılmıştır. Vakfiyesinde, mektebe tecvidi iyi bilen, takva sahibi, bir muallim tayin edilmesini, muallimin güneş doğduktan sonra Yasin okuyarak sevabını Hz Peygamber'in ruhuna hediye etmesini, ayrıca günlük iki akçe karşılığında tecvidi iyi bilen, takva sahibi ehil bir halife tayin edilmesini şart

¹⁷ Karazeybek, Polat, Ilgar; a.g.e, C. I, s. 73-74

¹⁸ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 587

¹⁹ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 210

²⁰ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 210

1905)¹⁷ yazılıdır.

Kitabeye göre kütüphane H 1322/ M 1904–1905 yılında Topçu zade Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bugün bina dernek odası olarak kullanılmaktadır.

3- MUVAKKİTHANE

Muvakkit, güneşe göre, vakitlerin tayinine yarayan saatleri tanzim eden ve bunların ayarlarına ve tamirlerine bakanlara denir. Muvakkitler, bu işlerinin dışında isteyenlere nazarı ve ameli dersler de verirlerdi. Muvakkithane de, güneşe göre vakit tayinine yarayan saat gibi aletlerin bulunduğu yerlere denir.¹⁸

Yeni Cami Muvakkithanesi'nin Hacı Celil adında bir hayırasever tarafından 1900'lü yılların

koşmuştur.²¹

Ömer Fevzi Atabek; "Caminin sol tarafındaki muvakkithane hizasında iki kat ahşap olup üst katı mektep idi. Burası yıkıldıktan sonra caminin ön tarafı direkler üstü mektep olmuştur"²² diye ifade eder.

2- MEDRESE

"Abdi Çavuş" veya "Mollaoğlu Medresesi" adı ile de anılan medrese, Hacı Bakı oğullarından Osman Ağa ve oğlu İbrahim Ağa tarafından 18. yüzyılda caminin yanına yaptırılmıştır. 1924 yılında medreseler kapatılınca 41 öğrencisi Afyon Lisesi'nin orta kısmına nakil olmuştur.²³

Ömer Fevzi Atabek; "1 kargir kütüphane, 14 odalı ve 2 dersaneli olan medrese binası 1914 yılında "Dârü'l-Hilâfe" olarak açılmış, Cumhuriyet döneminde 1924 yılında "İmam-Hatip Mektebi", daha sonra "Cumhuriyet Mektebi" ve "Namık Kemal İlkokulu", olarak kullanılmış,²⁴ 1945 yılında öğrenciler Cumhuriyet İlkokulu'na taşınmıştır. 1955 yılına kadar "Senirkent Öğrenci Yurdu" olarak, 1957 yılına kadar da "Doğanspor Gençlik Kulübü Binası" olarak

Yeni Camii-Minberi

kullanılmış, daha sonra da yıkılmıştır.²⁵

3- İMAM EVİ

Caminin kuzeybatısına medrese müderrisinin evi olarak yaptırılmış, medrese kaldırıldıktan sonra da "İmam Evi" olarak kullanılan bina 1958 yılında yıktırılmıştır.²⁶

4- HAN

Yeri, yaptırını ve ne zaman yapıldığı bilinemediği gibi yıkıldığı tarih de belli değildir.

5- ÇİFTE HAMAM

Han gibi hamamın da ne zaman yapıldığı, yeri ve yaptırını bilinemediği gibi yıkıldığı tarih de belli değildir.

²¹ Karazeybek, Polat, Ilgar; a.g.e, C. I, s. 72

²² Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilayeti Tarihçesi (Yayına Hazırlayan: Turan Akkoyun) Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s.183

²³ Karazeybek, Polat, Ilgar; a.g.e, C. I, s. 72–73

²⁴ Atabek, a.g.e, s.194

²⁵ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 209–210

²⁶ Topbaş, Üyümez, Kaya, a.g.e, s. 210

Afyonkarahisarlı Örnek Bir Şahsiyet KAMİL MİRAS (1875-1957)

Prof. Dr. Nesimi YAZICI

Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran ve geliştirenlerin tamamının, Osmanlı son döneminde yetişmiş kişiler olduğu herkesce kabul edilen bir gerçektir. Onların feragat ve fedakârlıklarla dolu çalışmalarına bu devlet, bu ülke ve nihayet hepimiz çok şeyler borçluyuz. Bu kişileri tanımak ve tanıtmaksa, kadir bilirliliğin bir örneği olduğu kadar onların fikir, düşünce ve yol göstermelerine halâ devam eden ihtiyacımız dolayısıyla, bizim için ihmalî mümkün olmayan bir gerekliliktir. İşte bu niteliklere fazlasıyla sahip bulunan Afyonkarahisar’ın değerli evladı Prof. Kamil Miras, bu mütevazı yazımıza konu oluşturmak-

tadır. Bizim kanaatimize göre Kamil Miras, ülkemiz genelindeki diğer bir kısım emsallerinde de görüldüğü gibi, layık olduğu oranda incelenmemiş, bunun sonucunda da tanınmamış ve tanıtılmamıştır.

1875’te (Rumi 1291) Afyonkarahisar’da doğdu. Bir ulema ailesi olan Mirasoğullarından Müderris Ahmet Rüştü Efendi ile Atike Hanım’ın oğludur. Soyadı Kanunu öncesinde Mehmed Kâmil ve Hoca Kâmil Efendi olarak tanınırdı. Babasından ve Müderris Musamcızâde Ali Efendi’den ders aldı. İbtidâî ve rüştiyeyi Afyonkarahisar’da bitirdikten sonra İstanbul’a gitti. 1903 yılında girdiği Darülfünun-ı Şâhâne’nin Ulûm-i Âliye-i Dîniyye (İlâhiyat) Şubesinden mezun oldu. Bu arada Fâtih Camii dersiamı ve ders vekili Alasonyalı Hacı Ali Zeynelâbidin Efendi’den icazet aldı ve ruûs imtihanlarını kazanıp Beyazıt Camii dersiamı olarak göreve başladı (1907). Hayatı boyunca aralıksız sürdürdüğü bu görevi yanında birçok öğretim kurumunda ders verdi. 31 Ekim 1910’da Darülfünun-ı Şâhâne Ulûm-i Âliye-i Dîniyye (sonraki adıyla Ulûm-i Şer’iyye) Şubesi’nde İslâm dini tarihi müderrisliğine tayin edildi. Ardından târîh-i ilm-i fıkıh ve ilm-i ahlâk-ı şer’iyye derslerini üstlenerek Şubat 1914’e kadar sürdürdü. Bu bölümün kapatılması üzerine Ekim 1915’e kadar lisan şubesinde ulûm-i dîniyye okuttu ve aynı tarihte Medresetü’l-mütehasısın’da fıkıh tarihi müderrisi oldu. Bu arada Kasım 1914’te Dârü’l-

hilâfeti’l-aliyye Medresesi’nde tarih-i İslâm ve edyân, iki buçuk ay sonra da fıkıh ilmi tarihi dersini vermekle görevlendirildi. Eylül 1917 - Nisan 1919 tarihleri arasında Süleymaniye Medresesi’nde fıkıh tarihi müderrisliği yapan Kamil Miras, Mustafa Sabri Efendi’nin Şeyhülislâmlığı döneminde bir yıl kadar tedrisattan uzaklaştırıldı ve bir süre ticaretle uğraştı. Mart 1920’den itibaren Sahn-ı Semân Medresesi’nde önce mantık, ardından kelâm derslerini vermeye başladı. Kasım 1922’de Süleymaniye Medresesi’nde tabakât-ı kurrâ ve müfessirîn müderrisliğine tayin edildi ve bu görevini medreselerin kapatıldığı 3 Mart 1924 tarihine kadar sürdürdü. Ayrıca ilk teşkilât nizamnâmesini ve programını hazırladığı Medresetü’l-irşâd’da Aralık 1919’dan itibaren kelâm ve fıkıh usulü okuttu.

Kâmil Miras, ayrıca birçok öğretim kurumunda hizmet kalitesinin yükseltilmesi çalışmalarına katkıda bulundu. 28 Aralık 1910 tarihli meşihat tezkiresiyle medrese programlarının yeniden düzenlenmesi için Bâb-ı Fetvâ’da kurulması kararlaştırılan encümenin üyeliğine tayin edildi. Çeşitli medreselerdeki müderrisliği sırasında bu kurumlar için oluşturulan komisyonlarda bulundu. Şubat 1913’te Dârülfünûn-ı Şâhâne Ulûm-i Şer’iyye Şubesi muallimi sıfatıyla Maarif Meclisi üyeliğine getirildi. Meşihat makamının 19 Temmuz 1913 tarihli tezkiresiyle, camilerde okutulan ulûm-ı dîniyye ve Arabiyye derslerine ilişkin meselelerde danışmanlık yapmak, özel ve genel programlar düzenlemek, okutulacak kitapları belirlemek ve tedrisatın ıslahını sağlamakla görevli Encümen-i Müderrisîn üyeliğine getirildi. Aynı yılın eylülünde Maarif Nezâreti’nce oluşturulan Lâyihalar Encümeni’nde vazife aldı. Meşihatın 27 Kasım 1915 tarihli tezkiresiyle, kelâm ilmine dair bir ders kitabının hazırlanmasıyla görevlendirilen Mûsâ Kâzım Efendi başkanlığındaki kurulda yer aldı. Kelâm ilminin yeniden yazılması tartışmalarının devam ettiği bu devrede İlmi Kelâm Tarihine Ait Tetkikler adlı eserini kaleme aldı. 26 Ağustos 1916 tarihli meşihat tezkiresiyle Dârü’l-hilâfeti’l-aliyye Medresesi ve Medresetü’l-mütehasısın’ın ders programında değişiklik yapmak üzere oluşturulan

encümene seçildi. 1917 tarihli Medâris Kanunu gereği ilgili nizamnâmeyi kaleme aldı. 1916-1919 yılları arasındaki dört ramazanda huzur dersleri muhataplığında bulundu.

İlmî faaliyetleri yanında hareketli bir siyasî hayat geçiren Kâmil Miras, Meşrutiyet’in ilânından sonra 1 (1908-1912), 2 (1912) ve 3. (1914-1918) dönem, Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından 2. dönem (1923-1927) Afyonkarahisar mebusu oldu. Osmanlı devrinde İttihat

ve Terakki Cemiyeti üyesi olan Kâmil Miras, Türkiye Büyük Millet Meclisine Cumhuriyet Halk Fırkasından seçildi, bir süre sonra kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na katıldı. İzmir suikastı dolayısıyla diğer partililerle birlikte İstiklâl Mahkemesi’nde yargılandığı da suçsuz bulundu. Bu dönemde Şer’iyye ve Evkaf, Diyanet ve Tapu komisyonları gibi çeşitli kurullarda üyelik yaptı.

Mebusluğu sırasında Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe mealı ve tefsiriyle bir hadis kitabının tercüme ve şerhinin yapılması ve hutbelerin Türkçe’ye çevrilmesiyle ilgili gelişmelerde büyük katkıları oldu.

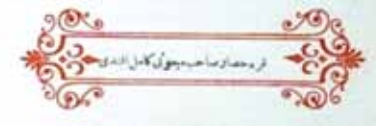
Bilindiği gibi hutbe, Cuma namazının edasının şartlarından biridir. Cumanın farzından önce okunur, Müslümanlara nasihat ve duadan ibaret olmak üzere iki kısımdır. Cuma hutbesinin Arapça okunması dini bir zorunluluk değildir. Özellikle nasihat kısmının, hitap edilen toplumun konuştuğu dile olması, ondan beklenen faydanın sağlanabilmesi için bir zarurettir. Fakat Türkler’in İslamiyet’i kabulünden itibaren hutbeler Arapça okunmuş, bu durum Osmanlılar döneminde de devam etmiştir. Arapça hutbenin maksadı teminden uzak olduğu, insanların anlamadıkları bu hutbeyi belirli ölçüler

Bir eseriyile ilgili çıkan haber

da, hutbe ve hatipler konusuna temas ederek, bu alanda esaslı düzenlemeler yapılmasını istediğini görülmektedir. Atatürk aradan bir sene geçtiğinde (7 Şubat 1923) Balıkesir Zağnos Paşa Camii minberinden halka bir hutbe okuyarak, hutbelerin gerek muhtevaları ve gerekse Türkçe olmaları konusundaki ısrarını dile getirmiştir. 1925 yılı bütçe görüşmeleri sırasında da dönemin çok sayıdaki mebusu bu yöndeki görüşlerini ortaya koymuşlardır.

21 Şubat 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Diyanet İşleri Riyaseti bütçesinin görüşülmesi sırasında onun da aralarında bulunduğu elli üç mebusun verdiği bir önergeyle yeni bir Kur’ân tercüme ve tefsirinin hazırlanması, ayrıca uygun bir hadis kitabının Türkçe’ye çevrilmesi teklif edildi. Oturum sonunda her iki faaliyet için bütçeye ödenek konulması kararlaştırıldı. Tefsir işi Elmalılı Muhammed

Meclisi Mebusan albümünden

İstanbul'daki Afyon Talebe Yurdu Temel Atma töreni-1950

Hamdi’ye, hadis kitabı olarak seçilen Buhârî’nin el-Câmi’u’s-şâhih’inin muhtasarı et-Tecrîdü’s-sarîh’in tercüme ve şerhi görevi Babanzâde Ahmed Naim’e verildi. Ahmed Naim’in vefatı üzerine (13 Ağustos 1934) müsvedde halindeki III. cildin basıma hazırlanması ve kalan kısmın tamamlanması işini devralan Kâmil Miras on yıl içinde bu çalışmayı bitirdi.

Hutbelerin muhtevaları yanında özellikle de öğüt kısımlarının Türkçe’ye çevrilmesi konusundaki arzular, nihayet düşünce planından uygulamaya intikal etmiş, Diyanet İşleri Reisliği 1925 yılında teşkilatına gerekli duyuruları yapmıştır. Bu geçişin bir anda veya çok kısa sürede olmasının imkânsızlığı, bu alanla az da olsa ilişkisi olanlarca malumdur. Çünkü ülke genelinde bütün hatipler veya imamlar kendi kendilerine Türkçe hutbe hazırlayabilecek iktidara sahip olmadıkları gibi, bir kısım örneklerine rağmen, elde nitelik ve nicelik açısından yeterli hutbe kitabı da bulunmuyordu. Bu durumda maksada uygun yeni bir hutbe kitabının hazırlanması gündeme geldi ve bu görev Ahmet Hamdi Akseki’ye verildi.

Ahmet Hamdi Akseki ’nin hazırladığı ve ülke dâhilindeki bütün camilerde okunması istenen eser 1927 yılında, o sırada kullanılmakta olan Arap alfabesiyle Türkçe Hutbe adıyla basıldı. Ertesi sene aynı formu koruyarak tekrar neşredilen eser, bir senedeki cumalar düşünülerek hazırlanmış 51 Türkçe hutbeyi içeriyordu.

Bu ilk hutbe kitabında (Türkçe Hutbe) hazırlayan olarak A.H. Akseki ismi yoktur. Aradan yaklaşık on yıl geçtiğinde, bu defa bu eser tekrar ele alındı ve ilkinden çok daha geliştirilmiş olarak iki cilt halinde 420 + 560 sayfa şeklinde bastırıldı. Şimdi yazarının ismi de gösterilmiş ve adı da Yeni Hutbelerim olmuştu. İşte bu eserin yanına hazırlanması ve tashihi görevi Prof. Kamil Miras Bey’e verilmiş, o da üzerine düşen görevi eksiksiz yapmıştı. Bu konuda bizzat Ahmet Hamdi Akseki şunları söylüyordu: “Bu münasebetle, tashih işi Yüksek Reislik tarafından kendilerinin kudretli ellerine tevdi edilmiş bulunan eski Darülfünun müderrislerinden ve dersiamı Afyonlu sayın üstad Kamil Miras’ a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Bu işte gayret ve ihtisasları müsellem olan ve üzerine aldığı işi fevkalade benimseyen üstadın; yazılarda tertip ve mevzularda bize kıymetli yardımları olmuştur. Gerek Muhtasar-ı Buhari’ nin, gerek bu hutbelerin tab ve tashihine aşkane bir surette çalışmış olan üstadın feyyaz ve yorulmak bilmeyen mesaisine inzimam eden tevfik-i ilahî ile ...”

Onun bu konudaki görüşlerini, bir tarih belgesi olması dolayısıyla, hissettiklerini ve duygularını ise örnek oluşturmaya dileğiyle tekrar hatırlayalım. “Bizde hutbe ve hitabet Cumhuriyet devrine kadar çok ihmal edilmiş bir mesele idi. Senelerce hutbe ve hitabet namına hatiplerin ellerinde dö-

Vefatının ardından Sebülürreşad dergisi kapağı

nüp dolaşan ve kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen bir mecmua vardı ki başlıca muhtevası Arabi ayların faziletlerini öğretmek için yazılmış hutbelerden ibaret idi. Bunlar da baştanbaşa Arapça yazıldıkları için halk bunlardan bir şey anlamadığı gibi, edebi bir üslup ile yazmadıklarından Arapça bilenler de dinlemekten sıkılıyordu. Hele kafiye hatırı için ne fahiş hatalar irtikâp edilmişti. Bu cihetle, hitabet kudretini haiz olan bazı hatiplerimiz, hutbelerini kendileri hazırlamaya mecbur oluyorlardı. Fakat böyle müstesna ve ferdi mesai ile İslam ümmetinin dini içtimai ihtiyacı tatmin edilmiş sayılamazdı. Bu suretle Hatib-i Enbiya Efendimiz’ in hutbe ve hitabetle kast ettiği ali gayeler tamamıyla fevt ediliyordu. Muhammed ümmeti ifa ettiği Cuma ibadetinden ilham alamıyor, girdiği mukaddes mabedinden öğütsüz ve duygusuz çıkıyordu.

Hâlbuki ibadetlerimiz arasında Halıkımız Vacip Teâlâ hazretlerinin müstakil bir sure-i şerife ile şanına ihtimam ve edasına süratle davranılmasını emrettiği bir ibadet varsa o da Cuma ibadetidir. Sonra bu ibadetimizin şartlarını yerine getirme hususunda en mühim mevki hutbeye verilmiştir. Hanefi fıkhından mülhem olarak diyebiliriz ki; Cumanın teşri buyrulmasındaki yegâne gaye hutbedir. Öbür şartlar, bu hutbeden beklenen irşat ve tenbih gayesinin hakkıyla tahakkuk edebilmesini temine yönelik olan tali şeylerdir. Hatta hutbenin namazdan önce kılınmasındaki hikmet de budur. Bir haftalık günlük meşguliyetlerin gönüllerimize yığıldığı gâflet hatıralarını (mevaiz-i hasene, güzel öğütlerle) gidermek ve Halıkımıza, şuurumuzu derleyip toparlayarak saf ve temiz bir kalp ile yönelmek kabiliyetini temin etmiştir. Hâlbuki halkımız senelerce bu güzel öğütlerden, bu necip duygulardan mahrum kalmıştı.

“Din nasihatten ibarettir” buyuran Fahr-i Kâinat Efendimiz, bu ali vecizeleriyle nasihatın yegâne bir mesned-i dini olduğunu bildirmişlerdi. Bu nasihatlerin en yüksek telkin ve tebliğ vasıtası ise, hitabettir. Hiç şüphe yok ki, din nasihate, nasihat da hitabete istinat eder.

Gönüllerimizde iman nuru, ibadet ışığı zorla, baskıcı müdahalelerle değil, yalnız tebliğ ve telkinin neticesi olarak ortaya çıkan arzu ve istekle uyanır. Telkin ise, en yüksek sihir ve tesirini hitabette gösterir. Bunun için Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz hitabeti en cazibeli bir irşat ve ikaz vasıtası olarak kabul etmişlerdir...

Cumhuriyet devri girip, halk idaresi kurulunca bu mühim ihtiyacı hakkıyla takdir eden Diyanet İşleri Reisliği Yüksek Makamı ilk defa halka ana diliyle hitap eden ve dinimizde bilinmesi zaruri bulunan konulardan, ahlaki ve içtimai mevzulardan seçilmiş elli kadar hutbenin tertip ve tabına muvaf-

fak olmuş ve hakikaten halkın takdir ve şükranını kazanmıştı. Bu defa ise, daha sade bir üslup ile yazılmış olan ve daha zengin mevzuları ihtiva eden “Yeni Hutbelerim” namındaki bu çok istifadeli eseri hatiplerimizin eline sunuyor. Bu, yalnız hatipler için muhtasar bir Hutbe mecmuası değil, vaizler için de her veçhile itimada layık, emin bir rehber ve milletin dini ve içtimai ihtiyacını tatmin edecek güzide bir eserdir.

Şimdi minberlerde hatiplerimiz, kürsülerde vaizlerimiz bu hutbeleri okuyup vazederken halkımız da seve seve dinleyip, dini, vatani” sıhhi, iktisadi, zirai, sınai öğütler alacak ve aile halkı karşılıklı haklarını ve vazifelerini bu güzel eserden gereği gibi öğrenecektir.”

Görüldüğü gibi Prof. Kamil Miras Yeni Hutbelerimizi yalnız tashih ile kalmamış, günümüzün ifadesiyle editörlüğünü de büyük bir ciddiyet ve çalışma disiplini içerisinde yapmıştır.

Kâmil Miras’ın ders verdiği öğretim kurumları arasında kendisine profesörlük unvanını kazandıran Darülfünun-ı Şahane’nin özel bir yeri bulunmaktadır. 1927’de Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erince medreselerin kapanmış olması sebebiyle bürokratik sorunlarla karşılaşan, durumuna uygun bir tayin yapılmadığından kendi isteği üzerine emekliye sevk edilen Kâmil Miras (26 Haziran 1931) 25 Haziran 1940’ta Diyanet İşleri Riyaseti Müşavere Heyeti azalığı görevine getirildi. Emeklilik yaşı dolduğu halde 24 Nisan 1943 tarihine kadar bu kadroda istihdam edildi. 1946 seçimlerinde DP’den aday olması istendi kabul etmedi.

30 Nisan 1957’de Anadoluhisarı’ndaki evinde vefat eden Kâmil Miras ertesi gün Kandilli Kabristanı’na defnedildi. Behiye Hanımla evli olup bu evlilikten Talat, Emin ve Sedat adında üç erkek çocuk babasıydı. Çocuklarından Talat Miras uzun yıllar Dışişleri Bakanlığı bünyesinde büyükelçilik görevlerinde bulunmuştur. Emin Miras İstanbul Belediyesi’nde müfettiş olarak görev yapmış, Sedat Miras ise doktordur.

Eserleri.

1. Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi (IV-XII, İstanbul 1938-1948). Hadislerin şerhinde klasik kaynaklardan yararlanılmış ve Hanefî yaklaşımı esas alınmış, zaman zaman güncel konulara da girilmiştir. Birçok defa basılan eserin Türkiye’de hadis ve sünnet kültürünün yerleşmesine büyük katkısı olmuştur.

2. Târîh-i İlm-i Fıkıh (İstanbul 1329/1331, 1331). Dârülfünûn-ı

Dergisinde yayımlanan bir makalesi

olmadıkları hususunda bilgi bulunmamaktadır.

Maarif Vekâletinin şarkiyatçıların neşrettiği İslâm Ansiklopedisi’ni Türkçeye çevirmeye karar vermesi üzerine telif bir ansiklopedi hazırlandı. Diğerrinin yanlış ve eksik maddelerini ele alıp doğrularını göstermek maksadıyla yayımlanmaya başlanan İslâm Türk Ansiklopedisi’nin (1941-1948) tahrir heyetinde Eşref Edip Fergan, İsmail Hakkı İzmirli, Ömer Rıza Doğrul ile birlikte yer alan ve 78. sayısından itibaren İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası’nın başmuharrirliğini yaptı. Kâmil Miras bu ansiklopedinin I. cildine on altı, yarım kalan II. cildine sekiz madde yazmış, “Tahrir Heyeti” imzasını taşıyan maddelere de önemli katkılarda bulunmuştur.

Kâmil Miras, Cessâs’ın Ahkâmü’l-Kurân adlı eserinin İstanbul baskısının (1335-1338) musahhihlerinden olup Beyzâvî, Ali b. Muhammed el-Hâzin, Ebü’l-Berekât en-Nesefî, Abdullah b. Abbas ve Ni’metullah b. Mahmûd’un tefsirleri gibi birçok ilmi eserin tashihinde de görev almıştır. Bunlardan başka

Sebilürreşâd, Hakka Doğru, İslâm-Türk Mecmuası, Son Posta, İslâm Dünyası gibi dergilerde birçok makalesi yayımlanmıştır.

Kamil Miras aynı zamanda şairdi. Bursa'daki Yeşil Cami'nin içindeki şadırvanda yazılı olan şu mısralar onundur:

“Ey Müslüman! Şu şadırvan, sanma sâde bir çağlayan Tanrı'mızın rahmeti bu,

Su değildir ondan coşan köşelerinden fışkıran,
Hüzme bir nurdan direk gönülleri hoş etmede dökülürken süzülen.”

Vefatının ardından büyük âlim, müfessir Hasan Basri Çantay Sebilürreşâd dergisinde şu tarihi düşmüştür;

Bir muhaddis idi” Kamil”, gerçek
Neşri feyzeyletti son ömrüne dek,
Şâhidi fazlıdır âsârı onun,
Okuyor diz çökerek ins ü melek,
Merci-î küll idi, âlim, âmil,
Hüsni ahlakı da eşsiz örnek,
“Basriyâ” vasfını tarif edemem;
Ona tarih dedi “mağfûrunlek”

1376 Hicri

Kamil Miras'ın ilmi mesaisi yanında, sadırlardan sadırlara ilim intikaline katkısı tarzındaki çabalarını da bu vesile ile özellikle hatırlamamız yerinde olacaktır. Hiç şüphesiz bu çabanın neticelerini, bulunan veya ancak isimleri hatırlanan kitap ciltleri veyahut da dergi makaleleri, ansiklopedi maddeleri gibi elle tutmamız, sayfa sayısını belirler gibi göstermemiz mümkün değildir. Sınıflardaki öğrencileri, camilerde vaaz dinleyen cemaati sayabilirsiniz. Fakat öğrencinin veya cemaatin kaynaktan ne kadar istifade etmiş olduğu, her zaman çok da açıkça bilinemez.

Bu bir çabadır, emek ve umut doludur. Kamil Miras da yazarlığı, siyasi kişiliği ve diğer veçheleri yanında, bütün bunlardan çok ileride bir öğretmen-di, müderris, dersiam, profesördü. Ömrünün en büyük kısmını eğitim ve öğretim çalışmalarıyla geçirmişti. Binlerce öğrenciye din, ilim, ahlak öğretmişti. Bu nedenle onu görünen eserleri yanında, gözle görülemeyen, ama asla kaybolmayacak bu tarz hizmetleriyle de değerlendirmenin gerekeceği açıktır.

Büyük İslam âlimi, Kamil Miras'ın adı bugün doğduğu yerde, Afyonkarahisar'da yaşatılmaya devam ediyor. Kamil Miras Caddesi, Kamil Miras Anadolu Lisesi ve Sahipata Mahallesi'nde bulunan Kamil Miras Camii, sokaktan geçen insana, okuldaki öğrenciye, içindeki cemaate merhumun adını her daim hatırlatmakta.

Fotoğraflar Hasan Özpınar Arşivi

BİR ESNAF HİKÂYESİ

EMEK BERBERİ-HÜSEYİN GÖK

Çarşı'dan yukarı çıktığınızda Bedesten Meydanına gelmeden sağ tarafta Turunc Hanı sizi karşılar. İçerde bir avlu etrafına dizilmiş sıra sıra dükkânlar ve bu dükkânlar içinde yıllara meydan okuyan bir berber. Camın da “Emek Berberi” yazan dükkân epey eski olmalı zira içerdeki koltuklar, aynalar, vitrinler, fotoğraflar sizi adeta zamanda bir yolculuğa çıkarıyor.

Emek Berberi-Hüseyin Gök 76 yaşına rağmen gayet dinç görünüyor. “Bu koltuklardan kimler geçti” diyor devam ediyor; “Zannedirim 1980 yılıydı 2 Alman turist genç fotoğrafımı çekmişti, birkaç sene önce siz bu fotoğrafı bulup bana hediye etmişsiniz”.

Ailesi okutmamış. Mesleğe 10 yaşında Bahçeli Kahve'de (Yukarıpazar) Kemal Sertyumruk'un yanında başlamış. 3 sene onun yanında çalıştıktan sonra Yörükoğlu Hüseyin Usta'nın yanına geçmiş.

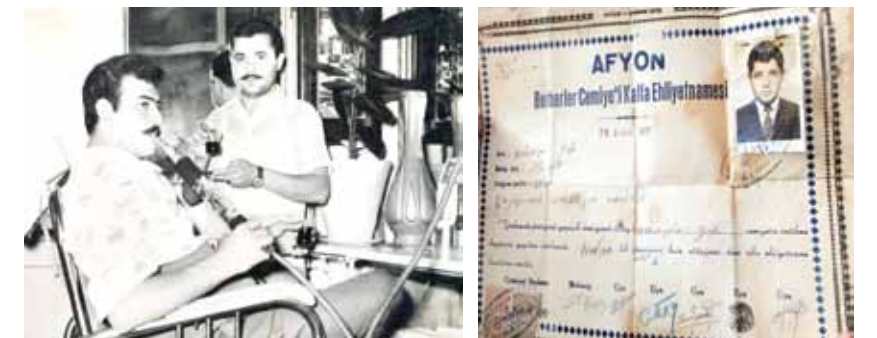
“Kalfalığı orada aldım, 1960'da askere gidinceye kadar orada çalıştım. Askerdeyken 27 Mayıs İhtilali oldu, Kütahya'da Menderes'i biz teslim aldık, bu acı bir hatıradır.”

1963'ün ilk günleri askerden döndüm ve Kadınana İlkokulu karşısında bir berber dükkânına ortak oldum. Ortaklık uzun sürmedi ve Ordu Bulvarı'nda Kurtbaş Apartmanının aşağısında Emirgan Kahvesi yanında kendi dükkânımı açtım. Yani tam 52 sene olmuş.

Bizim zamanımızda fazla tıraş şekli yoktu, çocuklar 3 numara, gençler ve orta yaş kuşağı alabros, yaşlılar ise usturayla saçlarını kazıttı. Çok zaman sakal, bıyık düzeltirdik. Gençler bıyık bırakmaya heves ederlerdi. Şimdi nerde?

—Kirli sakalla geziyorlar. Saç baş darmadağın. Biz Necip Bey briyantini kullanırdık, şimdi jöle kullanıyorlar.

Yaş 76 oldu eski müşterilerimden hayatta olanlar gelir, hasbıhal ederiz. Para kazandığımızdan değil maksat adresimiz belli olsun. Evde dursam yapamam. Bu dükkânla oyalanıyorum. Her yer kuaför oldu, ben inadına vitrinde berber yazısını durduruyorum.

YAĞ ALİM AĞA’NIN BAĞRINA YAĞ

Müşir (Mareşal) Hüseyin Hüsnü Paşa isimli bir akrabanın Afyonkarahisar’daki Torfilli Çiftliği, memleketin hayli düzenli ve bakımlı çiftliklerinden biri imiş. Amma ben, ne Hüseyin Hüsnü Paşayı ne de çiftliğini gördüm.

Vaktiyle Hüseyin Hüsnü Paşa, genç yaşta ölen kızının arkasından çok acı çekince yakınları: “Bari bir toprak al da onunla uğraş, böylece acın biraz olsun hafifler” tavsiyesinde bulunmuşlar. Paşa da etrafının tavsiyesine uyarak, içinde tıfıl denen bir bitkinin çokca yetişmesinden dolayı Torfilli adı verilen bu çiftliği satın almış, zamanla da çiftliğin ismi ailenin soyadı olarak künyelenmiş.

Aslen Arnavut olan Müşir Hüseyin Hüsnü Paşa, Abdülhamid devrinin kahraman paşalarından biri olarak Rumeli’deki harplere iştirak etmiş ve Yenişehir’in Yunanlılardan alınmasında “büyük payı olmuş, ama düşmanlarının tezvir” ve yalanları yüzünden Bağdat’a sürülerek orada vefat etmiş.

Babamın da Harbiye’den sınıf arkadaşı olan oğlu Nazmi Dayımız babasının sürgününden sonra ataşemiliter olarak Rusya’ya gönderilmiş ve yedi sene ailesinden uzak olarak orada yaşamıştır.

Ancak, paşanın vefatından sonra, evlatlarına kalan çiftlik, parçalara bölünmek suretiyle ayrılacak olursa değerinden kaybedeceği için onun tek elden idare edilmesi bu suretle diğer hissedarlara daha da faydalı olacağı karan ile çiftlik, uzun zaman ataşemiliterlik yaparak türlü tecrübeler kazanmış bulunan, ordunun seçkin subaylarından ve ailenin büyük oğlu Nazmi Torfilli’ye havale edildi. Bu isabetli aile kararından sonra da çiftlik, Nazmi Bey’in elinde, belki eskisinden daha da mükemmel ve bakımlı olmaya başlamıştı. Seneler seneleri takip ederken, patlak vermiş Birinci Cihan Harbi ile gıda ihtiyaçları kadar giyim kuşam da sıfırın altına düşmüş bulunuyordu. Öyle ki halkın elinde parası olsa da bir arşın basma bulup alması imkânsız olan bu yıllarda, soğuktan ayakları donsa dahi bir çorap bulup alması muhal idi. Bu kıtlık yıllarında Nazmi Dayımızın orduya buğday sevkıyatı yaptığını yakınlarımızdan duymuştuk.

Nazmi Torfilli Dayımızın hanımı olan yengemiz Süheyla Hanım da, ruhen sahip olduğu asaletle beraber, melekleri imrendirecek tatlı huyunun yanı sıra, yüzünün pembe ile anlaşılan şahane güzel rengi ve güler yüzü ile cazibeli ve cana yakın bir kadındı. Kocasının yedi sene gibi uzun sürmüş ataşemiliterliği sırasında kızlarını da oğlunu da öyle gıpta edilecek bir Türk gelenek ve göreneğiyle yetiştirmiş idi ki kolay kolay herkesi takdiri halkasına almayan büyük annem için o, makbul! Tuttuğu kimselerin başında sayılırdı.

* Sâmîha Ayverdi “Kaybolan Anahtar” s.65-73 Kubbealtı Yayınları 2009

Salih Zeki Torfilli

Henüz altın para piyasadan tamamıyla çekilmemişti. Yüz sekiz kuruş veren kimselerin bir altın almaları mümkündü para darlığı gibi fazlaca bir sıkıntı yoksa da gıda ve eşya kıtlığı, bütün dehşeti ile sürüp gidiyordu. Nazmi Torfilli Bey’in, insanlıktan yana şahane birikimi olan zevcesi, çiftlikten İstanbul’a gelirken bize, tiftik keçilerinin tabii rengi olan gümmüşü ya da açık kahverengi yünlerden getiriyor, biz de o ipek gibi parlak yünleri eğirterek çorap veya hırka yapıyorduk. İşte Torfilli Çiftliğinden gelen o parlak yünler kadar yengemizin torba torba getirmiş olduğu bulgur, kuskus, erişte, bulama, aç midelere gökten inmiş maide gibi zevk ve sürur vermekte idi.

Belki kasaba ve köyler, büyükşehirler kadar aç değilse de, bilhassa İstanbul, Türk’ün asırlardır taht şehri olan olamazdı İstanbul, böylesine kıtlık görmüş değildi. Bunun tek sebebini memleketin dört cephesinin dahi bir kan gölü haline gelmiş olması ile izah etmek sahil bir tespit.

Zira ortada Türk anane ve ahlakında gedik açan bencillik, ne kadar saklansa gene de gözlerden nihan edilemiyordu. Öyle ki Türk, bin yıldır yaşadığı tevhit anlayışının zaafa uğramış olması yüzünden, iman dengesini kaybetmiş bulunuyordu. Bu yüzden de imanı sulanmış bir iktidar ve peyklerinin ahlak anlayışı, derüni dengesizliğin yaşanan hayat üstünde gösterdiği yanlışları meydana getirmiş bulunuyordu. Şu halde, Allah’a hesap vermek yerine kuldan korkmak gibi insanoğlunu şaşırta n gafilâne davranışlar, sahtekârlık, hile, yalan ve çıkarılığın alıp yürümesi, buram buram tüter hale gelmişti ki buna şaşmamak yerinde olsa gerek değil mi?

Zaman zamanları kovalayıp İstiklal Harbi yıllarına geldiğimizde ise Afyonkarahisar civarına gelen Yunanlılar Torfilli Çiftliğine de girmiş, buraları yakıp yıktıktan, koyun kuzu gibi hayvanları öldürüp etrafa ellerinden geldiğince eziyet verdikten sonra çekip gitmişlerdi. O sıralarda Nazmi Dayımızın atlara çok düşkün olan damadı Fuad Bey’in Mesrur adındaki safkan Arap atı da çiftlikte bulunuyormuş. Adeta insan gibi hassas olan bu hayvan haksız yere azarlandı mı, küser, yürüyorsa durur, bir adım atmazmış. Ne zaman Fuad Bey attan iner, onu öper, sever ve iltifat ederse o zaman barışır ve yoluna devam etmiş. Yunanlılar çiftliğe girmeden iki üç gün evvel işte bu Mesrur çiftlikteki atların hepsini önüne katmış, bütün uğraşmalara rağmen çiftleri aşır meçhul bir istikamete gitmiş. Kimse de ona mani olamamış. Aradan dört beş gün geçip tahribatını yapan Yunan, çiftliği terk edip gittikten sonra bu sefer Mesrur önde, bütün atlar arkada onu takip ederek geri dönüp çiftliğe gelmişler.

Torfilli Çiftliğini her bakımdan çok iyi idare eden hatta geliştiren Nazmi Torfilli Bey dayımız, yıpranan sağlığı ve kendisinden daha evvel kaybettiği

yengemizin hayatta olmaması yüzünden, çiftliğin idaresini oğlu Salih Bey’e bırakırken; kendisi de, birbirilerinden faziletli kızlarının çatıları altına, bir son durak olarak yerleşmişti. Ancak günbegün sıhhatinde çatlaklar beliren Nazmi Torfilli’nin çok ciddi bir bakıma ihtiyacı olması üzerine evlatları el üstünde tuttıkları babalarına, gerek ahlaki gerek terbiye ve kibarlığı ile nam salmış bir hemşire bulmuşlardı ki, benzerini dahi bulmak güç olsa gerekti. O, kendisini hazırlayan ve yetiştiren asil ortamı bizzat söylememiş olmasına rağmen, ailesini yakından tanıyanlardan, eksiksiz bilgi almış bulunuyorduk.

Nazmi Torfilli Bey’e yardımcı olarak davet edilmiş bu hemşire, son Osmanlı Derya Kaptanı olan Hasan Paşa’nın torunu idi. Annesi, paşanın kızı olan Hamide Hanımefendi mağrur, hatta despot denecek kadar keyfince attığı atlık, tuttuğu tuttuk olarak yaşamaya alışmış, gün görüp eyyam sürmüş bir kadındı. Babasının ölümünden sonra, o üç yüz odalı kaptan paşa yalısının külfetlerinin içinden çıkamayacağını düşünmüş olmalı ki, zaten meftunu olduğu batıya yüzünü döndürerek babasından intikal eden büyük servetiyle, gününü gün etmeye karar vermek suretiyle, herkesin “Küçük Hanım” dediği kızını da alarak, hayran bulunduğu İsviçre’ye çekip gitmişti. İşte bu yabancı memlekette İsviçreli mürebbiyelerin elinde okuyup yazmayı öğrenip konuşan Küçük Hanım, bir taraftan da bir Osmanlı vezirinin çevresinde edinmiş olduğu terbiyeyi terkiplendirerek, kazandığı asalet ile hamurunu mayalamış müstesna bir kız oluvermişti.

Ancak, annesinin, har vurup harman savurarak geçirdiği hayat dolaşısıyla artık para musluğunu çevirir çevirmez akmaması yüzünden, Küçük Hanım diploma alamadan memleketine dönmüş ve bir hemşirelik okuluna giderek hem ebe, hem de hemşire sertifikası almış ve işte böylece de, hastanelerde çalıştığı gibi, hususi davetlere de icabet eder olmuştur.

Nazmi Torfilli Bey’in yatağı başında gösterdiği büyük titizlik, ihtimam ve dikkatin, ailenin gözünden kaçması elbette kabil değildi. Bu yüzden de aile ona yalnız teşekkür etmekle kalmıyor, geçmişinde yaşamış olduğu ihtişamlı saltanattan tek kelime ile dahi söz etmemiş olması, ona ayrıca saygı ile karışık dostluk elini uzatmalarına yol açıyordu. İsviçre aksını ile Fransızca konuşan Küçük Hanım, kendisini telefonda arayanlara, bu yabancı dilde konuşarak gösteriş yapmaktan çekiniyor, hep Türkçe cevaplar veriyor, adeta izini kaybettirmek isteyen bir kaçak gibi gösterişten son derece dikkatle kaçmasını beceriyordu. Küçük Hanım, büyük babasının üç yüz odalı yalısından tek kelime ile söz etmemekle beraber, yalının dağlara doğru uzanmış bahçesindeki konak yavrusu köşkte, eşeğe binerek bahçede tur atan sanki kendisi değilmiş gibi, adeta bu parlak günlerini hafızasından silerek unutmuş görünüyordu. Küçük Hanım, bir subayla evlenmek suretiyle, bu işi de tamamlanması gereken bir vazife gibi yaparak iki erkek çocuk sahibi olmuştur.

Genç hemşirenin gerek derya kaptanının yalısın da gerek İsviçre’de geçen saltanatlı hayatının üstünde durmaması, ona ayrı bir hürmet çemberi açmış bulunuyordu. Buna karşı kendisi: “Ölmüş atalarla da yanmış harmanlarla da övünülmez” diyerek, her hali, her tavrı, feragati ve kibarlığı ile bunu ispat eden bir müstesna kadın olarak gayretini, üstüne aldığı işte harcıyıp, mesleğinin inceliklerinden başka hemen geçmişe ait hiç bir şeyle alakalanmazdı.

Afyonkarahisar denen şehir, kasabalara, köylere ayrılmış çok bereketli

bir toprak idi, halkı da geleneklerini ve sağlam alışkanlıklarını yaşatarak kendi mihveri etrafında peteklenmiş bulunuyordu. İnsanlar güçlü, sağlam yapılı, inançlarına bağlı, çalışkan ve sırasında düşmana kılıç çalabilen vatansever cenk erleri idi ve hepsi de bu topraklarda yetişmiş hamiyetli insanlardı.

Bunlar arasında Afyon’un köylerinden bir köyde Alim Ağa isminde, sevilen ve onun da çevresine muhabbet ve alakasını esirgemediği bir adam vardı ki, hem tarlası hem evi, belki de

Torfilli Çiftliğinin yanı başında bulunuyordu. İş i icabı da sık sık şehrin merkezine gelir, ihtiyacı olan nesneleri alıp geri dönerdi. Kış mevsimleri çok sert geçen Afyon’da, halk, bu buzlu karlı aylara öylesine alışmış idi ki o kavurucu havalarda bir köşeye çekilerek sinip kalamazdı. Hele Alim Ağa denen ve topraklarına göz dikmiş düşmanları kovalamışlar arasında bulunan bu yiğit, şehirde işini bitirir bitirmez köyünün yolunu tutmakta hiç gecikmezdi. Ancak, kışa meydan okuyan bir sesle: “Yağ, Alim Ağa’nın bağrına yağ!” diye, adeta lapa lapa yağan kara seslenirdi. Öyle ki kış yaz, mintanının! Yakası, yukarıdan aşağıya kadar açık duran Alim Ağa’nın göğüs perçemleri, kardan top haline gelmesine rağmen ne silker ne de mintanını kapatırdı. Çok defa da bakkalın önüne gelince atını durdurur ve müşterileri ile meşgul olan bakkala bağırırken, bir yandan da karlara seslenir gibi: “Yağ Alim Ağa’nın bağrına yağ!” deyince, bakkal, bu sesin ne demek istediğini anlayarak pekmezle doldurduğu maşrapayı, çırağına vererek at üstünde bekleyen köylüye yollar, o da pekmez dolu maşrapayı bir nefeste boşaltarak, parası ile beraber, bakkalın çırağına geri verir ve kanını tutuşturan bu ateşi içine sindirerek atını mahmuzlarken “Yağ Alim Ağa’nın bağrına yağ!” diyerek çekip giderdi.

Ağacı çok seven Nazmi Torfilli Bey, çiftliğin çok geniş topraklarından bir parçayı meşe korusu yapmış bulunuyordu. Maliyecilere kuruşu kuruşuna hesap verdiği halde onlar, vergilerini muntazam ödeyen Nazmi Torfilli Bey’in bu minicik meşe korusunu bir orman kabul ederek, bu hareketi, sanki bir ihanetmiş gibi onu vergi kaçaklığı gibi bir töhmet altına soktukları yetmiyormuş gibi, üstelik cezalı bir vergiye de mahkûm etti. Bu hal çiftçi Torfilli’yi son derece rahatsız etmişti. İşte bu kasıtlı muamele karşısında yirmi beş senelik koruyu kesip yok etmek mi, yoksa karşısına dikilmiş cezayı borç harç bularak ödemek mi lazım olduğunu düşünürken şimdi de vergi memurlarının, yakasına yapıştıkları ortaya çıkıyordu. Ahlak tablosunda, Hakk’a karşı mesuliyet diye bir sağlam çizginin kalmamış olması, devletlerini değil, kendi çıkarlarını düşünmek, tek menfaat yolu bulunuyordu.

Nazmi Torfilli Bey, yaşlanmış olarak çiftliği terk etmiş, fakat oğlu henüz verimli çalışma yıllarında, rüşvetçilerden bızarı olarak faaliyetlerine rahne açmak zorunda bırakılmıştı.

Öyle ki Torfilli Çiftliğini babası kadar iyi idare eden oğlu Salih Bey, belki zıt görüşlere sahip devlet memurlarının, başarılarına çelme takmak istemelerinden, belki de toprak işinden pek hoşlanmayan karısı ve iki kızı tarafından desteksiz kaldığı için bu ata yadigarı çiftlikten el etek çekerek veda etmeye mecbur olmuştur.

Ne yazık ki çiftlik satıldıktan sonra Salih Bey, bir sebeple o taraflara gittiği zaman, yol boyunca şoför:

“Sakin sağ tarafınıza bakmayın Salih Bey!” diyordu. Zira köylü o bin bir emekle yetiştirilen korunun ağaçlarını keserek toprağı tarla haline getirmiş bulunuyordu.

AFYON KARAHİSAR’IN ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

Ali Osman KARAKUŞ*

Çanakkale Türk Milletinin verdiği en büyük sınavlardan birisidir. Hem de yedi düvele karşı verilmiş bir sınav. Anadolu insanı pek çok vatan evladını feda etmiştir Çanakkale’de. Bunun hüznünü de en çok türkülerinde dile getirmiştir. Hepimizin ezbere bildiği “Çanakkale içinde vurdular beni ” diye başlayan türkü sadece bunlardan birisidir.

Millet olarak bizler bağımsızlık yolunda ağır bedeller ödemiş olmamıza rağmen yine “Vatan Sağolsun” diyerek acılarımızı yüreğimize gömmeyi başarabilmişiz. Afyonkarahisar hangi dönemde olursa olsun daima devletin yanında olmuş ve devleti için gerektiğinde ağır bedeller ödemiş. Afyonkarahisarlıların bu büyük fedakârlığı sadece tarih raflarında yer almamış ve en güvendiği, zor zamanlarında sığındığı bir liman olan türkülerle konu etmiş. Unutulmasın, daima hatırlansın ki elimizdeki değerlerin kıymetini bilelim

diye. Bahsedeceğim türkü maalesef yıllardır unuttuğumuz bir Afyonkarahisar Türküsü. Belki bu vesile ile türkülerle gönül veren birisi yeniden bu türkümü-zü nağmelendirir ve o günleri yâd ederiz.

Benim çocukluğumda okuma yazması olmayan bir halam vardı . Bazı günler ağlayarak bir türkü mırıldanırdı. Türkünün baş tarafını okur devamını bilmezdi. . . Yıllar sonra bu türkü eski tarihli bir derginin sayfalarında karşıma çıktı. İşte ben burada rahmetli Halamın da devamını bilmediği Afyonkarahisar yöresine ait bir Çanakkale türküsünden bahsetmek istiyorum. Türkümüz, İzzet Ulvi tarafından Kalecik köyünden Âşık Kalecikli Hakkı’dan derlenmiş. Kalecikli Hakkı, babasının kendisi daha çocukken Çanakkale şehit düştüğünü ve annesinin de buna dayanamayarak öldüğünü anlatır. İşte Afyonkarahisarlıların ve rahmetli halamın da söylediği Çanakkale Türküsü.

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

Askerin gittiği Soğanlı Dere
Atma (kâfir İngiliz) şarapneli her yerim yare
Vatan şehitlerin vatanı nere?

Ordu gelip İstanbul’a dolunca
Başkâtipler mevcudunu alınca
Analar, babalar öksüz kalınca

Şimendifer seni yapan ne usta
Koy verin uğrunu gideyim dosta
Analar babalar kara yasta

Gülleyi, bombayı yak da gidelim
Süngüyü tüfengi tak da gidelim.

Ağla anam ağlanacak gün budur
Al, kırmızı kanlar aktı o sine

Ağla anam ağlanacak gün budur
Al, kırmızı kanlar aktı o sine

Çanakkale bizim ateş hattımız
Orada sakın oldu bizim ceddimiz
Durmak olmaz (arkadaşlar) hücum vaktimiz

Kışlanın önünde sıra sığütler
Oturmuş zabitler asker öğütler
Cepheye gidiyor civan yiğitler

Bayram gelir hep camiye giderler
Bozulmuş bağçeler ötmez bülbüller
Analar yavruyu bu günde beller

Gülleyi, bombayı yak da gidelim
Süngüyü tüfengi tak da gidelim.

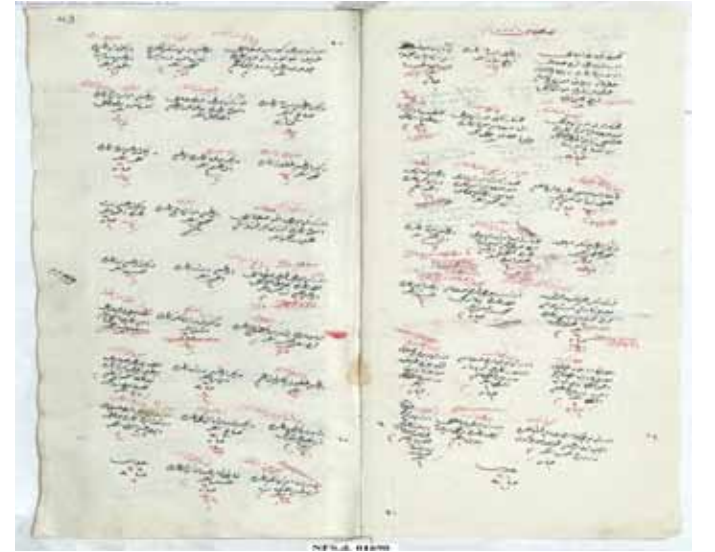
Ağla anam ağlanacak gün budur
Al, kırmızı kanlar aktı o sine

Ağla anam ağlanacak gün budur
Al, kırmızı kanlar aktı o sine

Karahisar-ı Sahip Sancağı’nın en eski mahallelerinden ZAVİYE MAHALLESİ

Dr.Muharrem Bayar

ZAVİYE MAHALLESİ 1831 YILI NÜFUS DEFTERLERİ

TEKKE MAHALLESİ NAM-I DİĞER ZAVİYE

Tarihini unutmuş, dilini ve kültürünü kaybetmiş bir milletin varlığını koruması ve devam ettirmesi mümkün değildir. Tarih bilinci milletleri bir arada, siyasi birlik içinde tutan ve yaşatan en önemli unsurdur. Bir millet ne kadar kendi tarihini bilirse, o kadar uzun ömürlü olur.

Şehirler sürekli yenilenen ve yeniden kurulan, yaşamayı sürdüren canlı organizmalardır. Şehirleri zaman aşındırır, yaşayanlar yıpratır, düşmanlar yakar, yıkar, yağmalar. Bütün bu tahribata direnen, kendini onaran şehirler ayakta kalmayı başarır. Bunlardan biri de 6 bin yıllık tarihi ile Afyonkarahisar’dır.

Afyonkarahisar, size her şeyini verebilecek büyüklükte, büyük şehir olmaya aday bir kenttir. Diğer kentlere büyük sözler söyleyebilecek bir kenttir Afyonkarahisar.

Afyonkarahisar, hiçbir şehre nasip olmayan güzelliğe sahiptir. Tabiat ve tarih iç içe ancak burada bir başka güzeldir. Neresinden bakarsan bak. . . Hep ayrı bir güzelliği görürsün. Afyonkarahisar’da zaman, gümüş taslardaki durgun sular gibidir. Bembeyaz, saf, tertemiz. Günün altın ışıkları ile hamuşane uyumuştur. Bunu anlayamazsın, anlatamazsın, ancak sezebilirsin. İşte o zaman her güzelliğe bir şiir yazar. . . Bin hayal kurarsınız. . .

Aksakallı ihtiyarların gençlik hatıraları gibi şehirlerde kendi hatıralarını saklar. Hatıraların gizeminde bir milletin kaderi, tarihi, kültürü, medeniyeti vardır. Tarihi eserler Afyonkarahisar’ın hatıralarındaki sırları aralayarak aksakallı ihtiyarların gençlik hatıraları gibi şehirlerde kendi hatıralarını saklar. Hatıraların gizeminde bir milletin kaderi, tarihi, kültürü, medeniyeti vardır.

1831 YILINDA KARAHİSAR-I SAHİB MAHALLELERİ

AKMESÇİD	ANISTINI	ARAP MESÇİD	ARDIÇ	BEDRİK
BURMALI	CAMI-İ KEBİR	CANSIZ	DAİ RECEP	DERUNİ KALE
DOĞANLAR	EFECİK	FAKİ PAŞA	GÖKÇE	GÜNDOĞMUŞ
H.ABDURRAHMAN	HACI ALİ OĞLU	HACI CAFER	HACI EVDAL	HACI EYYÜB
HACI İSMAİL	HACI MAHMUT	HACI MİSTAFİ	HACI NASUH	HACI NUH
HACI YAHYA	İMARET	KAHİL	KARA KATİP	KARAMAN OĞU
KARAMAN	KUBELİ	MARULCU	METLİ	MOLLA BAŞİ
NAKİLCİ	NURCU	SİNAN HALİFE	SİNAN PAŞA	TAC AHMET
ZAVİYE				

* Araştırmacı-Şair-Yazar

SIRA NO	LAKABI	İSİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ	AİLENİN DİĞER FERDLERİ
1	Postnişin	Mahalle-i mezkûr imamı uzun boylu kara sakallı otuz bir yaşında derğah-ı Hazreti Sultan Divani kaddesi sırrı'lali hazret-lerinin post-nişini Şeyh Yahya Efendi	1.Oğlu beş yaşında Şeyh Murad 2.Biraderi elli beş yaşında meczub Mehmet el-Baki
2	Aşcızade	Muhtar-ı evvel orta boylu kara sakallı altmış yaşında Aşcı-zade el_hac Mustafa bin Salih	
3	Hacı Adalı	Muhtar-ı sani orta boylu aksakallı yetmiş yaşında Hacı Adalı Hacı Mehmet	1.Hafidi on sekiz yaşında İsmail 2.Damatları otuz yaşında kara sakallı Ali bin Bekir
4	Çamır oğlu	Muhtar-ı salis orta boylu elli yaşında Camır oğlu İsmail bin Mehmet	1.oğlu şebab emrad on altı yaşında Ahmet 2.Diğer oğlu sekiz aylık Mehmet Ali
5	Kethüda oğlu	Muhtar-ı rabi’ uzun boylu kara sakallı otuz beş yaşında Kethüda oğlu Abdullah	1.oğlu beş yaşında İbrahim 2.Karındaşı Tarikat-ı Hazreti Mevlana’dan orta boylu otuz yaşında Derviş Abdurrahman
6	Benazcı	Uzun boylu kara sakallı kırk yaşında Benazcı oğlu Mehmet bin Halil	1.Oğlu iki yaşında Hasan
7	Evlad-ı mevlana	Sülale-i evladı Hazreti Mevlana’dan merhum Şeyh Ahmet Efendi zade şebab emrat (sakalsız) Derviş Ali Efendi	
8	Türbedar	Orta boylu kara sakallı otuz yaşında Türbedar Derviş Hüsam Efendi	
9	Derviş	Orta boylu kara sakallı kırk yaşında tarikat-ı Mevlana’dan Derviş Mustafa	
10	İmirze	Orta boylu köse sakallı kırk yaşında İmirze oğlu tarikat-ı Mevlana’dan Derviş Hasan	
11	Zenci	Orta boylu kara bıyıklı yirmi yaşında zenci Derviş Bilal	
12		Orta boylu kara sakallı otuz yaşında tarikat-ı Mevlana’dan müdür oğlu Derviş Hasan	
13	Çolak oğlu	Orta boylu köse sakallı Tariki Mevleviyeden kırk yaşında Çolak oğlu Derviş İbrahim	1.Oğlu on sekiz yaşında şebab emrat Derviş Mehmet 2.Diğeri on yaşında oğlu Derviş Ahmet 3.Diğer oğlu beş yaşında Salih
14	Boğa Ahmet	Orta boylu kır sakallı altmış yaşında Boğa Ahmet oğlu Mustafa	1.Oğlu on beş yaşında şebab emrat Mustafa 2.Diğer oğlu dokuz yaşında Mehmet 3.Diğeri yedi yaşında oğlu İbrahim 3.Diğeri beş yaşında Ömer
15	Terzi Bekir	Uzun boylu aksakallı altmış yaşında Terzi Bekir karındaşı Ali bin Mehmet	1.Oğlu onüç yaşında Mehmet 2.Diğer oğlu dört yaşında Ahmet
16	Çalikuşu	Orta boylu kara sakallı kırk yaşında Çalikuşu oğlu Ali bin Hasan	1.Oğlu dört yaşında Ahmet 2.Diğer oğlu bir yaşında Hasan 3.Merkumun biraderi yirmi üç yaşında kara Hasan 4.Diğer biraderi sekiz yaşında Halil
17	Âminci	Kısa boylu kır sakallı elli yaşında Âminci oğlu Süleyman	1.Oğlu dokuz yaşında İbrahim 2.Diğer oğlu dört yaşında Eyyüp
18	Boğa	Kısa boylu sarı bıyıklı yirmi beş yaşında Boğa Ahmet oğlu Abdullah bin Mehmet	1.Biraderi yirmi yaşında az bıyıklı Abdurrahman 2.Diğer biraderi on iki yaşında Salih
19	Çallı İmam	Uzun boylu kara sakallı otuz bir yaşında Çallı İmam Ali Efendi	1.Biraderi on sekiz yaşında ter bıyıklı Osman 2.Kayını şebab emrat on altı yaşında Ali
20	Halil Efendi zade	Orta boylu kara sakallı yirmi bir yaşında Halil Efendi zade Abdullah bin Ömer	
21	Fırıncı Memiş	Orta boylu aksakallı elli beş yaşında Fırıncı Memiş	1.Oğlu yirmi yaşında asakir-i mansuriyede Mehmet 2.Diğer oğlu sekiz yaşında Hasan
22	Çorçalı Oğlu	Orta boylu aksakallı yetmiş bir yaşında Çorçalı oğlu Mustafa bin Ahmet	

23	Aminci	Orta boylu kara sakallı otuz yaşında Aminci oğlu Halil bin Mahmud	
24	Kethüda	Orta boylu aksakallı elli yaşında İbrahim Kethüda karında-şı ammi Abdülkerim bin Hasan	1.Oğlu yedi yaşında Ömer
25		Uzun boylu ter bıyıklı yirmi üç yaşında Ali	1.Biraderi bir yaşında İbrahim
26	Derici	Uzun boylu aksakallı altmış yaşında Derici oğlu Ahmet bin İbrahim	1.Oğlu orta boylu barı sakallı otuz yaşında Abdurrah-man 2.Diğer oğlu orta boylu kara sakallı otuz beş yaşında Abdullah 3.Hafidi beş yaşında Musa 4.Biraderzadesi kara sakallı otuz yaşında Mehmet 5.Oğlu bir buçuk yaşında Mustafa 6.Kayını on beş yaşında Ali bin Gaffar
27	Soluk	Orta boylu kara sakallı otuz yaşında Solukzade Müderris-i kiramdan Hasan Efendi	
28	Babuçcu	Orta boylu kara sakallı otuz beş yaşında Babuçcu İbrahim bin Osman	
29		Orta boylu yirmi yaşında Ali oğlu Mustafa	1.Biraderi onbeş yaşında şebab emrat Ebu Bekir
30	Aşır oğlu	Orta boylu sarı kır sakallı elli yaşında Aşır oğlu Mahmut bin Halil	1.Biraderzadesi on yaşında Memiş bun Ali 2.Damadı orta boylu yirmi yaşında Yusuf bin Abdullah
31	Danabaş oğlu	Orta boylu kara sakallı kırk sekiz yaşında Tanabaş oğlu Eyyüb bin Abdullah	
32	Emeksiz	Emeksiz oğlu on üç yaşında Ahmet bin Mustafa	
33	Danabaş oğlu	Danabaş oğlu Mustafa bin Hasan	
34	Hacı Mevlüt	Orta boylu aksakallı altmış yaşında Hacı Mevlüt oğlu Ali	1.Oğlu altı yaşında Süleyman 2.Biraderi kara sakallı elli yaşında Ali 3.Oğlu on yaşında Halil 4.Diğer oğlu dört yaşında İbrahim 5.Diğeri üç yaşında Ebu Bekir 6.Diğer biraderi on dört yaşında şebab emrat Ömer
35	Altı Parmak	Uzun boylu az bıyıklı yirmi beş yaşında alıpparmak oğlu Süleyman	1,Biraderi on yaşında Mehmet bin Halil
36	Bolcalı Pehlivan	Orta boylu aksakallı altmış yaşında Bolcalı oğlu Pehlivan Salih	1.Oğlu üç yaşında Ahmet
37		Uzun boylu kara sakallı elli yaşında Himmet bin Abdullah	1.Oğlu sekiz yaşında Abdullah 2.Diğer üç yaşında oğlu Ahmet
38		Orta boylu aksakallı seksen yaşında Mehmet bin Abdullah	
39		Orta boylu kara sakallı elli beş yaşında İbrahim bin Ab-dullah	1.Oğlu sekiz yaşında Ali 2.Diğer oğlu üç yaşında Hasan
40	Molla zade	Orta boylu kara sakallı kırk yaşında Molla zade Abdullah Ağa	1.Oğlu on sekiz yaşında Ahmet Ağa 2.Diğer oğlu on yaşında Ebu Bekir Ağa 3.Gulam on iki yaşında Abdullah 4.Diğer gulam on yaşında Safer
41	Molla zade	Dergâh-ı Âliye Kapucubaşlarından Karahisar —ı Sahip Mü-tesellimi orta boylu kumralı sakallı Molla zade Süleyman Ağa	1.Gulam on yaşında Arif bin Abdullah 2 Diğeri gulam on yaşında Anber 3.Diğer gulam on yaşında Tayyib bin Abdullah
42	Molla zade Osman	Orta boylu kara bıyıklı otuz dokuz yaşında Molla zade Osman Ağa	1.Oğlu iki yaşında Nuri 2.Gulam altı yaşında Abdullah 3.Diğer uşağı on yaşında Mahmut
43	Terzi Bekir	Orta boylu yirmi yaşında Terzi Bekir oğlu Ömer	
		HANE:39 NÜFUS:106	

HALİL İBRAHİM GÖKBUĞA'NIN ANILARI

Seddülbahir

1. Cihan Harbi'nde benim kıtam 5. Fırka 15. Alay 3. Tabur 12. Bölük idi. Çanakkale'ye düşman çıkarma harekâtı yaptığı için bizim alay Seddülbahir'de 52. Alay'a takviye olarak geldik. Geldiğimizde düşman denizden çıkarma yapmış karada tutunmuştu. Ben bir manga ile birlikte öncü vazifesi ile bölüğün önünde ilerliyordum. Vazifem şu idi; düşmanın ne vaziyette olduğunu bölüğüme haber vermek. Önümüzdeki arazi çalılıktı. Ben erlerin yerini ona göre uydurdum, kendimde ortalarında ilerliyordum. Bizim bulunduğumuz yer yüksekti. Düşman ise aşağılarda olduğundan onların ne yaptıklarını görüyorduk. Düşmanın istihkâm kazdığını ve yakın bir zamanda taarruza geçeceğini anlayarak emrimde bulunan erlerden Gönenli Ahmet ve Gesirgenli İsmail ile birliğime "Düşman taarruz etmek için hazırlanıyor" şeklinde haber gönderdim.

Rapor bölüğe ulaşınca bölük komutanı İzmirli Yzb. Cemal Bey olduğumuz yerde durmamızı ve düşman ateş etmedikçe bizim de ateşle mukabele etmememizi emretti. Biz de orada hemen baş siperleri kazmaya başladık. Biz orada dururken düşmanın keşif kolları çıktı. Uzakta oldukları için

bir şey yapmadık. Ta ki 700-800 metre mesafeye geldiklerinde yanlardan seri olarak ateş etmeleri için emir verdim. Biz ateş etmeye başlayınca düşman da hemen olduğu yere yatarak ateş etmeye başladı. Bizim düşmanla çarpıştığımızı gören alayda emrinde bulunan ağır silahlarla ateş etmeye başladı. Biz o zaman kazmış olduğumuz siperlere çekildik. Düşmanda ağır

silahlarla ateş etmeye başladı. Aynı zamanda düşman denizde bulunan gemilerinden de ateş ediyordu. Birinci günü yerimizden kımlıdamadık. İkinci günü alayca taarruza kalktık, düşmanı bulunduğu siperlerden geriye attık. Ve bu meyanda birçok İngiliz esirleri de aldık. Yüzbaşının emri ile yakalamış olduğumuz Hintli asker ve İngiliz subaylarını öldürmeyerek Yüzbaşının yanına getirdik. Çünkü harp olmayan memleketlerimizde bazı dedikodu oluyordu. Bizde daima zayıf veriyormuşuz onlardan hiç kayıp yokmuş gibi anlaşıyordu. Yüzbaşı bu yakaladığımız Hintli asker ve İngiliz subaylarını memleketimizin iç taraflarına gönderileceğini ve oralardaki halkımızın göreceğini söyleyince bizde diri diri düşman askerlerini tutarak ge-

Patlamamış düşman mermisi

tiriyorduk. Hatta aramızda kura bile çekerdik. Bu kura hangimize isabet ederse, o emrinde birkaç askerle gider esir getirirdi. Düşmanı bu taarruzla denize dökerek tekrar istihkâmlarımıza çekilirdik. Çünkü denizde bulunan düşman zırhlıları ateş ettiklerinden istihkâmlar hep yıkılmıştı. Hem de rahat durulmuyordu. Kendi istihkâmlarımız muntazam ve düşman ateşinden de muhafaza ediyordu.

3. gün bize takviye geldi. Düşmanda denizden ateş etmeye başladı. Getirdiği yeni kuvvetleri de karaya çıkarıyordu. Bugün düşman karaya asker çıkarmakla beraber ağır silahları ile çok ateş ediyordu. Öğleden sonra ateş etmeye başladı. Ve taarruz da ediyordu. Bizim takım komutanı İnegöllü İsmail Hakkı Efendi istihkâmda yaralanmış, yarasını sardım. Ondan sonra takım komutanı takımı bana emanet etti. "Takım şimdi senin emrindedir, düşmanı iyi gözet, müdafaanı iyi yap" dedi. Ben vazifemi yaparken bir piyade kurşunu geldi. Alnımdan silerek geçti ve dolduruş yaparken de üzerimizde patlayan bir şarapnel misketi ile de sağ elimin yüzük parmağının iki yerinden yaralandım. Bu yaralanma hadisesinin olduğu zamanlar 1332 /1916 senesinin Ağustos ve Eylül aylarıdır. Yaralandıktan sonra takımı Osman Onbaşı'ya teslim ettim. Yaralanınca sargı yerinde yaralarımı sardılar. Kırbaşı Hastanesi'nde iki gün kaldım. Oradan Gelibolu'ya, daha sonra Çanakkale'ye gittim. Çanakkale'den vapurla İstanbul Gümüşsuyu Hastanesi'ne gönderildim. Burada üç ay tedavi edildikten sonra çıktım. Bundan sonra inşa taburunda vazife gördüm.

İstiklal Harbi'nde Haymana'da Atatürk'ün komutası altında 3. Kafkas Fırkası'nda Yunanlılarla muharebe ettim. Yüzbaşımız Fettah Bey on kişilik bir kuvvet vererek Polatlı civarında Tırnaksız köyü altında Kavuncu Köprüsü'nü yıkmamız için emir verdi.

Bu köprüden bizim kuvvetler geçtikten sonra Yunan kuvvetlerinin geçmemesi için dinamit koyup yıkacaktım. Bizim bütün ağırlıklarımız köprüden

Kurtuluş Savaşına katılan Kara Fatma ve çetesi

Seddülbahir önlerinde düşman donanması

geçtikten sonra verilen emri yerine getirdim ve yüzbaşıya da malumat verdim.

Bu sıralarda o tarafın ahali olan bazı Konyalılar memleketlerine gittikleri için Sivas'tan gelen Kara Fatma, Türk askerlerine hitaben "Siz de gitmek istiyorsanız karılarınızın yanına gidin. Bakın düşman geliyor. Sonra koynunuzdan onları da alırsınız" manasına gelen bazı sözlerde bulundu.

Bundan sonra da giden olmamıştı. İstiklal Harbinin yine burada büyük bir hadise de yine Haymana'dan altı kilometre mesafede Hamamlı Deresi Çulluk köyü civarında olmuştu. Ben bölüğün önünde öncü olarak ilerliyordum. Vazifem düşmanı görünce haber vermektir. Ben en ilerden giderken düşmanın Efzun askerlerinin de bir kaçını gördüm. Onları yakalayıp geriye gönderdim. Ve buralarda düşmanın mevcudiyetini bildirdim. Düşmanın burada Efzun taburu mevcutmuş. Bunlar yaptığımız taarruzda neye uğradıklarını bilemedikleri için de Yunan ordusu burada tutunamayarak geri çekilmeye sebep olmuş düşman orduları burada tutunamayacağını anladığı için gerilerde tutunmak için bir yer aramaya başlamıştı. Bu yeri de ancak Dumlupınar havalisinde bularak oraya gitmeye başlamıştı.

O dönemde yaralanmış arkadaşlarımdan bildiğim şimdi kasaplık yapan Halil Çavuş yine kasaplık yapan İsmail Çavuş ve yağcı Abdullah Selek vardır.

Afyon'un Cami-i Kebir Mahallesi'nden

Kasap Bahrioğlu Halil İbrahim Gökbuğa

(1307 doğumlu)

Not: Birinci Cihan Harbi'nde Çanakkale-Seddülbahir-Soğanlıdere mevkiinde taarruz ederken iki yerimden yaralandım. Birisi alnımın sağ tarafından bir piyade kurşunu ile diğeri tüfeğimi dolduruş yaparken havadan gelen bir şarapnel parçası ile sağ elimin yüzük parmağının iki yerinden yara almıştım.

BOLVADİN SADAKA TAŞLARI

SONGÜL KEÇİLİ

1.Sadaka (Arapça: صدقة), İslam dini-ne ait bir terimdir.

Arapça ‘gerçek olmak, doğruluk’ anlamına gelen ‘sıdk’ kelimesinin çoğulu olan ‘sadaka’, İslam terminolojisinde ‘bir Müslümanın gönül-lü olarak veya dinî bir vecibeyi yerine getirmek üzere ihtiyaç sahiplerine yapılan maddî yardım’ anlamına gelir.

Arapça anlamı bu olsa da Türkçede fakirlere gönülden verilen bağış anlamında kullanılmıştır. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta da adı geçen sadaka genel itibariyle ihtiyaç sahibine gönülden yapılan yardım anlamına gelir ki bunu devletin zorlama-sıyla yapılan yardımlardan ve zekâtıtan ayırmak gerekmektedir.

2. Sadaka Taşları

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerinden birisi olan “sadaka taşları”, insan onurunun incinmeden yardım almasını sağlayan eski yardımlaşma sistemlerinden biri olarak bilinmektedir. Sadaka taşları-nın diğer yardımlaşma sistemlerinden en belirgin farkı ise, yardımlaşmanın yalnızca zengin-fakir çizgisinde değil, bir mahalle içinde aynı sosyal statü-ye sahip insanlar arasında da kurulmuş olması noktasındadır. Bu noktada vakıflar, imarethaneler gibi yardım kuruluşlarının aksine sadaka taşlarının birbirleriyle daha yakın duran, komşuluk ilişkileri içerisinde olan insanlar arasında bir yardım düzeneğini tesis etmektedir.

Sadaka taşlarının şekli ve boyutları çeşitli olmakla beraber yaygın bir biçimde görülen iki tipin ön plana çıktığı görülmektedir. Birinci tip, genellikle beyaz (farklı renklerde olanları da mevcuttur), silindir şeklinde ve çoğun-luğu antik mermer sütunlardan oluşmaktadır. Büyük camilerin yanlarında bulunan sadaka taşları ise işlevinin yanı sıra bir sanat değeri taşımaktadır. İstanbul’da bulunan sadaka taşlarının toprak üstünde bulunan kısımları 120-140 cm. uzunluğunda ve 30- 70 cm. genişliğindedir. Silindir biçimin-de uzanan bu sütunlar düz bir şekilde olup, tepe kısmında aşağı doğru hafif kavisleri bulunan 5-10 cm genişliğinde bir çember bulunmaktadır.

İkinci tipteki sadaka taşları ise, dikdörtgen şeklinde mermer, granit veya küfeki taşından oluşmaktadır. Bu tipteki sadaka taşları genel olarak sade ol-makla birlikte çeşitli motiflerle süslenmiş örneklerine de rastlanabilmektedir.

Bolvadin Çarşı Camii

Osmanlı döneminde yaygın olarak görülen bu sadaka taşlarına nakdi ve aynı yardımlar yapılmaktaydı. Nakdi yapılan yardımlarda paranın uçup kaybolmaması için kağıt para yerine madeni paralar bırakılır, aynı yardım olarak ise giyim kuşam eşyaları ve çeşitli besinler bırakılırdı. Fakir ve muh-taç kimseler, sadaka taşlarında birikenler bağışlardan sadece ihtiyacı kadar almaya özen gösterir, diğer fakirlere de bir şeyler bırakmaya özen göste-rirlerdi. Bu bağışlar, genellikle gece karanlığında veya kimsenin olmadığı bir zamanda, sadakaların, bu taşın tepesindeki çukura bırakılmasıyla ger-çekleştirilirdi. İhtiyacı olduğu halde dilenmekten çekinen kimseler gecenin geç saatlerinde taşın yanına para almaya gelir ve kendisi için gerekli olan miktarı buradan temin ederdi.

Sadaka taşları, Osmanlı İmparatorluğu’nun hâkim olduğu coğrafyada yaygın bir şekilde kullanılmış ve günümüzde de koruma altına alınması gereken kültürel unsurlar arasına girmiştir. Çeşitli bölgelerde “zekât taşı”, “zekât kuyusu”, dilenci mihrabı”, “hacet taşı”, “ihtiyaçgâh”, “fıkara taşı”, “hayrat deliği” gibi isimlerle de anılmakta olan bu taşların, genellikle cami, tekke, medrese avluları, çeşme başları, üç beş semtin birleştiği köşelere, fakir, muhtaç, hasta insanların barındığı yapıların önlerine (Üsküdar’daki Miskinler Tekkesi gibi) dikildiği görülmektedir. Bunların dışında cellat me-zarlıklarına da sadaka taşlarının dikildiği bilinir. Cellâtlar can almaları nede-niyle Osmanlı’da dışlanmış bir grubu oluşturmuşlardır. Bu sebeple genellikle yerleşim yerinden uzak mezarlıklarda, isimleri yazılmadan sadece mezar başlarında bir taş konularak defnedilmişlerdir. Belirli zamanlarda mezar-

lıkları ziyaret eden kişiler, cellât mezarlığı kenarına konan sadaka taşlarına para bırakarak cellâtların ailelerinin geçinebilmesi için sadakalarını buralara bırakmışlardır.

Kur’an-ı Kerim’de bulunan infakla ilgili ayetler ve Hz. Muhammet’ten aktarılan hadisler dolay-ısıyla Osmanlı kültüründe sadakaya oldukça önem verilmiş, ideal İslam toplumlarında sadaka sosyal dengenin en önemli unsuru olarak görülmüştür. Sa-daka, sürekli olarak uygulanabilen bir fiil olması sebebiyle yardıma ihtiyacı olan kimselerin devamlı surette gözetilmesini, açlığın, muhtaçlığın ve ondan doğacak hırsızlık, isyan gibi kötülüklerin önlenmesi-ni ve böylece toplumsal bir huzur ortamının oluşma-sını temin eden bir ibadet olarak kabul edilmiştir. Sadakanın riyaya düşmeden ve verilen kişiyi incit-medeyi verilmesi gerekliliğinin şehir kültüründeki yansıması sadaka taşla-ryla görülmektedir.

Çarşı Camisinin batı cephesindeki ana giriş kapısının sağ tarafındaki kitabeye göre Eşref oğlu Mübareziddinzade Süleyman oğlu Mehmet Bey H 720/M 1320 tarihinde Bolvadin’i beyliğine katar ve büyük bir külliye yaptırır. Külliye camisine bir sadaka taşı koydurur.

3. Sadaka Taşlarının İşleyişi

“Sağ elin verdiğini sol el görmeyecek şekilde” infakta bulunabilmek için umumiyetle gece karanlığında veya kimsenin olmadığı bir dönemde hali vakti yerinde olanlar ihtiyaç sahipleri için sadakalarını bu taşın tepesindeki çukura bırakırlardı. Bir insan sadaka vermekle hayır yapıyordu; ama kime

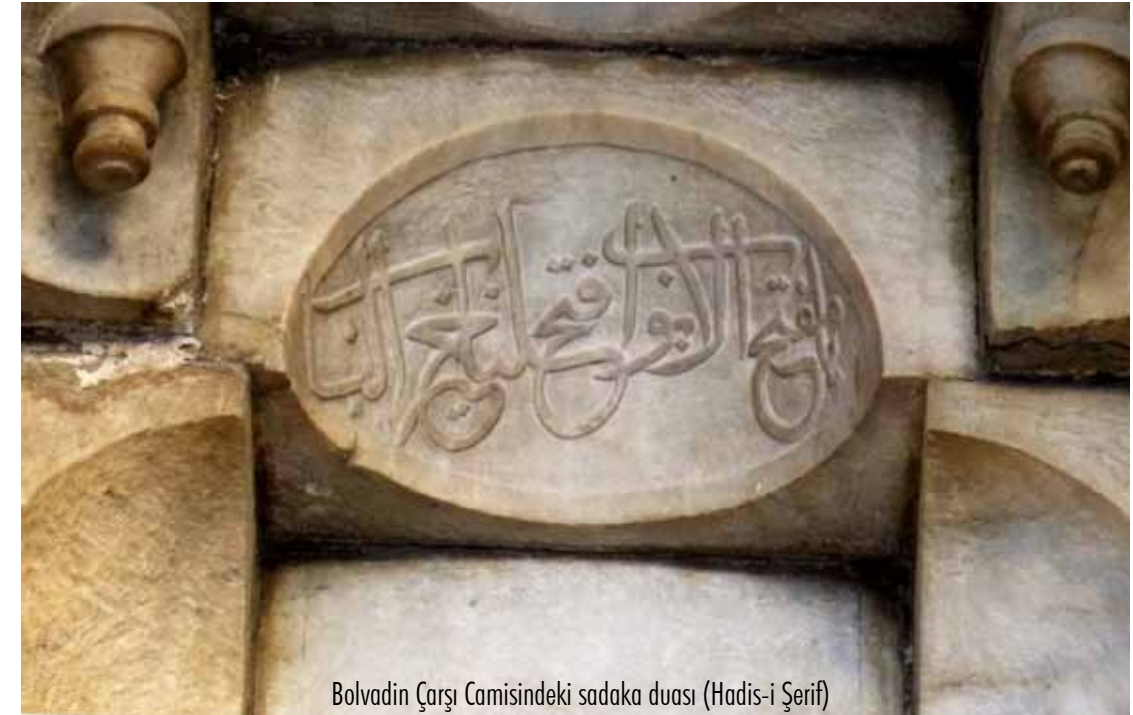
Bolvadin Çarşı Camisindeki sadaka taşına para koyarken

iyilik yaptığını da bilmiyordu. Karşısında ezilen iki büküm olan insanlar ol-muyordu böylece. Derdini kimseye açamayan hakiki bir fakir, ihtiyacı olunca oraya geliyor ve oda yine kimseye halini açmadan oradaki paranın ihtiyacı kadarını alıyordu.

Bu işlem Bolvadin’de biraz daha farklıdır. Bu işlem yalnız sabah nama-zında yapılır. Sabah namazına gelen cemaat, önce caminin batı cephesinde-ki ana giriş kapısı kilit taşındaki hadis-i şerifi okur, camiye öyle girer. “Ya mifetuhü’l-ebvab, iftehlenna hayrün bâb”

Namaz bittikten sonra, sadaka vermek isteyenler, bismillah der. Sa-dakasını madeni para olarak sadaka taşına koyar. Halk dağıldıktan sonra ihtiyaç sahipleri gelir, ihtiyacı kadar alır.

Allah kabul etsin.

Bolvadin Çarşı Camisindeki sadaka duası (Hadis-i Şerif)

KAYNAKLAR

1. Dr. Muharrem Bayar-Bolva-din Tarihi-C.2-İstanbul.2004
2. Dr. Muharrem Bayar-Bolva-din Camileri-İstanbul.2014
3. Dr. Muharrem Bayar-Kadim Kent Bolvadin. İstanbul.2005
4. Dr. Muharrem Bayar-Bolva-din Türbeleri-Konya.2011
6. Prof. Dr. Süheyl Ünver-Sa-daka Taşları
7. Prof. Dr. Ziya Kazıcı-Os-manlıda Sadaka Taşları

Arşivden yapraklarda eski Genelkurmay Başkanlarımızdan Mareşal Fevzi Çakmak imzalı 28 Temmuz 1939 tarihli bir belge var.

1921-1944 yılları arası 23 yıl süre ile Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunan ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin Mareşal unvanına sahip 2. askeri olan Komutanımız 1939 yılı içerisinde çıktığı teftişlerde Afyonkarahisar'da bulunan birlikleri de denetler.

Bu denetlemeler sırasında o tarihlerde inşası yeni başlamış olan Devlet Hastanesi yapım çalışmalarını yerinde görür. Ankara'ya dönüşünde İl idarecilerinin de ricası ile bir yazı kaleme alarak Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'ne (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) gönderir.

Mareşal Çakmak; söz konusu yazıda Afyonkarahisar Vilayetine birçok imar işlerini başardığı, başladıkları 100 yataklı hastane inşasında zor durumda kaldıklarını söylemektedir. Yazıda dikkat çekici bir hususta hastane inşaatının halka yararlı olacağı, bir sefer sırasında askeri açıdan da büyük fayda göreceğinden bahisle 500 bin liraya mâl olacak bu bina inşaatının Vilayet bütçesinin darlığı

Mareşal Fevzi Çakmak

SİHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ
İçtimai Muavenet İşleri Dairesi Reisliği

ÖZ:

Genel No. _____
Özel No. _____

Genel Kurmay Başkanlığının 28/7/1939 tarih ve Şube IV 19455 sayılı yazısı suretidir.

SURET

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine

Garbi Anadolu'da yaptığım son teftiş seyahatimde mevkii itibarile Stratejik ehemmiyeti bulunan Afyon Karahisarı da gördüm. Bir çok imar işlerini başarmış olan Vilâyet ancak 500 bin liraya mâl olabilecek 100 yataklı bir hastane yapmaya başlamıştır. Burada yapılacak olan modern hastahane bu muntaka halkının sıhhi durumu için çok faydalı olacağı gibi bir sefer halinde de icabında sabit askeri hastane olarak da kullanılabilir. Esasen mühim muntakalarda bir seferde sabit askeri hastane olarak kullanmağa elverişli binaların Devletce hazırlanması zerridir. Büyük bir fedakârlık ve enerji göstererek bu önemli işi başarmaya gayret eden Afyon Vilâyeti bütçesinin darlığından dolayı müşkil vaziyette kalmıştır. Yapılacak hastahänenin ehemmiyeti göz önünde tutularak yüksek vekâletinizce bu sene veya gelecek sene bütçesinden 200 bin liralık bir yardım yapılarak bu hastahänenin bitirilmesinin teminini ehemmiyetle ve saygılarımla arz ederim.

Genelkurmay Bşk.
Mareşal
Fevzi Çakmak

Kargılatılmıştır.
218/1939

Aşlı gibidir. 218/1939

030 10 178 226 17

yüzünden bitirilemediği ve Bakanlığın 1939-1940 bütçelerinden 200 bin lira yardım yapılmasının uygun olacağını belirtir.

Bakanlıkça verilen karşılığı bir başka yazımıza konu edelim. Fakat talep edilen ödenekler bir türlü çıkmadığı için hastane inşaatı Afyonkarahisar halkının başlılıları (pehlivan güreşleri, çekilişler, köylüden koyun-keçi başlığı) ile bitirilerek halkın bu anlamda katkısı sebebiyle "Millet Hastanesi" adıyla 19.10.1946 tarihinde açılışı gerçekleştirilir.

Yeni hastaneye geçildiği Ocak 2012 tarihinde boşaltılan bina Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak farklı amaçlarla kullanılacağı günleri bekliyor.

AFYONKARAHİSAR'DA GEZEKLER -1

Geçmişe Kısa Bir Bakış

AGÂH BIYIKOĞLU*

1950'li yıllarda
Gezek gr

Mustafa Sağlam Arşivi

İsmail EHLİZOĞLU-Fındık Şükrü-Mehmet Hancıoğlu-Mehmet Alpata- ? Orta sıra: Nuri Hancıoğlu-Cinni Mehmet-Ahmet Oruçoğlu-Bekir İsmail-Ali Hancıoğlu ALT SIRA: Mustafa Sağlam-Ateşefe oğlu Sarı Hasan-İhsan Sağlam-İhsan Büge-Mehmet Çelik Gölhan (Foto Venüs) 1950

"Gezek" lafını ilk kez duyduğumda sekiz on yaşlarında var yoktum. Rahmetli babamın Otpazanı Cami yakınındaki Köprübaşı adı verilen mevkide, Banka aralığı sokağındaki manifaturacı dükkânına gelen gençler konuşurları gezeklerde olan bitenleri... Yediklerini, içtiklerini, şakaları, oyunları... Askerlik çağında veya askerden yeni gelmiş gençlerdi bunlar. Manifaturacı, bakkal, terzi, kalaycı, kunduracı, kasap esnafının çocukları... Bir fırsatını bulup babalarının yanından sıvışıp bizim küçük dükkâna gelirler hem konuşurlar hem de çay sigara içerlerdi. Bunlar arasında dayım Mazhar Ersöz, karşı komşumuz Süleyman Kedici, yan komşumuz Musamaların Hayri ağabey de vardı.

GEZEKLERİ NİÇİN YAZDIM

"Ne kadar çok hatıra ve insan... Mazinin gittikçe koyulaşan kalınlaşan sisleri arkasında kayboluyorlar bir bir..." der büyük şair edebiyatçı ve düşünür Ahmet Hamdi Tanpınar Beş Şehir adlı ölümsüz eserinde... O eski siyah beyaz yer yer kırılmış solmuş fotoğraflardaki kent manzaralarına, yüzlerce anıya ve yaşadığımız günlere acı tatlı binlerce olaya, o günkü kılık kıyafetlerle fotoğraflarda kalmış kişilere bir vefa sadakat borcumuzu ödemek duygusu şiddetle sarıp sarmalıyor benliğimizi... "Billür bir avize Bursa'da

*Antrenör, Emekli Öğretim Görevlisi

zaman" misali Afyonkarahisar'da da billür zamanlara dönme tutkusu... O yer ve zamanları geleceğe taşımak, genç kuşaklara tanıtmak, anılarımızı tazelemek isteği... Belediye Başkanımız Sayın Burhanettin Çoban'ın "Taşpınar dergisi Afyonkarahisar'ın âdetâ hafızasıdır" dediği yerel tarih ve kültür dergisi Taşpınar'ın Editörü Sayın Hasan Özpınar'ın "Hocam senin Afyonkarahisar Gezekleri konusunda araştırma ve çalışmaların var, ana hatlarıyla yayımlayalım bunları Taşpınar dergisinde" sözleri de Afyonkarahisar'da Gezekler konulu yazıyı yazmaya sevk etti beni...

AKÜ Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalıştığım yıllarda yüksek lisans tezi olarak ve doğrallıkla bilimsel bir formatta ve bilimsel yöntemlerle hazırladığım tezimin (1997) kimi bölümlerini bu yazımda biraz da güncelleyerek "anı- deneme" türünde yeniden kaleme almayı düşündüm...

Değerli yazar ve edebiyat tarihçisi Rauf Mutluay'ın "Anılarla birlikte yaşar, biraz da onlarla anlam kazanırız. Ama tekrarlandıkça değerini yitirmeyen seçkin izlenimler gittikçe azalır yaşamımızda. Suut Kemal Yetkin Hocomızın, "Anılar insan hayatının dokusu, insan hayatının kendisidir. Onları atınız insan da kalmaz" sözlerinin de bu yazıyı değişik bir formatta yazmamda etkili olduğunu söyleyebilirim...

Çocukluğumda ve ilk gençlik çağımda birkaç kez katılmıştım gezekle-

re... Yabancı değilim konunun... Öncelikle belirteyim ki Türk Dili ve Edebiyatı alanında lisans sahibiydim ve yirmi yılı aşkın bir süredir öğretmenlik yapıyordum... Türk kültürünün yani ulusal kültürümüzün en önemli ögesi dil ve edebiyatımıza vermiştim kendimi... Ulusal varlığımızın ke-sintisiz sürdürülebilmesinde kültürümüzün önemini hem öğreniyor hem de öğretiyordum... Dilimiz edebiyatımız, tarihimiz, inançlarımız, gelenek ve göreneklerimiz, törelerimiz, müziğimiz, hukukumuz, bilim ve tekniğimiz, sporumuz... Bizi biz yapan, bizi diğer uluslardan ayıran, aynı zamanda geleceğe taşıyan coşku kaynağımız... Kültürümüz... Gezekler de kültürümüzün ayrılmaz bir parçası olmuştur yıllarca...

“Gezek” sözcüğünün değişik anlamları var mı acaba? Diye sözlüklere bakmak aklıma geldi ilkin. Çünkü sözcükler, bir dildeki kavramları karşılayan dil birimleri, sözlü ve yazılı anlatımın temel taşlarıdır. Sözcüklerin organizasyonudur dil... O günkü Türkçe sözlüklerde yoktu “gezek... Şaşırmadım desem yalan olur... Gezmek fiilinin türevi sandığım bu sözcüğü Şemseddin Sami Bey’in Kâmûs-i Türkî’sinde de bulamayınca Türk kültürünün, Türkçe-nin söz varlığının hazinesi Divanü Lügati’t Türk’e baktım. Eserde bu sözcük: “Kezik: bir işte nöbet, gezek olarak açıklanmakta ve “sening keziking keldi” (senin nöbetin, sıran geldi) örneği verilmektedir. Daha sonraki araştırmalarımda bu sözcüğün ülkemizin çeşitli yörelerinde kezek, kezik, keşik biçimlerinde “kez”, “defa”, “sıra”, “nöbet” anlamlarında kullanıldığını saptadım.

Kültürümüzün hem maddi hem de manevi yönlerini içeren “gezek” in kökleri Orta Asya’nın uçsuz bucaksız bozkırlarına kadar uzanır. Göçebelik yaşamı eski Türkleri dayanışma, yardımlaşma, disiplin ve cesaret içinde yaşamaya mecbur ediyordu. Şölenler, toylar, ziyafetler düzenleyip davullar ve sihirli şarkılar eşliğinde birlikte eğlenen Türkler, bu geleneklerini “Orta Asya’dan bir rüzgâr gibi gelerek Akdeniz’in bağrına bir kısırak başı gibi uzanan bu memlekete” taşımışlardır. Nitekim Anadolu’nun çeşitli yörelerinde gezek benzeri gelenekler uzun yıllar sürdürmüşlerdir varlıklarını... Örneğin Isparta’nın Eğridir ve Şarkikaraağaç ilçelerinin kırsal kesimlerinde kışa doğru

“yârân adlı gezekçilerin katıldığı gezeklerde yöresel yemekler yenir, dini ve hamâsi kitaplar okunur oyunlar oynanırdı. Kütahya, Çankırı, Kula, Dursunbey (Burada Barana deniyor), Akşehir gibi yörelerde az çok değişiklikle benzer gelenekler vardı. Gaziantep, Urfa gibi güneydoğu yörelerinde daha renkli ve yörenin türkü, gazel ve şarkılarını söyleyen güzel sesli gençlerinin öne çıktığı sıra geceleri hâlâ sürüyor... Urfa’da Kazancı Bedih, Nuri Sesigüzel, İbrahim Tatlıses, Malatya’da Fahri Kayahan gibi ünlü ses sanatçıları bu gecelerin ortaya çıkardığı kişilerdir...

AFYONKARAHİSAR GEZEKLERİ

Afyonkarahisarımızın Cumhuriyet öncesi statik ve içe kapalı yaşayışı yetmişli yıllara kadar pek değişmeden sürdü gitti. Yaptığımız araştırmalar, kentimiz ve yakın çevresindeki gezeklerin, özellikle uzun kış gecelerinde gençlerin eğlenme ihtiyaçlarının karşılandığı bu organizasyonlara katılanların eğitildiği, çok yönlü bir yardımlaşma ve dayanışma düzeni olduğu görülmektedir... Belli kurallara göre işlerdi gezekler... Toplanma, gezek sırasındaki davranışlar, yeme içme ve eğlence âdâbı, şikâyet ve dilekler, cezalar bu kurallara göre işlerdi... Monoton ve durağan, sıkıcı bir yaşama hareket, renk ve âhenk katıyordu bu gelenek... Dikkat edilirse gezekler daha çok gençlere yönelikti. Spor etkinliklerinin yaygın ve yeterli olmadığı bu dönemlerde gezek organizasyonları, gençlerin enerjilerinin çevreye zarar vermeyecek bir biçimde harcanmasına da yol açıyordu...

Gezeklerimizle ilgili alan araştırmasına başladığımda (1996) benim on beş yirmili yaşlarımdaki gezeklerin artık düzenlenmediğini saptadım; bu yüzden kafamda dağınık duran anılarımı önce zihnimde sıraladım ve kaleme aldım. Gezeklerle ilgili kaleme alınmış anı, inceleme yazılarına ulaşmaya çalıştım... Yaşı hayli ilerlemiş ve artık terki dünya etmeden ulaştığım tanıdığım kaynak kişilerle görüşmeler yaptım. Bu kaynak kişilerin tanıdıkları kişileri ve daha başkalarını dinlemek suretiyle bir hayli yol aldım.

Gezek geleneği ilimizde, çok eskilere dayanan toplumsal bir yapıdır. Bunların eğlenceli, sazlı sözlü olanları olduğu gibi günlük yaşama veya dini sohbetlere yönelik olanları da düzenlenmiştir. Kentimizin Yunan işgalinden kurtuluşu, yıllarca süren ve memleketi harabeye çeviren savaşların sona ermesi, özgürlük ve bağımsızlık ruhu, yeni bir Türk devletinin kuruluşu gibi etmenlerin özellikle gençlerin veya askerden dönenlerin, eğlence ağırlıklı gezeklere itibar etmesine yol açtığını söylemek mümkündür... Bu özelliği, kaynak kişilerin ifadelerinden, yakılan türkülerden ve daha önceki araştırmalardan anlıyoruz. Bu tür gezeklere “keyf gezekleri” denmiş o yıllarda...

Daha ziyade, keman, saz, darbuka çalmasını bilenlerin, şarkılara, türkülerle meraklı olanların, Afyon’a mahsus halk oyunlarını oynamasını becerenlerin, sazlı sözlü ve içkili ortamda bulunmaktan zevk alanların, içki içmese de bu türlü toplantılara ilgi duyanların oluşturdukları grupların gezekleri eğlence ve keyif ortamlarıydı keyf gezekleri sonbaharda başlar, ilkbahara kadar sürerdi bu gezekler. Yazın da kırlara, bağlara, bahçelere gidilirdi.

Gezeklere herkes kendi çaldığı müzik aletiyle katılır; yeni başlayanlar ustaların yanında çalgı çalmaktan kaçınırlardı; usta izin verirse çırak çalgı çalardı.

Varlıklı kişilerin, ağa çocuklarının gezeklerinde içkiler gezek sahibi tarafından alınır. Kimi gezeklerde herkes kendi içtiği içkiyi getirirdi. Gençliğinde böyle bir gezeğe katıldığını anlatan o zamanın bıçkınlarından birisi kaçak olarak imal edilen ve güğümden kadehlere doldurulan rakıyı içtiği için aşırı şekilde sarhoş olduğunu anlatmıştı gülerek...

Gecek Kaplıcası'nda bir gezek grubu-1940'lı yıllar

Söz gelişi, rakı içen üç beş kişi yan yana oturur, votka içen birkaç kişi grup teşkil ederdi, ancak rakı içenler çoğunlukta idi. Şarap içenler hemen hemen yok gibiydi.

Eğlence fasılla başlar, sevilen şarkı ve türküler özellikle Afyon türküleri (Çemberim dalda kaldı, dam başına, asa goymuş galbırı, attım tabancam ateş almadı, Emirdağı türküsü, bohorcular) söylenirdi.

Afyon türkülerinden, “hezin hezin gir gapıdan, dam başına da ası koymuş eleği” söylenirken tahta kaşıklarla “Afyon Zeybeği” oynanırdı. Bu oyunları oynayan erkekler göbekten aşağısını oynamazlardı. Eller yukarıda ve aksak bir şekilde oynanırdı. Çünkü göbekten aşağısını oynatmak Konyalılara mahsustu.

Bu Gezekler sayesinde Afyon havaları unutulmaktan kurtulmuş ve kuşaktan kuşağa geçmiştir.

Bu tür gezeklerin yanı sıra içkisiz olanlar da çoktu. Demli çaylar içilir fasıllar başlardı. Hüzzam faslından sonra meyve... Sonra uşsak... Musikimizin üstad hanende ve sazadelerinden şarkılar... 1945’li yıllardan sonra bu gezeklerde ilimizin ünlü hânende ve sâzedelerini de görüyoruz (Terzi Cemal Altıniğne, Abdullah Uluçelik, Hulusi Yamaner, Selahattin Yamaner Aynacıoğlu Yusuf) Bir faslın dört saat sürdüğünü merhum Nazım Bursalıoğlu söylemişti...

Günümüzden yaklaşık 100 yıl önce Afyon’da gezek yapıldığını bir Afyon türküsünün hikâyesinden anlıyoruz. Hikâye özetle şöyledir:

SALİH DE ATA BİNER

Afyonkarahisar’ın gelenek ve görenekleri doğrultusunda kış gecelerinde genç ve yaşlılar kendi gruplarıyla haftada bir “gezek” adı verilen yemekli toplantılarla bir araya gelirlerdi.

Tahminen bundan 80-90 yıl önce, bir babanın Haşim (Kör Haşim) ve Sa-

lih adında iki oğlu vardır. Bu iki kardeş de yemekli ve içkili gezeğe katılırlar. Birkaç hafta sonra gezek sırası Salih’in evindedir. Salih o gece sürpriz olsun diye ilişkisi olan bir kadını (yosma) da gezeğe getiriyor. Yemekler yenmekte, çalgılar çalmakta, içkiler içilmekte ve yosma da oyunlarını sergilemektedir.

Salih’in ağabeyi Kör Haşim, yosmanın oyununu evin hol penceresinden seyrediyor. Yosma, oyununu bitirdikten sonra evine gitmek için odadan çıktığında, Kör Haşim kadına ilişki kurma teklifinde bulunarak kadını rahatsız ediyor. Kadın, Haşim’in elinden güçlükle kurtularak evine kaçıyor ve ertesi gün olanları Salih’e anlatıyor. İki kardeşin arasına girmek istemediğini de vurguluyor.

Bu duruma çok üzülen Salih, bir gün akşam ezanına doğru çarşıda ağabeyi Kör Haşim’le karşılaşır. Yosma için tartışmaya başlıyorlar. Tartışma büyüyor ve iki kardeş sille tokat kavgaya tutuşuyorlar. O sırada Kör Haşim çarşının ortasında kardeşi Salih’i belinden çıkardığı bıçağı ile yaralıyor. O anda da akşam ezanı okunmaktadır. Salih’in yerde kanlar içinde yattığını gören esnaf yardıma koşsa da iş isten geçmiş, Salih ölmüştür. Kardeş katili olan Kör Haşim’in aklı başına gelmiş, bin pişmanlık duymuşsa da özbeöz kardeşi ölmüştür. Afyonkarahisar halkı bu acı olayın etkisinden günlerce kurtulamıyor ve yakınları Salih’e ağıt yakıyorlar. İşte “Saleh de Ata Biner” türküsü bu olay üstüne yakılmıştır...

Türkü, araştırmacı yazar ve müzisyen merhum Nazım Bursalı tarafından derlenmiş, 1966 yılında Afyonkarahisar’lı rahmetli ustaların(Ekrem Taşkın-sel, Hulusi Yamaner) sazları eşliğinde Abdullah Uluçelik tarafından teyp bandına okunmuştur.

SALİH DE ATA BİNER TÜRKÜSÜ

Salih de ata biner gider küçük bey gibi
Kardeşim olacak da kaydı bana el gibi (vay)

Kanım da yere aktı (aman) çoşan sel gibi

Ağlen de dostlar da ağlen bana bakıp ağlen
Sedefli curamı da tabuduma bağlen (vay)

Akşam ezanında (aman) çarşıdan geçtim
Ecel şerbetini (aman) içtim de geçtim (vay)
Yatsıya varmadan dillere düştüm

Ağlen de dostlar da ağlen de benim garip halime
Kardeşim olacak da girdi benim kanıma (vay)

Bakkal dükkânından da aldım kirazı
Kahvede bekliyordu ahbabların birazı (vay)
Kardeşimin de bana mıydı garezi

Ağlen de dostlar da ağlen bana bakıp ağlen
Sedefli curamı da baş ucuma bağlen (vay)

Cengari yazmanı da kimler bağlasın
Gelsin de garip anam baş ucumda ağlasın (vay)
Benim de nazlı da yarım kimnen eylensin

Al topuk üstünde de cengari yazma
Anam da ben ölüyorum da anam ağleyip gezme

Afyon’un mahalli saz üstadlarından Ali Yarşı’nin “Halil Emmi” dediği ve 1950’li yıllarda 75-80 yaşında bulunan bir kişiden dinlediği gezek anıları da şöyle: “Halil Emmi gümüş tabakalarından sardığı sigarayı keyifli keyifli tüttürürken o zamanın gezeklerini şöyle anlatıyor: “On-on iki kişi yeni yetme (delikanlı) sözleşirler, toplandıktan sonra aralarında kura çekilir ve toplanma günü sıraya konurdu. İlk toplantıda gezeğin disiplinli ve uygun geçmesi için bir kolbaşı tayin edilirdi. O kolbaşı toplantı sona erene kadar türlü şikâyet ve dilekleri usulüne göre yürütür, icabında ceza koyar, riayet etmeyen Gezek’ten ihraç eder, onun sözü kanun gibi geçerdi. Toplantıya içkili gelmek yok. Dini bilgilerle öğütler verilir, icabında zaman zaman saz çalanlar davet edilir, güzel türküler çağırılır, oyunlar oynanır. Gece geç vakit umumi arzu üzerine katmer yapılır, birkaç kilo pekmez veya dahan (tahin) sofraya konur hep birlikte yenir, bundan sonra 11-12 peşkirle yüssük (yüzük) oynanır”

Halil Emmi’nin anlattıklarına göre, gezeklerde nadiren kavga çıkardı. Kavga çıksa bile iki delikanlı birbirine kıymazdı. Öfkelenen delikanlılar, silahlılarından (meşin gözlü kıyak) koca bıçaklarını çekerler ancak bıçağın sırtını birbirine vururlardı. İşin içinde “ırz meseleleri” olmadıkça kolay kolay cana kıymazlardı.

Zamanın yeni yetmeleri; anadan babadan yüz bulanlar “sağını solunu bilmezler” kalkar da o günkü toplantıda şak-şukalık ederlerse onlara kapının arkasındaki bindallı denilen işlemeli kadın elbisesini giydirilir, (onlar) kadın niyetine oynatılırlardı. Artık o kişi delikanlılıktan çıkmış demektir. Başına böyle bir iş gelenler artık kimseyle arkadaşlık edemezdi. Araştırmacı İrfan Ünver Nasrattınoğlu yakın geçmişteki gezekler hakkında şu bilgileri veriyor: “Her yaştan insanın aralarında gruplaşarak uzun kış gecelerini de-

ğerlendirmek için düzenledikleri eğlenceli toplantılara “Gezek” adı verilir, Afyonkarahisar’da...” Özellikle “Yeni yetme” adı verilen delikanlıların oldukça renklendirdikleri “Gezekler” şöyle cereyan eder: Önce, Gezeğe katılacak olanlar tespit edilir. Sonra, ya içlerinden birisi “İlk Gezek, benim” diyerek ya da kura ile ilk gidilecek kişi tayin edilir.

Gezek günleri özellikle cumartesi akşamlarıdır. Zira ertesi günü pazar ve tatil olduğu için dinlenme imkânı bulunacaktır. Ancak, kadro geniş olduğu takdirde Gezek haftada iki güne de çıkarılabilir.

Gezeğin ilk toplantısında başkan seçilirdi. Başkana bir veya iki yardımcı da verilebilirdi. Son gezeke kadar tüm organize başkan tarafından yürütülürdü. Gezekle ilgili kurallar belirlenir ve bunlar titizlikle uygulanırdı. Kurallara uymayanlara çeşitli cezalar verilirdi. Bu cezalar arasında para cezası da bulunuyordu. Toplanan ceza paralarıyla son gezekten sonra ziyafet çekilir veya çeşitli eşyalar alınarak, tombala v.s. oyunlar sonunda kazananlara dağıtılırdı.

Gezeklerdeki kurallara uyma, delikanlıları belli bir disiplin altına alırdı. Bu vesile ile kurallar arkadaşlıkların köklü ve sağlam bir biçimde ömür boyu sürdüğü görülmüştür.

Yakın geçmişteki Gezeklerin bugün olduğu gibi yemeklileri ve yemeksiz olanları vardı. Yemekli Gezeklerin o yıllarda kendine mahsus sofrâ eğlenceleri bulunurdu. Meselâ, “Yemeklerin Padışahı” denen ve tatlıdan sonra midneyi bastırсын gerekçesiyle sofraya konan bamyanın yenilişi sırasında ipi ile pişirilen bir dizi bamyâ kimin kaşığına gelirse o kişi önceden tespit edilen bir miktar para cezasına çarptırılırdı. “Talihsiz bamyacı” parayı hemen oracıkta ödemek zorunda idi. Bu komik olay yemek yiyenlerin gülüşmelerine yol açardı. Keyif gezeklerinin yanı sıra, başka gezekler de varlıklarını sürdürmüşler, günümüze kadar uzanmışlardır. Bu gezekler, oyunların oynandığı, şakaların yapıldığı, esnaf sorunlarının konuşulduğu, dini sohbetlerin yapıldığı yemekli yemeksiz toplantılar olarak mahalli yaşayışın birer unsuru olmuşlardır.

Kaynak kişi: İhsan Mutluer ve arkadaşlarının 1945-1950 yılları arasındaki gezekler on iki mahalle arkadaşının katılımıyla organize olurdu, sayı artabilirdi; ancak daha az olamazdı. Bu Gezekler her hafta cumartesi günü sıra ile yapılırdı ve yemekliydi; yemekler genellikle ağız açık veya bükme, börek, mevsimine göre hoşaf, kavun, karpuz olurdu.

Bu gezek gurubu ramazanlarda da gezeklerini sürdürmüşlerdir. Sahur vaktine kadar süren gezek sonunda, mahalle camiinin minaresindeki müezine kadar yemek çıkarma gelenek haline gelmiştir.

Radyonun yaygın olmadığı 1945-1950’li yıllardaki gezeklerde şarkılar türküler söylenir, sazlar da çalınırdı. Konu komşuyu rahatsız etmemeye dikkat edilirdi. Bu tip eğlencelerden komşular da memnun olurlar hatta seyre gelirlerdi zaman zaman. Evin en geniş ve en özenle düzenlenmiş odasında toplanan gezekçiler rahatça eğlenirlerdi, alkollü içki içilmezdi.

Kaynak kişi: Vural Çetinel ve arkadaşlarının 1960’lı yıllarda düzenledikleri gezeklerde şarkı, türkü “sosyal sakınca mülahazasıyla” söylenmezdi; daha çok, fıkralar anlatılır, maniler ve tekerlemeler söylenirdi; Amaç boş zamanları değerlendirmek, arkadaşlar arasında dayanışmayı sağlamaktır. Bu vesile ile de gezekçiler eğlenmiş olurlardı.

Mimar Erdoğan Emre, Afyon’un mahalli gazetelerinden Türkeli’nde yayımlanan “Dedemin Arkadaşları” adlı hatıralarında, 1947-1960 yıllarının gezeklerine de yer verir. “Gezeklerde ana konu dini ağırlıkla olmakla bir-

likte şehrin problemleri, belediyenin tutumu v.b. şeyler konuşulurdu. Kitap okunurdu, 15 kişi kadar olduklarını hayal ediyorum, çoğu aklımdan çıkmış, diğer üyelerden Harun Nakipoğlu, Çimento fabrikasından muhasebeci Seyfeddin Bey, gençlerden Nedim Tokman vardı... Nedim Ağabey çoğu zaman dedemi getirirdi, evimize alışık olup gezekte hizmet ettiği de olurdu.

Arap aş (arabaşı) yapılır, tel helva çekilirdi, her ikisi de maharet gerektiren işler idi, bunlar unutulup yerini çiğ köfteye v.b. şeylere bırakmaya başladı. Bir sonraki gezeğin kimde yapılacağını tespit için ilginç yöntemleri vardı; nar hoşafı yapıp içine bir adet kırmızı tespih tanesi atılır, kimin dişine dokunursa sıra ona gelirdi, üst üste aynı kişiye çıkmışsa talihli ısrarla kendisinde toplanılmasını istediği olurdu. Ama bu konuda yük olmayalım düşüncesiyle ileri gelenler kabul etmez, başka bir talihliye sırayı verirlerdi. Bu centilmence davranışlar unutulmuyor. Ev halkına yük olmamak lazım ama çoğu da bu kişileri ağırlamanın itibarını kaptırmak istemezdi.” 7-8 yaşlarında iken sıra bize gelsin diye nar hoşafını kaşıkladığım olmuştur... Gezeklere çocuk ya da misafir getirmek çok nadirdi. Çok yaşlı olanlar eşleriyle gelir, ya da yanında torununu getirir, ya da gençlerden biri onu evinden alır dönüşte de eve bırakırdı. Yaş ortalamaları 65-70 iken 4-5 kişi 50 yaş civarında idi. Yatsı namazı topluca kılınır, gezekçiler gece 24:00 civarında evlere dağılırlardı. O devirlerin kışlarını anlatmaya gerek yok, toprak damlı evlerin damı kürününce ve öndeki sokakta kar kalınlığı tünel açacak kadar yükselir, aylarca kalkmayan kar problem olmaya başladı. Muzip çocuklar kuyu kazarlar, kızak kaydıkları yerleri geceden ısıtıp buz tuttururlar, daha bir sürü tuzaklar kurarlardı. Anımsadığım kadanyla 15 günde bir toplanırdı.”

Yazar o günlerin ünlü ve muteber simalarından “İftaiye Kumandanı” “Zabita Amiri” “Seyr ü Sefer Amiri” Hulusi Bey’i (Açıkgöz) anlatırken “Gezekte onun olmadığı derhal göze batardı. Kısa saçlı, gür kaşlı ama tam anlamıyla altın yürekli bir insandı. Davudi sesiyle Kur’an okurken bazı arkadaşlarının ağladığını çok iyi hatırlarım; mahalledeki samimi komşu kadınlar gizlice yardım bahanesiyle bize gelir, kahve odası ve kütüphanede oturup Kur’an ve mevlüt dinlerlerdi. Dışardan kimse getirilmez, ev sahibi ve çocuğu yahut da en genç üyelerden biri hizmette bulunurdu. Fevkalade hallerde gezek sahibinin tanınmış bir arkadaşının misafireten geldiği olurdu; Saatçi Kemal Bayık, Ahmet Öğüt, Mehmet Sağun, Nikâh Memuru İbrahim Efendi, Müftü Hüseyin Bayık, Gümüşzadelerden birkaçı gibi... Belediye Başkâtibi Hamdi Honda. 130 kg. kadar cesametli, hoş sohbet, gözlüklü ilginç bir insandı. Latifeyi severdi”.

Mükerreme Bıyıkoglu (1923 doğ.) ve Mutehhare Yüce Yaltırık (1926 doğ.) “Memleketin ileri gelenleri” nin 1930-1940 yıllarındaki gezeklerini şöyle anlatıyorlar; “Yaklaşık on onbeş gün önceden “Gezek” in nerede olacağı belli olurdu. Ev birkaç gün önceden temizlenir “Gezek” e hazır hale getirilirdi. Gezek gününden bir gün önce de “harç görülür” “Sıra yemekleri” hazırlanırdı.

Yemekler evin büyük hanımı, gelinler “evlatlık” ve hizmetkârlar tarafından büyük bir özenle hazırlanırdı.“Dibek tencere” denilen tencerelerde “zeytinyağlı dolmalar” pişirilir, büyük tencerelerde “Özbek pilavı” yapılırdı.

Gezeklerde hindi kesilir, suyuna tereyağlı şepit (yufka) atılarak ısıtılır, bu yufka hindinin üstüne örtülürdü. Bu yemeğe “duvaklı” adı verilirdi. Şepit örtülmeden sofraya konan - bu sofraya “Meydan Sofrası” denirdi - hindi için misafirler “bunun duvağı yok mu” diye gezek sahibine takılırlardı. Yemekte tahta kaşıklar kullanılırdı. Bu kaşıkların şimşirden veya fildişi, sedef ve

bağadan yapılmış olanları vardır. Bazıları mercan saplıydı. Azı gezeklerde kaşıklar siyah ve beyaz cilalı tahta kaşıklar, bazı gezeklerde “Konya kaşığı” denilen çiçekli aşıklar sofraya getirilirdi. Bazı evlerde çatal da konurdu.

Misafirler akşam namazından sonra “gezek” yapılan eve birer ikişer gelirler. Herkes tamam olduktan sonra sofraya otururlar, ilk yemeğin gelmesini beklerlerdi sessizce. İlk yemek bütün davetlerde olduğu gibi piring çorbası olurdu. Yemek sırasında pek konuşma olmazdı. Yemek duası yapıldıktan sonra “bamyâ” konurdu. Bu arada gezekçiler “bamyanın faziletlerinden” ne kadar “midevi” olduğundan söz ederlerdi. Yemekten sonra semaverde kaynayan çaylar dağıtılır veya mangal külünde bakır cezvelerle pişirilen kahveler eşraf ailelerde bulunan “gümüş zarflı fincan” lara konur, bunları evin küçük veya kız çocuğu büyük bir saygıyla gezekteki en yaşlıdan başlamak suretiyle gümüş tepsiyle dağıtılırdı. Hizmetkâr olan evlerde bu işi “hizmetkâr” (hizmetkâr) yapardı.

Bazı gezeklerde nargileler gündüzden hazırlanır, piringten yapılmış ayaklı mangallar ortaya konurdu. Çaylar, kahveler, nargileler içilirken sohbet başlardı. Sohbetler genellikle dini konularda olurdu. İlerleyen saatlerde sohbetin konusu Balkan, 1. Dünya Savaşı, İstiklâl Savaşı’na katılmış olanların hatıralarına kayar, eski günler âdetâ tekrar yaşanır.

“Karakiş” gecelerine rastlayan bazı gezeklerde helvalar çekilir, kahvaltılık lar konurdu. Erkeklerin gezeklerinde bazen çoşulur. Afyonumuzun mahalli oyunları da oynanırdı. Bu gezeklerde çalgı olmazdı, içki bulunmazdı. Bu tip gezekleri şehrin “eşraf” denilen varlıklı aileleri düzenlerdi.

1930’lu yıllarda aileler bugünkü kadar parçalanmamıştı. Bir eve iki üç gelin girer bunlar “kaynata” ve “kaynana” evinde uzun yıllar birlikte geçinir giderlerdi. Gezekler genellikle amcalar, halalar; dayılar ve dünürler arasında düzenlenirdi ki bu gezeklere “aile gezekleri” denilmiştir.

O yıllarda Afyon’da Belediye, Hastane ve Vilayet dışında pek az evde elektrik vardı; “sokak lambaları”nın cılız ve soluk ışığı ile aydınlatılırdı cadeler, sokaklar. Su yoktu birçok evde. İzmir’e İstanbul’a, Ankara’ya trenle gidilirdi, yol yoktu çünkü... Çimento Fabrikası filan yoktu... Özellikle kış gecelerinin uzun ve koyu karanlığının verdiği ruhi sıkıntıları gidermek için yapılan gezekler o günkü toplum yaşamında aileler için keyifli bir olaydı.

Kış gecelerinde helvalar çekilir, mısır patlatılır, yaz günlerinde ve özellikle varlıklı ailelerin bağlarında bahçelerinde katmerler, dolmalar, sarmalar yapılırdı.

Bu ailelerin samimi olan kadınları da gezeklere katılır, ayrı bir odada toplanır, kendi aralarında eğlenirlerdi. Yemekler de orada yenirdi. Çocuklar da aynı bir odada oturur, yemek yerlerdi.

Kadınlar tarafında türkü söylenirdi; bu türküler genellikle Afyon türküleri olurdu. “Tiryakioğlu’na yakılan türkü” o zamanlar meşhurdu.

Bazı gezeklerde kadınlar arasında çiftetelli gibi oynak havalar; “Kon-yalı” “Süpürgesi yoncadan” türküleri söylenirken genellikle genç kızlar ve gelinler de oynarlardı.

Gezeklere katılan kadınlar giyim kuşamlarına dikkat ederlerdi. “Bindalı” denilen göz kamaştırıcı elbiselerini giyerler, koku sürerler, saçlarını özenle tararlar “pek edalı” olurlardı. Kadınlar Gezek evine faytonlarla gündüzden gelirlerdi. Erkekler de “giyim-kuşamlarına” oldukça dikkat ederlerdi.

Gezeğe katılanlar hep “mükellef” insanlardı. Bunlar arasında teessüs eden dostluk bu ailelerin çocukları arasında da uzun yıllar sürmüştür. Özellikle kadınlar, düğünlerde, bayramlarda, sünnet düğünlerinde, hastalıklar-

“AFYON MÛSİKÎ CEMİYETİ”

Yıldırım AKTAŞ*

da, doğumlarda, gençlerin askere gidiş ve askerden dönüşlerinde birbirlerini ziyaret ederler hediyeler götürürlerdi. Bu hediye işine “hatır sora” derler ki bu gelenek günümüzde de sürmektedir. Eksik bir şeyi hatır sora olarak götürmek çok makbule geçerdi.”

1950’li yılların gezekçilerinden Mazhar Şükrü Ersöz (iş adamı-1930 doğ.) O günlerin gezeklerini anlatırken heyecanlanıyor. 1950 yıllarında Zeynepoğlu Balı (Açıkgöz) Burhanettin Turunc ve Mazhar Ersöz gezek grubunun en genç üyeleridir. Albay Nuri Bey, Kemal Bayık, Hakkı Hoca (Büyükekmekçi) THK Başkanı Ethem Bey, Emin Tokman, Süleyman Gökpinar, Yaşar Tiryakioğlu... Gibi tanınmış simalar gezegin köşe taşlarıdır. Bu grup, haftanın belli günlerinde sırayla gezek düzenlerlerdi. Kışın uzun gecelerinde sıra yemeklerinin yenildiği gezeklerdir bunlar. Mazeretli olan atların sıra bir başkasına geçerdi.

Bu grubun sohbetlerini; dini sohbetler, günlük olaylar, piyasadaki gayrimenkul alım satımları teşkil ederdi. Gençler bilmedikleri şeyleri gezegin büyüklerinden öğrenirlerdi. Bu yönüyle gezekler gençlerin bilgi ve görgülerini artıran bir eğitim kurumu niteliği taşıyordu.

Dini sohbetlere meşhur Müftü Hüseyin Bayık katılırdı. Hüseyin Bayık Efendi, ileri görüşlü, bilgili, aydın bir din adamıydı; soruları cevaplandırır gençleri aydınlatırdı; baskı ile değil yol gösterici bir tutumla gençlere dini bilgiler verirdi. Bu yüzden gezek mensuplarının sayısı artardı.

Gezeklere genellikle sözü sohbeti dinlenir nitelikte bir “güngörmüş” “ârif”, toplumun saygı duyduğu din, sanat, folklor, siyaset, oyun, saz, söz konularında usta bir kişi katılır, gezek mensupları da bu kişilerin birikimlerinden yararlanırlardı. Söz gelişi bu kişiler, Cemal Hoca, Hafız Ahmet, Bahçıvan Hasan, Zabit Kumandanı Hulusi Bey, Ahmet Oruçoğlu... Her gezek sahibi, misafir ettiği gezekçileri öteki gezek sahiplerinden geri kalmadan ağırlamak isterdi. Külfet getirici masraflardan kaçınılırdı genellikle... .

Gezek üyesi olabilmek için, toplum içinde muteber, başarılı, saygın bir kimse olmak gerekiyordu. Bu hususa çok dikkat edilirdi. Mevcut üyelerin onayı alınmadan gezeklere daimi üye alınmazdı. Gezeklere bazen misafir olarak katılanlar olurdu. Söz gelişi İstanbul’dan gelmiş bir tüccar, devlet memuru... gibi.

Gençler büyüklere karşı saygıda kusur etmezlerdi; hizmet ederlerdi. Gezek üyelerinden hastalanan olursa, onunla ilgilenilir, gerekirse doktor götür-

rülür, “dara düşen” gezek mensubuna yardım edilirdi.

Gezeklerde vali, belediye başkanı, bayındırlık müdürü, maarif müdürü, defterdarla ilgili konular ele alınır onlara yakın olan gezekçiler vasıtasıyla sorunlar iletilirdi. Esnafa, memura bir haksızlık yapılmışsa bu haksızlık giderilmeye çalışılırdı. Özellikle grubun esnaf, tüccar üyelerinden müşterilere eşit davranmaları, haksız kazanç almamaları fakir ve mağdur kimselere ucuz mal vermeleri ve bunu hissettirmeden yapmaları istenirdi.

Ayakkabı, keçe, kepenek, bakır eşya, dayanıklı ve sağlam olarak yapılmalıydı. “Müşteriyi aldatmak, adam öldürmekten daha günahtır.” anlayışı empoze edilirdi.

Eski Belediye Başkanı Asım İzmirli, İsmail Yüksel (Şanpanya) Bahçıvan Hasan (Altıntırnak) Şekerci Kadir (Kırker) Matbaacı Abdullah Hazer, Bekir Şarlak, Sabri Şarlak, Ketenci Mahmut’un Gezek grubu 1960-1975 yılları arasında kesintisiz on beş yıl sürmüştür. Haftada bir gün, cumartesi günleri yapılan bu gezeklerin özelliği bir yıl yemekli bir yıl çerezli, bir yıl çay kahveli olarak dönüşümlü bir biçimde yapılmasıdır.

Gezek üyelerinin ilk yıllarda beş lira olarak ödedikleri aidat son yıllarda yirmi beş liraya kadar yükselmiştir. Kaynak kişilerin anlattıklarına göre, aidatlardan ve oyunlardan toplanan paralarla (yemekten sonra poker, pra-fa, altı kollu, maça kızı oynanır ya da tombala çekilirdi.) yazın “mesireye” ve “kaplıcalara” gidilirdi. Kadınların çağırılmadığı bu mesire gezilerinde içki de içilirdi. Ayrıca toplanan paraları değerlendirmek amacı ile Sanayi Çarşısı’ndan bir dükkân satın alınmış; ancak ilerleyen yıllarda gezek çeşitli sebeplerle aksadığından (ölümler - ayrılanlar) dükkân satılmış ve parası bölüşülmüştür.

Kış aylarında yapılan gezeklerde içki içilmemiştir. Fakat bazı akşamcılarının birkaç kadeh atarak gezeğe katıldıkları olmuştur. Çakırkeyif olanlar bu durumlarını belli etmemeye çalışmışlar ötekiler de bunu bilmezlikten gelmişlerdir.

Afyon’daki pek çok gezekte olduğu gibi bu gezekte de “Arap aş” yemek vazgeçilmez bir âdettir.

Gecenin ilerleyen saatlerinde sohbetin ve oyunların koyulaştığı gezek en geç saat 24.00’da dağılırdı.

Gelecek sayıda... . **Komşu Gezekleri ve Mevlevi Gezekleri**

Tarih boyunca ilim ve kültür merkezi olan Afyonkarahisar Anadolu kültür ve medeniyetinin en önemli şehirlerindendir. Hemen hemen her dönemin kültür ve medeniyetini yansıtabilecek zengin kaynaklara rastlamak mümkündür. Tarihîsel akış içerisinde bu yansaların doğrultusunda şehrin kültür ve sanat gelişimine katkıda bulunmuş olan sayısız kurum ve kuruluşlar (Mevlevihaneler, cemiyetler, dernekler, sanat evleri ve musiki toplantıları v.b.) olmuştur. Bu kuruluşlardan önemli sanatçılar yetişmiştir.

Mevleviliğin en önemli merkezlerinden biri olan Afyonkarahisar’da Musiki Cemiyeti kurulmadan önceki yıllarda küçük topluluklar ile özel gün ve gecelerde, Neyzen İbrahim Fevzi Dede, Neyzen Kemal Bayık ve Murat Çelebi Öztoran önderliğinde Afyonkarahisar Mevlevihanesinde yetişen, musikiye gönül vermiş musikîşinaslarla birlikte farklı bölge ve şehirlerde birçok sema gösterisi ve konserler yapılmıştır.

04 Eylül 1925 tarihinde tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra mevlevihane merkezli musiki artık küçük topluluklar içinde veya şahsi imkânlar dâhilinde devam etmiş/yapılmaya başlamıştır. Daha sonra halk evlerinin, cemiyet ve derneklerin faaliyet göstermeye başlamasıyla, şehrin musiki yaşamı farklı bir boyut kazanmıştır. İşte bu kuruluşların başında günümüze kadar varlığını koruyan, musiki çalışmalarına aynı şevk ve heyecanla devam eden, Afyon Musiki Cemiyeti gelmektedir.

AFYON MUSİKİ CEMİYETİ KURULUYOR

Afyon Musiki Cemiyeti 1955 yılında; Dönemin Afyonkarahisar Kültür, sanat ve müzik hayatına damgasını vurmuş olan sanat gönüllüleri tarafından kurulmuştur. Başlangıçta birlikte müzik yapmak, halk türkülerini, Afyon türkülerini, halka ve genç kuşaklara aktarmak düşüncesinden yola çıkılmıştır. Daha sonraları korolar, konserler, dinletiler, çalgı aleti kursları, nazari dersler verilerek, farklı koro ve topluluklar ile çalışmalar yapılarak günümüze kadar istikrarlı bir şekilde gelmeyi başarmıştır. Cemiyetin kuruluş aşamasında Hulusi Yamaner, Cemal Altıniğne, İhsan Sami Doğan, Ekrem Taşkınsel, Hulusi Arık, Ferit Gülakar, Abdullah Canitez, Nazım Bursalioğlu, Saffet Okbaş, Hikmet Şeftalioğlu, Abdullah Ulucelik, Hasan Şanlı, Mustafa Gürel, Mehmet Okan gibi kıymetli ses ve saz üstadları görev almıştır.

Cemiyet ilk konserini 14 Ocak 1956 yılında Afyon Belediye Salonu’nda “Uşşak Faslı”nı seslendirerek yapmıştır. Sonraki dönemlerde düzenli aralıklarla yaptıkları etkinliklerle musiki çalışmalarına devam etmiştir. Klasik Türk Müziği, Türk Halk Müziği, Folkloru alanlarında kıymetli öğretmen ve sanatçılar tarafından birçok öğrenci yetiştirilmiş olup, şehir hayatına kültürel önemli katkılar sağlanmıştır. Her yıl düzenli olarak Aralık ayı içerisinde yaptıkları

Önde oturanlar Soldan sağa: Feyzi Dede, ortada Münir Nurettin SELÇUK ve Murat Çelebi ÖZTORUN, Arkada Ayaktakiler Soldan İkinci Selahattin PINAR ve diğerleri (1932)

Sema Töreni ıraları, bir çok kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirdikleri yardım amaçlı konserleri, moral ve motivasyon etkinlikleri ile sanatsal çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Afyonkarahisar Musiki Cemiyeti bünyesinde farklı dönem ve tarihlerde görev almış birçok eğitmen, şef, yönetici, öğrenci, sazende, hanende olmuştur. Bunlardan Afyon türkülerinin önemli derleyicisi ve yorumcusu Hafız Abdullah Ulucelik kıymetli bir ses sanatçısıdır. Yine ünlü ses sanatçısı Nezahat Bayram babasının memuriyeti dolayısıyla Afyon’da okumuş Musiki Cemiyetinin çalışmalarına uzun bir süre katılmıştır. Cemiyette folklor alanında da önemli çalışmalar yapılmış Ali Yarşı gibi bir değer cemiyette önemli çalışmalarda bulunmuştur. Daha sonraki yıllarda Selahattin Yamaner, Cemal Bircan, Lütfi Poyraz, Mehmet Özkınık gibi isimler cemiyetin çalışmalarına katılmış ve görev almışlardır. Cemiyette çalışmaların devam ettiği süre içerisinde Ekrem Taşkınsel ve Ruhi Öner, İhsan Sami Doğan tarafından kurslar açılmış mandolin, ney, keman ve ud gibi enstrümanların dersleri verilmiştir.

Cemiyetin kurucu üyelerinden Hulusi Yamaner, Cemal Altıniğne gibi saz

Feyzi Dede ve yetiştirdiği öğrenciler ile Eski Halk evinde (1932)

* Afyon Kocatepe Üniversitesi- Devlet Konservatuarı Öğretim Görevlisi

Afyonkarahisar Dört Güzide sanatçısı, Soldan Sağa: Kemani Hulisi YAMANER, Kanuni Selahattin YAMANER, Hafız-Mevlithan Abdullah ULUÇELİK, Tanbur Cemal ALTINIĞNE, Solist ise bilinmemektedir. (1950)

Afyon Musiki Cemiyetinin iki büyük sanatçısı Nezahat BAYRAM ve Abdullah ULUÇELİK (1957)

Afyon Musiki Cemiyeti Üyeleri bir arada (1958)

Cemiyetin 1988 yılı Orduevi Konseri

Ebubekir Özen'e bırakmıştır. Türk Sanat Müziği ve Tasavvuf Müziği koroları Raif Somer tarafından çalıştırılmaktadır. Musiki Eğitim Merkezinde koroların dışında Ebubekir Özen önderliğinde enstrüman kursları, konservatuvar ve müzik eğitim giriş kursları gibi faaliyetlerde devam edilmektedir. 1987 yılından bu güne kadar icra heyeti değişiklik gösterse de Ebubekir Özen ve Önder Yamaner 28 yıldır icra heyetindeki yerlerini başarı ve özveri ile devam ettirmişlerdir.

"Afyonkarahisar'ın musikideki temsilcisi, kökleri Atı'de olan bu 60 yıllık Çınarı, çalışmalarını hâlâ ilk günün heyecanı ve disiplini içinde sürdürmektedir. Bu şehirde yaşayan herkes geçmişten günümüze kadar gelen, musiki dolu bu ses'e kulak vermelidir. Dinlemelidir."

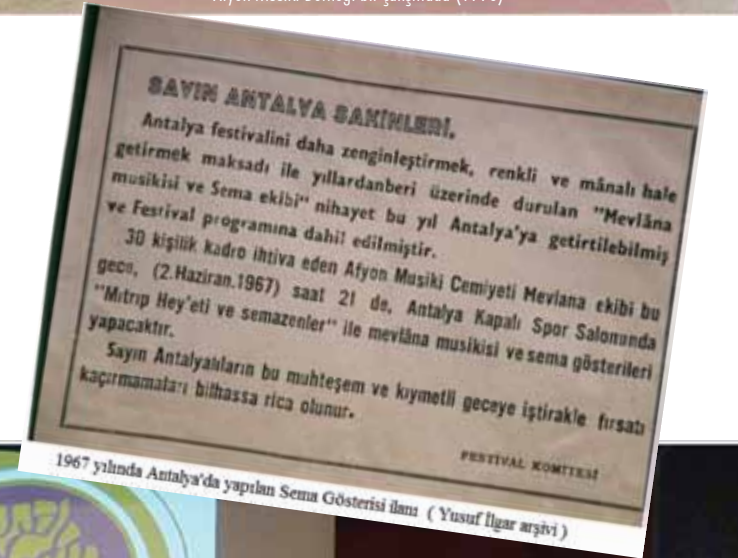
(Değerli bilgiler için Osman Ünver ve Raif Somer'e teşekkürlerimle)

Afyon Musiki Cemiyeti 2015

Afyon Musiki Derneği bir çalışmada (1990)

Afyon Musiki Cemiyeti Bir Konserinde (2014)

KAYNAKÇA

ATTİLA Osman, Afyonkarahisar Türküleri, Güven Matbaası, 1996, Ankara
BURSALIOĞLU Nazım, Afyonkarahisar Yöresi Türküleri, Geliştirilmiş II. Baskı, Kültür Ofset Basım Evi, Antakya, 1993
BURSALIOĞLU Nazım, Afyonkarahisar Yöresi Türküleri, Özen Matbaacılık, 1992, Afyonkarahisar
GÜNDÖNER Safiye, Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Afyonkarahisar

GÜRAKAR Ferit, Keman ve Kanun Sanatçısı, Açık Görüşme, 01.12.2015, Afyonkarahisar
SOMER Raif, Bestekâr, Afyon Belediyesi Musiki Cemiyeti Şefi, Açık Görüşme, 30.11.2015, Afyonkarahisar
ÜNVER Osman, Afyon Musiki Cemiyeti Başkanı (1963—1970), Araştırmacı, Açık Görüşme, 26.11.2015, Afyonkarahisar
TÜRKEŞSİZ Şahin, Bestekâr, Açık Görüşme, 15.11.2015, Afyonkarahisar

AFYONKARAHİSAR MÜZİK KÜLTÜRÜNE HİZMET EDENLER*

Arda KULA**

Tarih boyunca ilim ve kültür merkezi olan Afyonkarahisar sırasıyla Anadolu Selçuklu Devleti, Germiyanogulları ve Osmanlıların hâkimiyeti altında bulunmuştur. Bu durum, mevcut kültürel yapıyı ciddi bir şekilde etkilemiştir. Yüzyılların birikimiyle oluşan bu kültür, gelişerek varlığını devam ettirmektedir (Dikici, 2002: 369-380).

Kültürün en temel boyutlarından ve alanlarından biri olan müzik, insanlığın oluşumundan günümüze kişiyi manevi yönde besleyen kültürün önemli bir koludur.

Müzik, bireysel, toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan yaşamımızın birçok alanında yer almaktadır. Bireyler arasında bağ kurması, vatan, doğa, toplum, insan, ulus sevgisini aşılması ve güçlendirmesi açısından da önemli bir yere sahiptir.

Bireylerin eğitim alanında algılama, yoğunlaşma ve konuya hâkim olma doğrultusunda zihinlerinin güçlü tutulması hususunda müzik, ön planda yer alan kavramlardan birisidir. Ayrıca müzik, farklı kültürlerden farklı toplulukların iletişim sağlayabildiği evrensel bir dil olması, kültürel yaşamımızda geçmiş ve gelecekle geleneğe bağlı olarak bir köprü kurabilmesi açısından yaşamımızda büyük işlevlere sahip olan bir ilim ve sanat dalıdır.

Türk Musikisi bestekârlarından Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi; müziğin manevi yönünü şu sözlerle ifade etmiştir: “Musiki, ahlâk-ı beşeri tasfiye eden mukaddes bir ilimdir” (Müzik, insan ahlâkını temizleyip arındıran kutsal bir ilimdir).

Toplumların gelişebilmesi aynı zamanda geçmişini bilmesi kültür yapısını ve var olan kültür miraslarının farkındalığını kavrayabilmesi açısından müzik, vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Toplumsal açıdan müziğin, kişiler arasında bağlar kurulmasında, ortak duygu ve düşüncelerin oluşmasında büyük bir role sahip olduğu görülmektedir.

Türk müzik kültürü, Türk milletine özgü müziksel düşünce gücünü, davranışlarını, sanat ve yaşayışını ele alan unsurların tümü olarak nitelendirilebilir. Bu unsurun daha küçük bir parçası ise yaşanan şehrin müzik kültürüdür. Bu ögeyi ayrıca değerlendirmek müzik kültürüne yapılacak olan katkılardan biridir.

Bu bağlamda Afyonkarahisar müzik kültürü açısından zengin ve araştırmaya değer bir şehirdir. Bu zengin müzik kültüründe, Afyonkarahisar merkez ve ilçelerinde kendi yörelerine özgü deyişlerin, türkülerin, ilahilerin, müzik geleneğinin bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Sandıklı’da Yâren Geleneği, Emirdağ Yöresi Ağıtları, Dinar’da Kerem Havaları gibi (Kaya, 1995: 281-285).

Afyonkarahisar müzik kültürü ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu kültür içerisinde halk ezgileri önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Halk ezgileri, bir toplumun duygularını, düşüncelerini, gelenek ve göreneklerini, kahramanlıklarını, inançlarını, atasözlerini, deyimlerini, doğumda ninni ile başlayan ve ölümden ağıtla nihayet bulan insanoğlunun her döneminde ses ve dil olarak nesilden nesile günümüze kadar ulaşmasını sağlayan kültürün bir bütünüdür. Kaynağını halktan, yaşanmış olaylardan (doğum, düğün, hasret, sevgi, ölüm, hastalık, eğlence, kıtlık vb.) alan, sanat estetiği açısından içinde bulunduğu toplumun durumunu yansıtan, yöresel özellikler gösterip çoğu kez irticâlen (doğaçlama) meydana getirilen sanat yapma amacı gütmeyen bir müzik türüdür (Yılmaz, 1995: 98-118).

Öncelikle müzik kültürü açısından ele alınan Afyonkarahisar ili tarihçesi hakkında kısa bir bilgi vermek uygun olacaktır.

Türklerin Anadolu’yu fethinden sonra kalenin beden bölgesinde, bir şehrin meydana geldiği bilinmektedir. Karahisar adı verilen bu merkezin, Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahrettin’e yurt olarak verilmesiyle Sahib Karahisar’ı olarak anılmaya başlanmıştır (Gönçer, 1991: 12).

Yapılan kazılar ve araştırmalar göstermektedir ki, Afyonkarahisar, başta Hitit ve Frig olmak üzere, çok çeşitli uygarlıkların beşiği olmuştur. İlin tarihi, MÖ 1200 yıllarına kadar uzanmaktadır. Önceleri “Akreenos”, sonraları “Karahisar’ı Sahip” ve “Karahisar’ı Devle” adlarıyla anılan ilin adı, Cumhuriyet dönemi ile birlikte “Afyonkarahisar’a dönüşmüş olup, halen resmi adı da budur (Gündöner, 2010: 8).

Araştırmanın konusu olan Afyonkarahisar’ın kültür ve sanata olan hizmeti Cumhuriyet öncesine dayanmaktadır. Bu dönemde Afyonkarahisar müzik kültüründe Afyon Mevlevihane’si önemli bir yere sahiptir ve kültür mirasımız olarak şu anda ziyaret edilebilir durumdadır. Mevlevihaneler içinde âsitâne özelliğine sahip olan, Konya’dan sonra önemli bir konuma sahip olan Afyonkarahisar Mevlevihane’sinin ne zaman kurulduğu bilinmemektedir ve bu konuda çeşitli çalışmalar ve tahmini tarihler bildirilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Germiyan Ali Şir oğlu Yakup Han’ın Mehmet Celâleddin oğullarından Mehmet Bahaeddin Veled oğlu Mehmet (Ulu Arif Çelebi) ve evlatları için tanzim ettiği ilk vakfiyesi bilinen ilk vakıf kaydı olarak görülmektedir (İlgar, 2008).

Cumhuriyetin kuruluşunun ardından İsmail Dede Efendi, Zekâi Dede, Sultan III. Selim, Küçek Mustafa Derviş Dede gibi önemli musikîşinasların yetişmesinde önemli bir yere sahip, müzik ve ilim alanında eğitim veren bir kurum olan o zamanın ilk konservatuvar kurumları olarak nitelendirilebileceğimiz Mevlevihaneler kapatılmıştır. Bunun üzerine Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi Afyonkarahisar’da da ilim ve sanat açısından eğitim veren halkevleri ön plana

çıkılmış ve faaliyet göstermeye başlamıştır.

Halkevlerinin de kapanmasından sonra 1955 yılında Afyon Musiki Cemiyeti kurularak Afyon müzik kültürüne önemli bir adım atılmıştır. Cemiyetin kurucuları, Saffet Okbaş, Hulusi Yamaner, Selahattin Yamaner, Cemal Altniğne, Hikmet Şeftalioğlu, Abdullah Uluçelik, Hasan Şanlı, Mustafa Gürel, Mehmet Okan ve Ekrem Taşkınsel olmuştur (Osman Ünver özel arşivinde bulunan, 03.02.1969 tarihli, Afyon Musiki Cemiyeti’nin Basına Bildirisi yazısından). Cemiyetin amaçlarından en önemlisi, halk türkülerini ve bilhassa Afyonkarahisar yöresine ait türkülerini derleyip halka ve dışarıya tanıtmak, toplumu ve genç nesli müziğe yönelterek kültürel faaliyetlerde bulunmaktır. Bu cemiyet, Klasik Türk Müziği ve Türk Halk Müziği alanında çalışmalar yapmış, değerli birçok ismin yetişmesinde etkili olmuştur. İlk konserini 14 Ocak 1956 tarihinde Afyon Belediye Salonu’nda “Uşşak Faslına icrâ ederek veren Afyon Mûsikî Cemiyeti, belirli aralıklarla verdikleri konserlerle çalışmalarına devam etmiştir. Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği alanında değerli hocalar tarafından birçok öğrenci yetiştirmiş olup Afyonkarahisar’a kültürel açıdan büyük destek sağlamıştır. Her yıl 17 Aralık’ta Mevlânâ Celâleddin Rûmî’yi anma çerçevesinde Mevlevî âdâp ve geleneklerine bağlı bir şekilde Mevlevî Âyinleri icrâ ederek bu yönde de varlıklarını ispat etmiş ve çalışmalarını halkın desteğiyle de sürdürmüşlerdir. Ardından 2001 yılında Afyonkarahisar Valiliği İl Kültür Müdürlüğü korusu kurulmuştur. Çalışmalarını verdiği birkaç konserle göstermiştir fakat daha sonra çalışmalarına devam edememiştir.

2002 yılında kurulan Afyon Halk Oyunları Müzik Kültür Araştırma ve Yaşatma Derneği (AFKÜDER) halka açık olarak verdikleri konserlerle Afyonkarahisar müzik kültürüne katkıda bulunmuş ve müziğimizi gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlamışlardır (Yaşar, 2004: 418-421).

Ardından 2002 yılında Afyonkarahisar Belediyesi ve Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı Türk Sanat Müziği Bölümü işbirliğinde kurulan Afyon Belediye Konservatuarına, A.K.Ü Devlet Konservatuarı Türk Sanat Müziği Bölümünde görev yapmakta olan birkaç öğretim görevlisi çalışmalarını destek vermiş birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yapılan konserlerle varlığını gösteren Afyon Belediye Konservatuarı daha sonra faaliyetlerini sürdürememiştir (Gündöner, 2010.11).

2011 yılında İşadamı İbrahim Alimoğlu’nun katkılarıyla kurulan Alimoğlu Kültür Sanat Araştırma Derneği (AKSAM), Afyon kültürüne hizmet etmeye devam etmektedir. Enstrüman kursları, Türk Sanat Müziği korusu, Türk Halk Müziği korusu, Tasavvuf Müziği korusu, Çok Sesli Müzik korusu, Sema Topluluğu, Çocuk korusu, Tiyatro, Ebru, Hat, Osmanlıca, Arapça, Kişisel Gelişim gibi dallardaki kurslara kadar çok farklı alanlara uzanan faaliyetlerle Afyonkarahisar halkına hizmet vermektedir.

Ayrıca Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı bünyesinde Afyonkarahisar Valisi İrfan Balkanlıoğlu ve Alman koleksiyoner Wolfgang Ott’un büyük destek ve katkılarıyla oluşturulan ve Afyon halkının hizmetine sunulan İbrahim Alimoğlu Müzik Müzesi, ülkemizin en büyük müzik müzesi olma özelliği taşımaktadır.

Yüz yılı aşkın geçmişe sahip, farklı müzik türlerinden çok sayıda enstrümanın yanında; radyo, gramofon, pikap gibi antika değeri olan eserler ve geleneksel kültürümüze büyük katkısı olmuş sanatçılarımıza ait kişisel eşyalar da bu müzede sergilenmektedir.

Afyonkarahisar müzik kültürüne hizmet etmiş isimler şu başlıklar altında

toplanabilir;

Şairler: Semâî Mehmet Çelebi, Münevver Tolun, Âşık Yoksul Derviş, Fakı Eder, Ömer Kalafat, Ali Akçeken

Araştırmacı ve Yazarlar: Osman Atilla, Nazım Bursalıoğlu, Niyazi Yılmaz, Ömer Faruk Yıldızkaya

Bestekârlar: Ekrem Taşkınsel, Raif Somer, Fakı Eder, Şahin Türkeşsiz, Ziya Levent Topçuoğlu

Derleyiciler: Nazım Bursalıoğlu, Niyazi Yılmaz, Ebubekir Özen, Halil Rifat Aydemir,

İcrakârlar: Derviş Ahmet, İbrahim Feyzi Doğaner, Murat Çelebi Öztoran, Şükrü Hanlı, Süleyman Boyacıoğlu, Abdullah Uluçelik, Kemal Bayık, Selahattin Yamaner, Hulûsî Yamaner, Bekir Arkan, Mehmet Arsoy, Cemal Altniğne, Nuri Karaşan, Kazım İsnaz, Ekrem Taşkınsel, Ahmet Çetintas, Kemal Alpergöl, Mahmut Yeşilçay, Abdullah Canitez, Nezahat Bayram Çınar, Zahit Sagun, Ali Yarış, Mehmet Pektaş, Mehmet Arkan, Fethi Cönk, Niyazi Yılmaz, Cafer Arkan, İhsan Sami Doğan, Osman Ünver, Ferit Gürakar, Kerim Ölmez, Ömer Yarış, Murat Arkan, Abdullah Gündöner, Alaaddin Anbanazlı, Mustafa Karaer, Ali Ula, Pınar Halaç, Nevzat Sağlık, Hüseyin Arkan, Ekrem Çavuş, Halil Çelik, Cengiz Akın, Mehmet Ali Tortop, Şükrü Tunç, Mustafa Ertoran, Lokman Derya Solmaz, Tuncay Sağlık, Coşkun Hüseyin Dede, Nuri Dede, Tılı Murat, Nazım Bursalıoğlu, Niyazi Yılmaz, Halil Rifat Aydemir, Ebubekir Özen.

SONUÇ

Bu çalışmada Afyonkarahisar müzik kültürüne hizmet edenler konulu araştırma için yaşayan musikîşinaslarla birebir görüşmeler yapılmış, vefat edenler veya görüşme imkânı sağlanamayanlarla çeşitli kaynaklar yardımıyla bilgiler edinilmiştir. Afyonkarahisar ve ilçelerinde bulunan müzik derneklerinin, topluluklarının Afyonkarahisar kültürüne katkı sağladığı görülmektedir. Afyonkarahisar’da güftesi bestelenen şairlerin sayıca az olduğu kanısına varılmaktadır. Aynı şekilde var olan eserleri notaya alıp derleyenlerin, araştırmacı, yazarların ve bestekâr yönü ile hizmet eden kişilerin de sayıca az olduğu söylenebilir. Bunun aksine nispeten icrakâr sayısı daha fazladır.

KAYNAKÇA

DİKİCİ, R. Afyonkarahisarlı Meşhur Âlim, Edip ve Şâirler, VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (369—380). Afyon Belediyesi Yayınları No:10, Ankara, 10—11 Ekim 2002.

İLGAR, Y. Karahisâr-ı Sâhib Sultan Divânî Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları, Afyonkarahisar Belediyesi Yayın No:14, Afyonkarahisar, 2008.

GÖNÇER, S. Afyon İli Tarihi, C.II, Afyon, 1991.

GÜNDÖNER, S. (2010). Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler, Yüksek Lisans Tezi S.8, Afyonkarahisar.

KAYA, D. Emirdağ Yöresi Ağıtlarının Yapısı, IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (281—285). Afyon Belediyesi Yayınları No:7, Afyonkarahisar, 29—30 Eylül 1995.

YAŞAR, Servet. Afyonkarahisar Geleneksel Halk Müziği, Anadolunun Kildi Afyon, (418—421). T.C. Afyon Valiliği Yayın No:21, Afyon, 2004.

YILMAZ, N. Afyonkarahisar Türkülerinin Edebî ve Müsikî Örgüsündeki Sanat ve Estetik Yapı, IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (98—118). Afyon Belediyesi Yayınları No:7, Afyonkarahisar, 29—30 Eylül 1995.

* Bu yazı Safiye GÜNDÖNER’in “Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler” adlı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

AFYON MÜZİK KÜLTÜRÜNE HİZMET EDENLER

NAZIM BURSALIOĞLU

Yrd. Doç. Çağhan ADAR*

Afyonkarahisar bölgesel olarak birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Bu nedenle şehrin tarihi ve kültürel yapısı büyük zenginlikler barındırmaktadır. Koparal çalışmasında Afyonkarahisar'dan şu şekilde bahsetmektedir; MÖ 3000 ile 2000 yılları arasında Eski Tunç devrinden itibaren Afyonkarahisar bölgesinde yerleşmeler başlamıştır. Bunu, o dönemden kalan birçok höyük kanıtlamaktadır. MÖ 2000 yılının ilk çeyreğinde yani MÖ 2000-1750 zaman dilimi Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak ifade edilmiş ve bu dönemde Anadolu'da yaşayan halk, Hattiler olarak tanımlanmıştır. Hattiler bütün Anadolu'ya hâkim durumdaydılar. Daha sonra MÖ 1700-1500 yılları arasında Hititler Anadolu'ya hâkim duruma gelmişlerse de Anadolu'ya tamamen hâkim oldukları dönem MÖ 1500-1200 yılları arasındadır. Afyonkarahisar Kalesi de Hitit Kralı II. Muşşil tarafından Arzava Seferi sırasında MÖ 1340 yılında burada konaklamak için yaptırılmıştır.

MÖ 1200'de Hititler yıkılınca Anadolu'da Frigler Dönemi başlamıştır. MÖ 1200'lerde Orta Avrupa'dan gelen Frigler boğazları geçerek önce Bursa, İzmit çevresine daha sonra MÖ 1000 yıllarına doğru Frigler, Afyonkarahisar ve çevresine bütünü ile hâkim durumu geldiler. MÖ 6. yüzyıla gelindiğinde Frigler bölgedeki siyasi üstünlüğünü yitirmişlerse de etkileri daha uzun yıllar devam etmiş ve bölgenin ismi Frigya olarak kalmıştır. Friglerin zayıflaması ile Afyonkarahisar'ın güney kesimlerinde Lidya egemenliği görülmüştür. MÖ 6. yüzyılın ortalarından itibaren bir dünya devleti konumuna gelen Persler Anadolu'ya hâkim olmaya başlamışlardır. Persler bu dönemde Afyonkarahisar'da da siyasi üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Pers egemenliği, Büyük İskender'in MÖ 333 yılında gerçekleştirdiği İssos Zaferi ile sona ermiştir. MÖ 333-30 Helenistik Dönem olarak adlandırılır ve bu tarihler arasında Helenler Anadolu'ya hâkim olmuşlardır. MÖ 30 yıllarından itibaren Anadolu Roma yönetimi altına girecek ve MS 395 yılına kadar bu durum

devam edecektir Bu tarihten sonra Afyonkarahisar yöresine Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) hâkim olacaktır.

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'da Türk fetihleri başlamış ve 1077'de Emir Sandık emrindeki Türk kuvvetleri, Dazkırı Dağı'ndan Akdağ'a kadar olan bölgeyi fethetmiş böylelikle Afyonkarahisar'da Türk iskânları başlamıştır. Bölge, Türk- Bizans sınırına yakın olması sebebiyle sürekli Bizans tacizlerine maruz kalmıştır. Ancak 1176 Miryakefalon Zaferi ile Afyonkarahisar'da kesin Türk egemenliği tesis edilmiştir. 13. yüzyılın ikinci yarısında, Selçuklu Veziri Mu'ineddin Pervane Sandıklı, Kütahya, Akşehir ve Beyşehir yörelerinin Valiliğini Vezir Sahib Ata'nın oğullarına vermiş böylelikle Selçukluların da zayıflamış olmasından dolayı bölge Sahibata oğullarının hâkimiyetine girmiştir. 1341 yılına gelindiğinde ise Sahib Ata Oğullarının son hükümdarının vefat etmesiyle bölge Germiyanogullarının eline geçmiştir. 1390 yılında Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid Afyonkarahisar ve çevresini ele geçirerek Germiyanogulları hâkimiyetine son vermiş ve Osmanlı Devleti bölgeye hâkim olmuştur. 1402 Ankara Savaşı neticesinde Osmanlı'da Fetret Devri'nin yaşanmasından dolayı Afyonkarahisar tekrar Germiyanogullarının hükümdarlığına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin toparlanması ile son Germiyan Hükümdarı Yakup Bey'in ölmesi ve vasiyeti gereği 1429 yılında Afyonkarahisar yeniden Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Bu tarihten sonra Osmanlı hâkimiyetinde olan Şehir 1833'te bir süreliğine II. Mahmut ile mücadele eden Mısır Valisi İbrahim Paşa'nın eline geçmişse de aynı yıl tekrar Osmanlı hâkimiyetine dâhil olmuştur. Milli Mücadele yıllarında Afyonkarahisar birçok önemli askerî olaya sahne oldu. 1921 yılının ilkbaharında Yunanlılar tarafından kısa bir süreliğine işgal edildi (28 Mart - 7 Nisan). Ancak II. İnönü Muharebesi'nde Yunanlıların yenilgiye uğratılmaları bölgeden çekilmelerine sebep olmuştur. 1921 yılının temmuz ayında Yunanlıların ikinci bir taarruza geçmeleri Türk kuvvetlerinin şehri 13 Temmuz 1921 yılında boşaltmalarına sebep olmuş ve şehir bir yıldan fazla bir süre Yunan işgalinde kalmıştır. Mus-

"1969 yılı Sema töreni,ayakta Nazım Bursalıoğlu"

tafa Kemal Paşa'nın kumanda ettiği Türk kuvvetlerince 27 Ağustos 1922'de Yunan ordusu bozguna uğratılmış ve Afyonkarahisar'da tekrar Türk egemenliği tesis edilmiştir.

MÜZİK KÜLTÜRÜ

Müzik kültürü bir yerin veya bir bölgenin sadece müzik açısından sahip olduğu yapı değil, ritim, sözler, kıyafetler ve oyunlar gibi birçok unsurun bir araya gelmesiyle oluşan değerlere kültür denir. Müzik kültürü ise bölgenin yapısal özelliklerini sözel ve melodik olarak yansıtan bir kültür değeridir.

Afyonkarahisar müzik kültürü açısından bölgesindeki en zengin mirasa sahip şehirler arasında yer almaktadır. Gündöner çalışmasında kültürden şu şekilde bahsetmektedir; Kültür kavramını birçok şekilde tanımlayan ilim ve bilim adamı vardır. Genel olarak yapılan araştırmalara göre kültür, bir milletin şahsiyeti, kendi tarihinin süreci içinde oluşmuş maddi ve manevî değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Bir milletin birçok alanda gelişmiş kültürü bulunmaktadır. Kıyafet, yemek, dil, müzik vs. bir milletin kimliğinin oluşmasını sağlayan parçalarıdır. Araştırmanın temelini oluşturan Afyonkarahisar müzik kültürü de, Afyonkarahisar'ın kendi kimliği açısından önemli bir parçadır. Afyonkarahisar merkez ve ilçelerinde kendi yöresine has deyişlerin, türkülerin, ilahilerin, müzik geleneğinin bulunduğunu görmekteyiz. Sandıklı'da Yâren Geleneği, Emirdağ Yöresi Ağıtları, Dinar'da Kerem Havaları bunlara birer örnektir.

Bu geniş müzik kültürü içinde birçok araştırma, çalışma, derleme yapılmış ve bu alanlarda faaliyet gösterilmiştir. Afyonkarahisar'ın müziği, kültür merdiveninin önemli bir basamağı olmuştur. Afyonkarahisar müzik kültürünün önemli bir parçasını halk ezgileri oluşturmaktadır. Halk müziği, bir toplumun duygularını, düşüncelerini, gelenek ve göreneklerini, kahramanlıklarını, inançlarını, atasözlerini, deyimlerini, doğumda ninni ile başlayan ve ölümden ağıtla nihayet bulan insanoğlunun her döneminde ses ve dil olarak nesilden nesile günümüze kadar ulaşmasını sağlayan kültürün bir bütünüdür.

Afyon müzik kültürünün gelişmesinde kişiler kadar birçok kişisel ve devlet kuruluşları tarafından kurulan korolarında bu kültürde çok büyük etkileri olmuştur. Özellikle 14 yıldır devam eden klasik müzik ve jazz müzik festivalleri dünyanın birçok bölgesinden alanlarında uzman ve tanınmış sanatçılar getirerek, Afyon müzik kültürüne farklı bir açıdan zenginlik katmaktadır. Bu festivaller sayesinde şehrin diğer müzik türlerini de tanıması ve sevmesi yönünde büyük gayretler ve çalışmalar sarf edilmektedir. Festivaller dışında çeşitli korolar kurularak müzik kültürü yaşatılmaya devam etmektedir, korolardan bazıları şu şekilde sıralayabiliriz;

"Nazım Bursalıoğlu geride Afyonkarahisar Yöresi Türküleri (1993), Afyonkarahisar Mutasavvıfları ve Din Bilginleri(2000) adlı eserleri bırakmıştır.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi

Afyonkarahisar Mevlevihanesi

Afyon Halk Evi

Afyon Mûsikî Cemiyeti

Afyonkarahisar Belediyesi Mûsikî Eğitim

Merkezi

Afyonkarahisar Valiliği İl Kültür Müdürlüğü

Korosu

Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konser-
vatuvarı

Afyon Halk Oyunları Müzik Kültür Araştırma
Ve Yaşatma Derneği

Afyonkarahisar Belediyesi Konservatuvarı

Alimoğlu Kültür Sanat Derneği

Afyon müzik kültürünün gelişmesinde ilk te-

meller Mevlevihanenin kurulmasıyla başlamıştır. Gündöner çalışmasın-
da Afyon mevlvihanesinden şu şekilde bahsetmektedir; Mevlvihaneler
içinde asitâne özelliğine ve önemli bir konuma sahip olan Afyonkarahisar
Mevlevihanesi'nin ne zaman kurulduğu bilinmemektedir ve bu konuda çe-
şitli çalışmalar ve tahmini tarihler bildirilmiştir. Yapılan araştırmalar netice-
sinde Germiyan Ali Şîr oğlu Yakup Han'ın Mehmet Celâleddin oğullarından
Mehmet Bahaeddin Veled oğlu Mehmet (Ulu Arif Çelebi) ve evlatları için
tanzim ettiği ilk vakfiyesi bilinen ilk vakıf kaydı olarak görülmektedir.

4 Eylül 1925 tarihinde çıkarılan bir kanunla tekke ve zaviyelerin ka-
patılması üzerine uzun süre Sema Törenleri yapılamamıştır. Afyonkarahisar
Mevlevi Dergâhı da minberi ve minaresi olması sebebiyle kapatılmamış,
cami olarak işlevini sürdürmüştür. Afyonkarahisar Mevlvihane'sinde yetişen
musikişinaslarla birlikte musikiye gönül vermiş olan Neyzen İbrahim Fevzi
Doğaner, Kanunî Reşat Hoca, Kemanî Hulusi Yamaner, Kanunî Selahattin
Yamaner, Tanburî Cemal Altıniğne, Bestekâr Ekrem Taşkınsel, Neyzen Hasan
Sanlı gibi birçok değerli isim 1932 yılında kurulmuş olan Afyon Halk Evi'nde
müzik çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 1950-1954 yılları arasında Konya'da
düzenlenen Mevlânâ'yı Anma Törenlerine katılmak üzere Afyonkarahisar'dan
mutrip heyeti ve semazenler davet edilmiş ve bu törenlere Arif Çelebi, Hüsrev
Çelebi, Kemal Bayık, Mehmet Bayraşa, Fehmi Bayraşa, Ahmet Öğüt, Bekir
Gümüş, Hulusi Yamaner, Selahattin Yamaner, Hasan Sanlı, Abidin Çelebi,
Edip Ali Bakı, Rıza Sarı, Cemal Altıniğne, Murat Çelebi Öztoran, Ulvi Bayra-
şa, Yahya Tekin gibi değerli musikişinaslar katılmıştır. 1955 yılında kurulan
Afyon Mûsikî Cemiyeti'nde de faaliyetlerine devam eden bu değerli isimler
1960-1970 yılları arasında muhtelif tarihlerde Afyonkarahisar'da Sema
Törenleri düzenlemişler ve Mevlevî Âyinleri icra etmişlerdir. Mutrip heyetinde
yer alanlar, Kemal Bayık, Hasan Sanlı, İhsan Sami Doğan (ney), Hulusi

Nazım Bursalioğlu

Yamaner, Ekrem Taşkınsel (keman), Selahattin Yamaner, Hulusi Arık (kanun), Ruhi Öner (ud), Zahid Sagun, Kemal Alpergöl (kudüm), Kemal Bayık, Ahmet Öğüt, Nazım Bur-
salioglu, Emin Doğrusoy, Abdullah Akar, Mehmet Akdede, Macit Ogun, Süleyman Gül, Fatih Gümüş (âyinhan) gibi isimlerdir. Semazen heyetinde yer alanları ise şu şekilde sıralayabiliriz: Mehmet Dönergöz, Enver Turunç, Selçuk Bayraşa, Bekir Alpergöl, Mehmet Yüce, Rıza Sarı

Afyon müzik kültürüne en çok hizmet eden sanat-
çılar arasında önde gelen isimlerden birisi de Nazım Bursalioğlu'dur. Afyon türkülerinin birçoğunu derleyerek müzik kültürümüze kazandıran önemli isimlerden bir ta-
nesidir.

Müzik kültürümüze büyük katkıları olan Nazım Bur-
salioglu 1931 yılında Afyon'da doğmuş, ilk, orta ve lise eğitimini burada
tamamlamıştır. Askerliğini yedek subay olarak yaptıktan sonra, Afyon Çi-
mento Fabrikasında Eğitim ve Haberleşme şefi olarak iş hayatına atılmıştır. Sonrasında Afyon Akşam Teknikler Okulunu bitirmiştir. Genel konular ve müzik üzerine gazete ve dergilerde yazıları da yayımlanan Bursalioğlu, bir ara Amerika Birleşik Devletlerinde Hizmet İçi Eğitim çalışmalarına katılmış-
tır. 1988 yılında emekli olunca Afyon türkülerini derleme çalışmalarına baş-
lamış, bu çalışmaları yürütürken Tasavvuf musikisi üzerine de araştırmalar
yapmıştır. Şarkı ve ilahi formunda beste çalışmaları vardır.

1940-44 yılları arasında Afyon Müftülüğüne bağlı olarak açılan Kur'an
Kursunda Kur'an okuma ve Hıfza çalışması ile de dini bilgilerini geliştir-
miştir. 1950-51 yıllarında Ankara radyo evinde kemençe sanatçısı Vedia
Tunççekiç hanımefendinin açtığı müzik kursuna devam ederek nota, üsul ve
makam dersleri almıştır. 1955 yılında kurulan Afyon Musiki Cemiyetinde
yillarca görev almış ve 1960-70 yılları arasında yapılan Mevlana ve Sultan
Divanı'yi anma programlarında Na't ve Âyinhan olarak görev almıştır

Bursalioğlu, 2003 yılında vefat etmiş fakat müzik kültürümüz için çok
büyük bir miras bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Bursalioğlu, N. (1993), Afyonkarahisar Yöresi Türküleri, Kültür Ofset Basımevi, Antakya
- Bursalioğlu, N. (2000), Afyonkarahisar Mutasavvıfları ve Din Bilginleri, Taraflı Ofset Matbaası, Denizli
- Gündöner, S. (2010), Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler, Yayın-
lanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon
- Koparal, K. (2011), Vilayet Sâlnâmelerinde Afyonkarahisar, Yayınlanmış Yük-
sek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon

AFYONKARAHİSAR'DA MEVLEVİLİK VE MUSÎKÎ

Gamze KOR

Türklerin İslamiyet'i kabulü-
nün ardından, kurulan birçok
tekke ve tarikat, dervişlerin
göstermiş olduğu çabalar sa-
yesinde Selçuklu ve Anadolu'da yayılma
imkânına erişmiştir. Bu tarikatlardan biri
olan Mevlevilik kendine özgü özellikleri ile
diğer tarikatlardan farklılıklar göstermiş-
tir. Mevlevilik hem Müslümanlar hem de
Müslüman olmayan birçok toplumu etki-
lemiş ve kendine geniş bir coğrafyada yer
bulmayı başarmıştır.

Mevlevilik felsefesini oluşturan
Mevlânâ Celâleddin Rûmî, günümüzde
Afganistan'ın sınırları içinde olan, o dö-
nem bir Türk şehri konumundaki Belh'te
30 Eylül 1207 tarihinde doğmuştur.

Doğum tarihi konusunda çeşitli rivayetler mevcuttur (Yağmur, 2010: 15).
Çoğunlukla kaynaklarda 1207 tarihi savunulmaktadır.

Türk toplum hayatında önemli bir yere sahip olan Mevlevilik tarika-
tı, Mevlânâ Celaleddin Rûmî'nin vefatının ardından kurumsallaşmıştır. Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde Mevlvihaneler kurulmuş ve bu tarikat bu sayede yayılma imkânına sahip olmuştur. Kurulan bu Mevlvihaneler adeta birer okul özelliği göstermektedir. Bu okulda müzik, İslami ilimler, hat, gibi çeşitli konularda bilgiler öğrenilmekteydi. Mevlânâ'nın torunları Ulu Arif Çelebi ve Dîvane Mehmet Çelebi'nin kendi zamanlarında yapmış oldukları seyahatlerde Mevlânâ'nın öğretilerini anlatmaları şüphesiz ki Mev-
leviliğin yayılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Ulu Arif Çelebi'den sonra Mevlevilik bir süre duraklama dönemi yaşamıştır. Afyonkarahisar Mevlvihane'si postnişini olan Aba-paş Bali Çelebi'nin oğlu Dîvane Mehmet Çelebi'nin sayesinde tekrar bir ivme kazanmıştır (Daşdemir, 2010: 179). Af-
yonkarahisar, Konya'dan daha çok merkezi bir yapıya bürünmüştür. Coğrafi konumu nedeniyle Konya İline yakın olması Afyonkarahisar'ı etkin bir rol oynama özelliğine kavuşturmuştur. Bu sebeple Afyonkarahisar, Mevlânâ Celaleddin Rumi'nin yaşadığı dönemde de Mevlevî çevreleriyle iç içe olmuş-
tur. Mevlânâ'nın oğulları olan Sultan Veled ve Alaaddin Çelebi burada sün-

Aralık 1967 yılı semâ gösterisinden. (Zahit Sagun arşivi)

net olmuşlardır. (Akt: Daşdemir, 2002: 180). Afyonkarahisar Mevlvihane'si bünyesinde yetişen dervişler, Mevleviliği diğer ülkelere yayma konusunda önemli bir yere sahiptirler. Divâne Mehmet Çelebi babası Şeyh Abapûş Bâli Çelebi hayattayken, Afyonkarahisar Mevlvihane'si şeyhlik görevine getiril-
miştir ve babasının vefatının ardından bu görevi yerine getirmeye devam etmiştir.

Divâne Mehmet Çelebi ve halifelerin çabaları sayesinde Anadolu ve Anadolu dışında (Midilli,Halep, Cezayir, Mısır v.b) yerlerde Mevlviha-
neler açılmış ve bu sayede Mevlevilik tarikatı çok geniş kitlelere ulaşma şansını yakalamıştır. XVI. ve XVII. Yüzyılları arasında Mevlevilik tarikatı Osmanlı Devleti tarafından önemli ölçüde desteklenmiştir. Osmanlı Dev-
leti padişahlarından biri olan II. Murad, Edirne'de Mevlevilere donanımlı bir Mevlvihane açmıştır. Daha sonrasında Osmanlı Devleti'nin başına geçmiş olan hemen hemen tüm padişahlar Mevleviliğe ilgi duymuş ve bu tarikatı her daim gözetip saygı göstermişlerdir. Sultan II. Bayezid, Af-
yonkarahisar Mevlvihane'si Postnişini Sultan Divânî Mehmet Çelebiye İstanbul'da bulunan Kule kapısı bir diğer ismi ile Galata Mevlvihane'sini kurması için, kendisini İstanbul'a davet etmiştir. Yavuz Sultan Selim ve Ka-
nuni Sultan Süleyman çıkışları seferlerde Mevlvihane şeyhlerini ve Mev-
levi tarikatında bulunan müritleri de beraberinde sefere götürmekteydiler. (<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=126>)

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

M. Akif Aslan

Afyonkarahisar Mevlevihane'si 1925 yılına kadar Mevlevihane olarak kullanılmıştır fakat tekke ve zaviyelerin kapatılması kararıyla yürürlüğe giren yasanın ardından faaliyetler son bulmuştur. Afyonkarahisar Mevlevihane'si 2007 yılına kadar camii olarak kullanılmaktaydı, daha sonrasında ise caminin müstemilatı arasında bulunan yapılar Afyonkarahisar Belediyesinin imkânları ile müze haline dönüştürülmüştür. Bu müze; derviş odalarından, matbah, Hamuşan (mezarlık) dan oluşmaktadır. Afyonkarahisar Mevlevihane'sinde birçok ilke imza atılmıştır. Bunlardan biri de, kırk hatimli şifalı aşure geleneğinin ilk kez Afyonkarahisar Mevlevihane'sinde gerçekleşmesidir. Afyondan sonra birçok Mevlevihane bu geleneği sürdürmüştür. Günümüzde ise bu gelenek sadece Afyonkarahisar Mevlevihane'sinde sürmektedir. Afyonkarahisar Mevlevihane'si müze olarak kapılarını misafirlere açtığı ilk günden beri sayısız ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Müzeyi ziyarete gelen kişilere, Mevlânâ ve onun öğretileri hakkında bilgiler verilmektedir. İyi bir rehberlik hizmeti ile karşılaşmanız bu kültürü anlamanızda yardımcı olmaktadır.

Mevlevilikte musiki, Mevlevi tarikatının ibadetlerinde kullandığı önemli ve gerekli bir araçtır. Mevlevi Ayîni, Mevlevilerin sema adı verilen törenlerde kullandıkları musiki eşliğinde yapılan Mevlevilere özgü bir ibadet şeklidir.

Günümüzde bu tarikat varlığını sürdürmediğinden Mevlevi ayini bir ibadet olarak yapılmamaktadır. Ancak genellikle Aralık ayında Hz. Mevlânâ'yı anma etkinlikleri kapsamında'' Şeb-i Aruz'' adı altında sema gösterileri düzenlenmektedir. Afyonkarahisar'da da Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı ve Afyonkarahisar Belediyesinin katkılarıyla Hz. Mevlânâ çeşitli etkinliklerle anılmaktadır. Kültürümüzün bir parçası olan Mevleviliği ve Mevlânâ'nın düşüncelerini yaşatıp bu değerlere sahip çıkmamız gerekmektedir.

“Yine de gel... Yine de gel! Ne olursan ol yine de gel!

Hristiyan, Mecusi, putperest olsun yine de gel...

Bu bizim dergâhımız umutsuzluk dergâhı değildir

Yüz kere tövbeni bozmuş bile olsan yine gel” Hz. Mevlânâ

KAYNAKÇA

Daşdemir, L. (2002). Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevilik, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Yağmur, S. (2010). Mevlâna Celaleddin Rûmi Tennure ve Ateş, Konya: Karatay Akademi Yayınları.

<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=12>.

AFYONKARAHİSAR'DA MÜZİK EĞİTİMİNE DAİR

Doç. Dr. Emel Funda TÜRKMEN*

Müzik eğitimi, yıllardır ülkemizde bir hayli ihmal edilmiş bir konudur. Oysa Atatürk 1924 yılında ilk Musiki Muallim Mektebini açmış, 1934 yılında ise Müzik ve Temsil Akademisinin çalışmalarına başlamış fakat sonuç alamamıştır. Bu büyük bir zaman kaybı olmakla birlikte, yetişen müzik eğitimcileri de baş durmamışlar, sayıları ve olanakları yetersiz olsa da gittikleri yerlerde gerekli çalışmaları yapmayı sürdürmüşlerdir. Müzik eğitimi kurumlarının akademik bir yaklaşımla eğitim vermeleri 1982 yılını bulmuş, bundan sonra üniversite çatısı altında, Eğitim Fakültelerine bağlı olarak verdikleri eğitim ile müzik eğitimcileri yetiştirilme çabası başlamış, yetiştirilen müzik eğitimcilerinin gerek Türk müziğine, gerekse batı müziğinin disiplinine sahip olarak yetiştirmeleri sağlanmak istenmiştir.

1995 yılı kurumsal açıdan olmasa da bir derneğin giriştiği faaliyetler açısından çok önemlidir. İlk kez düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği müzik eğitiminde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Şenlik Türkiye'nin dört bir yanından gelen amatör/özengen koroların çalışmalarının sergilendiği bir ortam olarak, müzik eğitimcilerine çalışmalarını sergileme, görücü, izleyici karşısına çıkma olanağı sunmasının çok daha ötesinde, daha iyi olma, yeni bilgi ve becerilerle donanma ve yeniden öğrenme imkânı sunmuştur. Her yıl katılan, diğer koroları izleyen şefler hem bildiklerini uygulamaya, hem de yeni repertuar edinme şansına sahip olmuşlar, başkalarında gördükleri eserleri de kendi repertuarlarına katma fırsatı bularak mesleki gelişimlerini sağlamışlardır. Bu şenliğin çok boyutlu işlevleri, koro şefleri ve müzik eğitimcileri açısından, koro üyeleri açısından ve ülkemiz müzik eğitimine olan katkıları açısından ele alınıp değerlendirildiğinde, en genel anlamda koro

* Öğretim Üyesi; Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı

şeflerine bir eğitim ortamı sunmasıyla, koro üyelerine birlik ve beraberlik içerisinde toplumsal, psikolojik ve kültürel bir kendini geliştirme olanağına sahip olmalarıyla önemli bir fırsat yaratmış, hepsinin yanında ülkemiz koro repertuarının gelişmesine çok büyük bir katkıda bulunmuştur. Bu şenlik için yapılmış düzenlemeler, bestelenmiş eserler, kurulmuş korolar bunun en güzel göstergesidir.

Zamanla bu şenliklerin ülkemiz çapında arttığı ve çoğaldığı görülür. Bunlardan biri de Afyon'da düzenlenen Çocuk Koroları Şenliğidir. Türkiye Polifonik Korolar Derneğinin Ankara'da düzenlediği, Türkiye Polifonik Korolar Şenliğinin benzeri bir düzenlemeyi çocuk koroları için gerçekleştirmek üzere başlayan şenlik aynı işlevlerin gerçekleşmesine ve müzik eğitimcilerinin çocuk koroları konusuna eğilmelerine yol açmış, çocuk şarkılarının bestelenmesine ve bestelenmiş eserlerin seslendirilerek repertuarın nitelik ve nicelik açısından gelişmesine katkıda bulunmuştur. 2015 yılında sekizinci kez düzenlenen şenlik Avrupa'daki birçok şenlikten daha önce başlamış ve devam etmektedir.

Bundan başka Afyon müzik eğitimine katkıda bulunan ve diğer illere de örnek teşkil eden bir başka çalışma, Müzik Eğitimcileri Çalıştayıdır. Çalıştay, Afyon ilindeki ilk ve orta dereceli okullarda müzik eğitimi vermekte olan öğretmenlerin gelişimine katkıda bulunmak üzere çalışmalar yapmakta, alanında uzmanlaşmış müzik eğitimcilerinin bilgi ve birikimlerini paylaştıkları bir ortam sunmaktadır. Katılan müzik eğitimcilerinin okullarında yürütmekte oldukları çalışmaları daha iyi bir şekilde düzenlemek üzere her türlü bilgi ve paylaşımın gerçekleştiği çalıştay 2015 yılında 9. kez düzenlenmiştir.

Afyon Amatör Çalgıcular Festivali, yine Afyon Kocatepe Üniversitesi ta-

rafından gerçekleştirilen ve başka illere örnek teşkil eden, örnek alınan her yıl farklı şehirlerden onlarca çocuğun katıldığı bir festivaldir. Amatörce çalgı çalan ve yaptığı çalışmalarını izleyici karşısında sunmak isteyen herkese açık bir festivaldir. Katılımcıların bireysel ve grup performanslarını sergileyebildikleri bu festival ile çalgı eğitiminin amatör düzeydeki gelişimine katkıda bulunulmaya çalışılmakta, değerlendirme kurulunda görev alan uzmanlar, çalgı eğitimi veren eğitimcilere de yol göstermektedirler. Ayrıca, bu festivale katılanlar, her yıl daha büyük bir başarı yakalamak ve daha iyi bir performans elde etmek üzere yaptıkları çalışmalarını daha ciddiye almakta ve çalgı performansında da bir nitelik artışı sağlanmaktadır. Bunların da ötesinde, sahneye çıkan bu amatör çalgıcılardan pek çoğu mesleki müzik eğitimine yönelerek, alanında daha etkili bir eğitim almak üzere konservatuvar ve müzik eğitimi kurumlarına yönelmektedirler.

Afyon, AKÜ Devlet Konservatuvarının yürüttüğü birçok etkinliğin gerçekleştirildiği bir şehirdir. Okullarda kurulmuş ve çalışmalarını devam eden onlarca koro bulunmaktadır. AKÜ Koroları ise, koro eğitimi alanında herkesin aradığını bulabileceği bir ortam sağlamaktadır. Çocuk koroları; minikler, çocuk, Nurten Anne ve çok sesli çocuk koroları olarak faaliyetlerine devam ederken, 2015-2016 yılında gençlik korusu da faaliyetlerine başlamış, yetişkinler korosunun kuruluş çalışmaları ise devam etmektedir.

Müzik eğitimi, bireylerin yaşamlarına pek çok açıdan katkı sağlayan bir alandır. Yapılan araştırmalar, müzik eğitimi alan bireylerin beyinlerinin farklı ve daha organize olmuş bir şekilde çalıştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca müzik etkinliklerine katılan bireyler, daha sosyal ve iletişim kurmada çekinmeyen, girişimci özellikler kazanmaktadır. Birçok olumsuz davranış örneklerinin müzik ve özellikle koro çalışmalarında düzeldiği, bireylerin toplumsal yönlerinin geliştiği, çevrelerindeki insanlara karşı daha anlayışlı ve sevecen yaklaşıtları, eleştiriye açık oldukları, eleştirilmekten korkmadıkları görülmektedir. Sadece bu kazanımlar bile müzik etkinliklerinin gereğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bir topluluğa ait olmak, bir grubun parçası olmak, bireylerde özgüven duygusunu pekiştirmekte, bu grupla birlikte elde ettikleri başarılarla mutlulukları perçinlenmekte, günlük yaşamlarında diğer işlerinde de başarılı olmalarına yardımcı olmaktadır.

Afyon, çeşitli etkinliklerin yanı sıra dünyada ilk müzik yarışmasının yapıldığı bir yer olarak, MARSYAS Kültür, Sanat ve Müzik Festivalinin düzenlendiği bir şehirdir. Her yıl yapılan uluslararası müzik yarışmasına dünyanın çeşitli ülkelerinden katılımcılar gelmektedir. Bu yönüyle hem ülkemiz kültürüne hem de ülkemizin uluslararası alanda tanınmasına hizmet etmektedir.

Yine önemli ve ülkemiz müzik eğitiminde oldukça değerli bir yere sahip olan CAKA (Cihat Aşkın ve Küçük Arkadaşları) projesi, Afyon’da

dört yıldır faaliyet göstermektedir. Bu proje, küçük yaşta çalgı eğitimi alan çocukların, bir sistem içerisinde eğitim almalarına katkıda bulunmasının ötesinde, bilginin paylaşıldığı ve ortak bir eğitim sisteminin ülkemiz koşullarına göre şekillendirildiği bir yapıya sahiptir. Proje, kendi kültüründen yola çıkan, farklı kültürleri de kendi kültürünü benimsemiş bir birey olarak tanıyan müzik eğitimi almış, estetik duyguları gelişmiş, sanatı seven insanlar yetiştirmektedir. Yetişen öğrencilerden kurulan-büyük çoğunluğu 7-17 yaş arası çocuklardan oluşan bir orkestra da çalışmalarına başlamış, konser verme aşamasına da gelmiştir.

Bir başka önemli husus da Afyon’da görev yapmakta olan çeşitli kuruluşların bu eğitim faaliyetleri içerisinde yer almakta gösterdikleri paylaşımcılıktır ki, ülkemizde her yerde olması arzu edilen bir durumdur. Örneğin, 23 Nisan Çocuk Koroları Şenliği, Afyonkarahisar Valiliği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, AKÜ Devlet Konservatuvarı Mezunları Derneği, AKSAM ve Özel Telek Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi gibi kuruluşların işbirliği içerisinde verdikleri maddi manevi destekle yürütülmekte, örnek bir paylaşım sergilemektedir. Yine müzik eğitimi alanında Afyonkarahisar Belediyesinin de çeşitli hizmetleri bulunmaktadır.

Afyon’da, biri bin kişi kapasiteli kongre merkezi olmak üzere yaklaşık 7 kültür merkezi ve salon bulunmaktadır. Büyük gurur duyulacak bir olaydır ki, bu salonlar için artık eylül, ekim aylarında etkinlik için sıra almak, çalışmalarını planlamak gerekmektedir. Bununla birlikte, yapılan çalışmalar yeterli de görmemek gerekir. Arzu edilen, yapılan bu faaliyetlerde dinleyici izleyici kitlesinin çoğalması ve Afyon halkının büyük bir çoğunluğunun sanatı yaşamlarının önemli bir öğesi olarak görmeleri ve ihtiyaç olarak algılamalarıdır.

Bilim ve teknolojinin sanattan yoksun yürümediği ve ilerleyemeyeceği gelişmiş toplumlar tarafından tecrübe edilmiş bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle, müzik eğitime yönelik yapılan çabaların Afyon’un kültür düzeyi yüksek bir şehir olmasına katkıda bulunacağı ve daha yaşanılır bir şehir olmasına hizmet edeceği düşünülmektedir.

AFYON HALKEVİ YAYIN ORGANI TAŞPINAR DERGİSİNDEKİ MÜZİK YAZILARININ İÇERİK ANALİZİ*

Safiye YAĞCI**

Türk kültürünü yaymak, milli birliği sağlamak, aydınlar ve halk arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla 1932 yılında kurulan ve 1951 yılına kadar varlığını sürdüren halkevleri, sosyal ve kültürel anlamda halkın kendisini geliştirmesi amacıyla faaliyet göstermiştir. Dil, tarih, edebiyat, güzel sanatlar gibi pek çok alanda kendini gösteren halkevleri, birçok konuya yönelik kurslar ve etkin çalışmalarla halkın eğitim seviyesini yükseltmeye de yardımcı olmuştur. Afyon Taşpınar süreli yayını da bu dönemde dergi çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bu yazıda Afyon Taşpınar dergilerinde yer alan müzik yazılarının içerik itibarıyla incelenmesi amaçlanmıştır ve bu doğrultuda süreli yayınlar, yazar, tarih ve konuları itibarıyla irdelenip toplumun kültürel gelişimine ne yönde katkı sağladığı araştırılmıştır.

AFYON HALKEVİ’NİN KURULUŞU

Afyon zaferin kazanılmasının öncesinde çok büyük sıkıntılarla yüz yüze gelmiş, maddi manevi sıkıntılarına rağmen halkevinin açıldığı ilk şehirler arasında yer almıştır. Yelken, “Savaş tahribatından en çok etkilenen illerimizden biri olmuş; uzun dönem içine kapanarak yaralarını sarmaya, tarihin yorgunluğunu atmaya çalışmıştır. Bu dönemde birkaç devlet yatırımı yeni fabrikalar ve binalar dışında bir yalıtılmışlık içinde geleneksel tarım ağırlıklı bir ekonomiye sahipti. Buna rağmen şehirde yeni yapılaşmalar başlamıştı. Halkevi binası da bu dönemde yapılan belli başlı eserlerden birisi idi” der (2001: 185).

Afyon Halkevi, ilk açılan 14 halkevinden biri olarak Türk Ocağı binasında Ankara’dan radyo ile yapılan açılış töreni ile başlamıştır. Halkevinin başkanlığını yapan Galip Demirel açılış konuşmasını yapmış, (Akt. Demirdelen ve Ortak, 2006: 256); Afyon halkını her konuda bilinçlendirmek ve inkılaplara ısındırmak için yoğun bir çaba içerisine girmiştir (Şahin, 2004: 43-44).

Toplumun her kesiminden insanı bir araya getirmeyi, kültürel çalışmaların içerisinde yer almalarına olanak sağlamayı ve halkı bilinçlendirmeyi amaç edinen Halkevi, dönemin olumsuzlukları içerisinde önemli bir görevi yerine getirmiş, aydın ve halk kesimini birleştirici bir araya getirici bir işlev görmüştür.

AFYON HALKEVİ YAYIN ORGANI TAŞPINAR DERGİSİ

Afyonkarahisar’ın basın ve kültür hayatında önemli bir yer tutan Taşpınar dergisi Afyon Halkevi Edebiyat Şubesi tarafından 19 Kasım 1932 ta-

* Bu araştırma, Safiye YAĞCI’nın “Afyon Halkevi Faaliyetleri ve Yayın Organı Taşpınar Dergisindeki Müzik Yazılarının İçerik Analizi” adlı makalesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

rihinde yayınlanmaya başlamış, derginin imtiyaz sahibi Eflatun Cem Güney’dir, Neşriyat Müdürlüğünü ise Dr. Kemal Bey yapmıştır (Taşpınar 19 Kasım 1932). Adını şehrin su ihtiyacını karşılayan Taşpınar Suyu’ndan alan derginin adının Ali Çetinkaya tarafından verildiği, dergide Edip Ali Bakı, Süleyman Hilmi Gönçer, Osman Atilla, Haydar Çerçel, Namdar Rahmi Karatay, A.Mahir Erkmen, Muzaffer Görktan gibi kişilerin sürekli yazı yazarlar arasında oldukları bildirilmektedir. Dergi yerel basın tarafından övülmekle kalmamış, Son Haber Gazetesi’nin bildirdiğine göre Milliyet gazetesi yazarı Nurullah ATA, Taşpınar’ı Afyon Halkevinin çıkarttığı güzel ve dolgun bir dergi olarak nitelendirmiştir. Balıkesir’de çıkan Türk Dili

dergisinde Taşpınar’dan övgüyle söz eden yazılar yayınlandığı, Hakimiyet-i Milliye’den Bürhan ASAF’ın Taşpınar’ı beğenici bir dille andığı, Yeni Gün dergisinin de Taşpınar’dan övgüyle bahsettiği kaydedilmektedir (Akt. Demirdelen ve Ortak, 2006: 260).

Dergide dikkat çeken bir özellik de yazı yazarlara para verilmemiş, dergiye ilan ve reklam konulmamıştır. Derginin asıl amacının, halkı her konuda aydınlatmak olduğu, hikâye, masal, folklor, hatıra, makale, lirik ve epik şiir gibi yazı türlerinin yer aldığı görülür. Dönemin fikir yapısını ortaya koyan, Afyon’un tarihi temellerini öne çıkaran, araştırmalara kaynak teşkil eden önemli bilgiler içermektedir (Şahin, 2004: 79-80). Bu yönüyle bir dönemin şehir yaşamına ve toplumsal yanına ışık tutmakta, dönemin aydınlarının görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.

AFYON HALKEVİ GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ MÜZİK KOLONUN FAALİYETLERİ

1934 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 16. sayısında Afyon Halkevi’nin bir yıllık faaliyet raporları içerisinde Güzel Sanatlar Şubesinin faaliyetleri şu şekilde aktarılmıştır:

“Bu şubenin faaliyeti iki sene içinde öğünecek derecede inkişaf etti. Geçen yıl musiki meraklıların-

dan mürekkep bir kalabalık “halk musikisi evi” namile bir yurt kurdular. Muhtelif vesilelerle halk şarkılarının ölmez ve aşınmaz nağmelerini dinlettiler. Bu yıl şubenin mesaisi ikiye ayrıldı. Bir kısım halk şarkılarını derlemek toplamakla bir kısım da modern musiki ile uğraşüyor.”

Yine 1934 yılı Eylül ayına ait 23. sayıda diğer şubelerin faaliyetlerinden bahsedilirken güzel sanatlar şubesi müzik koluna dair bilgi verilmemiştir ve sahne tertibatı ve salon eksikliğinden bahsedilmiştir.

1934 yılı faaliyet raporlardan edinilen bilgilere göre 1932’de Afyon Halkevi’nin kurulmasından sonra müzik koluna olan ilginin yoğun olduğu söylenebilir. Müzik kolu faaliyetlerinin iki sene içerisinde övünülecek derecede faaliyetlerini ortaya çıkarması ve müzikle uğraşan kişilerin “halk musikisi evi” kurması bu durumu doğrular niteliktedir. Değişik amaçlarla halk müziğinin parçalarına konserlerinde yer vermeleri, müzik kolunun milli benliğe, halkın kültürüne sahip çıktığının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Müzik kolunun ikiye ayrılıp bir kısmının halk şarkılarını derlemekle ilgilendiği, diğer kısmının modern müzik diye tabir edilen ve Avrupa müziğini örnek aldığı tahmin edilen müzikle uğraşması ise, halkın bir taraftan kendi kültüründen kopmadan yeniliklere de açık bir şekilde yol alma amacı güttüğü düşüncesini uyandırabilmektedir.

1935 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 28. sayısında Afyon Halkevi’nin bir yıllık faaliyet raporları içerisinde Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri şu şekilde aktarılmıştır:

“Yalnız musiki çalışmaları olmaktadır. Geçen senelere nispetle daha fazla canlılık görülmüş, 32 eksersiz toplantısı yapılarak Garp tekniğine yakın 15 fantezi şarkı ve 40 dane de milli ve Türk ruhundan doğan köy ve oyun havaları geçilmiştir. Evimizin genel toplantılarında ve konferanslarda 13 konser verilmiştir.”

Bu şubede sadece müzik çalışmalarının olması müziğe giderek artan bir eğilimin olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda 15 tane batı tekniğine yakın şarkının ve 40 tane de milli Türk ruhunu yansıtan köy ve oyun havalarının geçildiği göz önünde bulundurulursa daha önceki yıllardaki gibi bu yılda da bir taraftan halkın öz kültüründen doğan halk müziğine verilen önem vurgulandığı, bir taraftan da batıdaki müziğin kültürümüzde yer almaya başladığı ve bu müziğe de önem verildiği anlaşılmaktadır.

1936 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 40. Sayısında Afyon Halkevi’nin bir yıllık faaliyet raporları içerisinde Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir:

Yıl içerisinde 240 kişiyle 54 çalışma yapan müzik koluna 9 kişinin daha katıldığı, çevredeki halk türkülerinden ulusal ve bedii (estetik, eşî benzeri olmayan) kıymeti olanların aranarak notalandırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Buradan daha önceki yıllara nazaran müziğe ve müzik koluna olan ilginin arttığı anlaşılmaktadır. Halk türkülerinin derlenerek notalandırılmaya çalışılması da milli kültüre verilen önemi gösterir niteliktedir.

1937 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 52. sayısında Afyon Halkevi’nin bir yıllık faaliyet raporları içerisinde Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri aktarılırken; keman, piyano, mandolin ve cümbüş derslerinin verildiğinden, güzel sanatlar şubesinde toplam 210 kişiyle çalışılıp yıl içerisinde 10 konser verildiğinden bahsedilmektedir.

Bu yılın (1936) faaliyetleri değerlendirildiğinde müzik kolu tarafından yıl içerisinde 10 konser yapılması yaklaşık düzenli olarak her ay bir konser verildiği anlamını taşımaktadır. Ayrıca açılan çalgı kursları da bu yönde merakın ve isteğin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yine verilen çalgı kurslarının arasında piyanonun görülmesi batı müziğine olan yakınlığı, merakı ve yeniliklere açık olmayı çağırştırmaktadır.

1938 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 69. sayısında Afyon Halkevi’nin bir yıllık faaliyet raporları içerisinde “Ar Kolu” olarak da bahsi geçen Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri şu şekilde aktarılmıştır:

“4 keman, 1 piyano, 1 armonik, 1 mandolin ve 1 cümbüşten ve bir caz takımından ibaret bulunan grup, genç meraklı ve yeteneklileri çalıştırmakta. Son zamanlarda kadroya katılan caz takımıyla önümüzdeki günlerdeki yıl içinde kurumu düşünülen şehir bandosunun elemanları da yetiştirilmiş olacaktır.”

Bu yılda (1937) çalgı çeşitliliğinin arttığı ve genişlediği görülmektedir. Caz takımında çalışan bireylerle şehir bandosunun kurulması düşüncesi de yer almaktadır ve bu durum da müzik kolunun ileriye yönelik yenilikçi hareketler yaptığı düşüncesini uyandırmaktadır.

Yine 1938 yılı birinci teşrin (Ekim) ayına ait 72. sayısında “kollarımız çalışmalarında notlar” başlığı altında şubelerin çalışmalarına ait raporlara yer verilmiştir. Ar Şubesi (Güzel Sanatlar Şubesi) nin müzik kolunun faaliyetleri şu şekilde belirtilmiştir:

“Bu kolumuz, evimizin, konser, konferans, temsil veya herhangi bir genel toplantısında aldıkları ödevlerini yapmakta ve kendilerini dinleyenlerin çok yerinde beğenış ve takdirlerini kazanmaktadır. Çocuk bayramlarında küçükler için de güzel konserler verilmektedir. Bilhassa bu sene 23 Nisan bayramında çocuk bayramı dolayısıyla halkevinin dağıttığı ve hususi yaptırdığı defterler ve şekerlerin dağıtılması dolayısıyla Halkevi’nde toplanan ilko-

kul çocuklarına (2400 öğrenciye) sırayla altı saat süren hususi bir konser verilmiştir. Diğer taraftan çevredeki genç müstaitleri (kabiliyetli olanları) etrafında toplayarak eksersizlerine devamlı verimli neticeler almaktadır. Halkevimizce yapılan bütün köy gezilerine de iştirak ederek armonize ettikleri halk türkülerini ve yapılan bayrak törenlerinde İstiklal marşımızı ve ulusal marşları ve diğer müzik parçaları ile köylerimizde de müzik zevkinin yayılmasına hizmet etmiş ve emekte bulunmuştur. Bugünkü kadro tamamıyla halkevinin yetiştirdiği elemanlardan teşekkül etmektedir. Halkevi programına göre önümüzdeki yılda şehir bandosu teşkiline başlangıç olmak üzere bir caz takımıımız kurulmuştur.” Halk şarkılarından da 10 parçanın armonize edildiği belirtilmekte ve armonize edilen şarkıların adları yer almaktadır.

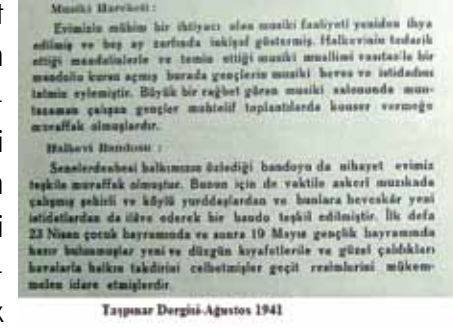
Bu verilerden Afyon Halkevi müzik kolunun Halkevi bünyesindeki ilkokul öğrencilerine aralıksız 6 saat süren konser vermesi, yaptıkları işe değer verdiklerinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptıkları köy gezilerinde armonize ettikleri parçaları duyurmaları ise halkın her kesimine hitap ettiklerini ve çalışmalarıyla beraber yenilikleri de gösterdikleri anlamı taşıyabilmektedir. Fakat yeniliğin benimsenip benimsenmemesi konusuna değinilmemiş bu da halkın müzik konusundaki yeniliklere açık olup olmadığı konusunda belirsizliğe yol açmıştır.

“Halk türküleri kolumuz” başlığı altında bu kolun faaliyetlerine de yer verilmiştir. Bu kolun tamamen yerli ve mahalli şarkılar ve türküler üzerinde çalıştığı, halk arasında unutulmak üzere olan milli halk müziği parçalarını toplayıp yayınladığı ve yaşatmaya çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu yılda (1938) Kültür Bakanlığı şarkı derleme heyetine çok beğenilen 14 parça mahalli türkünün verildiği ve plağa alındığı bilgisi de bulunmaktadır.

Daha önceki yıllarda da bahsedildiği gibi müzik kolu bir taraftan armonize edilen parçalarla, açılan çalgı kurslarıyla halkı yenilikçi batı müziği kültürüne teşvik etmekte, bir taraftan da özüne bağlı kalarak halk müziği ürünlerini derleyerek yayınlayarak, halkın kendi kültüründen kopmaması çalışmalarına gitmektedir.

1940 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 78. sayısında Afyon Halkevi’nin Güzel Sanatlar Şubesi müzik kolunun Dinar’a konser faaliyeti için giderken geçirdiği trafik kazasının neticesinde 3 kişinin vefat etmesinden dolayı etkinliklerin yapılamadığından bahsedilmektedir. 10 konser verildiği bilgisi de bu sayıda bulunmakla beraber bu konserlerin kazadan önce yapıldığı tahmin edilmektedir.

1943 yılı Şubat ayında çıkan Taşpınar dergisinin 97. sayısında Afyon Halkevi’nin Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri içerisinde 19 ikinci kanun (Ocak) 1943 tarihinde Ankara Radyosu’ndan “Afyon Folklor Saati” yapıldığı ve program çerçevesinde Afyon Türküleri’nin icra edildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca mandolin, keman, saksafon kurslarının açıldığından, milli günlerde bando ve caz eşlikli halk türküleriyle konser yapıldığı ve hoparlörlerle müzik neşriyatının yapıldığı, balo ve toplantılarda yerli oyun, yerli saz ve

Taşpınar Dergisi-Ağustos 1941

türkülerle bu kolun faaliyet gösterdiği bilgilerine yer verilmiştir.

Bu yıla (1942) ait verilerde, açılan kurslara saksofon kursunun eklendiği görülmektedir. Bu da halk arasında şehir bandosunun ve caz takımının çalışmalarının etkili olduğu ve dolayısıyla bu yöne doğru eğilimin ve merakın olduğu düşüncesini oluşturmaktadır. Milli günlerde halk türkülerinin bando ve caz takımı eşlikli yapılması bir yana balo ve toplantılarda özelliklikle sadece yerli oyun, yerli saz (çalgı) ve türkülerle faaliyet gösterilmesi halkın yeniliği henüz benimsemediğine dair soru işareti uyandırmaktadır.

TAŞPINAR DERGISİNDEKİ MÜZİK YAZILARININ İÇERİĞİ

Genel olarak Halkevleri, önemi, dönemin rejimi ve getirdiği yenilikler, Atatürkçülük, Afyon’un kültürü, Afyon’un şairleri ve şiipleri, Afyon’da söylenen maniler ve fıkralara yer verilen Taşpınar dergisindeki müzik yazılarında da genel itibariyle Afyon ve çevresinde söylenen türkülerle ve bazı zaman hikâyelerine ve ozanların hayatlarına yer verilmiştir.

1932 yılı Kasım ve Aralık ayları 1. ve 2. sayı ve 1933 yılı Ocak, Şubat, Mart ayları 3-5.sayılarda Eflatun Cem tarafından Aşk Meslekî’nin hayatı kaleme alınmıştır.

1935 yılının beş sayısında (29, 32, 33, 37, 38) ve 1936 yılının altı sayısında (40, 41, 43, 45, 46, 48) Edip Ali Gökpinar tarafından “Afyonlu Büyük Ozan Abdürrahim-Hayatı ve Eserleri” başlığı altında Afyonlu Ozan Abdürrahim’in hayatına ve eserlerine yer verilmiştir.

1936 yılı Şubat ayı 40. sayısında “Saz Ozanı Kâni” başlığı altında saz ozanı Kâni’nin hayatı ve bir adet koşması Haluk Mümtaz tarafından kaleme alınmıştır.

1937 yılı Ocak ayı 51. Sayısında “Afyon’da Söylenen Türküler Serisinden- Serenler” başlığı altında Serenler türküsünün sözlerine Haluk Mümtaz tarafından yer verilmiştir. Ve yine aynı sayıda bundan böyle derginin her sayısında Afyon’da söylenen türkülerin bir ikisine yer verileceği, bu türkülerin nasıl meydana geldiğinin araştırıldığı ve elde edilenlerin yazılacağı belirtilmiştir.

1937 yılı Mart ayı 53. sayısında İzmir Türküsü Haluk Mümtaz tarafından yazıya aktarılmış ve Afyon’un halk şairi ve Afyon folkloru hakkında yüksek bilgisi olan Vehbi Çizmecî’nin oğlundan nakledilerek türkünün hikâyesine geniş bir şekilde yer verilmiştir.

1937 yılı Haziran ayı 56. sayısında Haluk Mümtaz tarafından “Çil Ahmet” türküsü sözlerine ve hikâyesine yer verilmiştir.

1937 yılı ikinci teşrin (Kasım) ayına ait 61. sayıda “Öğretmen B. Sacit” tarafından gönderildiği not düşülen “Türküler Maniler” başlığıyla birkaç türkünün sözlerine yer verilmiştir.

1938 yılı ikinci kanun (Ocak) ayına ait 63. sayıda Edip Ali Gökpinar tarafından İslamoğlu türküsü sözleri ve hikâyesine yer verilmiştir.

1938 yılı Mart ayı 65. sayıda Edip Ali Gökpinar tarafından Karakoç ve Beşböbrek türkülerinin sözleri ve hikâyeleri kaleme alınmıştır.

1938 yılı Mayıs ayı 67. sayısında Edip Ali Gökpinar tarafından Çenber türküsünün sadece sözlerine yer verilmiştir.

1942 yılı birinci teşrin (Ekim) ayına ait 93. sayıda “Afyon’un Folklor Gecesine Hazırlanırken” başlığı altında Sandıklı türküsünün sözlerine ve notasına yer verilmiştir.

1943 yılı ikinci kanun (Ocak) ayına ait 96. sayıda “Folklor ve Tarih” başlığıyla İslamoğlu türküsü Süleyman Gönçer tarafından kısaca ele alınmıştır.

1943 yılı Temmuz ve Ağustos aylarına ait 102. ve 103. sayılar tek dergi olarak yayınlanmış ve 274. sayfada Süleyman Gönçer tarafından Boz Bey ve Türküsü başlığıyla bu türkünün sözlerine ve hikâyesine yer verilmiştir.

1943 yılı ikinci teşrin (Kasım) ve birinci kanun (Aralık) aylarına ait 106. ve 107. sayılar tek dergide yayınlanmış ve derginin 317. sayfasında Süleyman Gönçer tarafından Genç Osman ve Türküsü başlığıyla bu türkünün sözlerine ve hikâyesine yer verilmiştir.

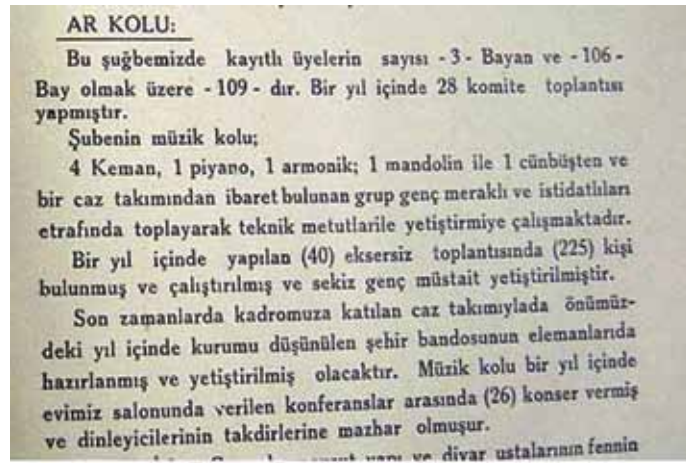
1944 yılı ikinci teşrin-birinci kanun (Kasım-Aralık) aylarına ait 118. Ve 119. sayılarda Orhan Kökten’in derlediği Emirdağ türküsüne ve çok kısa bir şekilde hikâyesine yer verildiği görülmektedir.

1945 yılında Eylül-Ekim-Kasım-Aralık aylarına ait 128-129-130-131. sayılar tek dergide toplanmış ve derginin 275. Sayfasında Gelin Ümmü türküsünün sözleri ve hikâyesi Osman Atilla tarafından kaleme alınmıştır.

1946 yılı Ocak ve Şubat aylarına ait 132. Ve 133. sayılar tek dergi şeklinde yayınlanmış ve 293. Sayfada “Kınası Karılır Tasta” türküsünün sözlerine ve hikâyesine Osman Atilla tarafından yer verilmiştir.

1947 yılında Mart ve Nisan aylarına ait 146. ve 147. sayılar tek dergi halinde yayınlanmış ve Muzaffer Görktan’ın “Türkülerin Dili” başlığı altında bir yazısına yer verilmiştir.

Sonuç olarak ulaşılan sayılardan araştırılan müzik yazılarında çeşitli yazarlar tarafından Afyonkarahisar türkülerinin veya oyun havalarının sözlerine ve hikâyelerine yer verildiği görülmektedir. 1932 Kasım ayından 1950 Nisan ayına kadar Afyon Halkevi sahipliğinde yayın yapan Taşpınar dergisinin toplam 161 sayısından 152 sayısına ulaşıp içeriğindeki müzik yazılarının incelendiği ve bunların toplam 32 tanesinde müzik yazısına yer verildiği görülmektedir. Oranlar neticesinde müzik yazılarının dergilerde çok yer almadığı ve içerik olarak sadece türkü sözleri, hikâyeleri ve ozanların

Taşpınar Dergisi-Şubat 1938

Evimizin yeni musiki kolu arkeşçileri.

hayatlarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. Sadece bir sayısında Afyon Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetine ilişkin yazıya yer verilmektedir. Söz konusu dönemde yoğun faaliyet gösteren Güzel Sanatlar Şubesi Müzik Koluyla ilgili daha çok yazıya rastlanmaması, Güzel Sanatlar Şubesi ve Taşpınar dergisi arasındaki iletişim eksikliğini akla getirmektedir. Bu yıllar içerisinde büyük faaliyetler gösteren Afyon Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi müzik kolunun yazılar içerisinde değerlendirilmemesi ve faaliyetlerine yer verilmemesi son derece dikkat çekicidir. 1932-1935, 1938-1942 ve 1947-1950 yılları arasında dergilerde müzik yazılarının bulunmaması da nedenleri araştırılması gereken bir konu olarak üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşpınar dergisi 1932-1938 yılları arasında düzenli olarak her ay yayın yapmıştır. 1939 yılı itibarıyla derginin sayılarında aksaklıklar görülmektedir. 1943 yılından itibaren 2 ayda veya 4 ayda bir yayın çıkarmaya başlayan dergi, 1948 yılında yine düzensizliğe uğrayarak ve 1949 ve 1950 yıllarında sadece birer yayın yaparak derginin yayınının sona ereceği izlenimini uyandırmıştır. Dergi, 1938 yılına kadar düzenli yayın yapmış ve pek çok konuda beğenilen yazılar yazmış olmakla birlikte, sıkça müzik yazılarına rastlanmamış olması, müziğe yeterince önem verilmediği kanaatine yol açmaktadır. Yine içerik itibarıyla daha önce de bahsedildiği gibi sadece türkü hikâyeleri ve ozanların hayatıyla sınırlı kalması, müzik açısından derginin kısır kaldığı, müziği yakından tanıyan kişilerin bu alanda yeterince çalışmadığı düşüncesine neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

DEMİRDELEN, Ceren., ve ORTAĞ, Şaban (2006) “Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1940 Yılına Kadar)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi c.VIII, S.1. s. 253-272.

ŞAHİN, Feyza (2004) Afyon Halkevi ve Faaliyetleri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Taşpınar (1932) C.I, S.1.

YELKEN, Ramazan (2001) “Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar”, Afyonkarahisar Kültüğü, Komisyon, c.II, Afyon: AKÜ Yayınları.

Afyon Halkevi’nde Bir Edirneli Aile: Kayallar

Gülseren Mungan YAVUZTÜRK
gmyavuzturk@yahoo.com

1945 yılının 27 Ağustos akşamı, Afyon Halkevi’nde, Behçet Kemal Çağlar’ın “Çoban” piyesinin temsili başlamak üzere. Işıklar karartılmış, hıncahınç dolu salon tam bir sessizliğe gömülmüştür. Sahnedeki perdelerin arasından gözlerini ovuşturmakta olan bir öğrenci çıkar ansızın. Canı sıkın görünüyordu. Tarih dersiyle başının dertte olduğundan yakını. Ne kadar çalışsa da, kitapta yazılanları bir türlü kavrayamıyordu. Çalışmaya devam etmek istegindedir; fakat öyle yorulmuştur ki, sahneye uzanıp uyuyakalır. İşte tam bu sırada tiyatro salonun kapısı uzun gıcırtilarla yavaşça açılır. Seyircilerin şaşkın bakışları arasında içeriye, siyah pelerinli, uzun beyaz sakallı bir ihtiyar girer. Elindeki büyük asanın, salonun tahta zemininde çıkardığı tok sesler eşliğinde ağır adımlarla sahneye doğru ilerler. Bu yaşlı adam, “Tarih Dede”dir. Uykusunda sıkıntıyla sayıklayan öğrenciye yaklaşarak kendini tanıtır:

Geziyordum bu akşam dünyada yalnız yaya:

Kremlin, Venetziya, Versay... Asıl Çankaya...

Çankaya’dan inerken pencerenin önünden

Geçiyordum sesini duydum da geldim hemen

Ben, Tarihim! (.....)

Kendimi ve kendini anlatsam dedim sana... (B. Kemal, 1933, s. 5)

Oyunun bu prolog bölümü, “Tarih Deden sana bir hikâye anlatacak... / Şanlı Türk tarihinde var böyle binbir misal; / İşte: sana birisi, bilmediğin biri; al:” sözleriyle tamamlanacaktır. Konuşmasını bitiren Tarih Dede, görkemli asasını yukarıya kaldırır ve bir şimşek efektinin ardından perdenin dalgalanarak açılmasıyla oyun başlar.

Premiyeri, 19 Şubat 1933’te Ankara Halkevi’nde gerçekleştirilen “Çoban” piyesi, yurt genelinde halkevlerinin en çok sahnelendiği oyunlardan biri olmuştur. (Karadağ, 1988, ss. 247-267) Eserin, 27 Ağustos 1945’te Afyon Halkevi’ndeki sahnelenişinde; Tarih Dede’yi, Temsil Kolu’nun en aktif üyelerinden Selahattin Kayal, Öğrenci’yi, sevgili oğlu Ahmet Kayal canlandırmıştır. Kayallar’ın oyundaki varlığı, bununla sınırlı kalmamış ailenin biricik kızı Nermin Kayal da, Türk Beyi’nin kızı rolünü üstlenmiştir.

Nermin Hanım, üstlendiği bu rolün ona yaşattığı yoğun heyecanı hayat boyu unutmayacaktır. Oyuna manzum metnin tümünü ezberleyerek hazırlanmış, gerektiğinde seyirciye hissettirmeden sahnede arkadaşlarına sufle bile vermiştir. O gece temsili izleyenler arasında, oyunun yazarı Behçet Kemal Çağlar da bulunuyordu. Oyun sonrası kulise kadar gelerek eserini

Afyon Halkevi Binası.

Çoban piyesinin açılış sahnesinde Tarih Dede’yi canlandıran Selahattin Kayal ve Öğrenci rolündeki Ahmet Kayal. 27 Ağustos 1945.

başarıyla canlandıran oyunculara kutlar ve gösteriye emeği geçen herkese teşekkür eder. (Nermin Kayal Mungan’la görüşme, Aralık 1997)

Kayallar, Afyon Halkevi’ndeki çalışmalarına etkin olarak katıldıkları yıllarda, daha pek çok oyunun sahnelenişinde görev almışlardır. Ancak bunlardan bir tanesi, aile için özel bir önem taşımaktadır.

Afyon İl Özel İdare Varidat Müdürü Selahattin Kayal, Halkevi Temsil Komitesi Reisliğini yürüttüğü 1944 yılında (Haber, 17 Nisan 1944, s. 1), Zafer Haftası şenliklerinde sahnelenmesi planlanan bir oyun üzerinde çalışmaya başlar. “Savaş Yolcuları” adını verdiği bu üç perdelik eserde, İstiklal Savaşı

yıllarında büyük güçlüklerle göğüs geren kahraman bir Türk subayıyla eşinin, düşmana karşı verdikleri zorlu savaşım anlatılıyordu. Oyundaki bu vatansever cesur çifti, Ahmet Kayal’la kızkardeşi Nermin Kayal canlandıracaklardır.

Nermin Hanım, Afyon Halkevi’ndeki çalışmalarından söz etmek üzere, 20 Mayıs 2013 günü TRT Radyo 1’deki “Hayat Sahnesi” programına konuk olduğunda, “Savaş Yolcuları” piyesinin sahneleniş öyküsünü de aktarır:

“27 Ağustos 1944’te, Afyon’un Kurtuluş Günü sergilenmek üzere bir oyun aranıyordu; ama güne uygun yeni bir oyun bulunamamıştı. Temsil Kolu’ndaki arkadaşlar, Rejisörümüz Lütfi Bozkurt (Sepin) ve Halkevi başkanı, babama ısrarla bir senaryo yazması için baskı yapmaya başladılar.

Babam sonunda onları kırmayarak bir oyun yazdı. İsmi “Savaş Yolcuları”ydı. Tam güne uygun bir eserdi; ama sahnelenmesi için mutlaka Basın Yayın Genel Müdürlüğü’nün onayı gerekiyordu. Sonunda, Genel Müdür Selim Sarper’den beklenen onay geldi ve eserin provalarına başladık.¹

Temsilin, Ankara’dan davetli olarak gelen devlet erkânı, üniversite hocaları ve talebeleriyle basın tarafından büyük bir beğeniyle izlendiğini bugün gibi anımsıyorum. Oyun sırasında hepimiz milli hislerle doluyduk ve sanırım bu duyguları seyirciye de geçirebilmiştik. Perdenin kapanmasından sonra, ayakta ve tempolu alkışlarla bizleri sahneye çağırmalarını ve bravo! Seslerini, aradan onca sene geçmesine rağmen, şu an bile kulaklarımda duyuyorum. Müthiş bir geceydi. İzlemeye gelen hemen hemen tüm Afyon halkı, temsilin bitiminde salondan ağlayarak ayrılmıştı.”

40’lı yıllarda Afyon Halkevi, tüm bölümleriyle faaliyetlerine devam ediyordu. Temsil Şubesi’nin dışında, Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Sosyal Yardım, Spor, Halk Dershaneleri, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze Şubeleri de etkin çalışmalar içindedir. (Halkevi Komite Reisleri, 1944, s. 1) Başlıca hedef halkın aydınlatılması ve eğitimidir. Özellikle Halkevi çatısı altında bir araya gelen gençlerin, çağdaş değerleri benimsemiş, yenilikçi ve aydın bir kuşak olarak yetişmesine büyük önem veriliyordu. Bu arada temsil kolunun çalışmalarında da bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Her yıl 26-30 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirilen Zafer Haftası içinde şenlikler düzenlenmekte, çeşitli kutlamalar yapılmaktadır. 30 Ağustos günü, Dumlupınar’da Zafer Bayramı nedeniyle yapılacak törenleri izlemek üzere, konuk olarak Ankara’dan gelen üniversite hocalarıyla talebelerine, milletvekillerine, bazı hükümet üyelerine, Afyon ve civar illerin vali, belediye başkanı ve diğer ileri gelenlerine, önce yemek verilir, sonra da temsil kolunun hazırladığı oyunlar sergilenirdi. Bu nedenle iki temsil hazırlanır; bir gece biri, bir gece diğeri sahnelenirdi. Temsil Kolu’nun kadrosu da giderek genişlemektedir. Artık Afyon’un ileri gelen ailelerinin genç kızları da temsillerde görev alıyorlardı.

Tiyatronun ülkede; daha önce hiç olmadığı kadar yaygın ve önemli, hiç görülmediği kadar desteklenmiş ve benimsenmiş bir konumda olduğu zamanlardır. Örneğin 1944 yılında, açık olan 405 halkevinin 329’unda tiyatro kolları etkin durumdadır. (CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944, 1945, s. 20-21) İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği bütün yoksunluklara karşın; Türkiye’de tiyatro, bir kültürel zenginlik olarak artık küçük kentlerin, kasabaların, hatta köylerin hayatına katılmıştır. Gene aynı yıl içinde, halkevlerinde tam 3000 tane oyun sahnelenmiştir.

Afyon Halkevi Temsil Kolu’nun hazırladığı oyunlar, yalnızca il merkezinde değil, vilayete bağlı ilçelerde, nahiyelerde, bazen de köylerde sergileniyordur. Nermin Hanım, babasıyla ve Temsil Kolu’ndaki diğer arkadaşlarıyla birlikte; birçok kez Şuhut, Dinar, İhsaniye, İscehisar’a giderek oralarda verilen temsillerde sahneye çıkar. Tiyatro artık onun hayatının bir parçası

¹ Ne yazık ki eserin, üzerinde Basın Yayın Genel Müdürlüğü onay mührü ve Selim Sarper’in ıslak imzası bulunan orijinal metni kayıptır.

Çoban piyesinin 27 Ağustos 1945’teki temsilinden sonra çekilen bir anı fotoğrafı. Sol başta ayakta duran beyaz sakallı oyuncu Selahattin Kaya, ayakta genç kızlardan sağdan ikinci, Bey Kızı rolündeki Nermin Kaya.

olmuştur. Sahnede farklı insanları canlandırmayı seviyordur:

“Dünyanın en zevkli mesleği; sahnede yalnızsın, seni izleyen yüzlerce göz her hareketini takip ediyor, yüzlerce kulak ağzından çıkacak sözleri büyük bir dikkatle izliyor. Ama sen onları görmüyorsun. Orada oynadığın rolü yaşıyorsun. Perde kapandığı zaman, alkış sesleriyle kendine geliyorsun.” (Nermin Kaya Mungan’la Görüşme, Aralık 1997)

Nermin Kaya’nın, yüreğine kök salan tiyatro tutkusunun içinde ilk yerışı, 1943 senesi başlarında gerçekleşir. O sene Şubat ortalarına doğru Halkevlerinin kuruluş yıldönümünün yaklaşması nedeniyle Afyon Halkevi’ndeki faaliyetler daha bir yoğunluk kazanmıştır. Çalışmalar kapsamında Temsil Kolunun sergileyeceği bir de oyun seçilir. İbnürrefik Ahmet Nuri’nin “Himmet’in Oğlu” adlı bu müzikli komedisi, Nermin Kaya’nın, Afyon Halkevi sahnesinde rol aldığı ilk oyun olacaktır. Nermin Hanım o günlerden söz ederken, sanki her şeyi yeni baştan yaşamaktadır:

“Babam, temsil kolu başkanıydı. Kulakları cınlasın Nezahat Çınar (Bayram). Halkevi’nin kütüphane memuru. Sesi çok güzel, oyunda da güzel bir sese ihtiyaç var. Babam ondaki bu güzel sesi keşfediyor. (Nezahat Çınar, daha sonra Nezahat Bayram adıyla yurt çapında halk türkülleri icra eden başarılı bir sanatçı olacaktı.) Nezahat genç kızı oynuyor. Oyunda bir de anneye ihtiyaç var. Babam bu rolü üstlenmem konusunda ısrar etti. Kabul ederek ça-

Savaş Yolcuları piyesinin 27 Ağustos 1944’te Afyon Halkevi’ndeki temsilinden bir anı. Önde oturanlar arasında başrol oyuncularından Nermin Kaya, yanında oyunun yazarı olan babası Selahattin Kaya. Arkadaki siyah elbiseli, eli göğsünde duran zabıt, diğer başrol oyuncusu Ahmet Kaya.

lışmalara başladım. Rejisörümüz Lütfi Bozkurt, tiyatro deneyimi eskilere dayanan, daha önce İstanbul Şehir Tiyatrosu’nda oyuncu olarak çalışmış değerli bir insandı. Beni sahneye ve rolüme sabırla alıştırdı, başlangıçtaki çekingenliğimi yenmemi sağladı. Çok başarılı oldum. Rolümü duyarak oynadım. Bu benim ilk oyunumdur. Perde açıldığı zaman, ben artık Nermin değil, Himmet Ağa’nın karısı Gülsüm’üm.” (Nermin Kaya Mungan’la Görüşme, Aralık 1997)

Nermin Kaya, Afyon Halkevi sahnesinde, andığımız bu oyunlar dışında, Vedat Örfi Bengü’nün Beyaz Baykuş ve Reşat Nuri Güntekin’in Taş Parçası piyeslerinde de rol almıştır. Aradan onca yıl geçmesine karşın, döneme dair anılarının hala tazeliğini koruduğunu görüyoruz. Yalnız kaldığı bazı günler, o dönem yaşadıkları, sanki bir film şeridi gibi gözünün önünden akıp gitmektedir. Bütün o yıllardan sonra bugün geriye dönüp baktığında, Afyon Halkevi Temsil Kolu’nda gerçekleştirdiği çalışmaların, ona en çok, güçlü bir kendine güven duygusu kazandırdığını düşünüyor. Sonra gözlem yeteneği gelişmiş, etkili ve güzel konuşmayı öğrenmiştir. (Nermin Kaya Mungan’la Görüşme, Aralık 1997)

Aslında o yıllarda Halkevleri’nin amaçlarından biri de, gençlere böyle değerli özellikler kazandırmak değil miydi? Nitekim Osman Turgut Pamirli, Taşpınar’da yayınlanan bir yazısında, Halkevi sahnelerinin, dönün mahcup ve sıkılgan gençliğini, tamamen değiştirip onu dinamik bir hale getirdiğini belirtiyordu. (Pamirli, 1945, s. 243)

Afyon’da Halkevi sadece gençler üzerinde değil, kentin bütün bir sosyal yaşamında da değişimlere yol açmıştır. Bayramlarda ve özel günlerde düzenlenen etkinliklere halkın geniş bir katılım göstermesi, insanlar arasındaki sevgi, saygı ve dayanışmayı güçlendirmiş, Cumhuriyet ışığıyla aydınlanmış bu ortak çatının altında hep birlikte bir şeyler üretmenin, öğrenmenin ve türküler söylemenin güzelliği yaşanmıştır.

Cumhuriyet sonrası, birbiri ardına gerçekleştirilen sosyal reformların ve idari yenilenmelerin etkisiyle ülkeye egemen olan değişim rüzgârı, in-

Kaya ailesi, 29 Ekim 1938 günü Afyon Halkevi tiyatro salonundaki Cumhuriyet Bayramı etkinliğinde. Önden üçüncü sırada beyaz sağı, kravatlı ve cebinde beyaz mendilli bey Selahattin Kaya, sıranın sol başındaki beyaz başörtülü hanım, eşi Fethiye Kaya.

sanların hayatlarını da değiştirmektedir. Edirneli bir aile olan Kayalar’ın Uzunköprü’den Afyon’a gelişleri de, bir değişimin öyküsüdür:

Uzunköprü Özel İdare Varidat Kâtibi görevinde bulunan Selahattin Bey’in, Afyonkarahisar Varidat Müdürlüğü’ne tayin edilmesi, o güne kadar doğdukları toprakların dışına hiç çıkmamış olan Kayalar için çarpıcı bir değişim olmuştur. Uzunköprülüler, ilgenin sosyal yaşamında ve her türlü kültürel etkinlikte, yaratıcı, çalışkan, canlı kişiliğiyle kendini tanıtır sevdiiren Selahattin Kaya’la ailesini, o güne kadar görülmemiş genişlikte bir katlımla uğurlarlar. Kayaları yepyeni bir hayata götürecek olan uzun tren yolculuğu, Afyon Garı’nda tamamlanacaktır.

Nermin Kaya’nın (Mungan), on bir yaşında bir çocuk olarak ayak bastığı Afyonkarahisar’la ilgili ilk izlenimleri, bu yepyeni yaşamın getireceklerine duyulan merakı yansıtmaktadır:

“1938 yılının Ekim ayı ortalarında bir gece yarısı Afyonkarahisar Vilayeti’nin İstanbul İstasyonu’na indik. Ta Edirne’den geliyorduk, yorgunduk. İki atın çektiği bir faytona binerek şehrin içine doğru ilerledik. Karanlık bir şehirdi. Babam, elektriklerin her gece yirmi üçte kesilince etrafın böyle

karanlığa gömüldüğünü anlatırken, bizler de oldukça soğuk olan havaya rağmen kapalı faytonun camından dışarıya bakıyor, çocuk merakıyla şehri görmeye çalışıyorduk.” (Mungan Yavuztürk, 2003, s. 365)

Afyon’da oturdıkları ilk ev, tümü yağlı boya, şirin bir evdir; ama biraz karanlıktır. İki ay sonra Yukarı Mahalle’ye taşınırlar. Yeni evleri iki odası, mutfak, arkasında bahçesi olan, eski bir Ermeni yapısıdır. İlerideki yıllarda, o usanç veren karartma gecelerini işte bu evde yaşayacaklardır. İkinci Cihan Harbi’nin eli kulağındadır. Aile, ekonomik sıkıntılarla boğuşarak karartmalı, vesikalı, yokluklar içinde yaşamını sürdürürken Selahattin Bey Uzunköprü’den alışkın olduğu üzere sosyal faaliyetlerini devam ettiriyordu.

Yavaş yavaş şehre alışmaya başlarlar. Dostların,

Himmet’in Oğlu piyesinin, 9 Şubat 1943’te Afyon Halkevi’ndeki temsilinden bir anı. Ayaktaki genç kızlardan sağdaki Gülsüm rolündeki Nermin Kaya, yanındaki oyun arkadaşı ünlü halk türkülleri sanatçısı Nezahat Bayram (o tarihlerde Nezahat Çınar). Sağda ayakta duran şapkalı ve pardösülü bey ise, oyunun rejisörü Lütfi Bozkurt’tur.

GÜNEY FRİGYA ARKEOLOJİSİ

Ahmet İLASLI*

Özet

Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya illerini kapsayan bu günkü bölge, ilk çağda Frigya adıyla bilinmektedir. Bu bölge, zaman zaman alt bölümlere ayrılmış olup, bugünkü Dinar ve çevresi Güney Frigya olarak adlandırılmıştır.

1960 yıllardan itibaren, bilimsel arkeolojik çalışmalar kapsamında, özellikle epigrafik üzerine yoğunlaşan çalışmaları, diğer yüzey araştırmaları ve Müze Müdürlüğüne değişik yıllarda yapılan kurtarma kazıları izlemiştir.

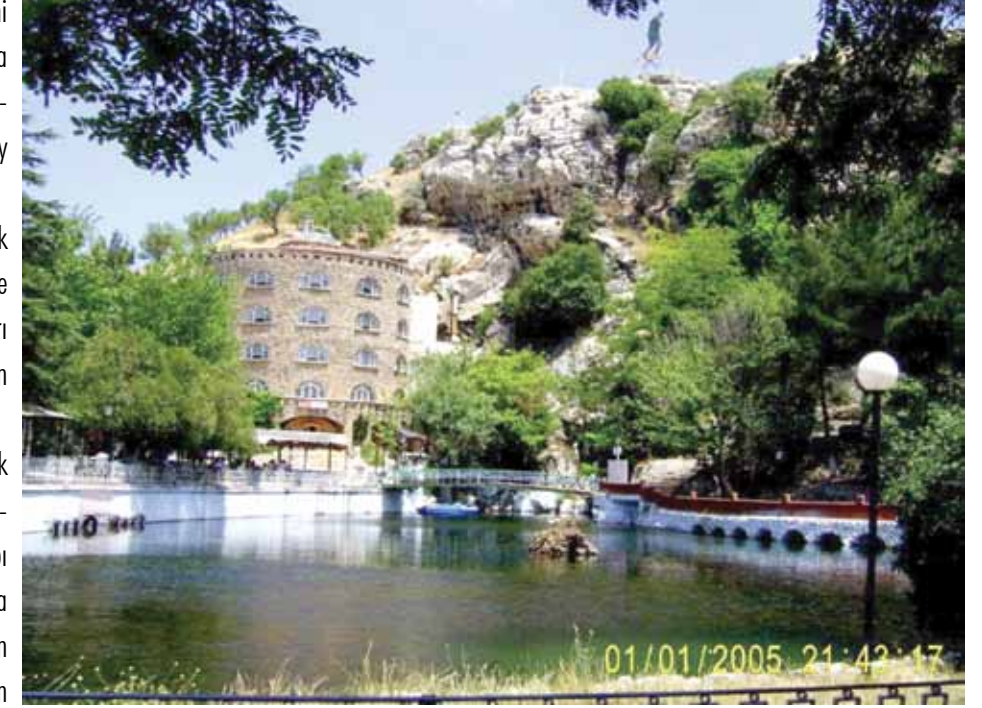
Bunların dışında eski eser ticaretinin ve kaçak kazılarının, her zaman önemli merkezi olmuş; kaçak kazılar, temel ve kanalizasyon gibi alt yapı kazıları ve tarımsal çalışmalarla sayısız eser ortaya çıkarılmıştır. Yurt içi ve yurt dışına çıkarılmış olan eserlerden çok, Dinar içinde ve çevresinde halen görülen eserlerden başka, müzemizde çok sayıda Güney Frigya eserleri bulunmaktadır. Yoğun bir inceleme konusunu oluşturan bu konulardan, yalnızca Müze Müdürlüğüne yapılan kurtarma kazıları ele alınmıştır.

Frigler, MÖ 1. bin yılın ilk yarısında Anadolu'nun batı yarısında belli bir döneme adını yazdırmış ve günümüze kadar kültürel izlerini korumuş, Anadolu'nun önemli bir uygarlığını kurmuş, devlet oluşturmuş bir toplumdur. Önceleri Sakarya-Kızılırmak arasında, daha sonra İzmir'den Çorum'a, hatta Antalya'ya kadar uzanan coğrafya içinde yaşamışlardır. Özellikle Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya arasında Dağlık Frigya yaylalarında yaşarken, kayalarda anıtsal kültürel eserler bırakmışlardır bizlere. Bu bölge, zaman zaman alt bölümlere ayrılmış olup, Müdürlüğümüzce yapılan haritada, Merkezi Frigya'nın güneyini oluşturan bu bölge olan D, Güney Frigya olarak adlandırılmıştır.

Cumhuriyetimizin kurulduğu yıllardan itibaren Dinar arkeolojik açıdan önemli bir merkez olduğu müzemiz kayıtlarından anlaşılmaktadır. 1930 yılından itibaren müzemizin kurucusu ve uzun yıllar müdürlüğünü yapmış olan, saygı ve rahmetle andığım, Süleyman Hilmi Gönçer, Dinar, Isparta, Yalvaç, Uluborlu çevrelerinden, bugün bizim bile başaramadığımız güç ve inançla, çok sayıda irili ufaklı eserleri toplayarak, bugünkü müzemizin oluşmasını ve uluslararası bir konuma gelmesini sağlamıştır.

* Bu çalışma, 2015 Marsiyas Sempozyumunda sunulmuştur.

** Arkeolog, Afyon Arkeoloji Müzesi

Daha sonraki müze müdürümüz Hasan Tahsin Uçankuş, bölgedeki kaçakçılığın yoğun olması nedeniyle, 1964-1971 yılları arasında üstün bir çaba göstererek, binlerce eserin müzeye kazandırılmasını sağlamıştır.

1970'li yılların başından itibaren, müzemizin bir şubesi gibi çalışarak gerek bizden ve gerekse bölgeye gelen araştırmacılardan maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, Dinar ve çevresinin hamisi, fahri arkeoloğumuz Avukat Mehmet Özalp'ı saygıyla anmadan geçemeyeceğim.

Arkeolojik çalışmalar, 1960 yılından itibaren bilimsel düzeyde yapılmaya başlanmıştır. Özellikle epigrafi üzerine yoğunlaşan bu çalışmaları, diğer yüzey araştırmaları ve Müdürlüğümüzce değişik yıllarda yapılan kurtarma kazıları izlemiştir.

Nermin Kaya Mungan, Ankara Büyükşehir Belediyesi kadınların Ankarası Komisyonu'nun sivil toplum örgütlerine verdiği dostluk çayının açış konuşmasını yapıyor. 4 Ekim 1990

Aralarında Selahattin Kaya ve kızı Nermin Kaya'nın da bulunduğu Afyon Halkevi Temsil Kolu üyeleri, bir etkinlik için gittikleri Işehisar'da ilçe halkından bir grupla birlikte.

Selahattin Kaya gençlik yıllarında.

Nermin Kaya (sağda oturan) ve temsil kolundan arkadaşı Muhsine Hanım.

İçinde sanatın, Cumhuriyet coşkusunun, aydınlık yarınlar duyulan inancın ve daha nice güzelliğin yaşandığı Afyon Halkevi'ne yıllarını veren Kaya ailesinden baba Selahattin Bey, 16 Nisan 1974'te; oğlu Ahmet Kaya, 12 Eylül 2001'de kızı Nermin Kaya 25 Ocak 2016'da gözlerini hayata kapamışlardır. Her üçünün de ruhları şad olsun, nur içinde yatsınlar.

Kaynaklar

Behçet Kemal. (1933). Çoban. Ankara.
CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944. (1945). Ankara: C.H.P.
Halkevi Komite Reisleri. (17 Nisan 1944). Haber, s. 1.
Hazin Bir Yıldönümü, (1940). Taşpınar, 82, 68-69.
İlk Halkevi Şehitleri. (1939). Taşpınar, 75, 57.
Karadağ, N. (1988). Halkevleri Tiyatro Çalışmaları 1932-1951. Ankara: Kültür Bakanlığı.
Kaya, S. (1940a). Hazin Bir Yıldönümü (82. sayıdan devam). Taşpınar, 83, 93.
Kaya, S. (1940b). Hazin Bir Yıldönümü (83. sayıdan devam). Taşpınar, 85, 126-128.
Kaya, S. (1944). Halkevimizin Hizmet Şerefi Yolunda: Başını Verenlerin Yasında. Taşpınar, 112-113, 353-354.
Mungan Yavuztürk, G. (2003). Uzunköprü'den Afyon'a Uzun İnce Bir Yol, Kebikeç, 16, 363-371.
Pamirli, O. T. (1945). Halkevleri ve Sahne. Taşpınar, 120-125, 242-243.
TRT Radyo 1, "Hayat Sahnesi" programı, 20 Mayıs 2013 yayın kaydı.

ahbapların sayısı giderek artıyordu. Selahattin Bey, tıpkı Uzunköprü'de olduğu gibi burada da tüm girişkenliği; güvenilir, güçlü kişiliğiyle çevresini genişletmiş, özellikle Afyon Halkevi'nin etkin ve aranan bir üyesi olmuştur. İdadi (lise) mezunu, okumayı seven, edebiyata tutkun, kalemi kuvvetli bir insan olan Selahattin Kaya; Türk Sanat Müziği, süs bitkileri ve gökbilim konularını da kapsayan zengin bir bilgi birikimine sahiptir.

Engin kültürü ve renkli buluşlarıyla yeni bir soluk getirdiği Halkevi Temsil Kolu'ndaki çalışmalarını, Varidat Müdürlüğü gibi ağır sorumluluklar taşıyan bir görevin yanı sıra özveriyle sürdürür. Halkevi Temsil Kolu Başkanı olarak Afyon'un tüm ilçe, bucak ve köylerine ulaşır, oralarda temsiller verir, kütüphaneler kurdurur; folklor, müzik v.b. kültür faaliyetlerini tanıtır ve sevdirebilir. Hatta bu uğurda arkadaşlarıyla birlikte geçirdiği büyük bir kazada ölümün kıyısından dönecektir:

2 Haziran 1939 tarihinde Sandıklı ve Dinar kaza merkezlerinde temsiller vermek üzere yirmi üç arkadaş yola çıktıklarında, önce hafif başlayan yağmurun gittikçe şiddetlenmesiyle yollar selden kapanmış, bindikleri otobüsün devrilerek sulara sürüklenmesi sonucu üç arkadaşları şehit olmuştur. (Kaya, 1944, ss. 353-354) Otobüsün devrilmesinden az önce soldaki camların birinden dışarı çıkarak kendini suyun akıntısından ve olası bir ölümden kurtaran Selahattin Bey, bir yıl sonra kazanın olduğu yerde, şehit arkadaşları anısına düzenlenen töreninde, duygu dolu uzun bir konuşma yapar. Bu konuşmanın tam metni, bölümler halinde Taşpınar dergisinde yayınlanmıştır. (Hazin Bir Yıldönümü, 1940, ss. 68-69; Kaya, 1940a, s. 93; Kaya, 1940b, ss. 126-128)

İnsanlığın, saygının, sevginin, inancın, umudun ve çalışmanın kutsal kabul edildiği bir dönemden gelen tam bir ideal insanı olan Selahattin Kaya'nın heyecan dolu coşkun kişiliği; çocuklarını derinden etkilemiştir. Oğulları Ahmet, Gündoğdu ve biricik kızı Nermin, onlara hep önemli ve güçlü duyarlıklar armağan eden babalarına büyük bir hayranlık duymuş ve onun derin etkisini ömür boyu kendi benliklerinde taşımışlardır.

Bunların dışında kaçak kazıların ve eski eser ticaretinin her zaman önemli bir merkezi olmuştur. Kaçak kazılar, temel ve kanalizasyon gibi alt yapı kazıları ve tarımsal çalışmalarla sayısız eser ortaya çıkarılmıştır. Yurt içi ve yurt dışına kaçırılmış olan eserlerden ve Dinar içinde ve çevresinde halen görülebilen eserlerin haricinde, müzemizde çok sayıda bu bölge eserleri bulunmaktadır. Bu çalışma, bölgede yapılan önemli bilimsel çalışmalardan yalnızca Müze Müdürlüğüne yapılan kurtarma kazılarını ve yüzey araştırmalarını konu edinmiştir.

1-Tatarlı Tümülüsü Kurtarma Kazısı

Şuhut-Dinar yolu üzerinde Tatarlı kasabası yakınında, yol kenarında, kayalık bir tepe üzerinde bulunan tümülüsün, 1969 yılında kaçakçılar tarafından tahrip edildiği haber alınınca müze uzmanları tarafından 1970 yılında, burada bir kurtarma kazısı yapılmıştır.

Tatarlı Tümülüsü, 50 m. çapında 6 m. yüksekliğinde doğal ve kayalık bir tepe üzerine, kuzey-güney doğrultusunda inşa edilmiştir. Mezar odasının üzerinde, çevredeki yumru taş, kırma taş, çakıl ve değişik renkteki topraklarla oluşturulmuş yığma yüksekliği 3,5 m. mezar odasının yüksekliği ise 1,85 metredir. Odayı örten kalasların kalınlığı 20-30 santimdir.

Düzleştirilen zemin üzerine ardış kalaslarından bir mezar odası yapılmış oda içine, ölü bırakıldıktan sonra, üzeri ağaçlardan bir tonoz biçiminde kapatılıp örtülmüş, daha sonra da çevresine kesme blok taşlardan aşırma tekniğiyle kalın bir duvar örülmüş, bundan sonrada koruyucu yığma bölümle kapatılmıştır.

Üzeri tonozlu ahşap odanın iç ölçüleri, 250x200x185 santimdir. Odanın kuzey duvarı değişik ölçülerde 8 kalastan yapılmış, üstteki 4 kalas kamalarla birbirine bağlanmış, alttakiler ise kamasız üst üste oturtulmuştur. Kalas duvar yapımında, geçme ve bindirme tekniği uygulanmıştır. Üst örtü kalasları da böyle yan yana geçme biçiminde dizilmiş, onların üzerine mertekler, ağaç kabukları sıralanmış ve ondan sonra killi bir çamurla sıvanmıştır. Bu mezar odasına

sonradan, Romalılar zamanında, blok taşlardan bir dromos (ön giriş) ilave edilmiş ve aile mezarı olarak ikinci kez kullanılmıştır. Bu nedenle mezarda birden fazla, 14 insan iskeleti ve kafatası ele geçmiştir. Kemiklerin konumu da, mezarın sonradan birçok defa kullanıldığını gösteriyor. Çok zengin olması gereken ilk Frig mezarı, Romalılar zamanında soyulmuş ve bu soygun işi zamanımıza kadar süregelmiştir.

Tatarlı Tümülüsü'nün içinde ele geçen buluntular arasında bir bakır Roma sikkesi, iki demir çivi, bir cam şişe parçası ve pişmiş topraktan bir kap parçasıdır.

Mezarın asıl önemi, ahşap duvarları üzerinde bulunan boyalı resimlerdedir. Yan duvarlarının üst bölümünde karşılıklı iki sfenks frizi vardır. Onların altında, kalkanlı savaşçılar, savaş arabaları geçişi, kanatlı boğalar, uçan kuşlar ile uçuşu takip eden bir panter figürü dizisinden oluşan zengin mitolojik sahneler vardır. Ayrıca yan duvarlarda bazı adamlar, hayvanlar ve bazı geometrik şekillere de rastlanılmıştır.

Tatarlı Tümülüsü inşa tekniği ahşap odasının yapım biçimi ve ahşap duvarlar üzerindeki resimli figürler bu mezarın Geç Frig Dönemi'ne ait oldu-

ğunu yani MÖ 6. yüzyılın (525-500) sonlarında inşa edilmiş olabileceğini göstermiştir. Peter Cuniholm'un son dendrokronoloji (ağaç yaşı) incelenmesinde, MÖ 531 tarihi verilmiş ise de, resim sanatı bakımından daha geç olan Pers Dönemi'ne ait bir mezar olabileceği belirtilmektedir.

Günümüz kaçakçıları tarafından yapılan kazı ile ortaya çıkarılan mezar odasından ahşap parçalarının bir bölümü kesilerek yurt dışına kaçırıldığı, Almanya'da çalışan Latife Summerer tarafından belirlenmiş olup hiçbir bedel ödenmeden müzemize bu parçalar getirilmiştir. Yine Latife Summerer'in çabaları ile müzemizde, restorasyonu ve yeniden rekonstrüksiyonu yapılarak ilk kez Bakanlığımızı temsilen, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti etkinlikleri kapsamında, Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Sergi Salonunda sergilenmiş ve kitaplaştırılmıştır. Yeni müzede sergilenmek üzere, halen müzemiz deposunda korunmaktadır.

2- İncirlik Kurtarma Kazıları

1977 yılında Devlet Hastanesi, 1979 yılında Endüstri Meslek Lisesi ve 2010 yılında yine Devlet Hastanesi Acil Bölümü inşaatı sırasındaki temel kazılarında eserlerin bulunduğu yolundaki ihbarlar üzerine müzemiz uzmanları gidilmiş, acil kurtarma kazıları yapılarak lahitler ve mozaikler gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu eserler müzemize getirilerek koruma altına alınmıştır.

a- Devlet Hastanesi Kazıları

a.1- 1977 yılı kazısı: 05.03.1977 günü alınan bir ihbarla, hastane temel kazısı yapılırken lahit bulunduğunu öğrenen müzemiz uzmanları, yerinde müdahalede bulunmuşlardır. E.7476 nolu Apemeia Lahti ile E.7671 nolu Lahit ve bunların içinden çıkmış olan E.7650 Cam Unguanterion, E.7651 Cam Unguanterion, E.7652 P.T. Unguanterion, E.7653 P.T. Unguanterion, E.7654 P.T.Unguanterion, E.7655 P.T. Unguanterion, E.7656 P.T.Unguanterion ele geçirilmiştir.

Apemeia Lahti, üçgen alınlıklı ve aslan başlı çörtlenli kapalı, dört yüzü yüksek kabartma gövdeli, kapağı kırık olarak ele geçirilmiştir. Her iki yan yüzde medusa başı kabartması, dört köşede kentaurlar üzerinde nikeler, uzun yan yüzlerden birinde çelenkler içinde kadın ve erkek büstleri, eroslar arasında aşil ile pentesilia savaşı, diğer yüzde ise çelenkler arasında ağır başları, eroslar arasında perseus ve andremedia sahneleri bulunmaktadır.

Bu eser, Müdürümüz Ahmet Topbaş tarafından yayımlanmıştır.

İkinci lahit ise çok parçalı olarak ele geçmiştir ve gövdeye ait çok eksik parçaları vardır. Kapak üzerinde kadın ve erkek uzun oturur durumda olup başları eksiktir. Yanlarında çocuk ve köpek bulunmaktadır. Çok parçalı olan gövdenin yüksek kabartmaları arasında kadın ve erkek ile cennetin kapısının simgeleri vardır.

a.2- 2004 yılı kazısı: Hastane acil servis bölümü için 2004 yılında bodrum kazısı yapılırken, yazılı taş ve mezar bulunduğu yolundaki müdürlüğümüze yapılan ihbar sonucu, müzemiz uzmanları gidilerek bir günlük çalışmayla yaklaşık 1,6x1,6 m. genişliği ve 1 m. yüksekliği olan taş ve tuğla örgü duvarlı bir oda bulunmuş, oda içinden çıkarıldığı söylenen bir yazılı taş ile tarafımızca yapılan temizlik sonucunda çok sayıda bronz ve kemik aletler ile özelliği belirlenemeyen metal parçalar, cam kap parçaları, P.T. yağ kandili ve unguanterion ele geçirilmiştir. Stele kazınan yazıt ise bir hekim olan Euthykhēs'in kocası Onesimos için mezar taşına kazdığı bir epigramdır. Bu yazıt, kadın hekimlere kitabelerde ender rastlanıldığı için Apameia'nın sosyal hayatı hakkında da bazı ipuçları sunmaktadır. Apameia, Kelainai olarak adlandırıldığı dönemden itibaren tüm yönlü yolların kavşak noktasında konumlanmıştır. Bu nedenle neredeyse tüm Antik Dönem boyunca yoğun bir insan kitlesini kendisine çekmiştir. Bu durum ticari, askeri ve diğer tüm meslek ile sanatsal uğraşlarda kent yurttaşlarının hem sayıca fazla hem de yetkin bir seviyeye ulaşmasına vesile olmuş olmalıdır. Dolayısıyla kadın doktor Eutykhēs'in Apameia'daki varlığı, bu açıdan değerlendirilmelidir.

b- Endüstri Meslek Lisesi Kazısı

1979 yılında okul yapımı sırasında yapılan temel kazısında mozaiklerin bulunduğu yolundaki bir ihbarın incelenmesi sonucunda, büyük iki ayrı yapıya ait taban mozaiklerinin olduğu belirlenerek Genel Müdürlüğümüzden yardım istenmiş olup, İstanbul Arkeoloji Müzesi restorasyon uzmanlarından Muhittin UYSAL'ın gelip yardımlarıyla birlikte, 3 günlük bir çalışma ile parçalara bölünerek yerinden sökülmüş ve müzemize taşınmıştır. Müzemizde yapılan 4 günlük bir çalışmayla da çelik örgülü betonla sağlamlaştırılmış olup halen müze bahçesinde sergilenmektedir. E.7768, E.7769, E.7770, E.7771, E.7772, ile E.7773 ve E.7774 no ile kayıtlı 5'i bir ve 2'i bir yapı

BİZE ULAŞANLAR

olmak üzere iki ayrı yapıya ait mozaiklerden büyük olanda dairesel saç örgü çerçeve içindeki üç bölümde, mekik, sarmal ve geçmeli geometrik desenler; küçük olanda ise birbirinde çizgilerle ayrılmış dairesel saç örgüler arasında büyük dairesel saç örgülü geometrik kompozisyon bulunmaktadır.

3- Nekropol Kazısı

Bugünkü Asri Mezarlık karşısında eski dönemlere ait mezarlık (nekropol) bulunmaktadır. Müzede göreve başladığım ilk yıl olan 1978 yılının Ekim ayında alınan bir ihbar sonucu gidilerek bir günlük küçük bir çalışma yapılmıştır. Eğimli bir yamaç olan yerde, küçük bir şekilsiz girişle girilen, içi geniş oyulmuş bir mezar odası içinde temizlik yapılarak, iskelet parçaları arasında 1 adet E.7649 nolu bronz fibula (yaka iğnesi) ile 1 adet E.7645 nolu pt. unguanterion ve 3 adet E.7646, E.7647, E.7648 nolu pt. tabak olmak üzere, 5 adet eser bulunmuştur. Bunlardan fibula, müzemizdeki bir hırsızlık olayı sonrasında çalınarak kaybolmuştur.

4- Tiyatro Kurtarma Kazısı

1986-1989 yılları arasında yapılan bir çalışmadır. Bu çalışma ile antik tiyatronun skene (sahne) bölümü ile ön bölümü ortaya çıkarılmıştır. Bakanlığımızdan sağlanan ödeneklerle ortalama 25 işçi ile yine ortalama 20'şer gün süren artarda 4 yıllık bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca stadyum olarak adlandırılan yerin oturma sıralarının halen görünen bölümünde küçük bir sondaj yapılarak derinliği belirlenmiştir.

Mercimek tepe olarak da bilinen Üçlerce Tepe mevkiinde bulunan tiyatro yapısı, doğal tepenin batısındaki ovaya bakan yamacına, yarım dairesel olarak oyulmuş cavea (oturma basamaklarının çanağı) ve önünde skene (sahne) yapısından oluşmaktadır. Sahne yapısının temelleri ile oturma yerlerinin basamak düzeni ve her iki ön yan duvarları ortaya çıkarılmıştır. Yapı bu durumuyla Hellenistik Dönem'de yapılmış, yaklaşık 10.000 kişilik bir tiyatro yapısıdır. Bu yükseltili arazi, Hellenistik Dönem yerleşiminin yoğun olduğu bir alandır. Çanak yüksekliği yaklaşık 30 m., sahne uzunluğu ise 25 m. olup, ortada ve üstte olmak üzere iki diazomalıdır (gezinti yeri). Tamamen tahrip olmuş olup, orkestra bölümü kazılmamıştır. Çanağın ön yan duvarları yığıntı halinde durmakta ve duvarların alt özgünlüğünü korumuş durumdadır.

Küçük buluntu olarak Apameia sikkeleri, kabartmalı kâse ve parçacıklar, ağırşaklar, figürün parçaları, metal aletler ve ok uçları ile kemik düdük ele geçirilen önemli eserlerdendir (E.10013, E.10226-E.10230, E.10275-E.10286 arası buluntular;

5- Apameia Definesi

1990 yılında Suçikan girişinde yol genişleme çalışmaları yapılırken bol miktarda sikkenin bulunduğu yolunda alınan bir ihbar sonucu, müzemiz uzmanlarınca gidilerek gerekli müdahale yapılmış, büyük bir amforanın içinde bulunduğu ve parçalanarak dağıldığı belirlenen sikkelerin bir bölümü toplanmış olup, kalan bölümü de tarafımızdan toplanmıştır. Bronzdan yapılmış olan sikkeler kabın içinde oksitlenme ve klorürleşme nedeniyle birbirine kaynamış olduğundan çok fazla dağılmamış durumda ele geçmiştir. Metalin sarı

renkli olmasından dolayı altın olduğu gerekçesiyle 2000 adedi dağıtılmış olup kalan bölümü tarafımızdan iki kütle halinde toplu olarak çıkarılmış ve bu durumda müzemize getirilmiştir. Kütlenin biri 15,480 kg., diğeri 12,352 kg. ve 2970 adet olan dağınık olanlarla birlikte 56 kg. ağırlığa sahip olup, Müzemiz envanterine toplu bulunan iki kütle sikke tarafımızca arkeolojik eser olarak değerlendirilmesi nedeniyle envanteri yapılmış, 2006 yılındaki teftiş sırasında bunların sikke envanterine kaydedilmesi gerektiği yolundaki müfettiş raporu sonucu, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Laboratuvarına gönderilerek dağıtılmış ve böylece dağınık duruma getirilen ve toplam 5946 adet olan tüm sikkelerin konservasyonunun yapılması sağlanmıştır. Sikkelerin ön yüzünde Tanrıça Athena büstü, arka yüzünde ise iki Dioskur, Meander (Menderes) motifi kabartılmıştır. Üstte ise kentin adı olan Apameia, altta darphane sorumlusu Antiphon Menekleys yazılmıştır. Sikkelerin tamamı MÖ 133-48 yılları arasına tarihlenmiş ve sikke envanterine kaydedilmiştir. Daha sonra edinilen bilgilere göre, çalışma sırasında sikkeler bulunurken yaklaşık 2000 adetlik bir bölümünün kaçırılmış olduğu ve Almanya ve Amerika'da müzayede de satıldığı öğrenilmiş ise de, aynı define grubuna ait olup olmadıkları belirlenememiştir. Aynı özellikte başka Apameia sikke grubu da olabilir.

6- Yüzey Araştırması

2008-2010 yılları arasında Müzemiz öncülüğünde, Münih ve Bordoex Üniversitelerinin işbirliği ile Apameia Kibotos antik kentinde yüzey araştırmaları yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında içinde, Dinar merkezinin topografik haritası üzerinde arkeolojik alanların belirlenmesi ve belgeleme çalışmaları yapılmış, kale olarak bilinen bazilikanın planı ortaya çıkarılmış, halen toplu ve çevrede dağınık olarak bulunan arkeolojik mimari blokların ve yazıtların envanteri yapılmış, bunların açık hava müzesinde yerleşim düzeni yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar için gerekli izinler alınmış ise de, yabancıların çalışma izinleri alınamadığı için çalışmalar duraksamıştır.

KAYNAKLAR

ARŞİV. Müze Müdürlüğü arşivi.

GÖNÇER Süleyman (1971). Afyon İli Tarihi, C.I, İzmir.

SUMMERER Latife — von KIENLIN Alexander (2010). Tatarlı Renklerin Dönüşü, (The Return of colours, Rückkehr der Farbes), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

SUMMERER Latife — IVANTCHIK Askold — von KIENLIN Alexander (2011). Kelainai — Apameia Kibotos: Stadtentwicklung im anatolischen Kontext, Akten des internationalen Kolloquiums, München, 2-4 April 2009, Ausonius Editions, Kelainai I, Bordeaux.

TÜFEKÇİ SİVAS Taciser (1999). Eskişehir — Afyonkarahisar — Kütahya İl Sınırları İçindeki Frig Kaya Anıtları, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları 5, Eskişehir.

TOPBAŞ Ahmet (1987). "Un Sarcophage d'Apemée de Phrygie", Rev:Arch., 2/1987, 361-374.

TOPBAŞ Ahmet (1991). "Dinar (Apameia) Tiyatro Kurtarma Kazısı", I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 19-20 Nisan 1990, Ankara, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 309-328.

UÇANKUŞ Hasan Tahsin (1979). "Afyon-Tatarlı Kasabasında Bulunan Frig Tümülüsü Kazısı", 8. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, 11-15 Ekim 1976, Ankara, 306-334.

YILDIZ Mehmet Ertan (2014), "Kelainai/Apameia Kibotos'tan Dört Yeni Yazıt", OLBA XXII, Mersin Üniversitesi, İstanbul, 291-305.

DİNAR NÜFUS DEFTERİ-1831

1831 yılında Osmanlı Devleti, ülkede yaşayan vergi mükelleflerini belirlemek üzere yürüttüğü sayım kapsamında, her bir hanedeki yetişkin erkeklerin kayıtlarını tutmuştur. Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında görev yapan Dinarlı hemşerimiz Ali Toköz de doğduğu ilçenin nüfus defterlerini günümüz Türkçesine çevirerek bir kitap olarak yayınladı. Dinar nahiyesinin mahallelerinde ve çevre köylerinde yaşayan, muhacir olan ve misafir olan erkeklerin sayımlarının bulunduğu bu defter kayıtlarında; unvan veya lakapları başta olmak üzere kendi isimleri, baba isimleri ve yaşları yazılarak; fiziki ifadelerle tanımları yapılmıştır. Kitapta; nüfusun tarihsel gelişimi, nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri ve nüfusun yoğunluğu ve dağılışı gibi bölümlerde yer almaktadır. Son yıllarda kültür hayatımıza birçok eser kazandıran Dinar Belediyesiince yayınlanan eseri;

İsteme Adresi: Dinar Belediyesi Tel: 0272 353 60 53

AFYONKARAHİSARLI MAHALLİ SANATÇI ÖMER YARŞI

Afyonkarahisarlı mahalli sanatçı Ömer Yarşı'nın hayatı ve eserleri, Afyonkarahisar Belediyesinin katkılarıyla kitap haline getirildi.

AKÜ Devlet Konservatuvarı TSM Bölümü Öğretim Görevlisi Dr. Hül-ya Uzun'un kaleme aldığı kitap sanatçı Ömer Yarşı'nın ağızından Afyonkarahisar'ın türkülerini, gelenek ve göreneklerini anlatıyor.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi

Tel: 0 272 2144255-224

EMİRDAĞ DERGİSİ

Emirdağlılar Kültür Eğitim Vakfının 17 yıldır yayınladığı Emirdağ dergisinin 30.sayısı Temmuz 2015 tarihinde çıktı. Emirdağ kültürü, sanatı, insanları ve yapılan etkinliklerin yer aldığı dergide röportajlar, edebi yazılar, şiirler, anılara da yer verilmiş. Ücretsiz olarak dağıtılan dergi doyurucu bir kaynak niteliği taşıyor.

İsteme Adresi: Emirdağlılar Kültür Eğitim Vakfı Tel: 0222 2337474

AFYONKARAHİSAR BASIN TARİHİ 1912-1998

Afyon Kocatepe Üniversitesi Tarih Bölümü mezunu olan aslen Kıbrıs vatandaşı Ümmiye Talay Eken'in öğrencilik yıllarında lisans tezi olarak hazırladığı Afyon Basın Tarihi çalışması Afyon Belediyesi tarafından kitap olarak basıldı. Kitap, Afyonkarahisar Basınının 1912-1998 yılları arasındaki 86 yıllık geçmişini bünyesinde barındırıyor. Bu yıllar içinde basılan gazete, dergilerin yanı sıra gazete sahibi ve önde gelen köşe yazarları da kitapta tanıtılıyor. 1.Hamur kâğıda 150 sayfa olarak basılan eseri;

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0 272 2144255-224

KUR'AN'DAN ESİNLER

Türkeli gazetesinin köşe yazarlarından Gazeteci-Şair Galip Leblebicioğlu'nun Kur'an'dan Esinler isimli şiir kitabı yayımlandı. Kur'an-ı Kerim surelerinin anlamını şiirsel olarak okurlara yansıtan kitap Galip Leblebicioğlu'nun 10. kitabı 1. hamur kâğıda 147 sayfa olarak basıldı. **İsteme Adresi:** Ordu Bulvarı No:30 Afyonkarahisar Tel: 0 555 3708585

SUVERMEZ KÖYÜ

Emirdağ'ın meşhur köylerinden Suvermez, kitaplaştı. Araştırmacı Şükrü Türkmen'in "Canım Sıkıldığı İçin Yazdım" sözleriyle başlayan kitapta daha çok Suvermez'da yaşayan sülalelerin tarihçesi ele alınmış. Yine köyden derlenen türküler ve manilerin yanı sıra Suvermezli şehitler, vefat edenler, Osmanlı arşivlerinde Suvermez'le ilgili belgelerle zenginleştirilmiş. Yerel tarih için güzel bir çalışma olan 430 sayfalık eser Şükrü Türkmen'in kişisel yayını.

AFYONKARAHİSAR'DA EKOTURİZM

Afyonkarahisar'da yaşayan çoğu kişinin bile yakından tanımadığı onlarca maddi zenginliğe sahip olan ilimizin kısaca ekoturizm olarak adlandırılan değerleri kitaplaştırıldı. Bir bölgenin yerel kültürüyle beraber doğal güzelliğine, jeolojik yapısına, bitki örtüsüne ve faunasına odaklanılarak yapılan seyahatlere konu birçok doğal ve kültürel kaynağın bulunduğunu elimizdeki bu kitaptan öğreniyoruz. Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğretim Görevlisi Yrd. Doç. Dr. Hatice Yılmaz'ın hazırladığı kitap Afyonkarahisar Belediyesi'nin 34. Kültür Yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi Tel: 0 272 214 42 55-224

AFYONKARAHİSAR DÜĞÜN ADETLERİ

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Şükrü Özay'ın lisans tezi olarak kaleme aldığı çalışma evlenme çağına gelen kız ve erkeklerin bu isteğini belirtirken ortaya koyduğu davranış biçiminden; gelin ve damat adayında aranan vasıflara, eş seçimine, dünür gezme, kız isteme, söz kesme, nişan, ziniardi, nişandan düğüne kadar olan sürede yaşanan âdetlere, yöresel ağızla 'esvap kesmeye' kadar yaşadığımız gelenek ve göreneklere yer veriyor. 1. hamur kâğıda 96 sayfa olarak basılan eser Afyonkarahisar Belediyesi'nin 35. Kültür Yayını.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Basın Yayın Birimi Tel: 0272 2144255-224

TAVANARASI

Savcı TÜRKMEÑOĞLU

İsveç Göteborg'ta Dünya Kültür Müzesi'nde sergilenen Afyonîşi Gümüş Kakma Nalın-1907 tarihli-Världskulturmuseet

İsveç'in Başkenti Göteborg 'ta bir müzede sergilenen bu nalınların sayfamızda ne işi var demeyin. Gümüş telkari işçiliğinin en güzel örneği olan bu nalınlar 1907 yılında Afyonkarahisar'da yapılmış ve şu an Dünya Kültür Müzesi'nde sergileniyor.

18 ve 19.Yüzyıllarda Afyonkarahisar'da özellikle ahşap üzerine gümüş kakma (telkâri) ustalarının yaptığı eşyalar dilelere destan imiş. Afyonkarahisar'a gelen pek çok seyyahın izle-

nimlerinde bu sanatın şehirde ne derece yaygın olduğu aktarılır.

Özellikle Ermeni zanaatkârların uğraştığı bu meslek dalı 1900'lü yılların başından itibaren yeni ustaların yetişmemesi ve sonrasında Ermenilerin şehri terk etmesiyle birlikte unutulmuş. Bugün Mardin ve Antep'le neredeyse özdeşleşen bu sanatın asıl doğduğu topraklar Afyonkarahisar desek yanlış söylemiş olmayız.

MEMLEKET MANZARALARI

Refik Gümüş'ün objektifinden

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

AFYON MUSAKKA

Porsiyon: 6-8 kişilik

Piştirme Süresi: 15 dk

Malzemeler

3 patlıcan
1 kâse haşlanmış nohut
150 gr. kıyma
3 biber
3 domates
tuz, karabiber

Hazırlanışı

İlk olarak patlıcanlar halka halka doğranarak hafif kızartılır. Diğer taraftan kıyma yağda kavrulur. Bir süre sonra 2 domates, 2 biber doğranarak eklenir, yemeği pişirecek kadar su ilave edilerek pişirilir. Patlıcanlar fırın kabının altına yayılır. Üzerine haşlanmış nohut ve hazırlanan kıymalı harç yayılır. Ayrılmış olan domates ve biber üzerine konularak pişirilir. İnce doğranmış maydanoz ile servis yapılır.